

AZƏRBAYCAN NAĞILLARI

BEŞ CİLDDƏ

II CİLD

“ŞƏRQ-QƏRB”
BAKI-2005

*Bu kitab "Azərbaycan nağılları. Beş cildə. I cild"
(Bakı, Azərbaycan Elmlər Akademiyası nəşriyyatı, 1961)
nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

Tərtib edən:

Məmməd Hüseyin Təhmasib

Redaktoru:

Bəhlul Abdulla

398.2'094754 - dc 21

AZE

Azərbaycan nağılları. Beş cildə. II cild. Bakı, "Şərq-Qərb", 2005, 296 səh.

Xalq ədəbiyyatının zəngin xəzinəsi içərisində nağıllar nadir bir inci kimi parıldayır. Dərin xeyallardan, böyük insan arzularından yaranmış olan gözəl romantikalı bu əsərlərdə insan səadətinə mane olan bütün qara qüvvələrə qalib gəlmək arzusu öz əksini tapmışdır. Xeyrin şəərə, işığın zülmətə, yaxşının yamana zəfər çalması və b. şəkillərdə təzahür edən nikbinlik, xoşbəxt gələcəyə inam xalq nağıllarının başlıca ideya-fəlsəfi keyfiyyətlərindəndir.

Beşcildli "Azərbaycan nağılları"nın təqdim olunan cildində xalq arasında geniş yayılan, forma və məzmunca dəyişik nağıl nümunələri toplanmışdır. Kitabı vərəqlərkən oxucu istər-istəməz nağıllar aləminə düşəcək, bəşər övladının körpəlik çağından bəri damla-damla topladığı zehni-mənəvi-həyatı təcrübə xəzinələriylə, xalqımızın zövqü, düşüncəsi, adət-ənənələri, mübarizlik ruhu ilə tanış olacaqdır.

ISBN 9952-418-71-7

© "ŞƏRQ-QƏRB", 2005

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

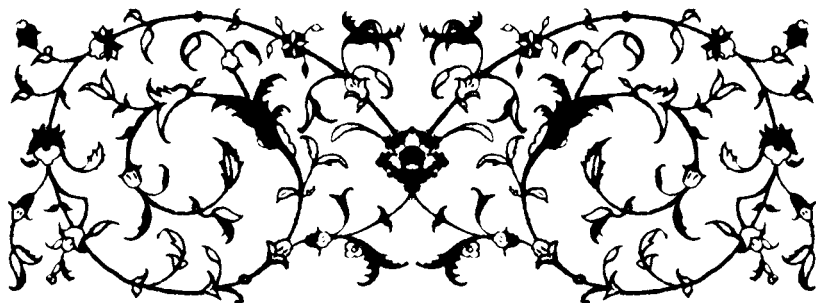
İLHAM ƏLİYEVİN

**“Azərbaycan dilində latın qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyata
keçirilməsi haqqında”**

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

QARAQAŞIN NAĞILI

Biri var idi, biri yox idi, Allahdan başqa heç kəs yox idi. Bir odunu var idi. Bu odunçunun oğlu, uşağı yox idi. Bir gün evdə ər-arvad oturub söhbət edirdilər. Söhbət vaxtı arvad ərinə dedi:

– A kişi, nə olaydı, bu evimizdə oğul adı çəkiləydi. Qorxuram düşüm ölüm, ürəyimdə oğul dağı qalsın.

Oduñçu dedi:

– Ay arvad, nə səfeh-səfeh danışırsan? Cavanlıqda doğub törəmədin, yetmişində balalamaq istəyirsən?

Arvad kişinin bu sözünün üstündən heç bir söz demədi. Gecəni yatdılar. Səhər tezdən arvad səhəngi götürüb odana suya getdi. Səhəngin odandan doldurub evə gətirdi, yorulub yolda oturdu. Gördü ki, dizinin üstə bir göy yarpaq düşdü. Amma ətrindən doymaq olmur. Arvad yarpağı dilinin altına qoyub, səhəngi alıb çiyinə yollandı evə tərəf.

Arvad qanov qırağı ilə gedirdi, birdən səbir gətirdi. Yarpaq ağızından düşdü qanova. Su apardı yarpağı. Arvad səhəngi qoyub yerə, yüyürdü yarpağın dalınca. Ha burda, ha orda yarpağı tuta bilmədi. Bir xeyli yol gedib çatdı bir qalaçaya. Gördü ki, burada bir dərviş qabağına manqal qoyub, kitabdan oxuyub, manqala üfürür. Dərviş birdən qalxıb odunçunun arvadına dedi:

– Xoş gəlmisən!

Bir qaşığı ağızının suyundan damızdırıb qaşığa, odunçunun arvadına verdi. Odunçunun arvadı əvvəl qorxdı, istəmədi alıb içə. Sonra özünə

ürək verib, dərvişin tüpürcəyini alıb içdi. İçən kimi dərviş qalxıb ayağa, arvada bir sillə çəkdi, götürüb saldı otaqların birinə.

Oduñunun arvadı haçandan-haçana özünə gəlib gözlərini açdı, gördü ki, balaca bir otaqdı. Amma burda heç kəs yoxdu. Tez durdu ayağa qaçsın, gördü ki, burada bir qapı var. Sındırıb qapını girdi içəri, gördü ki, burada o qədər arvad var gəl görəsən. Saçından asılan saçından asılıb, daşa dönən daşa dönüb. Odunçunun arvadı yapışıb qızların birinin saçından açıb qoydu yerə. Xəbər aldı:

– Ey biçarələr, sizi saçınızdan kim, nə səbəbə asıb?

Qız dedi:

– Mən padşah qızıyam. Bir gün atamın bağında gəzirdim. Gördüm ki, yerdə bir göy yarpaq var. Götürüb əlimdə oynadırdım, birdən yarpaq əlimdən sürüşüb düşdü qanova, başladı axıb getməyə. Mən də düşdüm yarpağın dalıncan ki, tutam. Gəlib çıxdım qalaçaya. Qabağıma bir dərviş çıxdı, tüpürcəyindən bir qaşiq verdi ki, içəm. Mən də iyrenib atdım. Acığı tutub, məni bu otağa salıb, saçından asdı.

Oduñunun arvadı o biri arvadları da saçından açıb xəbər aldı ki:

– Bu nə əhvalatdı?

Necə ki, padşah qızı danışdı, o biriləri də elə danışanda odunçu arvadı dedi:

– Ey qızlar, bilin və agah olun! Mən də sizin gününüzdəyəm. Qızlar, gəlin qaçaq! Yoxsa bu dərviş bizi qırar.

Oduñunun arvadı arvadları qatıb qabağına, iki qapı keçdilər, üçüncüyə çatanda gördülər ki, qapının ağzında əjdaha var. Qızlar qorxub geri qaçanda, odunçunun arvadı dedi:

– Qaçmayın! Bu saat mən bu əjdahanı öldürüm.

Oduñunun arvadı yeriyib irəli, yapışdı sağ əli ilə əjdahanın alt çənəsindən, sol əli ilə üst çənəsindən çəkib, dartıb əjdahanı iki yerə bölüb, atdı bir yana. Qapı açıldı. Keçdilər ikinciyə, gördülər ki, burada bir pələng var. Odunçunun arvadı tülkünü öldürmək istədi. Tülkü dil açıb dedi:

– Məni öldürməyin, sizə yaxşılıq eləyim.

Oduñunun arvadı əl saxladı.

Tülkü dedi:

– Dərviş qırx günün yuxusuna gedib. Bu gün qırx günü tamamdı. Ayılsa vayınzdı. Bax, bu qapıdan çıxıb qaçın!

Oduñunun arvadı tülkünü öldürmədi, tülkü də bunlara yol göstərdi, qaçıb getdilər. Bir xeyli gedəndən sonra hərə öz evinə dağıldı, odunçunun arvadı da çatdı səhəngini qoyduğu yerə. Gördü ki, səhəngi sağ-salamatdı. Alıb səhəngi gəldi evinə.

Oduñu arvadı gedəndən sonra çox bikeyf idi. Ürəyindən min bir xəyalət keçirdi. Bir də onu gördü ki, arvad budu səhəng çiyində gəlib çıxdı.

Oduñu yerindən qalxıb, əl atıb kösövə dedi:

– Ay itin qızı, hardaydın?

Arvad dedi:

– Kişi, bir səbir elə, başıma gələni sənə danışım, sonra neyləyirsən elə!

Oduñu kösövü yerə qoyub dedi:

– Danış görək!

Arvad başına gələn müsibəti ərinə danışdı. Odunçu arvadını çox istəyirdi. Əlacı kəsilib arvadına dinmədi. Birdən baxıb gördü ki, arvadı hamilədi. Od götürüb əl atdı dəyənəyə. Dəyənəyi qoyub yapışdı kösövdən. Kösövü qoyub, yapışdı baltadan ki:

– İtin qızı, sən hamiləsən, gərək səni öldürəm.

Arvad dedi:

– Ay kişi, ağzımda sənə bir Quran söz danışmışam. Bu olsa dərvişin tüpürçəyindən olacaq. Qoy görək başımıza nə gələcək.

Oduñu əl saxladı. Amma dərviş hərdən gözünün qabağında duranda kişini od götürürdü, yenə şeytana lənət deyib, hirsini alırdı əlinə. Doqquz ay başa gəldi, arvad yükünü qoydu yerə, bir cüt qara qaş doğdu. Bu uşağın nə qolu var idi, nə qıçı, nə cəmdəyi, nə başı, nə də gözü. Amma bir cüt çatma qara qaş gözə görünürdü.

Oduñu düşdü qorxuya. Arvad qorxusundan qaçdı.

Kişi yapışıb baltadan dedi:

– Arvad, dur kəlməyi-şəhadətini de, səni öldürəcəyəm, sənın doğduğun təpənə dəysin.

Arvad dedi:

– A kişi, bura qədər səbir eləmişən, bir az da səbir elə, görək bu işin axırı nə olacaq.

Kişi dedi:

– Axmaq oğlunun qızı, nə səbirbazlıqdı? Doğduğunu gördük də. Odur, çıxıb oturub yükün üstə. Bədən yox, baş yox, göz yox, qıç yox,

qol yox, bir cüt qara qaş. Dur, dur köpək oğlunun qızı! Məni rüsvay elədin. Səni gərək öldürəm.

Arvad yalvarıb-yaxarıb, birtəhərlə canını kişinin əlindən qurtardı.

İndi al xəbəri Qaraqaşdan, Qaraqaş bu qalmaqla bir həftə yük üstündə qaldı. Bir gün arvad xörək bişirirdi, kişi də evdə oturmuşdu. Qaraqaş birdən atılıb yükün üstündən yerə dedi:

– Mənə pəpə!

Arvad bir nimçə sıyıq çəkib qoydu ortalığa. Bir də onu gördü bir nimçə sıyıq aş qurtardı. Qaraqaş dedi:

– Mənə pəpə!

Arvad bir nimçə də xörək çəkdi. Qaraqaş bu nimçə xörəyi də yedi. Qaraqaş belə-belə bir qazan xörəyi yeyib, düzəldi yola. Kişinin dili-ağzı quruyub, dedi:

– Arvad, bircə qapıları bağla, gəlməsin.

Arvad durub qapıları bağladı. Oturub təzədən xörək bişirməkdə olsun, al xəbəri dərvışdən.

Dərviş ayılıb gördü ki, odunçunun arvadı yoxdu. Durub gəldi o olan şəhərə. Bir də gördü ki, Qaraqaş budə evdən çıxıb gedir. Tez əlini atıb Qaraqaş tutdu. Bir tilsim oxuyub Qaraqaş elədi bəni-insan. Dedi:

– Ey oğul, səni mən dünyaya gətirmişəm. İndi sənə elə bir su verim ki, dünyada heç bir pəhləvanın gücü sənə çatmasın. Amma gərək mənim dediklərimi yerinə yetirəsən.

Dərviş Qaraqaşə and verdi. Qaraqaş andı qəbul eləyəndən sonra, dərviş cibindən bir şüşə çıxarıb verdi Qaraqaşə. Qaraqaş şüşəni alıb çəkdi başına.

Dərviş dedi:

– İndi mən yatıram. Nəbadə mənim bu şeylərimə dəyəsən. Mənim qarovulumu çək!

Dərviş bir tilsim oxudu, Qaraqaş oldu həmin ki Qaraqaş. Özü də yıxılıb yatdı. Haçandan-haçana dərviş ayılıb Qaraqaşə dedi:

– Ey oğlan! Burdan gedərsən padşahın evinə. Padşahın qızını götürüb gələrsən. Amma qorxma, səni tuta bilməzlər.

Qaraqaş dərvışdən ayrılıb birbaş gəldi padşahın imarətinə. Açıb qapını, girdi içəri, gördü ki, padşah xörək yeyir. Qaraqaş əlini atıb padşahın xörəyini yeyib qurtardı. Padşah baxıb gördü ki, bu xörəkdən heç doymadı. Aşbazı çağırıb xəbər aldı:

– Ey, vələdəznə, bugünkü xörəyin niyə azdı?

Aşbaz dedi:

– Padşah sağ olsun, həmişəki qaydaynan sənə xörək çəkmişəm.

Qaraqaş vəzirin, vəkilin, padşahın arvadının başına da bu oyunu gətirdi. Padşah bir də baxıb gördü ki, vəzir, vəkil, padşahın öz arvadı da gəlib çıxdı. Başladılar aşbazdan şikayət eləməyə ki, bugünkü xörəyimiz az düşüb.

Padşah dedi:

– İndi ki, belədi, vurun aşbazın boynunu!

Cəllad gəldi. Aşbazın qolun bağladılar. Cəllad əl qaldırıb istədi aşbazın boynunu vura, Qaraqaş əlin atıb, tutdu cəlladın biləyindən. Cəllad ha istədi əlin endirə aşağı, baxıb gördü ki, əli qalıb göydə. Padşah bir-iki kərə qışqırdı:

– Vur, deyirəm sənə!

Cəllad dedi:

– Qibleyi–aləm, əlimi tutublar, qolum işləmir.

Padşahın acığı tutub, durub düşüb taxtdan, alıb qılıncı cəlladın əlindən, istədi ki, aşbazın boynunu vura, Qaraqaş əl atıb tutdu padşahın biləyindən, elə sıxdı ki, qılınc əlindən düşdü. Padşah iki saat özünə gəlmədi. Vəzir, vəkil padşahı ayıldıb taxta çıxartdılar. Padşah dedi:

– Vəzir, burada bir sirr vardı. Aşbazlıq iş yoxdu.

Padşah aşbazı buraxdı. Qaraqaş yapışıb padşahın tacından qoydu yerə. Çıxıb getdi. Padşah bu işə lap məəttəl qaldı.

Al xəbəri Qaraqaşdan. Qaraqaş özün yetirdi padşahın xəzinəsinə. Bir böyük çəngə qızıl götürüb üz qoydu evlərinə. Gördü ki, qapıları bağlıdı. Bir təpik qarıya çəkdi, qapı laxbalax açıldı. Qaraqaş girdi içəri, qızilları anasının ətəyinə töküüb çıxıb getdi. Odunçunun arvadı qızılı görən kimi gözləri çıxdı kəlləsinə. Kişi dedi:

– Arvad, dur uşağı qaytar!

Arvad durub çıxdı bayıra, gördü ki, Qaraqaş burada neyləyir. Qayıtdı evə. Kişi xəbər aldı:

– Necə oldu?

Arvad dedi:

– Bayırda adam nə gəzir.

Kişi dedi:

– Arvad, ta qapıları bağlama! Qoy tez-tez gəlsin!

Ər–arvad bu pulla qapı–bacalarını qayırtdırıb, özlərinə ev azuqəsi, üst–baş alıb, şad gün keçirməyə başladılar.

Al xəbəri Qaraqaşdan. Qaraqaş bu səfər özün verdi padşahın qızının otağına. Birtəhərlə özün saldı içəriyə. Gördü ki, padşahın qızı xörək yeyir. Qaraqaş oturub qızla xörək yedi. Padşahın qızı baxıb gördü ki, bu gün xörəkdən heç doymadı. Sabahısı günün də xörəyi gəldi. Yenə də doymadı. Birdən başını qaldırıb yuxarı, gördü ki, başının üstə bir cüt çatma qaş var. Qız barmağını dişləyib dedi:

– Ey dili-qafil, bu filan cadukunun tüpürcüyündən əmələ gələn oğlandı.

Çünki padşah qızı hər bir tilsimi bilirdi, dinməyib gecəni rahat yatdı. Günorta araya xörək gəldi. Qız başlayıb yeyəndə Qaraqaş da oturub xörəkdən yedi. Padşah qızı Pəri əlin uzadıb tutdu Qaraqaşın biləyindən, bir ismi-əzəm oxuyub Qaraqaşın biləyini elə sıxdı ki, Qaraqaş çığırib oldu on beş yaşında gözəl bir oğlan. Pəri xanım bu gözəlliyi Qaraqaşda görən kimi könül verib dedi:

– Allah mənim istədiyimi yetirib.

Tez durub bir dəst mərdanə paltar çıxardıb geyindirdi Qaraqasha. Hər ikisi sərilib sarmaşıq kimi bir-birinə, yatdılar. Haçandan-haçana ayılıb Qaraqaş Pəri xanıma dedi:

– Ey qız, dərviş məni gözləyir. Mən çox da sənin yanında yam, amma səni gərək dərvişə yetirəm.

Pəri dedi:

– Ey cavan, o çox-çox sənin kimi oğlanlar dünyaya gətirib, mənim kimi qızları həmin oğlanların vasitəsilə apardırib, qızla oğlanı həlak edib. Gəl bu xam xəyaldan daşın! Bir aynaya bax!

Qaraqaş aynaya baxanda özünü aynada gördü.

Pəri qəfildən Qaraqasha bir sillə çəkdi. Qaraqaş öyüyüb ağzından bir qurdu saldı. Pəri qurdu maşaynan tutub, Qaraqasha görsədib dedi:

– Bu qurdu görürsən?

Dedi:

– Görürəm.

Dedi:

– Məni buradan aparıb dərvişə yetirincə bu qurdu qarnında ilan olub, səni çalıb həlak edəcəkd.

Pəri bu sözü deyəndən sonra, qurdu öldürüb atdı. Qaraqaş işləri bu halda görəndə Pəriyə ürəkdən inanıb dedi:

– Dərviş lap göyə çıxsa da səni əldən verməyəcəyəm.

İndi al xəbəri sənə verim dərvişdən. Dərviş Qaraqası çox gözlədi, baxıb gördü ki, Qaraqas gəlib çıxmadı. Bir vürd oxuyub oldu göyərçin, qanad çalıb gəldi oturdu padşahın qızı Pərinin pəncərəsində. Baxıb gördü ki, Qaraqas Pəri xanımla bir keyfdə damaqdadı ki, gəl görəsən. Dərviş bir başına, bir döşünə vurub dedi:

– Qız əlimdən çıxdı.

Pəri xanım bütün tilsimlərin açarını bilirdi. Bir tilsimdən başqa. Dərviş nə ki tilsim bilirdi oxudu ki, Qaraqası qara daş eləsin, Pəri xanımla daşa döndərsin, gücü çatmadı. Çatmayanda Pəri xanım bir qaqqanaq çəkdi. Qaqqanaq çəkəndə ağızından bir qurtum alov çıxıb düşdü dərvişin üstə, dərviş od tutub yanmağa başlayanda tez özün atdı padşahın çarhovuzuna. Baş vurub odun söndürdü, qalxıb göyə qışqırdı:

– Ey Pəri xanım, səninlə mənim aramda bir tilsim qalıb. O tilsimi öyrəndim vay halına!

Dərviş üz qoydu İsfahan şəhərinə. Gəzib, qoca bir cindar tapıb bir tilsimləri öyrənməyə başladı.

Xəbər verim sənə kimdən, vəzirdən. Vəzir bir gün səhər namazından qabaq əl qabına çıxmışdı. Gördü ki, padşahın qızı Pəri xanımla otağından işıq gəlir. Tez özün yetirdi bağa. Gördü ki, hasar çox hündürdü. Bir təhərlə dırmaşdı hasara, həyəət atıldı. Amma vəzirin üzgözü, əl-ayağı cırmaq-cırmaq oldu. Özün bir təhərlə yetirdi Pərinin otağının pəncərələrinə. Pəncərədən baxıb gördü ki, qız on beş yaşında cavan bir oğlanı oturdub dizinin üstə, bir keyfdədi ki, gəl görəsən. Vəzirin ürəyi gedib tappadan gəldi yerə. Vəzir axsaq qatır kimi ombasını çək-çəkə durub getdi, birtəhər özün salıb yorğan-döşəyə, arvadına da tapşırırdı ki, kim məni xəbər alsın, deyərsən ki, vəzir bərk naxoşdu. Vəzirin arvadı, bəli deyib öz işinə getdi. Sənə xəbər verim Firəng padşahından¹ Firəng padşahı elçi göndərdi bu padşahın üstünə ki, ya yeddi ilin bac-xəracın versin, ya da ki, qızı Pəri xanımla. Əgər verməsə, davamız davadı.

Firəng elçisi gəlib oturdu elçi daşının üstə. Padşaha xəbər getdi ki, Firəng padşahı elçi göndərirdi. Padşah əmr verdi ki, buraxsınlar gəlsin, görək nə üçün gəlibdi. Firəng elçisi durub, ədəb salamını yerinə yetirib oturdu. Padşah xəbər aldı:

– Nə üçün gəlmisən?

Firəng elçisi dedi:

– Firəng padşahı deyir ki, yeddi ilin bac-xəracını versin. Əgər xərac vermir, qızından əl çəksin. Yox, qızından da əl çəkmir, davamız davadı.

Padşah dedi:

– Firəng padşahına deyinən on gün mənə vaxt versin.

Elçi durub Firəng torpağına getdi.

Padşah vəzir üçün adam göndərdi ki, Firəng padşahı bizdən bac-xərac istəyir, durub tədbirə gəlsin.

Vəzir padşaha xəbər göndərdi ki, bərk naxoşam, gələ bilmirəm.

Axırda padşahın əlacı kəsilib durub gəldi vəzirin yanına. İçəri girib nə gördü. Vəzir baş-gözün sarıyıb, əl-qolunda da sağ islahat yoxdu. Xəbər aldı:

– Vəzir, bu nə gündü düşübsən?

Vəzir dedi:

– Pişik cırmaqlayıb.

– Aşna, bu pişik işi deyil. Səndə sirr var, gəl düzün de! Əgər düzün deməsən boynunu vurdurtduraram.

Vəzirin canına qorxu titrəməsi düşüb dedi:

– Padşah sağ olsun, and iç qəzəblənməyəcəksən, arada qan xatası olmayacaq, deyim.

Padşah ələcsız qalıb, öz ana südünə and içdi. Vəzir necə görmüşdü, əhvalatı padşaha nəql elədi.

Padşah yerindən qalxıb dedi:

– Vəzir, qızıma böhtan demə!

Vəzir and içib özünü öldürdü.

Padşah dedi:

– İndi ki, belədi, dur məni apar oraya, görüm bu necə olan işdi. O nə nakəsdı ki, mənim qızım la eyş-işrətdə ola. Dur məni oraya apar!

Vəzir durub ayağa, düşüb padşahın qabağına, gəldilər Pəri xanım olan imarətin qabağına. Qaş qaralan kimi vəzir padşaha dedi:

– Padşah sağ olsun, çıx pəncərədən bax, gör nə görərsən.

Padşah çıxıb pəncərədən baxıb gördü ki, həqiqətdə qızının yanında bir olan var, bəeyni Rüstəmzal. Padşah tez düşdü pəncərədən, dedi:

– Vəzir, cəlladı çağır gəlsin.

Vəzir dedi:

– Padşah, özünə toxtax ver! Burada cəllad iş görə bilməz. Gəl gedək gecəni rahat ol, səhər bu işə əncam çəkərik.

Vəzirlə padşah evlərinə gəldilər. Padşah gecəni səhərə kimi yata bilmədi. Çünki xof almışdı onu. Səhərnən durub vəzirdən məsləhətsiz Bəlg pəhləvanı çağırırdı dedi:

– Qızımın yanında bir oğlan var. Hərəyənə o oğlanı öldürsən, qızımı sənə verərəm.

Bəlg pəhləvan çox güclü pəhləvandı. Belə ki, bütün pəhləvanlar BəlgİN əlindən zağ-zağ əsirdilər. Bəlg pəhləvan durub pəhləvanlibas oldu, özün yetirdi Pərinin imarətinin qabağına.

Padşah da çıxıb eyvanından tamaşa edirdi. Bəlg pəhləvan bir-iki meydan gəzib elə bir nərə çəkdi ki, dağ-daş titrədi. Pəri xanım özünü dik atıb pəncərədən boylanıb baxıb gördü ki, Bəlg pəhləvandı. İşi duyub gözlərindən qanlı yaş axıtdı. Qaraqaş Pərinin ağlayan görüb xəbər aldı.

– Ey nazənin, nə üçün ağlayırsan?

Pəri dedi:

– Bir çıx pəncərədən bax, gör!

Qaraqaş pəncərədən boylanıb, Bəlg pəhləvanı görüb Pəriyə dedi:

– Ey nazənin, elə bunun üçün qorxub ağlayırsan? Bu saat düşüb onun atasına od vuraram.

Pəri dedi:

– Oğlan, ona Bəlg pəhləvan deyərlər, səni iki barmağında boğar. Hara gedirsən?

Qaraqaş dedi:

– Mən gərək öz gücümü sınamam.

Pəri çox dedi. Qaraqaş az eşidib özün tez atdı həyəətə, dedi:

– Ey Bəlg pəhləvan, məndə qaydadır, yolu düşməne verərəm.

Bəlg bu sözü Qaraqaşdan eşidən kimi əl atdı Qaraqaşın kəmərinə ki, götürüb vursun yerə. Gördü ki, xeyr, bu bir qarış boy elə ağır şeydi ki, bunu yerindən tərptəmək mümkün deyil.

Qaraqaş dedi:

– İndi ver növbəni mənə!

Bəlg növbəni Qaraqaşə verəndə, Qaraqaş əlini atıb BəlgİN kəmərinə yapışdı bir nərə çəkdi, Bəlgİ qaldırıb göyün üzünə, elə vurdu yerə ki, heç tikəsi ələ keçmədi.

Padşah Bəlg pəhləvanın öldürülməsini görəndə iki əli ilə başına vuraraq, vay sancıldım deyib, düşdü yorğan-döşəyə. Vəzir durub gəldi padşahın yanına ki:

– Sənə demədim səbr elə.

Padşah dedi:

– Vəzir, buna tədbir!

Vəzir dedi:

– Tədbir odur ki, göndər Firəng qoşununun qabağına, canın qurtarsın.

Padşah razı olub Firəngə kağız yazdı ki, davamız davadı. Bu tərəfdən də Qaraqaş üçün adam göndərdi ki, hüzuruna çağırınsızlar.

Pəri xanımınla Qaraqaş bağda gəzinirdilər. Bir də gördülər ki, budu, yasavulların biri gəlib kəsdirdi bunların başının üstünü.

Pəri xanım dönüb yasavula acıqlandı:

– Ey çəpəldən əmələ gəlmiş, sən nə hədlə bura gəldin?

Yasavul dedi:

– Xanım, bil və agah ol, padşah çox xahiş elədi ki, Qaraqası onun yanına göndərəsən.

Pəri xanım qorxuya düşdü. Qaraqaş dedi:

– Ey nazənin, izin ver gedim.

Pəri dedi:

– Qorxuram atam səni öldürdü.

Qaraqaş dedi:

– Nazənin, mən üç aylıqam ki, mənə üçün qorxursan? Bədə-bəddə atanı da göndərəm Bəlg pəhləvanın yanına. Sən izin ver mən gedim görüm nə deyir. Bəlkə bir vacib sözü var.

Pəri izin verdi. Qaraqaş izin alıb düşdü yasavulun qabağına. Padşaha xəbər getdi ki, Qaraqaş gəlir. Padşah qorxa-qorxa Qaraqaşın qabağına çıxıb, yanında oturdub dedi:

– Ey oğlan, bizlərdə adətə ki, şəhərimizə gələn qərrib pəhləvanı birinci dəfə düşmənin qabağına göndərərik. Əgər salamat qayıtsa özümüzə dost bilərik. İndi səni Firəng qoşununun qabağına göndərirəm.

Qaraqaş dedi:

– Nə deyirəm ki... Göndərsən gedərəm.

Padşah dedi:

– Bizdən nə umursan?

Qaraqaş dedi:

– Bir dəst dəmir paltar, poladdan qayrılmış Mısıri qılınc, otuz pud ağırlığında qalxan, bir yeyin at, dava günündə də beş pud düyünün xörəyin.

Padşah razı olub, əmr verdi bu şeyləri hazırlamağa.

Qaraqaş durub gəldi qızın yanına.

Pəri xanım gördü ki, Qaraqaş sağ və salamat gəlir. Qulac qolun səridi Qaraqaşın boynuna, xəbər aldı ki:

– Sevgilim, necə oldu? Atam niyə çağırtdırmışdı?

Qaraqaş əhvalatı nəql elədi Pəriyə.

Pəri dedi:

– İndi ki, belə oldu, atam sənə nə cür at versə nəbadə minəsən. Deyərsən ki, bu atlar mənim altımda davam gətirə bilməz. Onda atam sənə deyəcək, bəs hansı at xoşuna gəlir. Deyərsən ki, qulaqsız boz at. Alıb minərsən.

Pəri Qaraqaşın dərşini verib tamamladı. Vaxt başa gəldi. Firəng qoşunu gəlib yetişdi şəhərə. Qaraqaş üçün adam gəldi ki, padşah hazırlığın görübdü. Qaraqaş Pəri xanımla halallaşib özün yetirdi padşahın hüzuruna. Beş pud düyünün xörəyini sümüksüz ətlə yeyib tamam elədi. Dəmir paltarı geyib üstündən qılıncını bağladı. Padşah əmr elədi ki, at gəlsin. Mehtərlər at gətirdilər. Qaraqaş bir barmağın qoyub atın belinə, elə basdı ki, atın beli sındı, dedi:

– Padşah, bu at çox davamsızdı.

Padşah əmr verdi ki, at gəlsin.

Mehtərlər yüzə kimi at gətirdilər Qaraqaşın qabağına. Qaraqaş baxıb atlara dedi:

– Padşah sağ olsun, bu atlar mənim altımda davam gətirə bilməz.

Padşah dedi:

– Bəs hansı atı istəyirsən?

Qaraqaş dedi:

– Qulağı kəsik boz atı.

Padşah əlacsız qalib əmr verdi ki, qulağı kəsik atı götürüb gəlsinlər.

Mehtər gedib qulağı kəsik boz atı götürüb gəldi. Qaraqaş minib ata, üz qoydu meydana. Firəng qoşunu baxıb gördü ki, bu padşah qoşun-moşun göndərmədi. Amma haçandan-haçana bir nəfər pəhləvan gəldi. Firəng qoşunu hazırlıq gördü, Qaraqaş da bu tərəfdən qılıncını sıyırub həmlə elədi qoşuna. Bir gün, bir günorta Firəng qoşunu ilə dava eləyib, Firəng qoşununu qırub qaytardı dala.

Padşah bu gücü Qaraqaşda görüb adına təbil vurdurdu. Qaraqaş dava meydanından qayıdıb əl-üzünü yuyub, özün yetirdi Pərinin yanına. Pəri Qaraqaşın sağ-salamat qayıtmasından çox şad olub, o günü bütün fəqir-füqaralara aş payladı.

Bunlar burada qalsın, xəbər verim sənə kimdən, dərvişdən.

Dərviş bir çox şəhərlər gəzib bütün dünyada nə ki, tilsim vardı öyrənəndən sonra, bir neçə müddət özünü sınaqdan keçirib, üz qoydu Pəri olan şəhərə gəlməyə.

Sənə xəbər verim padşahdan.

Padşah bir gün oturub öz-özünə fikir elədi ki, bu nə işdi mən tuturam. Bir gədənin birini salmışam qızımın yanına. Sabah camaat mənə nə deyər? Yaxşısı budu ki, vəziri çağırırdım, bəlkə bir tədbir gördü.

Padşah vəziri çağırırdı dedi:

– Vəzir, Qaraqaş sağ çıxdı davadan. Bir tədbir gör!

Vəzir dedi:

– Necə ki, demisən elə də elə!

Padşah dedi:

– Vəzir, mən onun ata-anasını tanımıram, heç bilmirəm nə məkanın adamıdır. Gül kimi qızı ona necə verim? Bir tədbir gör!

Vəzir dedi:

– Belə sənin gücün ona çatmaz. Yaxşısı budu ki, qonaqlıq elə, xörəyin içinə zəhər tök, ölsün getsin.

Padşah razı oldu, tədarük görüb Qaraqaş qonaq çağırdı. Məclis rast olub, xörəklər çəkilib araya gələndə, Qaraqaşın xörəyinə zəhər tökdü. Qaraqaş xörəyi yeyib üstündən bir qab da şərbət içdi. Padşah baxıb gördü ki, heç bunun halına təfəvüt eləmədi. Məclis dağıldı. Bu da durub getdi.

Padşah dedi:

– Vəzir, bəs niyə ölmədi? Zəhəri ki, mən öz əlimnən tökmüşdüm.

Padşahı fikir aparmaqda olsun, sən xəbər al Pəri xanımdan... Pəri gördü ki, Qaraqaş gəlir. Bildi ki, Qaraqaş zəhər veriblər. Tez bir sillə Qaraqaşın üzünə çəkdi. Qaraqaş bütün yediğini sifraqla elədi. Bir qab turş qatıq içib, rəngə-rufa gəldi. Xəbər aldı ki:

– Bu nə olan əhvalatdır?

Pəri xanım dedi:

– Nə işinə? Soruşma!

Qaraqaş dinmədi. Hər ikisi qol-qola verib gül bağına seyrə çıxdılar. Bir xeylaq macal gəzib dolandılar. Pəri xanım dedi:

– Ey sevgilim, mən çox yorğunam. Gəlsənə bu çəmənlikdə bir qədər uzanaq.

Qaraqaş razı olub, otdan döşək düzəldib, güllərdən yastıq, dodaq-dodağa verib uzandılar. Bu uzanmaqla hər ikisini yuxu apardı.

Al xəbəri dərvişdən. Dərviş şəhəri gəzə-gəzə gəlib çıxdı gül bağına. Girib bağa, bir xeyli gəzib dolandı, gördü ki, bağın bir guşə-sində Qaraqaşla Pəri xanım yatıblar. Dərviş Qaraqaşı gören kimi nə ki, tilsimlər vardı oxudu ki, Qaraqaş tilsimə salsın. Heç bir tilsim Qaraqaş kar edə bilmədi. Çünki məqsədi Qaraqaşı aparıb, sonra Pərini apardırmaq idi, işi belə görəndə birdən Pəri xanım yadına düşdü. Bir vürd oxuyub Pərini daha da gözəl elədi. Belə ki, baxan Pərini tanıya bilməzdi. Bir vürd də oxuyub Pəri xanımı yuxulu-yuxulu atdı bir quyuya. Özü də çıxıb getdi.

Al xəbəri Qaraqaşdan

Qaraqaş ayılıb gördü ki, Pəri xanım yoxdu. Durub hər yanı gəzdi, Pəri xanımı tapa bilmədi. Tez pəhləvan paltarını geyib, minib atını, düşdü dəryayi-bidadə. Gəzhagəz, gəlib çıxdı qaranlıq bir meşəyə. Gördü ki, qabaqda bir koma görünür. Qaraqaş atın sürüb çatdı komaya. Gördü ki, burada qoca pirani bir kişi oturub, qabağında manqal, əlində batman kitab. Kişi Qaraqaşı gören kimi başını qaldırıb dedi:

– Ey Qaraqaş, xoş gəlmisən! Buyur otur! Neçə vaxtdı ki, sənin yolunu gözləyirdim.

Qaraqaş düşüb atdan, atını yancidar eləyib oturdu!

– Bilirəm Pərini axtarırsan, – deyib kişi kitabı açdı. – Ey Qaraqaş, sən iki zalım padşah, bir də dərviş öldürəcəksən.

Durub ayağa sandığı açıb, Qaraqaş a bir qılinc verib dedi:

– Bu qılinc səni bütün tilsimlərdən qurtaracaq. Amma eşit və agah ol! Dərviş Pərini günbatan tərəfdə iki dağın arasında bir quyu var, salıbdı haman quyuya. Qabağına dörd qız çıxacaq. Deyəcəklər ki, mən Pəriyəm. Onları vurub öldürərsən. Sonra üç qarıya rast gələrsən, onlar da deyəcək mən ananam. Onları da vurub öldürərsən. Qabağına dərya, meşə, nə çıxdı bu qılincle vurub qırarsan. Lap axırda qabağına bir qoca kişi çıxacaq. Deyəcək mən atanam. O haman dərvişdi, bacar onu öldür! Elə ki, öldürdün, Pəriyə oxşar bir qız görəcəksən. O sən Pərindi. Al, götür gəl!

Qoca abid sözün deyib vəfat elədi.

Qaraqaş qocanı dəfn eləyib getdi. Neçə gün, neçə gecə yol gedib özün yetirdi iki dağın arasına. Gördü ki, burada bir quyu var. dedi olsa-olsa bu quyu olacaq. Qaraqaş kəməndlə quyuya düşüb, bir o yana baxıb, bir bu yana baxıb, gördü ki, burada bir qapı var. Girib qapıdan içəri, gördü ki, eynən Pəriyə oxşar bir qız çıxdı, dedi:

– Ey Qaraqaş, amandı, məni qurtar!

Qaraqaş çəkib tilsimli qılıncı, qızı iki böldü. Qız ölən kimi tilsim qırılıb qabağına bir qapı çıxdı. Qaraqaş gedib gördü ki, bu səfər də Pəriyə oxşar bir qız çıxdı. Amma bu qızın əlində məşəl vardı. Qaraqaş qıza bir qılınc vurdu, tilsimi qırıb irəlilədi. Hə yavaş-yavaş, dörd qızı öldürüb qurtarandan sonra, qabağına dərya çıxdı. Bu dəryanın içindən də əjdaha, şir, pələng, bəbir, gürzə, ilan çıxmağa başladı. Qaraqaş bunların hamısını qırıb qurtardı. Lap axırda bir qoca kişi çıxıb dedi:

– Ey oğul, neçə vaxtdı sən hardasan?

Qaraqaş istədi çəkib qılıncı qocanı öldürə, qılınc qocanı tutmadı. Qoca qaçıb oldu bir əjdaha. Qaraqaş tilsimli qılıncı əjdahanı quyruğundan yaraladı. Əjdaha dönüb sərilədi Qaraqaş. Qaraqaş əl atıb əjdahanın ağzına, salıb qılıncı boğazının yoluna, burdu. Əjdaha qışqırdı:

– Vay, yandım!

Qaraqaş vay yandıma baxmayıb, əjdahanı öldürdü. Özün yetirib Pəriyə, can deyib qucaqlaşdılar. Qaraqaş minib atına, Pəri xanımı götürüb gəldi öz vilayətinə.

Al xəbəri padşahdan.

İndi padşaha xəbər getmişdi ki, qızın Pəri xanımıla Qaraqaş yoxa çıxıblar. Padşah çox qəmli olub, qara geyib oturmuşdu. Elə ki, xəbər çatdı padşaha ki, Qaraqaş gəlir, padşah çox şad olub çıxdı qızının pişvazına. Gördü ki, yox, bu, qızı Pəri xanım deyil. Qaraqaşdan xəbər aldı:

– Hanı mənim qızım?

Qaraqaş dedi:

– Budu sənin qızın.

Padşah təəccüb elədi, dedi:

– Vəzir, bu nə olan işdi?

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, bu sənin qızın deyil.

Bunlar bir-birilə çəkişməkdə olsunlar, Pəri xanım Qaraqaş dedi:

– Mən hələ tilsimdən qurtarmamışam. Gərək mənim üçün ilanlar padşahının qızının ətindən götürəsən ki, mən əti üzümə çəkəm sağalam.

Qaraqaş dedi:

– O qızı necə ələ gətirmək olar?

Pəri xanım dedi:

– Gedərsən sarı dağa. Həmin qız bir ilandı. Səni görəndə kimi çıxıb cildindən gələcək sənə tərəf. Sənə deyəcək: oğlan, al məni! Sən də razı olarsan. Gecə hər ikiniz bir yerdə yatan məqamda onun sağ əlinin

çəçələ barmağını kəsərsən. Kəsən kimi qız öləcək. Onda ətindən kəsib götürərsən. Amma nəbədə başını kəsəsən. O qızın canı sağ əlinin çəçələ barmağındadı. Əgər o qızın ətindən götürüb gəlməsən, mən bir aydan artıq qalmayıb öləcəyəm.

Pəri sözün tamam elədi. Qaraqaş ata minib üz qoydu getməyə. Al xəbəri padşahdan.

Padşah xəbər tutdu ki, Qaraqaş yoxdu, dedi: yaxşı oldu ki, Qaraqaş getdi. Qızı əlindən aldım.

Padşah bir də vəziri çağırırdı dedi:

– Vəzir, bir yaxşı-yaxşı bax, gör bu mənim qızımdı, ya yox?

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, sənin qızın deyil.

Padşah durub bu sözdən sonra gəldi Pəri xanımın yanına, dedi:

– Ey qız, gərək mənə gedəsən!

Pəri xanım dedi:

– Ata, mən sənin qızınam.

Padşah dedi:

– Yalan deyirsən, çəpəl! Sən mənim qızım haradan oldun?

Pəri xanım atasına çox yalvardı ki, mən sənin qızınam, padşah az eşidib dedi:

– Yalan deyirsən.

Pəri xanım baxıb gördü ki, atası bundan əl çəkməyəcək, əlacı kəsilib atasını itələyib atdı bayıra. Padşahın başı-gözü əzilib, bir neçə gün yorğan-döşəkdə yatdı, sağalandan sonra durub yenə gəldi qızının yanına, dedi:

– Ey qız, mənə gedirsən, ya yox?

Pəri xanım atasının təklifini rədd edəndən sonra, padşah durub gəldi, taxtına çıxıb, cəllad göndərdi ki, Pərinə tutub salsınlar zindana. Pəri xanım zindənda qalmaqda olsun, al xəbər verim sənə kimdən, Qaraqaş.

Qaraqaş gedib həmin yerə çatdı. Bir də gördü ki, qabağına bir qız çıxdı.

Qız dedi:

– Oğlan, gəl al məni!

Qaraqaş razı oldu. Yatmaq məqamı gələndə Qaraqaş qızın çəçələ barmağını kəsib, ilanlar padşahının qızını cəhənnəmə vasil elədi. Qızın ətindən götürüb mindi atına, gəldi Pəri xanımın yanına. Gördü ki, Pəri xanım yoxdu, amma bağban qara geyib oturub. Xəbər aldı:

– Ey bağban, niyə qara geymisən?

Bağban dedi:

– Padşah öz qızı Pəri xanımı salıbdı zindana, bu gün boynunu vurduracaq.

Qaraqaş bu sözü eşidən kimi çəkib atını padşahın imarətinin qabağına, elə bir nərə çəkdi ki, gəl görəsən. Sonra üzün tutub padşaha dedi:

– Ey zalım padşah, Pəri xanımı səndən istəyirəm.

Çəkib qılıncı, padşaha danışmağa macal verməyib, özün vurdu dəryayi-ləşkərə. Qırıb çatdı qoşunu, yetirdi özünü padşahnan vəzirə. Hər ikisini cəhənnəmə vasil elədi. Çatıb zindana, qapıları sındırıb Pəri xanımı azad elədi.

Pəri xanım dedi:

– Atam məni almaq istəyirdi.

Qaraqaş gülə-gülə dedi:

– Atanı çoxdan cəhənnəmə vasil elədim.

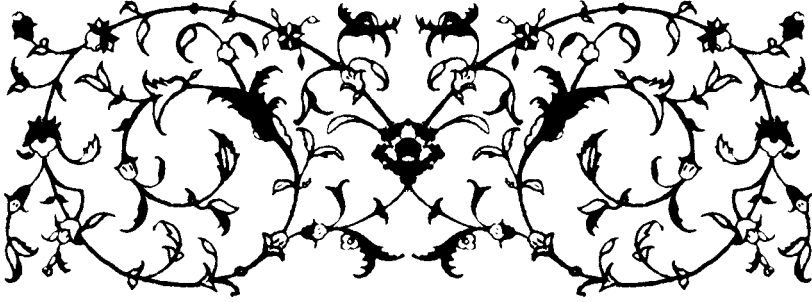
Pəri xanım qucaqlayıb Qaraqaş öpəndən sonra, ilan qızının ətini alıb Qaraqaşdan çəkdi üzünə. Elə orda tilsimdən çıxıb oldu əvvəlki Pəri xanım.

Qaraqaş Pəri xanımı götürüb gəldi, yeddi gün, yeddi gecə toy eləyib aldı. Sonra, camaat Qaraqaş təkdi padşah. Bir müddət padşahlıq eləyəndən sonra birdən anası yadına düşdü. Adam göndərib ata-anasını çağırırdı. Özün onlara tanış verəndən sonra, başına gələni anası üçün danışdı dedi:

– Ata, bu taxt-tac sənin, mən də sən pəhləvanın.

Qaraqaş tacı atasının başına qoyub, özü də oldu atasına pəhləvan. Təzədən toy edib başladılar şadlıqla gün keçirməyə.

SİMANIN NAĞILI

Biri var imiş, biri yox imiş, günlərin bir günündə, belə deyirlər, bir vilayətdə Dəşküvar adında bir padşah var imiş. Bu padşahın oğlu olmazmış. Amma çox zalım padşah imiş. Bir gün Dəşküvar öz rəmmalını² yanına çağırıb, deyir:

– Rəmmal, dünyanın bütün ləzzətini çəkmişəm. Amma qorxuram düşüb öləm, ürəyimdəki həsrət mənimlə qəbrə gedə. Bir rəm at, görüm.

Rəmmal rəm atıb gördü ki, rəm bəd gəlir. Bir də atıb gördü ki, həmində ki, həmin.

Rəmmal dedi:

– Rəm bəd gəldi. İzn ver sabah gəlim.

Dəşküvar izn verdi rəmmala, rəmmal durub getdi. Sabahısı gün rəmmal padşahın yanına gəlib ədəb salamını yerinə yetirib oturdu. Rəmmal rəml atıb gördü ki, həmində ki, həmin.

Dedi:

– Padşah sağ olsun, acığı tutmasın.

Padşah dedi:

– De görək!

Rəmmal dedi:

– Tez-gec sən öz rəiyyətinin bir oğlu olacaq, sən onun əlində öləcəksən.

Padşahı fikir apardı ki, o necə rəiyyətdi ki, bir oğlu olacaq, mən də onun əlində öləcəyəm. Dəşküvar səhərə kimi yatmadı. Fikir fikir üstündən, səhər tezdən rəmmalı çağırırdı dedi:

– Rəmmal, eşidəm biləm, bu sirri bir adama demisən, vay halına. Rəmmaldan söz alıb sirri saxladı. Tədbir istədi.

Rəmmal dedi:

– Tədbiri bu cürdü. Gərək şəhərdə təzə anadan olan uşaqların boynunu vurdurtdurasan.

Dəşküvar rəmmalın fikrinə şərik olub razı qaldı. Öz adamlarından dörd nəfər çağırıb onlar üçün maaş ayıraraq dedi:

– Gərək siz evləri gəzib, təzə anadan olan uşaqlarını oğurlayıb gizlin öldürəsiniz. Amma nəbadə camaat bilə!

Bunların dilindən kağız alıb yola saldı.

Dəşküvarın adamları öz işlərinə getsinlər, eşidin Dəşküvardan.

Dəşküvar durub çıxmışdı bağa. Gördü ki, bir sərçə öz balasını dimdiyinə götürüb gəldi çarhovuzun üstə. Üç kərəm balasını suya basıb, alıb tazadan dimdiyinə apardı. Dəşküvarın ürəyinin başına od düşüb elə bil alışdı, dedi: mənim də oğlum olaydı!..

Bu dəmdə Dəşküvarın bağbanı bağı gəzirdi, gördü ki, padşah oturub çarhovuzun üstə, çox fikirdədi. Bağban ağacdan bir alma dərib, götürüb gəldi Dəşküvar üçün. Baş əyib, ədəb salamını yerinə yetirdi. Almanı Dəşküvara uzatdı. Dəşküvar almanı bağbandan alıb iylədi, dərdi bir idisə, oldu iki. Bir ah çəkib dedi:

– Yaxşı alma saxlayırsan, amma...

Bağban dedi:

– Necə ki, amma?

– Saqqalıma dən düşüb, sabah düşüb ölsəm, görəsən bu bağa kim sahib olacaq.

Bağban başını aşağı salıb dinmədi. Dəşküvar çox fikrə gedib, bağbana dedi:

– Gəl Allah əmrilə bir əhd-peyman edək!

Bağban dedi:

– Padşah sağ olsun nə əhd?

Dəşküvar padşah dedi:

– Qızın olsa qızlığa, oğlun olsa oğulluğa mənə ver!

Dəşküvar çox böyük padşahdı. Bağban Dəşküvarın sözündən çıxıb bilmədi, razılıq verdi. Dəşküvar da bağbanın dilindən kağız alıb çıxıb getdi.

Eşit Dəşküvarın adamlarından. Pişik ət üçün gəzən kimi, bunlar da evbəev gəzirdilər. Gündə bir, iki təzə doğulan oğlan uşaqlarını oğurlayıb

atırdılar çaya. Şəhər adamları da gəzirdilər ki, uşaq oğurlayanı tapsınlar, tapa bilmirdilər. Gəlib neçə kərə Dəşküvara şikayət elədilər. Dəşküvar qulaq asmayıb, gələnləri qovurdu.

Xəbər verim sənə kimdən, bağbanın arvadından. Nağıllarda vaxt çox tez başa gəlir. Doqquz ay, doqquz gün başa gəldi, bağbanın arvadı bir oğlan doğdu. Xəbər gedib çatdı bağbana ki, arvadının bir oğlu olub. Bağban sevinə–sevinə özünü yetirdi arvadının yanına, gəlib nə gördü, arvadının doğduğu oğlanın başında, qaşında, kirpiyində tük yoxdu, özü də ət kimidi. Başı, qolu, qıçı sağ–salamat, amma ki, elə bil ətdi. Bağban baxdı, gördü ki, bu uşaq araya çıxmalı uşaq deyil. Getdi fikrə. Bilmədi padşaha nə cavab versin. İstədi uşağı tullaya, amma ürəyi gəlmədi.

Bu burda qalsın, eşit Dəşküvar padşahdan. Şah Dəşküvar eşitdi ki, bağbanın oğlu olub, sevindiyindən dayana bilmədi. Durub gəldi, özünü tez yetirdi bağbanın evinə. Bağban oturub ağlayırdı, bilirdi ki, padşahın yanında xəcalətli olub. Bir də başını yuxarı qaldırıb gördü ki, Şah Dəşküvar gəlir, gözlərin silib iki qat olub padşahın qabağında ədəb salamını yerinə yetirib dayandı. Şah Dəşküvar dedi:

– Oğlun olub, bəs nə üçün mənə bu vaxtacan xəbər verməmişən?

Bağban bu sözdən başını aşağı salıb dedi:

– Padşah sağ olsun, üzüm yanında qaradı.

– Nə üçün qaradı? Olmaya oğlan ömrünü bağışlayıb?

– Kaş ömrünü bağışlayaydı sənə, amma dünyaya gəlməyəydi.

Şah Dəşküvar bu sözdən çox pərişan olub xəbər aldı ki:

– Nə olubdu?

Bağban əhvalatdan Şah Dəşküvarı xəbər dar elədi.

Dəşküvar çox qəmgin oldu, amma inanmadı. Özü–özlüyündə dedi: Yəqin ki, bunlar uşağı məndən gizlədirlər. Üzün bağbana tutub dedi:

– Gərək uşağı özüm görəim.

Bağban Şah Dəşküvarı apardı evinə, uşağı göstərdi. Şah Dəşküvar uşağı görüb acığı tutdu, birbaşa bağbanın evindən çıxıb gəldi, əyləşdi taxta, rəmmal çağırtdırıb dedi:

– Rəm at görək, o uşaq ki, deyirdin, dünyaya gəlib, ya yox?

Rəmmal dəstəmaz alıb, gəlib rəmin atdı. Baxıb Şəh Dəşküvara dedi:

– Bəli, dünyaya gəlib.

Şah Dəşküvar qapıları bağlatdırıb, rəmmalı otağından bayıra buraxmadı. Adam göndərdi, öz yaxın adamlarından bir neçəsini çağırtdırıb dedi:

– Rəmmal tədbir tök!

Rəmmal, dedi:

– Gərək şəhərdə nə ki təzə doğulan uşaq var, hamısının boynu vurula.

Şah Dəşküvar üzün tutub öz adamlarına dedi:

– Sizin üçün filan qədər maaş ayırıram, nə ki şəhərimdə oğlan uşağı var, hamısının boynunu vurasız, amma bu sirri heç kim bilməməlidir.

Padşah öz adamlarının dilindən kağız alıb dedi:

– İndi gedərsiz, bağbanın beşikdəki uşağını götürüb atarsız çaya, arvadın da öldürərsiz.

Padşahın adamları gedib bağbanın arvadını və oğlunu götürüb, istədilər öldürələr, yazıqları gəlib arvadı buraxdılar çölə, uşağı da bir dağın döşündə böyük bir ağac vardı, qoydular ağacın altına, çıxıb gəldilər. Bağbanın arvadı qaldı çöllü-bəri-biyabanda, uşağı da ağacın altında. Ana baladan, bala anadan ayrılıb, belə qalsınlar, eşit Simurqdan³.

Simurq göylə uçub gedirdi, gördü ki, yerdə bir şey ağarır. Tez göyün qatından enib yer qatına, gördü ki, ağac dibində bir uşaq var, amma yanında adam yoxdu. Simurq elə bir quşdu ki, yerin altın da, üstünü də bilirdi. Görən kimi bildi ki, bu bağbanın oğludu, özü də təzə gəlib dünyaya. Uşaq Şah Dəşküvarın qəzəbinə gəlirdi. Simurq uşağı götürüb caynağına, qalxdı havaya, qanad çalıb uşağı götürdü gəldi öz balalarının yanına. Simurq elə quşdu ki, fəqirləri çox sevərdi. Qalxıb göyə, başladı bağbanın arvadını axtarmağa. Bir müddət gəzib dolandı, bir soraq tapa bilmədi.

Simurq getməkdə olsun, eşit bağbanın arvadından. Bağbanın arvadı Şah Dəşküvarın şəhərindən çıxıb üz qoydu çöllü-bəri-biyabana.

Eşit Simurqdan. Simurq göylə gəzirdi. Gördü ki, çöllü-bəri-biyabanda bir arvad xeylağı gəzir. Simurq üç-dörd qat göydən yerə enib gördü ki, bağbanın arvadıdır. Simurq qanadını açıb, aldı bağbanın arvadını qanadının altına. Bağbanın arvadı ayılıb gördü ki, Simurq qanadını yorğan eləyib salıb üstünə. Bağbanın arvadı qorxub istədi qaça. Simurq tez dilə gəlib dedi:

– Qorxma, gəl min dalıma, səni öz balanın yanına aparıram.

Bağbanın arvadı gördü ki, bu Simurq quşudu. Tez qanadından öpüb, mindi Simurqun dalına. Simurq qanad çalıb qalxdı havaya, özün yetirdi yuvasına, düşüb yerə bağbanın arvadına dedi:

– Aç gözünü!

Bağbanın arvadı gözlərini açıb gördü ki, elə gözəl meşədi daha nə təhər. Bağbanın arvadı bir o yana baxıb, bir bu yana baxıb, gördü ki, Simurq yoxdu. Bir az keçib, Simurq caynağında bir uşaq göydən yerə endi. Bağbanın arvadı xəbər aldı Simurqdan:

– Bu uşaq kimindi?

Simurq dil açıb bağbanın arvadını başa saldı ki:

– Bu uşaq sənindi.

Arvad baxıb gördü ki, həmin uşaqdı ki, ət parçası kimi idi. Əndamında tük yoxdu, indi bir oğlan olub ki, dünyada misli yoxdu. İstədi uşağı götürə qucağına, üz-gözündən öpə, baxıb gördü uşaq elə ağırdı ki, yerindən tərpedə bilmir. Xəbər aldı Simurqdan:

– Bu nə əhvalatdı?

Simurq dedi:

– Göylə gedirdim, gördüm bir çöllü-bəri-biyabanda qoca bir ağac bir yanı üstə yıxılıb. Ağacın altında bir şey ağarır. Yerə enib gördüm ki, bu uşaqdı. Tez götürüb apardım, Nil dəryasında çimdirdim, Qaradağ daşından bir parça götürüb əzdim, tük gələn yerlərinə çəkdim. İndi bir ildi ki, bu uşağı balalarım ilə bir yerdə saxlayıram.

Bağbanın arvadı Simurqun qanadından öpüb, həmin saat öz oğluna Siman adını verdi. Simurq Simanın anası üçün ağac başında yuva tikdi. Ana-bala bir neçə müddət burda qalmaqda olsunlar, eşit Simurqdan.

Simurq hər gün ov ovlardı, yarısını öz balalarına, yarısını da bağbanın arvadı ilə Simana verərdi. Bir müddət aradan keçdi. Bir gün bir əjdaha⁴ gəlib Simurqun balalarını yemək istəyirdi. Siman onu görəndə kimi tez bu ağacdən atlandı o biri ağaca, uzun bir çinar ağacından yapışıb, bir nərə çəkdi ki, meşə titrədi, çinarı yerindən çəkib çıxartdı. Əjdaha Simanı görəndə kimi Simurqun balalarını buraxıb, gəldi Simanın üstə. Siman çinarın qalın tərəfini əjdahanın ağzına salıb həmlə elədi irəli, ucunu sancıb boğazının yoluna, dayadı torpağa. O qədər qazdı ki, əjdaha çapalayıb cəhənnəmə vasil oldu. Bir nərə də çəkdi. Bu dəmdə Simurq göylə gedirdi, eşitdi ki, meşədən nərə səsi gəlir. Enib meşəyə gördü ki, bağbanın arvadı qorxusundan çıxıb lap ağacın başına. Xəbər aldı ki: nə olub? Bağbanın arvadıyan Simurqun balaları Simurqu əhvalatdan xəbərdar elədilər. Simurq tez özünü yetirdi Simana, gördü ki, Siman əjdahanı öldürüb dayanıb başının üstə. Simurq üç dimdik əjdahağa vurub, ətinin yaxşı yerindən balalarına, ürəyini də Simana verib qalanını tulladı. Simurq Simanla anasını mindirib dalına dedi:

– Yumun gözünüzü! Bunlar gözlərini yumdular. Simurq qanad çalıb göylə bir neçə mənzil yol getdi, gəlib bir yerdə düşüb dedi:

– Açın gözlərinizi!..

Bunlar gözlərini açıb gördülər ki, bir evin qabağındadılar. Simurq bunları qoyub qapını döydü. Bir az keçmədi ki, bir çoban çıxdı. Çoban gördü ki, gələn Simurqdu. Çoban Simurqun qanadından öpdü, Simurq dil açıb dedi:

– Simanla bu arvadı sənə tapşırıram.

Çoban baş əydi, Simanı götürdü oğulluğa.

Simurq getmişdi, amma arabir gəlib Simana baş çəkərdi.

Nağıllarda vaxt tez başa gəlir. Siman on beş yaşına çatmışdı. Amma elə cürətli pəhləvan olmuşdu ki, Qaf⁵ dağına güc eləsəydi, yerindən tərpedərdi. Bir gün Siman çobana dedi:

– At istəyirəm, qılinc istəyirəm.

Çoban tez Simurqun tükün yandırdı, Simurq özünü yetirib çobana, xəbər aldı:

– Bəs nə var?

Çoban dedi:

– Siman at istəyir, pəhləvan paltarı istəyir.

Simurq gözüm üstə deyib, qalxdı göyə. Simurq göydə pər vurub, nər kimi nərildəyirdi. Qanad çalıb gah enirdi, gah qalxırdı göyə. Özün yetirdi Dəşküvar padşahın şəhərinə. Göydə gəzirdi, gördü ki, Şah Dəşküvar imarətindən çıxıb gəldi bağa. Çıxıb çarhovuz üstə canamazın açdı, üzüyünü möhür elədi, başladı dəstəmaz almağa. Simurq göydən baxırdı, gördü ki, Şah Dəşküvarın bir üzüyü var ki, heç padşah xəzinəsində yoxdu. Dedi: bu üzük Simana bəsdə. Yerə enib, üzüyü vurdu caynağına, qalxdı göyə. Şah Dəşküvar Simurqun dalısınca ox atdı, amma ox Simurqa dəymədi. Şah Dəşküvar bu sirri saxlayıb özündə, başladı namazını qılmağa. Simurq özün yetirdi çobana, üzüyü verib, dedi:

– Min dalıma!

Çoban mindi Simurqun dalına, özünü yetirdi başqa bir şəhərə. Şəhərin yarım ağaclığında çobanı düşürüb dedi:

– Gedərsən bu şəhərə. Bu üzüyü verərsən filan tacirə, deyərsən ki, bu üzüyü Xəyyam tacir verdi, dedi ki, pul eləyib versin.

Çoban şəhərə gedib taciri tapdı, üzüyü tacirə verib, necə ki, Simurq demişdi, elə də tacirə dedi. Tacir üzüyü pul elədi, verdi çobana.

Çoban pulu götürüb, özün yetirdi Simurqa. Simurq pulun dördədə birini çobana verib dedi:

– Apar bu pulu, bu şəhərdə Yemən vəzirə deyənən Dəşküvar deyir ki, atımın xərcini verib, atımı istəyirəm. Xəbər alsə ki, at nə rəngdədi? Deyərsən ki, ağ atdı, yalınının altı qırmızı. Amma atı nəbadə minəsən. Tez götür gəl bura!

Çoban şəhərə gəlib, getdi Yemən vəzirin yanına. Simurq necə demişdi, eləcə də Yemənə dedi.

Çoban pulu verib atı aldı, özün tez yetirdi Simurqa, Simurq öz tükündən çəkib bağladı atın yalına, atın yalından çəkib verdi çobana, atı buraxdı. Çobanı mindirib dalına, qalxdı göyə. Gəlib çatdı bir qalaçaya, çobana dedi:

– Bu qapını sındır!

Çoban qapını sındırdı, içəri girdilər. Bir dəst pəhləvan paltarı, on arşın uzunluğunda bir qılinc, yeddi dəyirman daşı ağırlığında bir gürz seçdilər. Simurq bunları aldı caynağına, çobanı da mindirib dalına, götürüb gəldi. Gördü ki, Siman başını qoyub anasının dizi üstə, yatıbdı. Simurq Simanı durğuzdu. Siman pəhləvan paltarını başdan geyib, ayaqdan qıfıllandı, ayaqdan geyinib başdan qıfıllandı, qılincin belinə bağlayıb, gürzü əlinə aldı, bir nəərə çəkib gürzü əlində fırlatdı.

Simurq tez atın tükünü bir-birinə çəkdi. Bir də gördülər ki, ağ at, yalının altı qırmızı, budu gəlib dayandı Simanın qabağında. Siman ata minib, başladı at çapıb, qılinc vurmağa, gürz oynatmağa. Ta bir müddət pəhləvanlığın hər yolunu öyrəndi. Bir gün anasına dedi:

– Ana, mən gedirəm yeddi günün səfərinə.

Anası dedi:

– Gəl getmə!

Dedi:

– Yox, gərək gedəm.

Siman at minib, çıxdı çölə, düz iki gün yol getdi, gəlib çıxdı çöllü-bəri-biyabana. Bərk acmışdı. Bir quş vurub, kabab bişirib, oturdu yedi, uzandı bir ağac sərinliyində rahat olsun, gördü ki, iki atlı gəlir. Atlılar Şah Dəşküvarın pəhləvanlarıdı. Siman bunları görəni kimi durdu ayağa. Əl atıb xurcuna, atına bir ovuc kişmiş verib, özün söykədi qılincinə. Pəhləvanlar gəlib çatdı Simanın bərabərinə, xəbər aldılar kimsən? Buralarda neyləyirsən?

Siman dedi:

– Siz kimsiniz?

Pəhləvanlar dedilər:

– Biz Şah Dəşküvarın pəhləvanlarıyıq.

Siman dedi:

– Mən də bu yerlərin pəhləvanıyam.

Bu söz onlara açıq gəldi, əl atdılar qılınca. Siman da tez əlin atıb gürzə, bir nərə çəkdi ki, Simanın nərəsindən göydə quş qanad saldı. Gürzü atıb yerə, əl elədi qılınca. Qılıncı çəkib pəhləvanın birini cəhənnəmə vasil elədi. Əl atıb o biri pəhləvanın kəməmindən elə vurdu yerə ki, ombası çıxdı. Pəhləvan sürünə-sürünə üz qoydu qaçmağa, birbaş gedib Şah Dəşküvarın yanına, dedi:

– Taxtın dağılmasın nə durmasın?! Bir nəfər çöllü-bəri-biyabanda pəhləvan peyda olub, kim gəlir qabağına, vurub öldürür. Özü də deyir ki, Şah Dəşküvar kimdi, mən onu tanımıram. İstədik tutub gətirək hüzuruna, kiçik pəhləvanı vurub öldürdü, məni də elə vurdu yerə ki, ombam çıxdı.

Şah Dəşküvar bu sözdən çox qəzəblənib əmr elədi ki, vəziri çağırınsınlar. Adam gedib vəziri çağırtdı. Vəzir gəldi Şah Dəşküvarın hüzuruna, dedi:

– Buyur, qibleyi-aləm!

Şah Dəşküvar dedi:

– Bəs filan yerdə bir pəhləvan peyda olub, mənim də pəhləvanlarımla birini öldürüb. Qoşun götür, gedək görək bu necə pəhləvandı.

Vəzir gedib qoşun hazırlığı gördü, gəlib Şah Dəşküvara xəbər verdi ki, qoşun hazırtdı.

Şah Dəşküvar ata minib düşdü qoşunun qabağına. Başladılar yol getməyə. Şəhərdən çıxıb üz qoydular Simana tərəf. Eşit Siman pəhləvandan.

Siman pəhləvanı öldürəndən sonra ata minib gəlirdi şəhərə tərəf ki, ombası çıxan pəhləvanı tutub öldürsün, bu dəmdə gördü qabaqda bir toz qopdu. Siman atın saxladı. Toz sakit olan kimi tozun içərisindən qoşun peyda oldu. Siman bir dağın döşünü özünə səngər eləyib, çəkib atını dayandı. Şah Dəşküvar özün yetirdi, durbinin qoyub gözüne bir o yana, bir bu yana baxıb gördü ki, burda bir pəhləvan var Şah Dəşküvar anadan olandan bu günə kimi istər şücaətdə, istər gözəllikdə belə bir pəhləvan görməmişdi.

Şah Dəşküvar vəzirə dedi:

– Olsa, bu oğlan olar. Tez bir adam göndər, onu çağırırlar.

Vəzir bir nəfər pəhləvan göndərdi Simanın hüzuruna. Pəhləvan gedib, Simana çatıb dedi:

– Ey oğlan, Şah Dəşküvar səni çağırır.

Simanın bu sözdən acığı tutub, əl atıb pəhləvanın kəmərinə, elə tulladı ki, yazıq pəhləvan gedib birbaşa düşdü Şah Dəşküvarın ayağına. Şah Dəşküvar baxırdı, gördü bu pəhləvan elə zırpı pəhləvandı ki, qabağında dağ dayanmaz. Özü minib atına, istədi gedə, öz-özünə dedi: qoy vəziri göndərim.

Vəzirə dedi. Vəzir boyun qaçırdı. Axırda Şah Dəşküvar atın sürüb birbaşa özün yetirdi Simanın bərabərinə. Şah Dəşküvar çatıb salam verdi, amma gözaltı oğlana baxıb gördü ki, elə oğlandı Misiri, Şamı, Rumu gəzəsən belə gözəl tapmazsan. Şah Dəşküvar ta bayaq ürəyi gedib, yığıldı yerə. Siman Şah Dəşküvarın saqqalından yapışib qalxıb oturtdu yerə. Su vurub üzünə, Şah Dəşküvarı ayıltı.

Şah Dəşküvar dedi:

– Mən bu şəhərlərin padşahıyam. Sənin bu tərəflərə gəlməyini eşidib gəlmişəm. Mənim də oğlum yoxdu, gəl səni götürüm oğulluğa.

Siman dedi:

– Mən istəmirəm. Hələ mən özüm bu yerlərin pəhləvanıyam. Atam da çobandı. Mən hara, sən hara? Məndən əlini çək! Məndən sənə oğul olmaz.

Şah Dəşküvar çox yalvardı, Siman az eşitdi. Siman baxıb gördü ki, Şah Dəşküvar bundan əl çəkməyəcək, öz-özünə dedi: gedərəm, pənah Allaha. Razi oldu, qoşuldu Şah Dəşküvara. Şah Dəşküvar sevindiyyindən heç bilmədi ki, nə eləsin. Tez çatdı qoşuna, əmr elədi ki, şadlıq eləsinlər. Qoşun əhli şadlıq eləyib sevindi. Şah Dəşküvar Simanı alıb yanına, birbaşa gəldilər şəhərə. Bir neçə müddət Siman burada qalıb, baxıb gördü ki, ürəyi çox darıxır. Çünki Siman göz açıb özün meşə içində, çoban yanında görmüşdü. Şah Dəşküvarın yanında qalmaq ona bir cür gəlirdi. Odur ki, başladı darıxmağa. Bir gün aynaya baxıb gördü ki, çox geriye gedib. Dedi ki, gərək çıxam gedəm.

Xəbər sənə verim kimdən, xəbəri sənə verim Şah Dəşküvardan. Şah Dəşküvar rəmmalın sözündən sonra, əmr vermişdi ki, təzə doğulan uşaqları tutub öldürsünlər. Padşahın bu əmrindən sonra hər gün üç-dörd uşaq yox olurdu. Odu ki, bir dəstə camaat yığılıb, Şah Dəşküvara

şikayətə gəldilər ki, bəs uşaqlarımız itir. Bizə bir əlac elə. Şah Dəşküvar şikayətə baxmayıb onları qovdu. Siman pəhləvan da bir yanda durub baxırdı. Gördü ki, Şah Dəşküvar çox ədalətsiz iş görür. Özün verib Şah Dəşküvarın qabağına, baş əyib dedi:

– Padşah sağ olsun, gərək bu itən uşaqların oğrusunu tapasan, yoxsa mən şəhəri alt-üst elərəm.

Padşah qorxusundan bəli-bəli dedi, amma tədbirini dəyişmədi. Elə yenə də gündə bir-iki uşaq yox olurdu. Şəhərdə rəiyyət arasında narazılıq artırdı. Axırda şikayət elədilər Simana.

Siman durub gəldi Şah Dəşküvarın yanına, dedi:

– Mən daha səbr eləyə bilmirəm. Gərək gedəm uşaq oğrularını tapam.

Şah Dəşküvar gördü ki, iş şuluqdu. Əgər Siman işə başlasa, işin üstü açılacaq. Neynim, neynim, axırda Simana dedi:

– Oğlum, mən qocalmışam. Sabah, biri gün düşüb öləcəyəm. Gəl mənə vəliəhd ol. Mən öləndən sonra, padşahlıq sənindi.

Siman razı olmayıb dedi:

– Mən gedirəm. Gərək bu oğruları tapam.

Siman səfərə hazırlıq görməkdə olsun, eşit vəzirdən. Vəzir gördü ki, Şah Dəşküvar Simandan o qədər qorxur ki, axırda padşahlığın da ona verəcək. Tez özünü yetirdi oğlunun yanına. Vəzirin Qəvvas adında bir oğlu var idi, oğluna dedi:

– Qəvvas, çörəyimi sənə halal eləmərim, əgər Siman pəhləvanı sağ buraxsan. Gərək onu öldürəsən.

Qəvvas dedi:

– Nə yolla?

Vəzir dedi:

– Siman pəhləvan bu günləri şəhərdən çıxacaq. Mən də səni ona qoşaram. Hələ ki, qoşuldun ona, yolda bir məqam tapıb öldürəsən.

Qəvvas razı oldu. Siman da bu tərəfdən elə atını minirdi, gördü ki, vəzirin oğlu Qəvvas gəlir, xəbər aldı ki:

– Haraya gedirsən?

Vəzirin oğlu dedi:

– Çox darıxıram, istəyirəm səninlə gedəm.

Siman özünə elə bir yoldaş axtarırdı. Razı olub, vəzirin oğlu Qəvvası da özü ilə götürdü. Hər ikisi at minib, şəhərdən çıxdılar. At başı saldılar, başladılar sürməyə. Qəvvas atına bir neçə taziyanə vurub, sürdü qabağa. Simanın atın keçib, bir qədər gedib, gözdən itdi. Amma

Siman atın asta-asta sürürdü. Qəvvas qılıncın əlinə alıb, niqabın çəkdi üzünə. Yetmiş yeddi yerdən özün sərrast edib, qayıtdı, at başı saldı Simanın üstünə. Sürüb atını az qalmışdı ki, gəlib çatsın Simana. Siman gördü ki, gələn Qəvvasdı. Tez əlin uzadıb yapışdı Qəvvasın kəməmindən. Qalxızıb göyə, istədi vura yerə, Qəvvas səsləndi ki:

– Siman, and olsun cavan canına, mən səninlə hənək eləyirdim.

Siman Qəvvası yavaş-yavaş qoydu yerə. Başladılar yol getməyə. Dərə-təpə gedib, çatdılar bir düzə. Qəvvas yenə də at başı salıb, atın başını qaytardı, çəkib niqabını üzünə, sürdü düz Simana tərəf.

Qəvvasın atı güllə kimi gəlib yetişincə Qəvvas çəkib qılıncını istədi ki, endirə Simanın təpəsin, Siman əlini qaldırıb, yapışdı Qəvvasın biləyindən, qarıb qılıncını aldı, qalxızıb Qəvvası yuxarı, elə vurdu yerə ki, heç tikəsi də ələ keçmədi. Siman Qəvvası vasil eləyib cəhənnəmə, minib atına, başladı getməyə. Az gedib, çox dayandı, çox gedib az dayandı, gəlib çatdı bir şəhərin qırağına. Gördü ki, bura bir qalaçadı. Amma qalaçada adam-zad görünməyir. Düşüb atından, yumşaq bir otun üstündə atına bir az kişmiş töküb, özü də uzandı ki, dincliyini ala.

Siman burda yatmaqda olsun; xəbər verim kimdən, xəbər verim sizə Dəzivar padşahdan. Dəzivar padşah əlində durbin qalaçadan baxırdı ki, görsün onun torpağına gələn kimlərdi. Çünki Dəzivarın torpağına hələm-hələm adamlar sağ gəlsəydi, salamat qayıtmazdı. Dəzivar padşah gördü ki, onun otlığına bir at buraxıblar, pəhləvan da yatıbdı. Dəzivar öz divlərindən bir neçəsini göndərdi ki, gedib görsünlər o bəni-adəm kimdi, götürüb gəlsinlər hüzuruna. Divlər tez qalaçadan çıxıb, özlərini yetirdilər Simana.

Siman uzanmışdı, at gördü ki, div gəlir, başladı kişnəməyə. Siman səse ayılıb gördü ki, div gəlir, tez minib atına dayandı. Divlər gəlib çatdılar. Siman çəkib qalxanı başına elə bir qılınc çaldı ki, divin biri yeddi parça oldu, başladı o biri divlərlə davaya.

Dəzivar qalaçadan baxırdı, gördü ki, heç bəni-adəm oxşamır. Tez qoşun göndərdi. Siman gələn-gələni qırıb, cəhənnəmə vasil eləyib, özünü yetirdi Dəzivarın şəhərinə. Nə ki, divlər var idi, qırıb çatdı. Axırda Dəzivar özün yetirdi meydana. Yeddi dəyirman daşından qayırlmış gürz əlində, gəlib durdu Simanın bərabərində. Siman bir nəre çəkib, gürzü aldı əlinə, üç dəfə göydə fırlatdı. İkinci nəradə elə bir gürz Dəzivarın təpəsinə endirdi ki, Dəzivar xamır kimi yerə yayıldı. Siman Dəzivarı doğradı. Giriş şəhərə, qalan divləri də qırdı, gördü ki, bir kiçik div qalıb. İstədi vurub öldürə, div dedi:

– Məni öldürmə, özünə qulam götür!

Siman razı olub, balaca divi götürüb, adını qoydu Adamzad. Siman minib atına, Adamzadı da mindirib ayrıca ata, başladılar şəhərdən çıxmağa. Üz qoydular Şah Dəşküvarın vilayətinə. Bir neçə müddət yol gedib, axırda özlərini yetirdilər Şah Dəşküvarın vilayətinə. Şah Dəşküvara xəbər getdi ki, Siman gəlir, amma yanında da bir div gətirir. Vəzir bayıra çıxıb gördü ki, Siman gəlir, amma Qəvvas yoxdu. Vəzirin kürkünə birə düşdü. Bildi ki, Qəvvası Siman öldürübdü. Qorxusundan bir söz demədi. Şah Dəşküvar xəbəri səhli bilib qorxusundan adam göndərdi pişvaz elədilər, Simanı götürüb gətirdilər. Şah Dəşküvar üzdən sevinirdi, amma ürəkdə Allah bilir ki, nələr çəkirdi. Siman bir neçə müddət burada qaldı. Bir gün xəbər gəldi ki, Firəng padşahı Şah Dəşküvardan yeddi ilin bac-xəracını istəyir. Ya gərək bac-xəracı verə, ya da gərək davaya hazır ola. Şah Dəşküvar vəziri çağırıb dedi:

– Vəzir, tədbir gör! Ya yeddi ilin bac-xəracını verməliyik, ya da dava eləməliyik.

Vəzir istəyirdi ki, Simanı aradan yox eləsin, dedi:

– Sənin Siman kimi pəhləvanın var. Göndər Firəng padşahının qabağına, yarım saatın içində qırıb çatsın.

Şah Dəşküvar bu işə razı olub xəbər verdi ki, Simanı çağırınsınlar hüzuruna. Adam getdi, Simanı tapdılar, götürüb gəldilər padşahın hüzuruna. Siman ədəb-salamını yerinə yetirib durdu Şah Dəşküvarın əmrində. Siman müntəzirdi. Şah Dəşküvar dedi:

– Oğul, Firəng padşahı bizdən yeddi ilin bac-xəracını istəyir. Ya verməliyik, ya da dava eləməliyik. Gəl mən sənə on min qoşun verim, çıx Firəng padşahının qabağına.

Siman razı oldu. Şah Dəşküvar qoşun verdi. Səhər tezdən xəbər gəldi ki, Firəngin qoşunu gəlib, şəhərin bir ağaclığındadı. Siman tez durub libasını geyib, yetmiş yeddi yerdən özünü möhkəm bağladı, sonra niqabın çəkib üzünə, qılıncın aldı əlinə, bir nərə çəkib vurdu özünü dəryayi-ləşkərə. Birinci nərədə başladı at oynatmağa, ikinci nərədə on arşın qılıncını qılafından çəkib, üçüncüdə elə bir nərə vurdu ki, göydə quş qorxusundan qanad saldı. Özün vurub ləşkərə sağdan vurub, soldan çıxdı, soldan vurub sağdan çıxdı, başladı qoşunu taxıl kimi biçməyə. Firəng qoşununu qırıb qurtardı. Göz gəzdirib o yana, bu yana gördü ki, qoşunun ölənini ölüb, qaçanı qaçıbdı. Amma iki pəhləvan qalıb. Tez pəhləvanın birilə başladı cəngə. Qılınc çəkib pəhləvanı cə-

hənnəmə vasil elədi. Bundan sonra o biri pəhləvan durub gəldi Simanın bərabərinə. İki pəhləvan qılnc çəkdiilər, endirdilər bir-birinin təpələrinə. Baxıb gördülər qılncdan bir şey çıxmır, qılncıları atıb yerə, əl atdılar gürzə, başladılar bir-birinə gürz atmağa. Siman gördü ki, gürzdən də bir şey çıxmadı; atıb gürzü yerə, bir nərə çəkdi ki, daha nə təhər. Şah Dəşküvar da bu dəmdə çıxıb yuxarıdan tamaşa edirdi. Simanın nərəsinin zərbəsindən Şah Dəşküvar özünü bir boy atdı, gördü ki, Simanın gözləri qızıb, özün-sözün bilmir. Siman əl atıb pəhləvanın bel kəmərinə, qalxızıb göyə, bir də nərə vurub göydə fırlatdı, bir qullacla elə atdı ki, Firəng padşahının pəhləvanı gedib düşdü Şah Dəşküvarın ayağının altına. Şah Dəşküvar gördü ki, Siman Firəngin qoşununu qırıb tamam elədi, sevindiyyindən aşağı düşüb Simanın adına təbil vurdurdu. Vəzir eşitdi ki, Siman sağ-salamat davadan qayıdıb, başladı yanıb tökülməyə. Siman gəlib əlini, üzünü yudu, təmizlənilib, neçə gün, neçə gecə dincəlməyə başladı. Bir gün durub gəldi Şah Dəşküvarın yanına, dedi:

– Gəlmişəm sənin yanına bir xahişə.

Şah Dəşküvar dedi:

– Buyur!

Siman dedi:

– Görək vəzirin qızını verəsən mənim div Adamzadəmə.

Padşah başını aşağı salıb getdi fikrə. Vəzir də bu yandan yanayana durub baxırdı. Siman dedi:

– Nə deyirsən? Razi olmasan, yerlə göyü bir eləyərəm.

Şah Dəşküvar əlacı kəsilib, dedi:

– Razıyam.

Yeddi gün, yeddi gecə toy eləyib, Siman vəzirin qızını zor-güc alıb verdi Adamzadəyə, özü də Şah Dəşküvara tapşırırdı ki, əgər mənim bu div Adamzadəmin başından bir tük əskik olsa, yerlə göyü bir eləyəcəyəm. Bundan sonra atını minib üz qoydu çöllü-bəri-biyabana.

Bu getməkdə olsun, Şah Dəşküvarla vəzir oturub öz günlərinə ağlayırdılar. Eşit Simandan.

Siman at başı salıb, dərələrdən yel kimi, təpələrdən sel kimi, badi-sərsər kimi, ayaq üzəngidə, diz qabırğada, özün yetirdi çəmənə. Gördü ki, bir ceyran kolun dibindən çıxıb üz qoydu qaçmağa. Siman at başı saldı ceyranın dalısınca. İstədi ha burda, ha orda ceyranı tuta. Gördü ki, ceyranı tuta bilməyəcək, kəmənd atdı. Üçüncü kəmənddə ceyranı

tutdu. Siman ceyranı tutub, istədi kəsə başını, ceyran tez cildindən çıxıb, oldu bir qarı. Siman gördü ki, bu tilsimmiş. Tez tutub qarının birləngindən, istədi öldürə, qarı başladı yalvarmağa ki, gəl məni öldürmə, mən sənə bir şey verim ki, dünyalara dəyər.

Qarı tez əlin atıb qoltuq cibindən bir qız şəkli çıxartdı, elə biləsən Allah taala bu qızı birinci dəfə xəlq eləyibdi. Qaşları qara, kirpikləri ox, yanaqları qaymaq, dodaqlarına elə bil ki, qan çilənibdi. Siman xeylağ qızın şəklinə baxıb qarıya dedi:

– Qarı, de görüm bu kimin şəkli?

Qarı dedi:

– Bu Xan-xani-Çinin qızı Pəridux xanımın şəkli. Bunun kiçik bacısı da divlər⁶ şəhərində əsirdi.

Bunu deyən kimi, qarı yel olub gödən itdi.

Siman gördü ki, qarı yox oldu. Peşman oldu ki, gərək qarını əldən buraxmayaydı. Amma el deyər ki, “daldan atılan daş topuğa dəyər”. Siman at minib başladı div şəhərinə getməyə. Az gedib çox dayandı, çox gedib az dayandı, gəlib çatdı bir düzəngaha. Gördü ki, burda bir quyu var, ağzında da bir çöl xoruzu oturub. İstədi çöl xoruzunu tuta, bu dəmdə Simanın qulağına bir səs gəldi. Siman tez dala dönüb gördü ki, bir ağacdı, quyudan neçə addım uzaqda. Amma bu ağacın qollarına haça vurulub, qoca yaşlı bir kişi xeylağı oturubdu onun ortasında. Siman tez özünü yetirib xəbər aldı ki:

– Burda neynirsən?

Qoca dedi:

– Mənim qardaşım tilsimdədi.

Siman dedi:

– Hansı tilsimdədi? Sənin qardaşın kimdi?

Qoca dedi:

– Bu çöl xoruzunu görürsən? Bu bir qarıdı ki, hər bir heyvanat cildinə girir. Bir gün ceyran cildinə girib, çıxır qardaşımın qabağına. Qardaşım bu qarını ceyran bilib istəyir ki, tuta, amma qarı qardaşımı salır tilsimə. İndi neçə ildi ki qardaşım tilsimdədi, mən də avara-sərgərdan gəzirəm. Amma bir abiddən eşitmişəm ki, Siman adında bir pəhləvan olacaq, neçə zalım padşahları öldürüb, bu tilsimləri də qıracaq. Odu ki, gəlib oturmuşam burda, gözləyirəm Simanın yolunu.

Siman özünü tanış verib kişiyə, kişi durub ayağa, istədi Simanın ayağından öpə, Siman razı olmadı. Siman kişinin adını xəbər alıb bildi ki, Məlikdi.

Dedi:

– İndi ki mənə pənah gətiribsən, razıyam, gəl gedək! Mən gedirəm Xan-xani-Çinin vilayətinə.

Məlik razı olub, qoşuldu Simana, başladılar yol getməyə. Siman atın minib, Məliki aldı tərkinə, yol elədi günçixan tərəfə. Az gedib çox dayandılar, çox gedib az dayandılar, axırda gəlib çatdılar bir şəhərə. Siman atdan düşüb, atın çəkdi karvansaraya, özləri də gedib girdilər aşbazxanaya.

Siman bir qoyun alıb bişirdi. Məliklə yeyib gecəni qaldılar orda. Səhər Siman durub Məlikə bir at tapdı. Hər ikisi ata minib düşdülər yola. Bəli, belə deyirlər: dərələrdən yel kimi, təpələrdən sel kimi, badi-sərsər kimi, əlində taziyanə, baxır o yan bu yana, belində qılıncı, əlində güzünü, ayaq üzəngidə, diz qabırğada, düz bir il ruzigar yol gedib axırda çatdılar bir dağın döşünə. Siman gördü ki, qabağına iki yol çıxdı. Yolun sağını qoyub, üz qoydu soluna. On gün, on gecə yol getdilər. Siman bərk yorulmuşdu, çatıb bir bulaq başına, düşüb atından, atların sulayıb, əl-üzlərin yudular, oturub çörək yedilər, günü batırıb, gecəni növbə ilə yatıb, səhər tezdən durub, minib atlarına, üz qoydular getməyə. Az gedib çox dayandılar, çox gedib az dayandılar, gəlib çatdılar bir şəhərə.

Siman xəbər aldı:

– Bu kimin şəhəridi?

Məlik dedi:

– Bu şəhər o gördüyün qarının ortancıl oğlunun şəhəridi. Adına da Şah Div Firuz deyirlər. Siman dedi:

– Gərək gedəm görəm Div Firuz necə padşahdı ki, bütün padşahlar ondan qorxur.

Məlik çox dil-ağız elədi ki, gəl getmə; Siman dedi: yox, gərək gedəm. Siman at salıb qabağa, Məlik də onun dalısınca gəlib çatdılar şəhərin darvazasına. Elə ki çatdı, Siman bir nərə çəkdi ki, yer-göy nərənin zərbindən zəlzələyə gəldi. Bu dəmdə Div Firuz keyfdə idi. Simanın nərəsini eşidən kimi Div Firuz bir boy atıb diksindi. Tez adam göndərdi ki, gedib görsünlər bayırda bu nə sədi. Divlər gəlib şəhərdən qırağa, gördülər ki, şəhərin darvazasının qabağında iki atlı dayanıb. Özü də atlıların biri qoca, biri cavandı. Gəlib irəli dedilər: kimsiz, nəçisiz?

Simanın bu sözdən acığı tutub, yapışıb boyunlarının ardından iki divi elə vurdu kəllə-kəlləyə ki, canları elə orda çıxdı. Div Firuz göndərdiyi adamların gəlib çıxmadığını görəndə iki div də göndərdi ki,

xəbər gətirsinlər. Siman dayanmışdı, gördü ki, iki dənə də div gəlir. Divlər gəlib çatdılar Simana, Siman bu divləri də cəhənnəmə vasil elədi. Div Firuz bir qədər gözlədi, gördü ki, divlərdən də xəbər çıxmadı. Axırda özü çıxıb qalaçaya, alıb durbini əlinə, qalaçadan durdu baxmağa. Gördü ki, göndərdiyi divlərin cəmdəyi yerdədi. Amma darvazanın qabağında bir pəhləvan dayanıb ki, şücaətdə tayı yoxdu. Div Firuz nə ki, divlər vardı, yığıb göndərdi Simanın qabağına. Siman gördü ki, qoşunun qabağı açıldı. Tez bir nəərə çəkib, əl atdı on arşın qılıncına, özün vurdu dəryayi-ləşkərə. Taxıl kimi başladı bu divləri qırmağa.

Div Firuz xəbər gətirdilər ki, nə qoşunu var Siman qırıb çatdı. Bu xəbəri Div Firuz eşidən kimi özünü itirdi, uşaq kimi ağlamağa başladı. Bu tərəfdən də Siman Firuzun qoşunlarını qırıb, qurtarmışdı. Gördü ki, Div Firuz gəlmir, istədi girə şəhərə. Xəbər getdi Div Firuzə ki, Siman girib şəhərin içinə. Div Firuz dava paltarını geydi, başdan geyinib ayaqdan qıfıllandı, ayaqdan geyinib başdan qıfıllandı, gürzü alıb əlinə, çıxdı şəhərdən qırağa. Siman da Firuzu gözləyirdi. Gördü ki, Div Firuz özüdü. Əl atıb qılıncına, başladılar davaya. İki gün, iki gecə dava eləyib, elə eləyib, elə ki, qılıncdan, gürzdən çıxdılar, başladılar kəmər yapışmağa. Siman yapışırdı Div Firuzun kəməmindən, istəyirdi qaldırıb göyə çırpınsın yerə, gücü çatmırdı. Siman gücünü verirdi yerə, Div Firuz əl atırdı Simanın kəmərinə başlayırdı dartmağa.

Beləliklə, bunlar düz üç gün vuruşdular. Siman bərk yorulmuşdu. Canını boğazına yığıb, bir nəərə çəkdi ki, göydə gedən quş qanad aldı. Bu nərədən dağ-daş titrəməyə başladı. Siman verib özünü irəli, yapışdı Div Firuzun kəməmindən, sol dizini verdi yerə, sağ əli ilə Div Firuzu qalxızıb göyə, elə vurdu yerə ki, cəmdəyi yetmiş yeddi tikə olub, səpələndi çölün düzünə. Siman durub ayağa, əl-üzünü yuyub Məliki götürüb, özü ilə bərabər girdi qalaçaya. Başladı qalaçadakı otaqları birbir gəzməyə. Gördü ki, iki otaq var. Açıb otaqların birini, o yana, bu yana baxıb, gördü ki, burda bir qız var, gəl görəsən... Qız Simanı görən kimi aşıq olub, dedi:

– Heyif cavan səndən, gəlib çıxıbsan buraya. Div Firuz xəbər tutsa səni öldürər. Tez ol qaç burdan!

Siman iki barmağın qatlayıb, üç barmağı ilə qızın ağzına iki sille vurdu, qızın ağzı doldu qanla, dedi:

– Div Firuz çoxdan cəhənnəmə vasil olub, nə səfeh-səfeh danışır-san? De görüm sən kimsən, burda neyləyirsən?

Qız dedi:

– Mən Xan-xani-Çinin kiçik qızıyam. Bir ildi ki, divlər məni gətirib salıb bura. Atam bilsə ki, sən Div Firuzu öldürübsən məni verər sənə.

Siman yapışıb qızın qolundan çıxartdı şəhərdən bayıra, dedi:

– Azadsan, gedə bilərsən atanın yanına.

Qız dedi:

– Sən dayan burda, mən gedim atama xəbər verim ki, bir pəhləvan gəlib Div Firuz öldürüb, məni də azad etdi. Atam sənin qabağına qoşun çıxartsın.

Siman dedi:

– Lazım deyil. Get deyirəm sənə, get!

Qız qulaq asmayıb, tez özünü yetirdi atasının torpağına. Eşit Simandan! Siman üz qoydu Xan-xani-Çinin şəhərinə tərəf getməyə. Gəlib şəhərə çatmışdı, amma bu tərəfdən də şəhərdə bir qəza üz vermişdi. Xan-xani-Çinin darğasını⁷ öldürmüşdülər. Xan-xani-Çin də darğanı öldürənləri tutdurub əmr vermişdi ki, dar ağacından assınlar. Darçı dəmbədəm idi ki, həmin adamları tutub çəkə dara, Siman tez özünü yetirib, gördü ki, dar ağacı qurulub. Xəbər aldı camaatdan ki:

– Burda nə olub?

Camaat Simanı başa saldı. Siman düşdü atdan, adamları darçının əlindən alıb azad elədi. Darçı çox atlanıb düşdü. Simanın acığı tutub bunların yerinə darçını çəkdi dara.

Xan-xani-Çinə xəbər getdi ki, bir nəfər gəlib sənın qanun-qaydanı pozub, darçını da öldürdü. Xan-xani-Çin pəhləvan göndərdi Simanın qabağına. Siman gördü ki, Xan-xani-Çinin pəhləvanı gəlir. Əl atıb qılınca, bir nərədə pəhləvanı cəhənnəmə vasil elədi. Xan-xani-Çinə xəbər getdi ki, xeyir a, bu adam elə adamdı ki, nəinki bir pəhləvan, on pəhləvan da ona cavab verə bilməz.

Xan-xani-Çin istədi qoşun göndərə, Xan-xani-Çinin kiçik qızı özünü yetirdi. Xan-xani-Çin qızını görən kimi sevindi, xəbər aldı ki:

– Səni kim qurtardı?

Qız dedi:

– Odu, Siman adında bir pəhləvan gəlib, şəhərdədi. Div Firuzu öldürüb məni azad elədi.

Xan-xani-Çin gördü ki, əgər qoşun göndərsə Siman qırıb çatacaq. Həm də Div Firuz Xan-xani-Çinə çox korluq vermişdi. Odu ki, bəxatir danışmadı, qoşun göndərməyib, özü durub çıxdı Simanın qabağına.

Siman Məlikdən xəbər aldı ki:

– Bu kimdir?

Məlik dedi:

– Xan-xani-Çindi, gəlir.

Xan-xani-Çin gəlib yetişdi Simanın müqabilinə, dedi:

– İndi ki, qızımı Div Firuzun pəncəsindən qurtarmısan, qızım da sənin, gəl gedək bizə!

Siman Məliki verdi qabağa, düşdülər Xan-xani-Çinin dalısınca getdilər.

Xan-xani-Çin onları qəbul elədi. İki gün, iki gecə böyük şadlıq elədilər. Eşit Xan-xani-Çinin kiçik qəzəndan. Xan-xani-Çinin kiçik qızı gedib böyük bacısı ilə görüşdü. Böyük bacı kiçik bacıdan xəbər aldı ki:

– Necə oldu divin əlindən qurtardın?

Kiçik bacı başına gələni danışib, axırda dedi:

– Məni Siman pəhləvan qurtardı.

Qız o qədər Simanı tərif elədi ki, Xan-xani-Çinin böyük qızı Pəri-dux xanım görməmiş bilməmiş Simana aşiq oldu. Siman bu qalmaqla bir neçə gün burda qaldı. Eşit Xan-xani-Çindən. Xan-xani-Çin Div Firuzun qorxusundan neçə illər olardı ki, şəhərdən bayıra çıxmırdı. Bir gün vəziri çağırırdı dedi ki:

– Vəzir, neçə ildi mən Div Firuzun qorxusundan heç səyahətə çıxmamışam. İstəyirəm ki, Simanı da götürüb iyirmi günün səyahətinə gedəm, qoşun hazırla!

Vəzir baş əyib Xan-xani-Çindən ayrıldı. Qoşun hazırlandı. Tədərük görülüb, şeypur çalındı. Xan-xani-Çin Simanı çağırırdı, Siman gəldi hüzuruna. Simana dedi:

– At min, mənimlə şikara gedirik.

Siman dedi:

– Qoy səninlə mənim əmim getsin, mən qoşunla getməyə adət eləməmişəm.

Xan-xani-Çin razı olub, Məliki alıb yanına, at minib, düşdülər qoşunun qabağına. Təbil vurulub şəhərdən çıxdılar kənara. Siman da atı minib qoşundan bir az dalda gedirdi.

Qoşun dərə-təpələri keçib, çıxdı bir yola. Xan-xani-Çinin qabağında pəhləvanlar at oynadırdılar, qılınc oynadırdılar, ta gəlib çatdılar bir çayın kənarına. Başladılar çay başıyuxarı getməkdə olsunlar, ta bir

müddət yol gedib, çatdılar bir meşənin kənarına. İstədilər ki, meşə ağzında çadır qursunlar. Bu dəmdə qəflətən bir əjdaha Xan-xani-Çinin qabağına çıxıb ağzını mağara kimi açdı; istədi Xan-xani-Çinlə Məliki uda. Xan-xani-Çin haray elədi, qoşunu köməyə çağırırdı. Amma qoşun qorxusundan yaxın durmayıb, başladılar qaçmağa. Siman gördü ki, qoşun qaçır, Məliki də bu saat əjdaha yeyəcək. Tez özün yetirdi əjdaha-haya. Durub əjdahanın bərabərində, çəkib qılıncı ta bayaq əjdahanı iki bölüb, cəhənnəmə vasil elədi.

Bunu gören Xan-xani-Çin çox sevindi, amma yan-yörəsinə diqqət edib, on min qoşundan, bircə Simandan başqa, heç bir əsər görmədi. Əmr verdi ki, on min qoşunun gözünü çıxartsınlar. Siman bu sözü eşidən kimi, gəlib Xan-xani-Çinin bərabərinə, qoymadı ki, on min qoşun gözsüz qalsın. Bunu eşidən qoşun əhli Simandan çox razı oldu. Təbil vuruldu Simanın adına. Təbil saxlanılıb başladılar çadır qurmağa. Çadır qurulub qurtarandan sonra o günü səhərdən axşamacan keyf çəkib, gecəni yatdılar. Səhər açıldı, Xan-xani-Çin yuxudan oyanıb, Məliklə meşəni bir qədər gəzib dolandı. Qayıdıb gəlib gördü ki, Siman yoxdu. Xəbər aldı ki:

– Siman hanı?

Simandan soraq verən olmadı.

Sənə xəbər verim kimdən, xəbər verim sənə Simandan, Siman atı minib üz qoydu şəhərə tərəf.

Siman yolla gəlirdi, az gedib çox dayandı, çox gedib az dayandı, gedib çatdı bir dərəyə. Bu dəmdə Simanın qabağına bir dovşan çıxdı.

Siman dovşanı gören kimi, atını sürdü dovşanı tuta. Dovşan başladı qaçmağa. Tez əlin atıb kəməndə bir neçə kəmənd atdı, kəməndi boşa çıxdı. Dovşan qabaqda, Siman dalda güllə kimi gedirdilər. Dovşan özünü tez saldı Xan-xani-Çinin nar bağına. Siman bağın içində başladı atın sürməyə. Nə ki, Xan-xani-Çinin gülləri, çiçəkləri vardı, atın ayağının altında qoyub tələf elədi. Amma dovşan toz olub gözdən itdi. Siman çox axtardı, dovşanı tapa bilmədi. Axırda yorulub əl əkdı dovşandan, gəlib bir böyük çarhovuzun yanında atın açıb, yancidar elədi, qabağına qaysı, kişmiş töküb, çıxdı çarhovuz üstünə. Əl-üzünü yuyub bir qədər sərinləşib, qalxanını yastıq eləyib qoydu başının altına, uzanıb yatmaqda olsun, xəbər verim sənə kimdən, xəbər verim sənə Xan-xani-Çinin böyük qızı Pəridux xanımdan.

Pəridux xanımı çox padşahlar istəyirdi. Amma Xan-xani-Çin Pəridux xanımı verməyirdi. Pəridux xanım öz kiçik bacısından Simanın bir neçə nişanələrini öyrənmişdi. Görməmiş Simana aşiq olub, hər gün intizarla onun sorağını gəzirdi. Pəridux xanım evdən bayıra çıxıb, özünü yetirdi nar bağına. Gəzirdi, gördü ki, bağıın içərisində at ləpiri var. Atın ləpirinin izini tutub, birbaş gəlib çıxdı çarhovuzun qırağına, gördü ki, burda bir oğlan yatıb ki, şücaətdə, gözəllikdə, qəddi-qamətdə tayı heç yerdə yoxdur. Tez kiçik bacısının dediyi nişanələri gözünün qabağına gətirib, öz-özünə dedi: olsa-olsa Siman bu olacaq. Pəridux xanım təzədən aşiq olub, məhəbbəti ürəyində neçə qat artdı. Oturub Simanın başı üstündə, əl atdı qalxanını götürdü, dizini yastıq eləyib qoydu başının altına, başladı üzünü yelləməyə. Siman yatmışdı, gördü ki, başı çox yumşaq yerdədi, üzünə də elə sərin ətirli yel dəyir ki, elə bil behiştədi. Açıb gözlərini gördü ki, başı üstündə bir qız var ki, Misiri, Rumu axtarsan belə gözəl qız tapmazsan.

Siman qızdan xəbər aldı ki:

– Kimsən?

Pəridux xanım dedi:

– Xan-xani-Çinin qızı Pəridux xanımmam. Sən kimsən?

Siman özünü tanış verdi, sonra əlini atıb qoltuq cibinə, şəkli götürüb bir şəkə baxdı, bir qıza, gördü ki, qarı deyən qızdı. Oturub başladılar söhbətə. Pəriduxun ürəyində o qədər Simanın məhəbbəti vardı ki, istədi iki busə verə Simana. Siman busələri almadı. Axırda Pəridux başladı ağlamağa. Siman gördü ki, Pəriduxun gözləri yaşla dolub, yaş damlası al yanağının üstündə almaz kimi parlayır. Siman özünü saxlaya bilməyib, başladı Pəriduxa ürək verməyə, sonra da ondan iki busə aldı. Hər ikisi əl-ələ, qol-qola verib, çarhovuzun üstündən düşüb gəldilər ağacın altına. Uzanıb yatmaqda olsunlar, eşit Xan-xani-Çindən.

Xan-xani-Çin Simandan çox nigaran qalıb, əmr verdi ki, çadırlar yığılsın, qatırlar yüklənsin. Gedib qoşun əhli çadırları yüklədilər qatırlara, hərə minib öz atına, Xan-xani-Çinlə Məlik düşdü qabağa, atlarının başını qaytarıb birbaş gəlib çıxdılar nar bağına. Xan-xani-Çin çox yorulmuşdu, öz-özlüyündə dedi ki, gedib bir az nar bağında meyvə yeyim. Qoşunları bayırda saxlayıb Xan-xani-Çin bir az meyvə yeyib, baxıb gördü ki, həyətdə at ləpiri var. Tutub at ləpirələrini çıxdı birbaş ağacın altına. Gördü ki, qızı Pəriduxla Siman qucaqlayıb yatıblar. Xan-xani-Çinin ovqatı təlx olub, tez qayıtdı dala. Əmr verdi ki, qoşun getsin

şəhərə. Qoşun yola düşdü, özü də atı minib, gəlib çıxdı taxtına, vəziri çağırırdı. Vəzir gəldi, baş əyib Xan-xani-Çinə, dayandı əmrində. Xan-xani-Çin dedi:

– Vəzir, bundan qabaq qorxum Div Firuzdandı. Amma indi qorxum Siman pəhləvandandı.

Vəzir xəbər aldı:

– Nə olub? Niyə ovqatın belə təlxdi? Niyə belə qorxursan?

Xan-xani-Çin nar bağının hekayətini vəzirə danışdı. Amma vəzirin dilindən bir kağız aldı ki, bu sirri heç kəsə deməsin. Vəzirdən məsləhət istədi. Vəzir belə məsləhət gördü ki, qonaqlıq çağırub, həmin qonaqlığa da Simanı çağırınsınlar. Şərab məclisi qurub, şərabın içində bihuşdarı verib Simanı bihuş edəndən sonra, öldürsünlər. Xan-xani-Çin vəzirin bu hiyləsindən razı olub dedi:

– Əgər bu iş baş tutsa qızım Pəriduxu sənin kiçik oğluna verəcəyəm.

Xan-xani-Çin ertəsi gün günortaya xörək bişirtdirib, Simanı da məclisə qonaq çağırdı. Məclis başlamışdı keyfə, şərabın içinə bihuşdarı töküüb içirdilər Simana. Siman bihuş olub bir yana yıxıldı.

Vəzir Simanın əl-qolunu bağlayıb, atdı otağın birinə ki, səhər tezdən öldürüb meyidini atsınlar çaya. O biri tərəfdən Simanın əmiliyi Məlikin əl-qolunu bağlayıb atdılar çaya.

Siman da o biri otaqda qalmışdı. Bihuş idi, özündən xəbəri yox idi.

Eşit Simurqdan. Simurq Div Firuzun qorxusundan bu tərəflərə gələ bilməzdi. Eşitmişdi ki, Div Firuzu Siman öldürübüdü, özü də bərk dardadı. Qanad çalıb özünü yetirdi Xan-xani-Çinin torpağına. Gəzib Simanı tapdı, gördü ki, qabağında böyük bir pəncərə var. Vurub qanadı ilə şüşəni sındırub, saldı özünü içəri, gördü ki, Siman bihuş yıxılıb evin bir küncünə. Tez Simurq dava-dərman eləyib, Simanı ayıldı. Siman haçandan-haçana özünə gəlib, gördü ki, Simurq başının üstündə dayanıb. Durub öpdü Simurqun qanadından, xəbər aldı:

– Nə olub, niyə gəlmisən?

Simurq dil açıb Simanı başa saldı, mindirib dalına aparıb qoydu nar bağına.

Dedi:

– Siman, al bu tükü, darlığa düşsən bu tükləri bir-birinə çəkərsən, mən harada olsam gəlib harayına çataram. Amma qorxm, sənə ölüm yoxdu.

Siman Pəriduxu tapıb haman saat başladılar keyfə. Xəbər getdi Xan-xani-Çinə ki, bəs Siman ayılıb qaçıbdı, özü də nar bağında qızın Pəridux xanımla eyş-işrətdədi. Xan-xani-Çin bu işdən çox qəzəblənib, bir tərəfdən də qorxuya düşüb vəzirə çağırırdı. Vəzir Xan-xani-Çinin yanına gəldi, ədəb salamını yerinə yetirib dedi:

– Əmrin nədi?

Xan-xani-Çin dedi:

– Vəzir, tədbir! Yoxsa qız əldən çıxar, özüm də padşahlar yanında xəcil olaram.

Vəzir xəbər aldı ki:

– Nə olub?

Xan-xani-Çin dedi:

– Simana bihuşdarı əsər eləməyib. Gecə vaxtı ayılıb, özün salıb nar bağına. Pəriduxu tapıb, onunla keyfdədi. Vəzir, tədbir tök!

Vəzir dedi:

– Ocıbınıx padşahı yer üzündə çox möhkəm padşahdı. Özü də sənin qızını istəyir. Gəl Simanı göndər davaya. Siman Ocıbınıx padşahının torpağından sağ-salamat gəlib çıxa bilməz. Yəqindi ki, Ocıbınıx padşah onu öldürəcək.

Xan-xani-Çin vəzirin bu məsləhətinə afərin deyib, adam göndərdi nar bağına ki, Simanı çağırırsınlar.

Adam gəlib nar bağında Simana xəbər verdi ki, Xan-xani-Çin səni çağırır.

Siman bunu eşidib, Pəridux xanımdan ayrılıb, durub gəldi Xan-xani-Çinin hüzuruna. Baş əyib ədəb salamını yerinə yetirib, durdu Xan-xani-Çinin hüzurunda.

Xan-xani-Çin dedi:

– Siman, Ocıbınıx padşah mənim qızım Pəridux xanımla istəyir. Əgər qızı verməsəm, biznən dava edəcək. Bilmirəm qızı verim, ya dava edim.

Siman gördü ki, Pəridux xanımla əldən çıxacaq, razı olub dedi:

– Qoşun ver mənə!

Qoşun alıb Xan-xani-Çindən, üz qoydu Ocıbınıx padşahının torpağına. Siman gedirdi, amma vəzir özün yetirdi Ocıbınıx padşahın yanına, dedi:

– Siman adlı bir pəhləvan peyda olub, Xan-xani-Çindən Pəridux xanımla istəyir. Xan-xani-Çin də verməyib belə cavab verdi ki, guya

qızı Ocıbınıx padşaha adaxlıdı. Odu ki, Siman səninlə davaya gəlir, hazır ol!

Ocıbınıx padşah şəhərin qırağına qoşun qoyub, özü də qalaçadan durbinlə baxırdı, bir gördü ki, Siman öz qoşunu ilə üz qoydu şəhərə. Ocıbınıx dava şeypurunu çalıb, Simana aman verməyib qoşun göndərdi qabağına. Siman gördü ki, qoşunun ardı kəsilməyir. Hər tərəfdən alıblar onu dövrəyə. Qılıncını çəkib elə nəre vurdu ki, dağ-daş titrəməyə başladı. Ocıbınığın qoşunu qorxudan meydanı qoyub qaçdı. Siman qılıncı çəkib başladı davaya. Vurub özünü dəryayi-ləşkərə, bu tərəfdən girib qıra-qıra o tərəfdən çıxdı.

Ocıbınığa xəbər getdi: evini Allah yıxsın, diş qurdalamağa bir dənə adamın qalmayıb, belə pəhləvandı ki, qabağında qoşun davam eləyə bilmir. Ocıbınığın qoca bir pəhləvanı vardı, tez həmin pəhləvanı çağırtdırıb, göndərdi Simanın qabağına. Siman pəhləvanla başladı qılınc davasına, hərə bir neçə qılınc çalıb, gördülər ki, qılıncdan heç şey çıxmadı, əl atdılar gürzə, başladılar gürz davasına. Ocıbınıx da qalaçadan durbinlə baxırdı. Siman gürzü atıb yerə, əl atdı qoca pəhləvanın kəmərinə. Başladılar kəmər yapışmağa. Siman nəre çəkib dizin vurdu yerə, yapışırdı pəhləvanın kəməmindən, başlayırdı xış kimi yerlə sürməyə. Pəhləvan yapışırdı Simanın kəməmindən, istəyirdi yerindən tər-pətsin, gücü çatmırdı. Hər iki pəhləvan yorulub dayandılar.

Siman yorğunluğunu alandan sonra, başladılar əl-ələ verib meydana gəzməyə. Siman bir nəre çəkdi ki, qoca pəhləvanın tükləri biz-biz oldu. Siman əl atıb qoca pəhləvanın kəmərinə, elə vurdu yerə ki, qoca pəhləvan yetmiş yeddi parça olub, səpələndi yerə. Ocıbınıx bunu görüb kürkünə birə düşdü. Siman tez minib atına, üz qoydu Ocıbınığın yanına. Gördü ki, Ocıbınıx elə hündür adamdı ki, Siman onun heç yarısıyca yoxdu. Başladılar Ocıbınıxla qılınc davasına. Siman üç qılınc endirdi Ocıbınığa. Axıncı qılıncında var gücünü yığıb elə zərb ilə vurdu ki, Ocıbınıx cəhənnəmə vasil oldu. Siman Ocıbınığın başın kəsib qoydu xurcuna, girib şəhərə, Xan-xani-Çinin vəzirini burada gördü. Tutub vəziri, başını sərçə başı kimi üzüb qoydu xurcuna, düşdü yola.

Siman özünü yetirdi Xan-xani-Çinin yanına. Vəzirlə Ocıbınığın başın atdı Xan-xani-Çinin qabağına. Xan-xani-Çinin gözləri çıxdı kəlləsinə. Qorxudan danışmayıb, vəzirlə Ocıbınığın başın gizlicə tullatdırıb, Simana bir otaq verdi ki, orada rahat olsun. Xəbəri sənə kimdən verim, xəbəri sənə verim Xan-xani-Çinin qızı Pəridux xanımdan.

Pəridux xanım çox gözlədi, gördü ki, Siman gəlib çıxmadı, tez öz paltarını dəyişib bir dəst pəhləvan paltarı geyib, çıxdı bayıra ki, Simanı tapıb gətirə. Eşit Simandan. Siman dincəlib çıxmışdı çölə, Xan-xani-Çin də xəbər vermişdi ki, kim Simanın başını kəsib gətirsə, ona bir qatır qızıl verəcək. Siman atla gedirdi, gördü ki, qabaqda bir pəhləvan dayanıb. At sürüb tez gəlib çatdı pəhləvana. Pəridux xanım da Simanı görən kimi tanıyıb, qılıncın sıyırdı, uzaqdan bir nəərə çəkib şığıdı Simanın üstünə. Hər iki pəhləvan əl atdılar qılınca. Elə ki, qılınclar göydə par-par parıldayırdı, atların nalından od çıxırdı. Qılinc davası kara gəlmədi, əl atdılar kəməyə. Üç gün, üç gecə qurşaq yapışib, üç günü tamam elədilər. Səhər tezdən Siman yenə durub meydanı gəzdi. Qollarına elə bir qüvvət gəldi ki, əl atsaydı Qaf dağına, Qaf dağına yerindən tərpəyərdi. Əl atıb Pəridux xanımın kəmərinə, qaldırıb göyə, istədi vura yerə, Pəridux xanım dedi:

– Siman, amanın günüdü, əl saxla!

Bu səs Simana tanış gəldi. Siman Pəridux xanımı yavaşca yerə qoydu. Pəridux xanım üzündən niqabı götürəndə, saçları töküldü topuğuna.

Siman gördü ki, onunla üç gün, üç gecə dava edən Pəridux xanımdı, dedi:

– Bu nə işdi?

Pəridux xanım əhvalatdan Simanı xəbərdar eləyib, təzədən hər ikisi qucaqlaşib, öpüşdülər.

Pəridux xanımla Siman at minib, hər ikisi üz qoydular gəlməyə.

Az gəlib çox dayandılar, gəlib çatdılar qalaçaya. Siman çox yorulmuşdu. Qalaçaya girib gördülər ki, burada hər şey var, ipək yorğandan tutmuş ta düyüyə kimi.

Siman dedi:

– Pəridux xanım, gözləmək vaxtı deyil. Mən yorulmuşam, bir az yatım, sən dur xörək bişir!

Hər ikisi əl-üzlərini yudular. Siman uzandı ki, dincəlsin, Pəridux xanım da xörək bişirməyə başladı. Bunlar burada qalsınlar, xəbəri sənə kimdən verim, xəbəri sənə verim Dəşküvar padşahdan. Şah Dəşküvar Simanı çox gözlədi, gördü ki, Siman gəlib çıxmadı. Vəzirin qızını da Adamzaddan alıb, şəhərdən qovdu. Adamzad şəhərdən çıxıb, başladı Simanı axtarmağa. Neçə gün, neçə gecə yol gedib, axırda çatdı uca bir qalaçaya. Gördü ki, bu qalaçadan tüstü çıxır. Girdi içəri, gördü ki, Siman burdadı.

Siman gördü ki, gələn div Adamzaddı. Tez çağırıb içəri xəbər aldı ki:

– Niyə gəlmişən?

Div Adamzad dedi:

– Şah Dəşküvar məni qovub. Adaxlımı da əlimdən alıb.

Siman dedi:

– Qorxma, bir neçə gündən sonra adaxlını sən yetirərəm. Amma yaxşı oldu ki, sən gəlib özünü mənə yetirdin. İndi bir az qarovul çək, mən də neçə gecədi ki, yatmamışam, bir az yatım.

Qərəz, Pəridux xanım xörəyi hazır elədi, hər üçü oturub xörəklərini yedilər. Div Adamzad qarovul çəkdi. Simanla Pəridux xanım qol-boyun olub yatdılar.

Eşit Xan-xani-Çindən. Xan-xani-Çin gördü ki, arxasız qalıb, çarəsi kəsilib istədi ki, Pəridux xanımı verə öz qardaşı oğluna. Bu tərəfdən də xəbər gəlib çatdı ki, Siman Pəridux xanımı götürüb qaçıb, gəl köməyə! Xan-xani-Çinin qardaşı öz oğluna güclü qoşun verib göndərdi. Xan-xani-Çin də öz qoşunun qatıb qardaşının qoşununa, göndərdi Simanın dalısınca.

Bunlar qalaçaya tərəf gəlməkdə olsun, div Adamzad baxırdı, gördü ki, böyük bir qoşun dəstəsi peyda oldu. Div Adamzad tez gəlib Simana xəbər verdi ki, düşmənlər qoşunu gəlir. Siman durub gördü ki, Xan-xani-Çinin qoşununu. Pəridux xanım elədi. Başlayıb geyinməyə, yetmiş yeddi yerdən üst-başın bərkidib geyindi, qılıncın belinə bağladı, qalxanın əlinə alıb bir vaxt gördü ki, Pəridux xanım Simandan qabaq geyinib hazır oldu. Hər iki pəhləvan çıxıb qoşunun qabağına, nərə çəkib, özlərin vurdular dəryayı-ləşkərə. Qırhaqır... başladılar qırmağa.

Qoşun davam gətirə bilmədi. Qan su yerinə axmağa başladı. Cəmdək cəmdəyə söykəndi, dağ əmələ gəldi. Qoşunun qaçanı qaçdı, qaçmayanları tələf oldu. Pəridux Simandan qabaq öz əmisi oğlunu öldürdü, üz qoydular Xan-xani-Çinin torpağına.

Siman gəlib çatdı Xan-xani-Çinə. Çəkib qılıncı, Xan-xani-Çini öldürüb, cəhənnəmə vasil elədi. Alt-alt, üst-üst qoyub düzəldilər Şah Dəşküvarın torpağına. Az gedib çox dayandılar, çox gedib az dayandılar, gəlib çatdılar bir çöllü-bəri-biyabana. Siman bərk yorulmuşdu. Div Adamzadı göndərdi suya. Amma eşit ceyran cildinə girən qarıdan. Qarı Simanın soracağıda idi ki, tutub salsın tilsimə. Eşitdi ki, gəlir, hər tərəfdən suları qurudub, tilsimdən bir odan düzəltdi. Siman gördü ki, div Adamzad gedib gəlmədi. Bir o yana, bir bu yana baxıb gördü ki, lap yanlarında bir odan var. Pəridux xanıma dedi:

– Sən burada dayan, mən gedim odandan su götürüm.

Siman durub getdi odana ki, su götürə, düşüb qaldı tilsimdə. Pəridux xanım gözətdədi, Siman gəlib çıxmadı. Bu tərəfdən də Adamzad gəlib çıxdı, xəbər aldı:

– Niyə ağlayırsan?

Pəridux dedi:

– Siman girdi bu odana çıxmadı.

Div Adamzad baxıb odana, gördü ki, tilsimdi. Yaxın getmədi. Pəridux xanıma dedi:

– Siman düşüb tilsimə. Gəl, mən səni götürüm aparım Şah Dəşküvarın torpağına. Sən orada qal, mən də Simurqu tapım.

Pəridux razı oldu. Div Adamzad Pəriduxu mindirdi dalına, qaldırdı göyə, apardı Şah Dəşküvar torpağına. Şəhərin bir ağaclığında bir qalaça vardı, div Adamzad silib süpürüb, Pəridux xanımı qoydu orada, özü də getdi Şah Dəşküvarın imarətinə. Xalçadan, ipək yorğan-döşəkdən oğurlayıb, götürüb gəldi. Pəridux xanımın yerini düzəldib, yeməyin qoyub, qapıları bağlayıb, birbaşa getdi Simurqun dalınca gəzib Simurqu tapıb, dedi:

– Siman tilsimdədi, nə durmusan?

Simurq dedi:

– Mən dalıma!

Div Adamzadı Simurq mindirdi dalına, götürüb gəldi cinlər şəhərinə. Düşüb yerə dedi:

– Gedərsən o qalaya. Cinlər padşahının taxtının altında bir sandıq var, o sandığı götürüb gələrsən bura.

Div Adamzad Simurqa baş əyib özünü yetirdi cinlər taxtına. Taxtı söküb, sandığı götürüb gəldi. Simurq sandığı açıb qılıncı götürüb, gəldi birbaşa odanın ağızına. İki ağız Siman çağırır, üçüncü ağızda qalxdı göyə. Qılıncı tutub, dedi:

– Siman, əgər qılıncı göydə tuta bildin, tutubsan, elə ki tutdun, qabağına nə gəldi qır! Ta ki, tilsim qırılıb qurtardı susayacaqsan, nəbadə su içəsən.

Bunu deyib qılıncı atdı. Siman qılıncı göydə tutub, başladı tilsimləri qırmağa. Birinci qapıdan girib içəri gördü ki, bura elə meşədi ki, içəri girmək mümkün deyil. Çəkib qılıncı qırıb, gördü ki, oldu bura çöllü-bəri-biyaban. Amma qabağına bir qapı çıxdı. Çəkib qılıncını, qapının qılınına elə bir qılınc vurdu ki, qapı iki bölünüb, laybalay açıldı. Siman içəri girib, gördü bir bağdı ki, Xan-xani-Çinin bağı

bunun yanında heç nədi. Siman bir neçə qədəm irəli gedəndə, qabağına bir arvad çıxdı, oğlum – deyib istədi Simanı qucaqlaya. Siman tez qılıncı istədi endirə arvadın təpəsindən, arvad toz olub gözdən itdi. Simurqun səsi gəldi:

– Siman, irəli get! Qabağına bir qarı çıxar. Qarıya iki qılınc çək! Elə ki, açıldı, qabağına on iki əncir ağacı çıxacaq. Əncir ağacının birini vurub o birilərinin altından elə keç ki, yarpaqlar sənə dəyməsin. Elə ki, çıxdın, axırını ağacı qılıncı vur, tilsim qurtarsın.

Siman bu sözləri yadında saxladı. Gəlib qarının bərabərinə, çəkdi qılıncı qarıya, qarı laybalay açıldı, gördü o qədər əncir ağacı var ki, saysız-hesabsız. Çəkib qılıncı, ağacın birini vurub yıxdı. Ağac yıxılan kimi, toz olub qalxdı havaya. Keçib əncir ağaclarının altından, axırını ağaca elə bir qılınc vurdu ki, ağac yerindən oynadı. Göy, yer titrədi. Ağac toz olub qalxdı havaya. Siman çıxdı tilsimdən. Amma eşit qarıdan, qarı çəkilməmişdi göyün üzünə. Görüb Simanı dedi:

– Ey anası vəyına oturan, gör sənə neyləyəcəyəm.

Siman qulaq asmadı, başladı yol getməyə. Siman getməkdə olsun, eşit qarıdan. Qarı bir uzun ilan olub, qaralıb uzandı yolda, Siman yola baxıb gördü yolda bir gürzə ilan var. Çəkib qılıncı başladı ilanı doğramağa, çatıb başına, istədi özə, qarı tez yuva tapıb girdi, gözdən itdi. Siman başladı getməyə, qarı bir siçan olub istədi dolışa Simanın ayağına. Siman çəkdi qılıncı atdı, qılınc dəydi siçanın quyruğuna, qaçdı. Qarı bu dəfə bütün suları qurudub, əlinə bir cam alıb durdu yolun ağzında. Simana bərk susuzluq üz verib, ələtəş olmuşdu. Gəlib çatdı bir bulağa. Gördü ki, bulaqda su yoxdu. Qarı da bir tərəfdən gəlib dedi:

– Ey oğlan, görürəm bərk susuzsan, al iç!

Siman çəkib qılıncı, qatdı qarını qabağına. Ha orda, ha burda qarını tuta bilmədi, axırda kəmənd atdı, kəmənd düşdü qarının boynuna. Siman kəməndi dartıb endirdi qılıncı qarının təpəsindən, qarını cəhənnəmə vəsil eləyəndən sonra gördü ki, bulaqların gözü açıldı. Tez verib özünü bulaq başına, əlin-üzün yudu. Neçə vaxt idi ki, gözünə yuxu getmirdi, uzanıb dincini almaqda olsun, eşit Simurqdan. Simurq göylə gəzirdi, gördü ki, Siman bulaq başında yatıb. Tez endi aşağı, qanadın saldı Simanın üstünə, başladı qarovulunu çəkməyə.

Siman bu yatmaqla iki gün yatdı, ayılıb gördü ki, Simurq başının üstündə dayanıb. Tez durub Simurqun qanadından öpdü.

Simurq dedi:

– Siman, Pəridux xanım yolunu gözləyir. Min dalıma, aparım səni.

Siman mindi Simurqun dalına, Simurq qalxıb göyə, Simanı götürüb çıxartdı çobanın yanına. Siman anası ilə görüşdü. Simurq dedi:

– Siman, bu sənin doğma anandı. Sənin atan da Dəşküvarın bağbanıdı ki, rəhmətə getdi.

Simurq necə vardı, hamısını danışdı Simana. Siman Simurqun qanadından öpüb öz atın istədi. Simurq atın tükünü çəkdi bir-birinə, o saat Simanın atı gəlib hazır oldu.

Siman paltarını geyinməyə başladı, yetmiş yeddi qələm ziynət verib özünə, mindi ağ atın belinə, başladı sürməyə. Siman üz qoydu Şah Dəşküvarın şəhərinə tərəf.

Eşit Şah Dəşküvardan. Şah Dəşküvar rəm atırdı, rəmində çıxdı ki, Siman çox bərk darlıqdadı. Bu tərəfdən də şah Pəridux xanımı almaq istəyirdi. Div Adamzad da kəsib qalaçanın qarısını, gecə-gündüz qarovulda idi.

Siman da bu tərəfdən özünü yetirdi şəhərə. Div Adamzad Simanı görən kimi, tez gedib Pəridux xanıma muşduluğa, gözaydınlığı verdi, özü də çıxdı Simanın qabağına. Pəridux gördü ki, Siman gəlir, neçə vaxtdı qara geyib oturmuşdu, qaranı soyunub tez gəlin paltarını geyib, özünə ziynət verib, çıxdı Simanın qabağına. İki aşıq görüşüb, öpüşdülər. Pəridux istədi çəkə Simanı mənzilinə, Siman dedi:

– Şah Dəşküvarla işim var.

Div Adamzadı Pəridux xanımın yanında qoyub, girdi şəhərə.

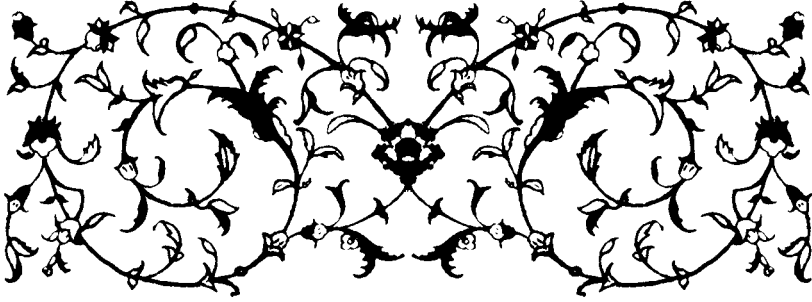
Bir ucdan Şah Dəşküvarın adamların qırıb çatdı. Çatıb vəzirə, vəziri cəhənnəmə vasil elədi, özünü yetirdi Şah Dəşküvara.

Şah Dəşküvar gördü ki, Siman gəlir, deşik axtardı girə. Siman aman verməyib, Şah Dəşküvarı öldürüb, malın camaata paylayıb, şəhərdən çıxdı. Gəlib özünü yetirdi Pəridux xanıma. Div Adamzadın adaxlısını özünə verib, yol elədilər anasının yanına.

Ev tikdirib imarət saldırdılar, yeddi gün, yeddi gecə toy vurub, murad hasil elədilər.

TAXTA QILINC

Biri var idi, biri yox idi, bir padşahın bir oğlu, bir də arvadı var idi. Bir gün bu padşah oğlunu, vəzirini, vəkilini götürüb qoşun ilə şikara çıxır. Keyli ov elədikdən sonra, bir gözəl çəməndə çadır qurub, oturaq edirlər.

Padşahın oğlu həya etdiyindən, öz çadırını bir kənarda qurur.

Padşah oğlunu çox istədiyindən, tez-tez onu yoxlar. Yenə də qalxıb oğlunu yoxlamağa gedir. Gəlib çadıra girdikdə, baxıb görür ki, çadırın dalından bir qızıl ilan girib oğlunu çalmaq üzrədi. Tez padşah başmağının bir tayını su ilə doldurub, ilanın qabağına qoyur. İlan su içir qayıdır. Padşah oğlunu oyadıb deyir:

– İstəkli oğlum! Bir çörəyim övsanata keçdi⁸, qalx, burada yatmaq məsləhət deyil.

Padşah əhvalatı ona söyləyərək, oğlu ilə bərabər öz çadırına qayıdır. Bir az sonra köçüb şəhərə gedirlər. Bu əhvalatdan bir neçə gün sonra, padşahın arvadı bərk naxoşluyur. Oğlunu yanına çağırır, ona belə bir vəsiyyətdir:

– İstəkli oğlum! Bu xəstəlikdən mən qalxmıyacağam, öləcəyəm. Mən öləndən sonra atan gedib başqa arvad alacaq. Təzə aldığı arvad səni yola aparmayacaq. Atan ilə sən aranda ziddlik düşəcək, get-gedə ziddlik artacaq. Atan qeyzə gəlib səni öldürmək istəyəcək. Atanı o məqama qoyma! Baş götür bir müddət vilayətindən çıx, get! Yolda hər kəs ki, sənə yoldaş oldu, çörəyi yeyəndə, sən öz çörəyini ortaya qoy!

Hərgah yoldaşın çörəyin çox hissəsini sənin qabağına qoysa, onunla yoldaş ol, yox, qabağına qoymasa, onda ondan ayrıl! Bir də yoldaşınla bir çayın kənarına yetişsən, sən ona təklif elə ki, gəl dalıma min, səni sudan keçirdim. Əgər o səni dalına alıb, sudan keçirtmə, onda onunla yoldaş ol, yox, sənin dalına minsən, onunla yoldaş olma, tez ondan ayrıl!

Bu sözləri söyləyib ana vəsiyyətlərini tamam eləyir. Oğlan ağlayıb ayağa qalxır, anasının əlindən öpüb otaqdan çıxır.

Bir neçə gündən sonra, padşahın arvadı ölür və bir müddətdən sonra, padşah gedib bir arvad alır. Bu təzə arvad nanəcib olduğundan, oğlanı yola verməyib hər nə ilə mümkündürsə atası ilə onun arasına zidlik salmağa çalışır. Odur ki, şahzadə anasının vəsiyyətinə əməl edib, baş götürür, atasının vilayətindən çıxıb gedir.

Eşit sənə deyim şahzadədən.

Şahzadə yolda həmin çadır qurduqları yerdə bir cavan oğlana rast gəlir. Oğlan ondan haraya getdiyini soruşur. Şahzadə:

– Başqa bir vilayətə, – deyib cavab verir.

– Mənim adım Taxta Qılınçdı. Məni özünlə bərabər götür – deyib cavan oğlan şahzadədən rica eləyir. Xülasə, yoldaş olurlar. Bir qədər yol gedəndən sonra, bir yerdə oturub çörək yemək istəyirlər. Şahzadə bir çörək çıxarıb ortaya qoyur. Oğlan çörəyi kəsib çox hissəsini şahzadənin, az hissəsini öz qabağına qoyur. Oğlan görür ki, anasının vəsiyyət elədiyi kimi yoldaşlığa layiq bir oğlandı. Çörək yeyib yola düşürlər. Yolda bir çaya yetişirlər. Şahzadə ona təklif edir ki, gəl dalıma min, səni sudan keçirdim. Oğlan razı olmayıb, şahzadəni dalına alıb sudan keçirir. Bir müddət keçəndən sonra bir səhərə yetişirlər, burda ev tutub mənzil eləyirlər. Ertəsi gün oğlan padşahın oğluna deyir ki:

– Qardaş, sən evdə otur, mən gedim qazanım, gətirim, bərabər yeyək!

Oğlan gedib, gündə qazanıb gətirirdi, bahəm yeyirdilər.

Bir gün belə, beş gün belə, axırda padşahın oğlu fikir eləyir ki, nə vaxta kimi bu oğlan qazanıb gətirəcək, mən də yeyib bekar evdə oturaçağam. Mənim də iş görməyim lazımdı. Bu fikir ilə başmağın geyib, evdən kənara çıxır, küçələri dolanır, bir vaxt baxıb görür ki, hündür bir imarətin pəncərəsindən gözəl bir qız baxır. Qızı görüb ona aşiq olur. Demə, bu imarət padşahınkı, qız da padşahın qızı imiş. Padşahın oğlu fikirlə mənzilə qayıdır. Bir az keçir, yoldaş gəlir. Oğlan baxıb görür ki,

şahzadə çox bikeyfdi. Bundan səbəbini xəbər alır. Şahzadə əhvalatı ona danışır. Oğlan gülüb deyir:

– Elə bundan ötəri bikeyf olmusan? Bu ki, asan işdi. Yaxın bir vaxta o qızı sənə alaram.

Sabahısı gün oğlan gedib elçi daşının üstündə oturur. Padşaha xəbər gedir ki, elçi gəlib. Həmin saat adam göndərir ki, gedin görün, sözü nədi. Oğlan cavab verir ki:

– Padşahın qızın qardaşım üçün istəyirəm.

Padşah xəbər göndərir ki, mənim imarətim kimi bir imarət tikdir-sə, qızımı verərəm. Oğlan qəbul eləyir. Ertəsi gün xalq yuxudan oyandıqanda baxıb görürlər ki, padşahın evinin qabağında bir ev tikilib ki, padşahın evindən min dəfə artıq. Oğlan padşaha xəbər göndərir ki, ev hazırıdı. Padşahın deyəcək sözü olmayıb, qızı verir. Toy olur, şahzadə qızın yanına getmək istəyəndə oğlan deyir:

– Qardaş, hələ dayan, qoy qabaqca mən gedim gəlim, sonra sən get!

Şahzadə qəbul eləyir. Oğlan qızın yanına gəlib onun ağzından üfürür. Həmin saat qızın ağzından bir-birinin ardınca on bir ilan çıxır. Hər birisi çıxdıqca istəyir ki, oğlanı vursun. Amma oğlan zirəklik edib, bir-bir on birini də öldürür. Sonra qulağını qızın ağzına qoyub, görür ki, bir ilan da qalıb. Xülasə qayıdıb oğlanı qızın yanına göndərir.

Demə ki, bundan qabaq qızı kimə verirlərmiş, əvvəlinci gecədə ilanların biri çıxıb oğlanı öldürürmüş. Bununla qızı bir neçə ərə veriblər, ilanlar öldürüb. Odu ki, padşah yəqin edibmiş ki, bu oğlan da sabah salamat çıxmıyacaq.

Ertəsi gün sübh tezdən padşah bir adam göndərir ki, oğlandan bir xəbər gətirsin. Gəlib görürlər ki, oğlan sağ-salamat oturub qız ilə söhbət edir. Bu xəbəri padşaha aparanda padşah əmr eləyir ki, camaat üç gün şadlıq eləsin.

Xülasə, bir müddət burada qaldıqdan sonra, şahzadə öz vilayətinə qayıtmaq fikrinə düşür. Padşahdan rüsxət istəyir, çox təkiddən sonra padşahdan izin alır. Padşah bunlara çoxlu mal, qızıl-gümüş, dövlət verib yola salır, əmr eləyir ki, üç mənzil bunları ötürsünlər.

Müxtəsər, şahzadə oğlanla əvvəl görüşdükləri yerə gəlirlər. Burada oğlan şahzadəyə deyir:

– Qardaş, tay ayrılmalıyıq. Bu mal, dövləti də, qızı da bahəm qardaşlıqda gərək yarı bölək!

Şahzadə razı olur. Hər şeyi bölürlər. Ancaq bölünməmiş bir dəvə, bir qatır, bir də padşahın qızı qalır.

Oğlan deyir:

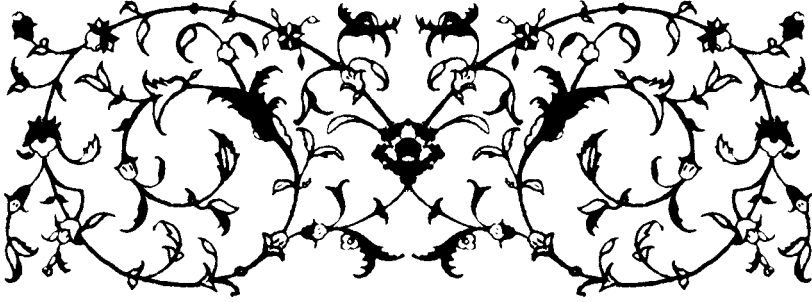
– Bunları da yarı bölməliyik.

Qılıncın çəkib əvvəl dəvəni, sonra qatırı ortadan yarı bölür. Növbə qıza gəldikdə, şahzadə nə qədər yalvarırsa qızı bölməsin, oğlan razı olmur. Axırda şahzadə təklif eləyir ki, cəmi dövlət onun olsun, ancaq qız bunun olsun. Oğlan yenə razı olmur. Sonra şahzadə təklif eləyir ki, qızı bütöv götürsün. Yenə də oğlan razı olmur, götürüb bir ağaca sarıyıb, qılıncı çəkib qaldırır, istəyir ki, qızın başın üzsün. Qız qorxusundan qusur, ağzından axırını ilan düşür. Bundan sonra oğlan qılıncı yerə qoyub şahzadəyə deyir:

– Mənə mal, dövlət, qız lazım deyil. Məqsədim həmin ilanı qızın ağzından çıxartmaq idi. Bu çıxmasaydı, bir gün çıxıb səni həlak edəyəkdi. İndi bu malı, dövləti, qızı götürüb atanın yanına get! Bir də məlumun olsun ki, mən insan deyiləm. Mən həmin ilanam ki, atan yaxşılıq edib başmaq tayında mənə su vermişdi. İndi mən yaxşılığın borcundan çıxdım. Xudahafiz!

Bunu deyib oğlan bir ilan olub, bir deşiyə girib, gözdən itir. Bundan sonra şahzadə atasının vilayətinə gəlir. Atası oğlunun gəlmək xəbərini eşidib pişvaza çıxır, onları cəlalla şəhərə gətirir. Təzədən toy başlanır. Onlar yeyib, içib yerə keçir, biz də yeyib, içək dövrə keçək! Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri nağıl deyənin, biri də qulaq asanın.

YEDDİ DAĞ ALMASI

Biri var idi, biri yox idi, günlərin bir günündə Bir padşah var idi. Bu padşahın bir qızı var idi, adı da Pərinuş xanımdı. Pərinuş o qədər gözəldi ki, dünyada elə gözəl qız yoxdu. Ölkələrdən yığn-yığn padşah, vəzir, tacir oğulları Pərinuş xanıma elçi göndərdilər. Amma Pərinuş xanım heç kimə dil vermirdi.

Bir gün padşah, qızı Pərinuşu çağırtdırıb xəbər aldı ki:

– Qızım, gündə filan qədər elçi gəlir, nə deyirsən? Kimi bəyənirsən de, o adama da niğah kəsdirək.

Pərinuş dedi:

– Mehriban ata, mən ərə getmək istəmirəm.

Padşah dedi:

– İndi ki, belə oldu, öz ixtiyarın özündədi. Kimi istəsən ona da gedə bilərsən.

Pərinuş durub atasının yanından, gəldi öz mənzilinə, çox fikir elədi, amma ürəyinə yapışan bir adam tapa bilmədi.

Aradan bir neçə müddət keçdi. Pərinuş çox darıxmışdı, atasına bir belə kağız yazdı ki: Atayı-mehriban, anam ölən gündən bəri sənın bağına gəzməyə getməmişəm. İzin ver, gedim bağa.

Yazıb kağızı göndərdi atasına. Padşah kağızı alıb oxudu, gördü ki, qızı Pərinuş bağa getmək istəyir. Bağban üçün xəbər göndərdi ki, “Qızım bağa gələcək, bağı sahmana sal! Bir nəfər kişi cinsindən bağda olsa, vay sənın halına”. Bağban bu xəbəri eşidən kimi düşdü əl-ayağa. Bir günortaya bağı sahmana salıb padşaha xəbər göndərdi ki, bağı hazırды.

Pərinuş qırx qızları götürüb gəldi bağa. Pərinuş gördü ki, bağban bağı çılçıraqban eləyib. Burda güllər, bülbüllər, hər nə meyvəcat istə-sən vardı. Baxdıqca adam həsəd aparır. Ətirli bir çəmən üstə taxtın qurub, başladılar çalib oynamağa. Yemək vaxtı çatdı, yemək yeyildi. Pərinuş yeməkdən sonra yıxılıb yatdı. Pərinuş yumşaq yataqda yat-mışdı, qırx qız da yanında onun qarovulunu çəkirdi. Sənə xəbər verim kimdən, bağbanın oğlu İbrahimdən. Bağban oğlu İbrahim işdən gəlirdi, çox bərk yorğundu. Girib bağa gördü ki, heç kəs yoxdu. Çıxıb çarhovuz üstə əl-üzünü yuyub, yıxılıb yatdı. Bir vaxtı Pərinuş yuxudan ayılıb qırx qıza dedi ki:

– Siz burada olun, mən gedim çarhovuz üstə, əl-üzümü yuyum gə-lirəm.

Qırx qız orda qaldı. Pərinuş isə kölgəliyini əlinə alıb üz qoydu çar-hovuzə tərəf. İstədi çıxıb əl-üzünü yuya, nəfəs eşitdi. Tez dönüb bir neçə qədəm getdi, istədi qırx qızı çağıra harayına, sonra da özlüyündə dedi: Qoy tək gedim, görüm kimdi atamın bağında belə rahat yatıbdı.

Pərinuş özün yetirdi qaysı ağacının altına. Bir o yana, bir bu yana baxıb, gördü ki, yumşaq göy otun üstə bir oğlan yatıb, üzünə cib yay-lığı salıb. Pərinuş sol əlin vurub belinə, sağ əlini uzadıb oğlanın üzün-dən yaylığı götürüb atdı. Görən kimi tanıdı ki, bu, bağbanın oğlu İbra-himdi. İbrahim çox gözəşirin oğlandı. Pərinuşla da həmyaşdı. Pərinuş dizin vurub yerə, bir xeylaq İbrahimə baxdı. Məhəbbətin saldı ürəyinə dedi, gərək İbrahimə gedəm.

Əlindəki ətirli yaylığı çəkib İbrahimin üzünə, oturdu başının üstə. İstədi oyada İbrahimi, bir az gülüb danışa, qıymadı. Bu tərəfdən də qızlar Pərinuşu çox gözlədilər, axır gördülər ki, Pərinuş gəlib çıxmadı, durdular çağırmağa. Pərinuş qızların səsin eşidən kimi, durub ayağa, qızları çağırırdı. Qorxdu ki, sirri açıla. Qızlar gəlib çatdılar. Pərinuş dedi:

– Ey çəpəllər, məgər bilmirsiniz ki, mən bağdayam, bu kimdi yatıbdı. İndi atam bilsə hamınızın boynun vurdurar.

Qızların hamısı yarpaq kimi Pərinuşun qabağında əsirdilər. Pərinuş əmr verdi ki, İbrahimi götürüb aparsınlar öz otağının altında bir otaq vardı, salsınlar ora, özü İbrahimin tənbehin edəcək. Qızlar qaş qaralanı gözlədilər. Qaş qaralan kimi İbrahimi götürüb gəldilər, Pərinuşun ota-ğının altında boş bir otaq vardı, salıb İbrahimi otağa çıxıb getdilər.

Pərinuş tez özünü İbrahimə yetirdi. İbrahim ayılıb gördü ki, o, bağda yatmışdı, amma indi evdədi, özü də padşah qızı oturub başı üstə,

İbrahimi xof götürdü, istədi Pərinuşu qoyub qaça, Pərinuş İbrahimin qabağını kəsib qoymadı qaça, dedi:

– İbrahim, qaçma, səni mən götürmüşəm bura.

İbrahim bir şey başa düşmədi, istədi gedə, Pərinuş İbrahimin qabağını tutub qoymadı.

İbrahim dedi:

– Xanım, mən bir bağban oğlu, sən bir şah qızı, mən hara, sən hara?

Pərinuş baxıb gördü ki, İbrahim onu sınaqdan keçirir, dedi:

– Gəl məni sınaqdan keçirmə! Göz görüb, könül sevib, atam min deyə, mən səninem ki, sənin.

İbrahim Pərinuş xanımdan keçə bilmədi. Hər iki aşiq qol boyuna salıb, öpüşdülər. Pərinuş bütün gecəni səhərə kimi İbrahimlə bir otaqda qaldı. Səhər durub İbrahimə bir dəst paltar geydirib, pul verib göndərdi hamama, İbrahim geyinib-kecinib, gəldi Pərinuşun yanına. Pərinuş İbrahimi bu paltarda görən kimi əlin salıb boynuna, dedi:

– İbrahim, ta səbir eləyə bilmirəm, gərək bu işi tez qurtaraq.

İbrahim dedi:

– Çifayda ki, bir şey çıxmayacaq.

Pərinuş dedi:

– Ey sevgilim, nədən bir şey çıxmaz?

İbrahim dedi:

– Doğrusu qorxuram ki, atan səni mənə verməsin. Bir də işdən xəbərdar olub boynumuzu vurdura.

Pərinuş dedi:

– Qorxma, mən özümü naxoşluğa vuraram. Ta o vaxta qədər ki, bütün həkimlərdən atamın əli üzüldü, sənə xəbər göndərəm, sən gəlib atamla şərt bağlayasan. O, şərtinin üstə duracaq. Ad olar ki, məni naxoşluqdan sən sağaldıbsan, sonra mən səninem.

İbrahim razı oldu. Sabah olub Pərinuş özün vurdu naxoşluğa, atası üçün xəbər göndərdi. Padşah Pərinuşun naxoş olmasını bilib, durub gəldi qızının yanına. Pərinuş atasının gəlməyini bilibən, tez üzünə zəfəran çəkib, rəngini sarımtıl eləyib girdi yerinə. Padşah gəlib Pərinuşun yanına, qızın əhvalın xəbər alıb gördü ki, qızının dili, ağzı tutulub, heç danışmır. Sir-sifəti elə dönüb ki, elə bil meyiddir.

Padşah tez durub ayağa, gedib çıxdı taxtına, vəziri çağırırdı dedi:

– Vəzir, şəhərimdə nə ki, həkimlər var, çağır, qızıma əlac eləsinlər. Qızımın əhvalın çox pis görürəm.

Vəzir baş əyib getdi. Ta şəhərlərdə həkim qalmadı çağırmamış olalar, heç biri Pərinuşu sağalda bilmədi. Padşaha xəbər xəbər üstündən gedirdi ki, bəs qızın Pərinuşun əhvalı günü-gündən xarab olur. Padşahın axırda əlacı kəsilib əmr verdi ki, hər kim qızım Pərinuşu sağaltsa, qızımın kəbinini kəsdirib sağaldan adama verəcəyəm. Yazılıb divarlara vuruldu. Hər kim oxuyurdu, deyirdi ki, o qız sağalmaz, getməməyimiz yaxşıdı.

Eşit İbrahimdən. İbrahim Pərinuşdan alan kimi, özün yetirdi padşahın yanına. Baş əyib ədəb salamın yerinə yetirdi. Padşah İbrahimdən xəbər aldı ki, niyə gəlmisən?

İbrahim dedi:

– Gəlmişəm qızın Pərinuşu sağaldam.

Padşah dedi:

– Çox yaxşı. Neçə günə? Nə şərtlə?

İbrahim dedi:

– İki gün möhlət ver mənə, əgər qızını sağaltsam, qızın mənimdi, sağalda bilməsəm boynumu vurdur!

Padşah razı olub İbrahimlə kağız bağlaşdılar, adam göndərdi qızının yanına. İbrahim girib Pərinuşun otağına, heç kimi özündən qeyri qoymadı otaqda qala. Qapıları bağlayıb Pərinuşla başladılar keyfə.

İki gün tamam olanda İbrahim gəldi padşahın yanına. Ədəb salamını yerinə yetirdi. Padşah İbrahimə yer göstərdi, İbrahim öyləşdi. Pərinuşu İbrahimdən xəbər aldı. İbrahim dedi:

– Pərinuş sağalıbdı.

Padşah İbrahimə inanmadı. Əmr verdi ki, İbrahimi saxlasınlar, özü durub gəldi Pərinuşun yanına, gördü Pərinuş sağalıbdı. Oturub qızı ilə danışdı, bir az da əhval tutub, lap inanıb durub gəldi vəzirin yanına, dedi:

– Vəzir, İbrahim Pərinuşu sağaldıbdı. Mənim də şərtim vardı, kim qızımı sağaltsa, qızımın kəbinini ona kəsdirib toyun edəcəyəm. Nə deyirsən, mənə bir tədbir, yoxsa qız əldən çıxar.

Vəzir gedib fikrə, dedi:

– Heç əlac yoxdu. Ya Pərinuşu verməlisən, ya oğlanın başını batırmağın.

Padşah xəbər aldı ki:

– Nə yolla?

Vəzir dedi:

– Şəhr Qəzvində yeddi dağ var. O dağların adına “Yeddi dağ” deyirlər. Göndər İbrahimi oradan alma gətirə. Ora gedən dala gəlməz.

Padşah razı olub, durub gəldi İbrahimin yanına, dedi:

– İbrahim, gərək mən sənin mərifətini biləm. Əgər mənə Yeddi dağ almasından üç alma dərib gətirsən, qızım Pərinuşu sənə verdim, yox, götürüb gələ bilməsən, mənim səninlə qohumluğum tutmaz.

İbrahim razı olub durub mürəxxəs oldu padşah qulluğundan, özün yetirdi Pərinuşa. Pərinuş İbrahimi görüb xəbər aldı ki:

– Necə gəldin?

İbrahim dedi:

– Padşah məndən Yeddi dağ alması istəyir. Bilmirəm ki, yeri haradı. Pərinuş çoxbilən idi. Bildi ki, bu vəzirin hiyləsidə, dedi:

– Gəl getmə! Getsən qayıtmazsan. Atam səni gedər-gəlməz yola göndərir.

İbrahim razı olmadı, çünki padşaha söz vermişdi, dedi:

– Yeddi dağ almasını qırx günə gərək gedib gətirəm.

Pərinuş bu sözü eşidən kimi qara gözlərindən yaş axıtmağa başladı. Bir neçə damcı töküldü yanaqlarının üstə. İbrahim alıb Pərinuşun başın qoydu dizi üstə, dedi:

– Gəl sən qırx gün üçün darıxma, izin ver gedim.

Pərinuş razı olub İbrahimi yola saldı. İbrahim at minib üz qoydu şəhərdən çıxmağa. Az gedib, çox dayandı, neçə mənzil keçib gəlib çatdı çöllü-bəri-biyabana. İbrahim bərk yorulmuşdu, çəkib atın bir sərin bulağın üstə yancidar elədi, özü də uzanıb dincəlməkdə olsun, bir vədə gördü ki, bir dərədən tüstü çıxıb qalxdı havaya. Tüstünün içindən bir dərviş peyda olub, gəlib dayandı İbrahimin qabağında, dedi:

– Ey İbrahim, anan matəmində otursun! Neçə vaxtdı ki, sənin yolunu gözləyirəm. Yeddi dağ alması üçün getmə!

İbrahim dedi:

– Bir başa sal məni, görüm ora necə yerdi, hardadı?

Dərvişlibas dedi:

– İbrahim, gəl şərt kəsək. Mən sənə tilsimi öyrədim, sən də o almalardan birini mənə ver!

İbrahim razı oldu. Dərvişlibas İbrahimi götürüb apardı evinə. Tilsim kitabların açib tökdü qabağına. İbrahimi düz bir ay ruzigar yanında saxlayıb tilsim öyrətdi. Bir ay tamam olanda Dərvişlibas İbrahimi götürüb gəldi həmin yerə, dedi:

– İbrahim, Yeddi dağ alması mənim qardaşımın bağındadı. Çox igidlər gedib tələf olubdu, o almada gətürüb gələ bilməyiblər. Amma sən gedib gətürüb gələcəksən. Burdan quş olub uçub getməlisən. Altı dağ aşarsan, yeddinci dağın döşündə o bağı tapıb düşərsən yerə. İki ağacdən maşa düzəldib, almalardan dərib, çıxıb gəl. Qorxma, ağacda almalar dil olub deyəcəklər ki: “məni dərdilər”, səs gələcək: “kim dərdi”. Deyəcək ki, “ağac”, “ağac ağacı dərməz”. Bu kimi sözlər eşidəcəksən, qulaq asma, çıx gəl!

İbrahim tilsimi oxuyub oldu bir quş, qanad çalıb qalxdı göyə, gəlib çatdı həmin yerə. Gördü ki, bura yeddi dağın döşüdü. Amma burada bir bağ var idi ki, gəl görəsən. Girib bağa, ağacdən tez maşa düzəldib üç alma dərdi. Almalar dil olub dedi:

- Dərdilər.
- Kim dərdi?
- Ağac.
- Ağac ağacı dərməz.

İbrahim bunların sözüne baxmadı. Quş olub qalxdı göyə. Birdən yadına düşdü ki, dərviş üçün alma gətürəcəkdə, amma alma üç idi. İbrahim dedi: Allah vurmuşdu dərvişi. İbrahim göylə gedirdi, dərviş də oturub İbrahimin yolunu gözləyirdi. Bu tərəfdən İbrahim yolu kəsmə vurub, kəsmə yolla özün yetirdi şəhərə. Şəhərin qırağında cildin dəyişib özün yetirdi padşaha. Padşah gördü İbrahim gəlib çıxdı, almaları da özü ilə gətirdi. Boğazının yolu qurudu.

İbrahim almaları padşaha verib birbaşa gəldi Pərinuşun yanına. İki aşıq qol-boyun olub burada qalmaqda olsunlar, eşit padşahdan. Padşah vəziri çağırtdırıb dedi:

- Vəzir, tədbir! İbrahim gəlib çıxdı, almaları da özü ilə gətirdi.
- Vəzir dedi:

– Gəl yolla İbrahimi Nil qoluna. Orada bir çay var, o çayın içində yanan əskilər var ki, gecə-gündüz əjdahalar o əskinin qarovulunu çəkir. İbrahim gedib salamat qayıtmaz.

Padşah razı olub, İbrahimi çağırtdırıb dedi:

– İbrahim, gərək Nil qoluna gedib yanan əskilərdən mənim üçün gətürəsən.

İbrahim razı olub bu səfər Pərinuş xanımın yanına getməyib, girib quş cildinə, qalxdı göyə. Yetirib özünü Nilə, həmin qolu tapdı. Gördü ki, neçə parça əskidi suyun altında yanır, amma burada iki əjdaha ya-

tıbdı. İbrahim iki sərvəz enib yerə qanadın suya vurdu. Üçüncüdə olub durna, dimdiyini uzadıb əskinin birin götürüb gəldi. İbrahim göylə gəlirdi, az qalmışdı öz şəhərlərinə çata. Dərvişlibas yerlə gedirdi, görüb İbrahimi, quş olub qalxdı göyə İbrahimi tuta. İbrahim baxıb dala, gördü ki, dərviş gəlir. Tez özün yetirib göydən yerə, olub bir siçan girdi deşiyə. Dərviş gördü ki, İbrahim oldu siçan, istədi enə yerə. İbrahim pis başlamışdı, bildi tutulacaq, oldu tüstü çıxdı deşikdən, bir şir olub dayandı. Dərviş pələng olub gəldi İbrahimin bərabərinə. Durdular vuruşmağa. İbrahim şir cildindən çıxıb oldu bir ceyran, başladı qaçmağa. Dərviş olub tazı İbrahimi tutmaq istədi. İbrahim gördü ki, tutulacaq, bir tilsim oxuyub oldu bostan tağlarında bitən qarpız-qovun. Dərviş olub bir bağban əlinə aldı bıçaq, başladı qarpız-qovunu kəsməyə. İbrahim baxıb gördü ki, qoca dərviş bütün qarpızları kəsib qurtardı, tez olub quş, qalxdı göyə. Dərviş olub bir qırğı, başladı İbrahimi ovlamağa. İbrahim olub bir ovuc darı səpildi çölün düzünə, bir giləsin atıb kolun dibinə gizləndi.

Dərviş dedi:

– İbrahim, ölən günündü.

Dərviş olub bir cüçəli toyuq, başladı darını dənəlməyə. İbrahim bir tilsim oxuyub, oldu tülkü, çıxıb kolun dibindən, yapışdı dərvişin boğazından, boğub öldürdü. İbrahim dərvişi cəhənnəmə vasil eləyib, əskini götürüb birbaş gəldi padşahın yanına.

Padşah İbrahimi görəni kimi dedi:

– İbrahim, əskini gətirdin?

İbrahim dedi:

– Bəli, gətirdim.

Padşah İbrahimin əlindən tənqə gəlib dedi:

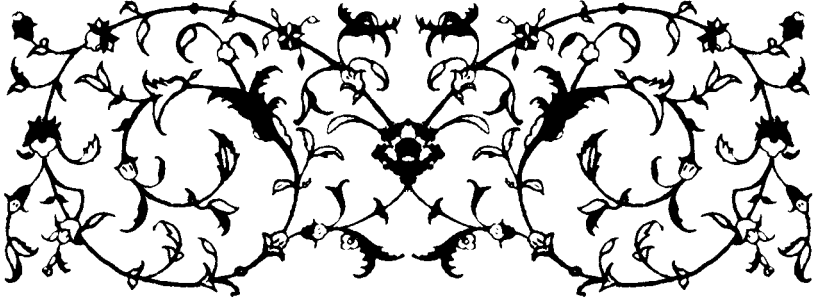
– Cəllad! Vurun İbrahimin boynunu!

İbrahim bu sözü eşidən kimi olub gürzə ilan, sərilib padşahın boynuna padşahı çaldı, vəziri də cəhənnəmə vasil eləyib, durub gəldi Pərinuşun yanına.

Pərinuş İbrahimi görəni kimi qolun salıb boynuna dedi:

– Necə gəldin?

İbrahim bütün əhvalatı Pərinuşa danışdı. Pərinuş çox sevindi. Yeddi gün, yeddi gecə İbrahim toy eləyib Pərinuşu aldı. İbrahim öz atasını da yanına alıb xoş gün keçirməyə başladılar.

GÜLNAR XANIM

Qəndahar padşahının Məlik Məmməd adında bir oğlu var idi. Gözəllikdə elə bir afəti-zaman idi ki, Yusif Kənan onun əlinə su tökə bilməzdi. Özü də Qəndahar padşahının aman-zaman bir dənə oğlu idi. Məlik Məmmədi hamıdan çox istəyən qoca bir lələsi vardı.

Bir gün lələ bütün münəccimləri cəmləyib, tas qurdurub, rəml atdırıb Məlik Məmmədin baxtına baxdırdı. Hamı münəccimlər dedi ki, Məlik Məmməd on dörd yaşına çatanda itəcək, özü də ki, tapılmağı çox çətin olacaq.

Bəli, bir-iki dəstə qoşun hazırlandı ki, Məlik Məmmədi qorusun. Yazıq uşağı tay heç yerə qoymadılar. Amma olacağa çarə yoxdu. Məlik Məmmədin düz on dörd yaşı tamam olan gecə o otaqda ki yatmışdı, elə o otaqda bir əppək oldu, uçdu göyə. Nə qədər axtardılar, nə qədər carçılar saldılar, qasidlər göndərdilərsə uşaq tapılmadı ki, tapılmadı. Bir il keçdi, iki il keçdi, hər yerdən ümid əli üzüldü, hamı qara geyib matəmə batdı.

Qoca lələ bu işə tab gətirməyib təgyir-libas elədi, çıxdı Məlik Məmmədi axtarmağa.

Lələ Məlik Məmmədi axtara-axtara gəlib çıxdı İstanbula. Şəhəri gəzdi, dolandı, dolana-dolana gəlib çıxdı İstanbul padşahının sarayının qabağına. Bərk qış idi. Çoxlu da qar yağmışdı. Qarın üstündə bir yerə qan tökülmüşdü. Lələ bunu görcək, yıxılıb özündən getdi.

Sənə xəbər verim İstanbul padşahının birçə qızı olan Gülnar xanımdan. Bu qız elə gözəldi ki, vəsfi ələmi tutmuşdu. Gülnar xanım

oturmuşdu öz pəncərəsinin qabağında, gəlib gedənə tamaşa edirdi. Bir də lələnin qışqıraraq özündən getməyin gördü. Tez o saat adamlarını göndərərək onu içəri gətirtirdi.

Qoca lələ Məlik Məmmədin əhvalatın ona danışdı:

– Qarın üstündə qırmızı qan ləkəsini görəndə Məlik Məmmədin ağ üzündəki xalı yadıma düşdü.

Gülнар xanım atasının yanına gedib bütün qoca lələnin danışdıqlarını ona danışdı. Dedi ki:

– Ata, izin ver, mən gedim Məlik Məmmədi axtarmağa.

Atası nə qədər dəlil-dələyil dedisə mümkün olmadı. Qız nıx dediyin dedi. Axırda vəzir zəmini-ədəb öpüb dedi:

– Padşah sağ olsun, indi ki, belədi, qoy getsin. Biz də bu qoca kişini burada saxlarıq. Əgər Gülнар xanım iki ilə gəldi, nə xub, gəldi, əgər yox, gəlmədi, onda bunu öldürərik.

Padşah çar-naçar razı oldu.

Gülнар xanım çəkildi öz otağına, altdan geyindi, üstədən qıfıllandı, üstədən geyindi, altdan qıfıllandı. Bir at mindi, hamı ilə görüşüb yola düşdü.

Günə bir mənzil, təyyi-mənazil, gecəni günə qatdı, günü gecəyə, üç ay tamam at sürdü, üç ayın tamamında gəlib bir qalaçaya çatdı. O tərəfə boylandı, bu tərəfə boylandı, gördü ki, xeyr, heç bir yerdən bu qalaçaya daxil olmaq mümkün deyil. Elə belə atı yedəyində çəkib qalaçanın ətrafın dolanırdı, bir də gözü sataşdı, gördü qalaçanın həyətinə də bir su gilifi var. Yavaşca atı çəkib bir kola bağladı, özü gilifdən keçdi, qalaçanın həyətinə. Baxdı ki, həyətdə bir kimsənə yoxdu. Amma qabaqda bir pilləkan var, çıxır qüləngərişə. Qədəm qoydu pilləkana, yavaş-yavaş qüləngərişdən keçdi, elə otağa daxil olanda gördü ki, vallah, burada bir qız oturub ki, şoxu adamın gözlərini qamaşdırır. Qız bunu görcək dik qalxdı ayağa ki:

– Buyur, Gülнар xanım, xoş gəlmisən, səfa gətirmisən.

Gülнар qaldı məəttəl ki, görəsən bu məni haradan tanıyır. Qız Gülнар xanımın belə fikirdə olduğun başa düşüb, dedi:

– Gülнар xanım, sənə təəccüb gəlməsin. Mən səni yaxşı tanıyıram. Sən İstanbul padşahının qızısən. Sən məni tanıyırsən, amma sən mənə çox yaxşılıqlar eləmişən. Mən öləndək onları yaddan çıxartmaram.

Gülнар xanım ha fikirləşdi, yadına düşmədi ki, düşmədi. Onda qız dedi:

– Gülnar xanım, biz üç bacıyıq. Özümüz də pərilər⁹ padşahının qızlarıyıq. Biz hər cümə axşamı öz atamızın evinə qonaq gedəndə, sənin gözəlliyinə tamaşa etmək üçün, gəlib sənin küləfrənginə qonuruq. Sən də bizi göyərçin bilib, yedirdib-ıçirdib yola salırsan.

Gülnar gördü ki, qız doğru deyir. Amma indiyə kimi o, onları göyərçin bilirmiş.

Qərək, Gülnar xanıma qız yer hazırladı. Gülnar xanım bir az rahatlıq edəndən sonra, öz gəlməyinin səbəbini dedi. Qız bir az fikirləşib dedi:

– Gülnar xanım, biz üç bacı, üç qardaş divə ərə getmişik. Mənim ərim lap kiçik qardaşdı. Bunu bilə bilməz. Bunu bilsə-bilsə o biri bacılarımın ərləri bilərlər.

Bunu deyib ortancıl bacısına namə yazdı, verdi Gülnar xanıma, yolu-zadı da ona göstərdi. Gülnar xanım atı minib yola düşdü. Üç gün, üç gecə at sürəndən sonra, Gülnar xanım gəlib çıxdı bu bacının qalaçasına. Düşüb bir tərəfdə atı yancidar elədi, özü giləfdən keçib daxil oldu qalaçaya. Naməni verməmiş qız Gülnar xanıma tanıdı. Gəldilər əyləşdilər. Gülnar xanım cibindən naməni çıxarıb verdi. Qız əhvalatdan xəbərdar olub onu zirzəmidə gizlətdi. Elə ki, əri gəldi evə, ondan soruşdu ki:

– Bəs ay filankəs, Qəndahar padşahının oğlu Məlik Məmməddən sənə xəbərini yoxdu?

Div qızı çox istəyirdi. Əvvəl demək istəmədi. Ancaq qız bir az üzgözünü turşutcaq ürəyi tab gətirməyib dedi ki:

– Onu mənim böyük qardaşım oğurlayıb bir dağda tilsimbənd eləyib.

Qız nə qədər elədi ki, hansı dağda, div deməyib and içdi ki, o bilmir. Qız əhvalatı sabahısı Gülnar xanıma xəbər verdi, bir namə də o biri bacısına yazıb Gülnarı yola saldı.

Bəli, Gülnar gəlib çıxdı üçüncü bacının qalaçasına. Görüşdülər, danışdılar, bu bacı dedi ki:

– Allah mənim ərimin başını batırsın, ondan söz qoparmaq mahal işdi.

Amma yenə də onu zirzəmidə gizləyib ərinin yolun gözləməyə başladı. Gecə div gəldi, gördü ki, qız bikeyf oturub.

Soruşdu:

– Ay qız, nə var, yenə burnunu sallamısan?

Qız yalvara–yalvara ona dedi:

– Keçən uğur¹⁰ atamın yanına gedəndə Qəndahardan keçdik. Bütün camaat qara geymişdi. Soruşduq nə var, dedilər ki, padşahın on dörd yaşında bir oğlu itib. İndi elə birdən yadıma düşdü. Sən bu barədə heç bir şey bilmirsən?

Div elə bunu eşitcək qızın ağzının üstündən bir sillə vurdu. Qərəz, nə başını ağrıdım, div nə qədər söydü, döydüsə, qız əl çəkmədi ki, çəkmədi. Axır div boynuna aldı ki, Məlik Məmmədi o oğurlayıb, özün də yeddi tərə qalasında tilsimə salıb.

Qız səhər əhvalatı Gülnar xanıma xəbər verdi. Gülnar xanım ona tapşırırdı ki, indi də öyrənsin o tilsimi necə sındırmaq olar. Bir də ki, öyrənsin görsün divin canı nədədi. Div qıza dedi ki:

– Bu qalanın qapısında qırx dildə yazılmış daşlar var. Gərək onu sındırmaq istəyən bu daşların hamısını oxuya.

Amma qız nə qədər elədisə div öz canının yerin demədi ki, demədi. Bir–iki gün belə qaldı. Axırda div gördü ki, qız əl çəkməyə–cək dedi, evdə bir əl ağacı var, mənim canım o əl ağacındadı.

Qız əhvalatı Gülnara xəbər verdi. Gülnar bildi ki, div yalan danışib, onun canı əl ağacında olmaz. Odu ki, ona dedi:

– O əl ağacını təmizlə, yaxşı–yaxşı bəzə!

Qız gəlib əl ağacını qırmızı ipəyə tutdu, qoydu evdə lap yaxşı bir yerə. Div gəlib işi belə görəndə səbəbin qızdan soruşdu:

Qız dedi:

– Bəs sənin canın ordadı, onun üçün elə eləmişəm.

Div gördü ki, qız onun canına belə hörmət eləyib, açıb doğrusun dedi ki, onun canı həmin qalaçada bir çarhovuz var, onun içində üç dənə ağ balıq var, o ağ balıqların birindədi. Gülnar xanım əhvalatın hamısını öyrənib üz qoydu haman qalaçaya tərəf getməyə. Gethaget, gethaget, gəlib çatdı yeddi tərə qalaçasına. Gördü bir dar mağara var. Girdi mağaraya, bir qədər getmişdi, qabağına bir yekə pələt kimi bir qalaça qapısı çıxdı. Baxdı ki, burdan içəriyə girməyə heç bir yol yoxdu. Paltarının altına bağladığı qılıncını çıxarıb qapının qıfılın sındırdı, girdi içəriyə. Baxdı ki, böyük bir məhlədi, düz ortada bir çarhovuz var. Gəldi gördü doğrudan da burada üç dənə yaxşı, gözəl ağ balıq var. Hər nə qədər əlləşdisə, bunları tuta bilmədi. Axırda hovuzun ayağın açıb başladı suyu buraxmağa. Beləliklə, balıqların ikisini tutub öldürdü, elə üçüncü balığı tutmaq istəyirdi ki, bir də gördü göy titrədi, yer

titrədi, budu div anqıra-anqıra gəlir. Tez balığı atdı torpağa, qılıncı çəkib onu iki böldü. Div yarı yolda yıxılıb cəhənnəmə vasil oldu. Gəldi bu yana, gördü dağın ətəyində barı kimi bir yerdə qırx dildə yazılmış daşlar asılıb. Gülnar xanım dünyanın bütün elmlərindən baxəbər idi. Başladı bunları bir-bir oxumağa. Axırınıcı daşı oxuyub qurtaranda elə bil ki, dağ hərəkətə gəldi. Barı yarıldı, girdi içəriyə, gördü Məlik Məmməd bir qızıl taxtın üstündə yatıb, amma yarımcaandı. Cibindən Quranı çıxarıb oxumaq istədi. Amma baxdı ki, oxuyub tamamlaya bilməyəcək. Çünki bilirdi ki, belə adamları tilsimdən oyatmaq üçün tamam qırx gün arasını kəsmədən Quran oxumaq lazımdı. Ona görə də qapını yenə də əvvəlki kimi bərkidib çıxdı çölə. Elə bir az getmişdi ki, qabağına bir karvan çıxdı. Karvanda bir qız var idi, Gülnar üstündəki qızılları verib o qızı aldı, getdi qalaçaya. Qıza əhvalatı başdan-ayağa danışdı. Məlik Məmmədin taxtının yanında başladı Quran oxumağa. O, özü yorulanda qız onun ağzından alıb dalısın oxuyurdu ki, arası kəsilməsin, çünki onda batil olardı. Bu minvalla düz otuz doqquz gün, otuz doqquz gecə oxudular. Lap qurtarhaqurtarda Gülnar xanım baxdı ki, yox, ta heç saxlaya bilmir özün, elə gözləri yumulur ki, yumulur. Axırda qorxdı ki, birdən yuxu tutar batil olar, qalıb naçar qızı oyatdı, Quranı ona verib, özü başın yerə qoydu ki, bir çimir yatsın ki, bəlkə bir gözünün acısını ala. Bu yatmağında olsun qırx günün tamamında Məlik Məmməd asqırıb durdu. Gözün açıb gördü yanında bir qız oturub Quran oxuyur. Soruşdu:

– Sən kimsən?

Namərd qız cavabında dedi:

– Mən burada düz qırx gündü ki, səni ayılmaq üçün gecə-gündüz Quran oxuyub xətm tuturam.

Məlik Məmməd ətrafına baxıb yerdə yatan bir adam gördü. Bu, Gülnar xanımdı, başın örtüb yatmışdı. Məlik Məmməd soruşdu:

– Bəs bu kimdi, burda yatıb?

Qız dedi:

– O səni bu günə salan adamdı. Düz qırx gündü ki, mən onunla çarpışıram. Axırda mən ismi-əzəm oxuyub onu yatırtmışam.

Qız dil ilə Məlik Məmmədi aldadıb götürüb qaçdı. Bunlar qaçmaqda olsunlar, sənə kimdən xəbər verim Gülnar xanımdan.

Gülnar xanım bir vaxt ayıldı, baxıb gördü ki, ay dadi bidad, heç kəs yoxdu. Elə o saat bildi ki, qız namərd çıxıb. Durub tez çıxdı ki, çatıb

əhvalatı Məlik Məmmədə danışsın, gördü ki, xeyr, onlar bir səs mənzilində gedirlər. Daldan çağırırdı, onlar dönüb baxdılar. Məlik Məmməd qızdan soruşdu:

– O kimdi?

Qız dedi:

– Amanın bir gününü ki, gəl qaçaq! O, həmin səni oğurlayıb gətirən divdi. İndi də bu qiyafətə özün salıb.

Yazıq Məlik Məmməd də buna inanıb başladı qaçmağa.

Gülнар qovdu, bunlar qaçdı, axırda Gülнар o vaxt çatdı ki, bunlar miniblər Qəndahar tərəfə gedən bir gəmiyə, gəmi də elə handa-handadı ki, yola düşsün. Gülнар nə qədər yalvardı, gəmiçi bunu gəmiyə götürmədi ki, götürmədi. Namərd qız Gülнарı bu çöllü-biyabanda qoyub, onun yarı ilə qol-boyun çıxıb getdilər.

Gülнар xanım qaldı burda. Bura gəmi ayağı idi. Bir neçə vaxt burda qalandan sonra bir təhər bir gəmiçiyə yalvar-yapış eləyib gəmiyə mindi ki, ta Qəndahara kimi gəminin nökrəçiliyin eləsin. Bu minvalla gəlib çıxdı Qəndahara. Girdi şəhərə, yolla gədirdi, gördü ki, bir dəyirmançı at yerinə özün qoşub daşa fırladır. Gəldi bu dəyirmançının yanına, dedi:

– Dəyirmançı qardaş, məni qızlığa götürərsən?

Dəyirmançı dedi:

– Ay bala, bir arvadım var, yeddi qızım, heç onların çörəyin çıxarda bilmirəm. Səni neynəyəcəyəm?

Gülнар dedi:

– Dəyirmançı qardaş, sən gəl məni götür qızlığa. Mən sənə yaxşı xeyir verərəm. Mən çox yaxşı xəli, xəlcə toxuyanam. Mənim xəlcələrim çox baha gədir.

Çox danışdıqdan sonra dəyirmançı Gülнарı götürüb apardı evlərinə. Bunlar burda qalmaqda olsunlar, sənə kimdən xəbər deyim, Məlik Məmmədlə qızdan.

Bəlli, xəbər çıxdı ki, Məlik Məmməd gəlir. Ta padşahın gözü dünyanı görmədi. Şəhər bəzəndi, qoşun atlandı, çıxdılar pişvaza. Məlik Məmmədlə qızı gətirdilər şəhərə.

Məlik Məmməd əhvalatı atasına danışdı. Atası gördü ki, oğlunu qurtaran bu qızdı. Üzün qıza tutub dedi:

– Ay qız, mənim balamın tapılmağına sən səbəb olmusan, istə görüm məndən nə istəyirsən.

Qız dedi:

– Mənə dünya malı lazım deyil. Mən yuxuda Məlik Məmmədin şərbətin içmişəm. Məni bir nurani şəxs ona ürcah eləyib. Mən gərək ona gedəm.

Hərçənd qız Məlik Məmmədə layiq deyildi, amma qalib məəttəl qırx gün, qırx gecə toy eləyib bunları evləndirdilər.

Gülnar xanım dəyirmançının evində bu əhvalatın hamısını öyrəndi. Bir gün ona dedi ki:

– Ay ata, dəyirman işlətməkdən bir şey çıxmaz. Sən mənə bir az yun al, mən bir xəli toxuyum, apar sat!

Dəyirmançı gedib bir az yun aldı, bir də həcət-məcət aldı gətirdi, verdi Gülnar xanıma. Gülnar xanım başladı bir xəli toxumağa. Özü də ta lələ İstanbula gələn gündən belə başına gələn qəza-qədəri başladı naxış ilə yazmağa bu xəlçənin üstünə.

Bu burada toxumağında olsun, bir tərəfdən Məlik Məmməd tapılıb, bir də ki, toy eləyib deyər, şəhərin böyüyü, kiçiyi, hərə özünə görə xələt alıb gündə gedirdilər mübarəkbad eləməyə. Bu şəhərdə lotu Abbas adında bir dəllək var idi. Bunun lotuluğunu hamı bilirdi. Özü də həmişə böyük-böyük adamlarla oturub durardı. Məlik Məmmədlə də get-gəli var idi.

Bir gün günorta çağı birdən bunun beyninə düşdü ki, gəl bir get Məlik Məmmədin keyfin xəbər al. Çıxdı meydana ki, bir xələt alsın. Gördü ki, bir qoca kişi bazarda yaxşı bir xəli satır. Amma xəli də doğrudan qəşəng şeydi. Elə iki göz istəyir ki, oturub ona tamaşa eləsin. Amma kişi xəlini çox baha deyirdi. Odur ki, heç kəs almırdı. Lotu Abbas fikirləşdi ki, sən öləsən, elə bu Məlik Məmmədə layiq şeydi, salar öz arvadının otağına. Ta nə bilsin ki, arvadı qotur xortdanın biridi. Qərəz, pulun verib bu xəlini aldı, düzəldi yola. Birbaş padşahın qonaq daşının üstünə. Gəlib xəbər verdilər Məlik Məmmədə ki, bəs lotu Abbas oturub qonaq daşının üstündə.

Bəli, pələt qarısını açdılar, lotu Abbas da buyurdu içəri. Gəldi Məlik Məmmədlə görüşdü, xəlini elə orada qoyub bir az söhbət edəndən sonra çıxıb getdi. Sabahısı dükanda, müştərilərin yanında basıb bağlayırdı ki, ay belə getdim Məlik Məmmədin yanına, ay belə əlli tümənə bir xəli alıb apardım, nə bilim belə Məlik Məmməd mənə dedi ki, sənin ənamin hamısındakından yaxşıdır.

Elə bu sözdə iki yasavul girdi dükana ki:

– Lotu Abbas sənsən?

– Bəli, mənəm.

– Dünən o xəlini şahzadəyə sən gətirmisən?

Lotu Abbasın dili tutuldu:

– Bəli, mən gətirmişdim.

– Şahzadə bu saat səni istəyir.

Abbas lap əl-ayağın itirdi, dedi:

– Yəqin xəli oğurluqmuş, üstü açılıb. İndi mən o qocanı haradan tapacağam.

Yasavullar onu götürüb gəldilər Məlik Məmmədin hüzuruna. Məlik Məmməd dedi:

– Abbas, bu xəlinin bir tayı da var, yerdə də olsa, göydə də olsa gərək onu tapasan mənə.

Lotu Abbas bunu eşitcək toxdadı; baş üstə, – deyib çıxdı. Birbaş özün saldı meydana. Gördü həmin qoca buradadı, yun alır. Tutdu yaxasından ki:

– Gərək bu saat xəlinin tayın tapasan.

Qoca dedi:

– Xəlinin tayı var, amma uzaq yerdədi, gərək bir neçə gün gözləyəsən.

Qoca gedib əhvalatı Gülnara dedi. Gülnar da elə o gün ikinci xəlini kəşmişdi. Ancaq hekayəti qəsdən qurtarmamışdı. O yerində saxlamışdı ki, qırxıncı gün, yuxu ona əsər eləyir, o yatır, qız başlayır Qurani oxumağa. Qız dedi:

– Bu xəlini beş yüz tükəndən əskiyə verməzsən.

Qoca da eləcə elədi. Lotu Abbas bir az həndə-məndə eləmək istədi ki, ucuzlaşdıra, qoca dedi:

– Çox o yan bu yan eləyirsən, heç satmıram.

Lotu Abbas məəttəl qalıb xəlini beş yüz tükənə aldı, apardı verdi Məlik Məmmədə. Məlik Məmməd oxuyub dedi:

– Abbas, biri də var, gərək onu da tapasan.

Gülnar xanım gecəni-gündüzə, gündüzü-gecəyə salmışdı. Bu üçüncü xəlidə hekayət qurtarırdı. Özü də orada yazmışdı ki, bu saat qoca dəyirmançının evində qalır.

Məlik Məmməd bu xəlini də oxuyandan sonra əhvalatı atasına ərz elədi. Qoşun atlandı, getdilər qızı gətirməyə. Lotu Abbas da qabaqda gedirdi. Amma ki, nə qədər elədilər, dəyirmançı dedi:

– Vermərəm ki, vermərəm.

Axırda dəyirmançını da gətirdilər qəsrə.

Namərd qızı bağladılar bir dəli qatırın quyruğuna. Bəli, tədarük başlandı toya. Gülnar xanım dedi:

– Yox, sənin lələn orda mənim atamın girovundadı. Gərək qabaqca oraya gedək.

Bəli, qoşun atlandı, böyük cəlal-dəsgahla bunlar düşdülər yola, İstanbula tərəf getməyə.

Bunlar getməkdə olsunlar, sənə kimdən deyim, İstanbul padşahından. Onlar axı iki ilə şərt kəsmişdilər ki, Gülnar gəlməsə lələni öldürsünlər. İki il tamam oldu, padşah gördü yox, Gülnar gəlmədi. Əmr elədi ki, lələni assınlar.

Vəzir bir dünyagörmüş qoca, ağıllı kişi idi. Zəmin-ədəb öpüb xahiş elədi, bir az da gözləsinlər. Bu gözləməklə düz iki il də gözlədilər.

Dörd ilin tamamında padşah dedi:

– Yox, ta asdıracağam.

Vəzir hər nə qədər xahiş elədi, padşah qulaq vermədi. Meydan quruldu, padşah qəzəb paltarın geyib çıxdı meydana. Lələni gətirdilər. Elə ipi boğazına keçirirdilər ki, məşriq tərəfdən başdan dırnağacan toza bulanmış bir qasid gəldi. Bu, Məlik Məmmədlə Gülnar xanımın göndərdiyi qasid idi. Gülnar xanımdan namə gətirmişdi. Qoşun atlandı, çıxdılar pişvaza. Ta ata ilə qızın, lələ ilə Məlik Məmmədin görüşmələrini özünüz hesablayın. Padşah başladı ki, mən gərək qızımın toyun burada eləyəm. Lələ də başladı ki:

– Yox, gərək öz vilayətimdə ola.

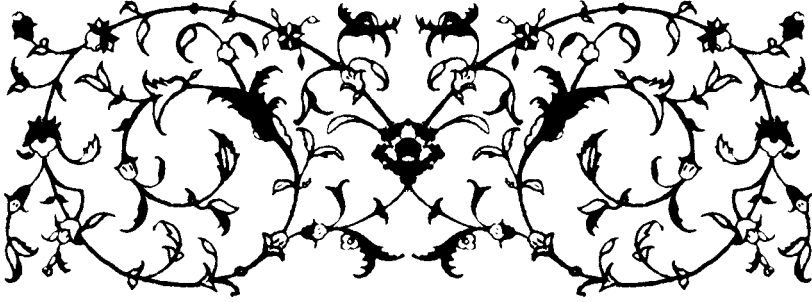
Axır vəzir zəmin-ədəb öpüb dedi:

– İndi ki, belədi, qırx gün burada eləyək, qırx gün orada.

Eləcə də oldu.

Onlar yedilər, içdilər, qarıdılar. Siz də yeyin, için, qarıyın. Siz də sağ olun, mən də. Siz yüz yaşayın, mən iki əlli. Hansı çoxdu siz götürün, hansı azdı mənə qalsın.

CANTIQ

Badi-badi giriftar, hamam-hamam içində, xəlbir saman içində, dövə dəlləklik elər, köhnə hamam içində. Qarışqa şıllaq atdı, dövənin qıçı sındı. Hamamçının tası yox, baltaçının baltası yox, orda bir tazı gördüm, onun da xaltası yox. Ömrümdə çox şılaş yemişəm, heç belə yalan deməmişəm. Günlərin bir günündə, Məmməd Nəsir tinində, biri var idi, biri yox idi, Allahdan başqa heç kim yox idi. Var-yox bir padşah var idi. Bu padşahın heç uşağı olmazdı. Padşah çox-çox nəzirlər verdi, dualar yazdırdı, uşağı olmadı ki, olmadı. Bir gün padşahın qapısına bir dərviş gəlib, bir qəsidə dedi. Padşah ona xələt verdi. Dərviş gördü ki, padşah çox fikirlidi, dedi:

– Ey padşah, niyə belə fikirlisən?

Padşah dedi:

– Baba dərviş, mənim hələ bu yaşım qədər heç uşağım olmayıb. Bilmirəm mən öləndən sonra bu dövlət kimə qalacaq. Mənim yerimdə kim oturacaq.

Dərviş bir alma çıxardı padşaha verdi, dedi:

– Padşah sağ olsun, gecə hərəmxanaya gedəndə bu almanın yarısını sən yeyərsən, yarısını da arvadına verərsən. Bundan sonra yəqin uşağın olar.

Bəli, dərviş getdi. Gecə padşah hərəmxanaya gedib, almanın yarısını özü yedi, yarısını da arvadına verdi. Bəli, aradan doqquz ay, doqquz gün keçdi, padşahın arvadı yükün yerə qoydu. Arvadın bir ölü oğlu oldu. Padşaha xəbər getdi ki, qibleyi-aləm sağ olsun, bir oğlun olub,

ancaq ölüdü. Padşah qüssələndi, öz-özünə dedi: gör mənim necə bəxtim yoxdu ki, axırda uşağım ölü oldu. Yenə xəbər gətirənlərə muştuluq verdi. Padşah burada öz fikrində olsun, sənə kimdən deyim, padşahın arvadından. Elə ki, uşaq anadan oldu, aradan bir az keçəndən sonra arvad bir damar da doğdu. Mama gördü ki, ölü uşağın döşü yarıqdı. Tez damarı götürüb onun döşündə olan yarığa qoydu, uşaq asqırıb dirildi. O saat padşaha xəbər getdi ki:

– Qibleyi–aləm sağ olsun, mama uşağı dirilti.

Padşah çox şad oldu. Xəbər gətirənlərə həddindən artıq muştuluq verdi. Bəli, uşağın adın Cantiq qoydular.

Günlər keçdi, aylar keçdi, Cantiq böyüməyə başladı. Cantiq böyüməkdə olsun, sənə kimdən deyim, bizim padşahdan. Bir vaxt bu padşah Hindistan padşahının qızı Pəri xanıma aşiq olmuşdu. Pəri xanım tilsim içində olduğundan gətirə bilməmişdi. Çox canlar qırdırmışdı, pul xərcləmişdi, əlqərəz, qız ələ gəlməmişdi. Odu ki, öz qəsrindəki qırxıncı otağın içində həmin Pəri xanımın yaşadığı otağın içində nə vardısı, burada da düzəltmişdi, Pəri xanımın şəklin də qoymuşdu ora.

Bəli, Cantiq böyüyüb beş yaşına gəldi. Padşah həmişə arvadına deyirdi ki, nəbadə açarları Cantiqə verəsən, yoxsa gedər Pəri xanımın şəklini görər, ona aşiq olar.

Bir gün padşahın arvadı yatmışdı, otaqların açarları da başının üstə idi. Cantiq evə gəldi, gördü ki, anası yatıb, açarlar da başının üstündədi. Açarları götürüb otaqları bir-bir açmağa başladı. Axırda gəlib qırxıncı otağa çıxdı. Elə ki, qırxıncı otağa gəldi, nə gördü. Mərmər hovuz içində süd, hər tərəf gül, çiçək, gül güllü çağırır, bülbül bülbülü, bir gözəl qızın heykəli də güllərin içində. Elə bil ki, doğrudan da diri qızdı, adam deyir, yeməyim, içməyim, bu qızın xətti-xalına, gül-camalına tamaşa eləyim. Aya, günə deyir ki, sən çıxma, mən çıxacağam. Elə ki, Cantiq bunları gördü, bihuş oldu. Özündən gedib yerə yığıldı.

Cantiq burada qalmaqda olsun, sənə kimdən deyim, Cantiqin anasından. Cantiqin anası yuxudan durdu, gördü ki, açarlar yoxdu, otaqlar da açıqdı. Tez yüyürdü, gördü ki, qırxıncı otaqda Cantiq özündən gedib, yığılıb. Anası Cantiqin qolundan yapışıb sürüyə–sürüyə öz otağına gətirdi, qapıları da bağladı. Cantiq özündə gələndə gördü ki, öz otağındadı. Ta heç bir söz demədi. Həmişə qəmli–qüssəli dolanırdı. Cantiqin anası çox qorxurdu ki, dədəsi bu işdən xəbər tutacaq, arvadı incidəcək. Çünki bunların var–yox bircə oğulları vardı, onu da çox

istəyirdilər. Heç onun bir sözün iki eləמידilər. Cantiq gündən-günə saralırdı, arıqlayırdı. Padşah oğlunu belə gördü, arvadından Cantiqin dərđini soruşdu:

– Arvad, Cantiqin dərđi nədi ki, gündən-günə saralırdı.

Arvad qorxa-qorxa dedi:

– A kişi, doğrusun desəm, Cantiq açarları götürüb otaqları açmışdı.

Qırxıncı otaqda özündən gedib yıxılmışdı.

Padşah bildi ki, Cantiq Pəri xanımın dərđindən saralıb. Ta oğluna bir söz deyə bilmədi. Bəli, az keçdi, çox keçdi, Cantiq dədəsinə dedi:

– Mən gedirəm Pəri xanımın dalınca.

Atası qorxdı ki, oğlu tələf olsun, çünki Pəri xanım tilsimin içində idi. Başladı oğluna yalvarmağa ki:

– Ay oğul, o qızın üstündə mən çox qanlar tökmüşəm, pullar xərc-ləmişəm. Gəl sən bu daşı ətəyindən tök! Kimin qızın istəyirsən mən sənə alım.

Cantiq dedi:

– Mən ölsəm də, qalsam da o qızın dalınca gedəcəyəm.

Padşah, arvadı nə qədər yalvardılarsa, mümkün olmadı. Axırda Cantiq qıs-qıvraq geyindi, ox-yarağını götürdü, qılıncı belinə bağladı, Pəri xanımın dalınca getməyə hazırlaşdı.

Bəli, Cantiq yola düşdü, günə bir mənzil, təyyi-mənazil, dərələr-dən sel kimi, tərələr-dən yel kimi, badi-sərsər kimi, diz qabırğada, ayaq üzəngidə getməyə başladı. Az getdi, üz getdi, dərə, tərə düz getdi, on-on beş gün yol getdi, gəlib axşam çağı bir çeşmənin başında dörd yolun ayrıcında düşdü. İstədi bir az rahatlınsın, toqqanın altın bir az bərkitsin. Onda gördü günçixan tərəfdən bir nəriltili, bir gurultu gəlir ki, yer, göy titrəyir, az qalır qulaq tutulsun. Cantiq tez atı mindi, səs gələn tərəfə gedib gördü ki, bir qaraltı gəlir. Tez qışqırdı:

– Gələn, dostsan, düşmənsən?

Səs gəldi:

– Dostam.

Bəli, bu adam gəldi çıxdı, Cantiqlə görüşdülər. Bu da Cantiq kimi qüvvətli, canlı bir cavan idi. Elə istəyirdilər əppəkdən-zaddan yesin-lər, onda gördülər günbatan tərəfdən bir nəriltili, bir gurultu gəlir ki, yer, göy zağ-zağ titrəyir, qulaqlar tutulur. Tez bunların ikisi də atları minib, qılıncın çəkdi, yola çıxıb gələnə dedilər:

– Gələn, dostsan, düşmənsən?

Dedi:

– Dostam.

Bəli, bir oğlan da gəldi. Bu da bunlar kimi cavan, qüvvətli bir oğlandı. Bunların üçü də çeşmənin başında oturdular, qarınlarını bərkitməyə başladılar. Demə bunlar da Pəri xanımın dalınca gedirlər. Bunlar belə məsləhət gördülər ki, üçü də getsin. Bəlkə üçü köməkləşib Pəri xanımı gətirə bilsinlər. Belə şərt də kəsdilər ki, nə qədər dövlət, mal, ya canlı şey gətirsələr bu çeşmənin başında dedə malı kimi üç yerə bölsünlər. Sonra başladılar bir-birinə adların deməyə. Həmi də adlarının mənasını deməyə. Günçixan tərəfdən gələn dedi:

– Mənim adım Göydə Ulduz Tanıyandı. Hamını mən ulduzlarından tanıyıram.

Günbatan tərəfdən gələn dedi:

– Mənim adım Dəryayi-Cahangirdi, yəni dəryanın içi mənə quru yer kimidi. Bütün dəryaları gəzərəm.

Cantiq də dedi:

– Mənim adım da Cantıqdi, yəni döşümdəki damarı götürsələr ölərəm, qoysalar dirilərəm.

Damarı da göstərdi. Bəli, bunlar hər üçü atların mindi, yola düşüb, dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badi-sərsər kimi, diz qabırğada, ayaq üzəngidə, yol getməyə başladılar. Bir neçə gün yol gedəndən sonra gəlib bir şəhərə çatdılar. Gördülər ki, bir qoca qarı küllükdə toyuq kimi eşələnir. Cantıq dedi:

– Qarı nənə, bizə yer, biz qonağıq, yerimiz yoxdu.

Qarı nənə dedi:

– Bıy, qadan-balan alım, mənim yerim olsa bu küllükdə niyə eşələnirəm.

Bunlar bildilər ki, qarı qismi pulagir olar. Tez qarı nənəyə bir az pul verdilər. Qarı nənə pulu görəndə dedi:

– Bıy, sizə canım qurban, yerim də var, yurdum da var. Bir gecə olmasın, on gecə olsun, yerə nə gəlib. Allah sizin kimi qonaqlardan gündə bir otuzun mənə yetirsin.

Tez bunları evinə apardı. Bəli, bunlar qarı nənənin evində yeyib-icməyə başladılar. Birdən qarı nənədən su istədilər.

Qarı nənə dedi:

– Bala, bu şəhərdə suyun qabağında bir əjdaha yatıb, hər gecə bir qız, başında da bir nimçə plov göndərirlər əjdahaya. Əjdaha qızı yeyib

qurtarana kimi şəhərə su gəlir. Odu ki, bu şəhərdə su tapılmır. Əzqəza, bu gecə də padşahın qızının novbatıdı. Bu gecə padşahın qızı gedəcək.

Elə ki, axşam oldu, hamı yatdı, Cantiq yavaşca özünü qarı nənənin yanına verdi. Bir az da pul verib dedi:

– Qarı nənə, gedək, əjdahanı mənə göstər.

Qarı nənə pulu gördü, gəlib uzaqdan əjdahanı Cantiqə göstərdi, özü də tez burnun çəkib, tumanın dartıb qaçdı.

Cantiq əjdahadan bir az aralı bir daşın üstündə oturmuşdu. Gördü budu bir gözəl qız, başında bir nimçə plov, əjdahaya tərəf gəlir. Bu qız elə gözəldi ki, misli bərabəri yoxdu. Qaşlar qara, gözlər qara, yanaqlar dağ lələsinə oxşayır. Sifəti ayın on dördü kimi yumru, qəddi-qaməti misli-çinar, uzun-uzun saçları, nar kimi məmələri, on səkkiz yaşında. Ağlaya-ağlaya budu gəlir. Cantiq qıza dedi:

– Qız, bura gəl!

Qız Cantiqi gördü, dedi:

– Mən ölümə gedirəm, məndən əl çək, mənlə nə işin var?

Cantiq qızı zorla yanına çəkdi, plovu qızın başından götürdü, qoydu qabağına. Tər-təmiz yedi, sonra qıza dedi:

– Bax, gör analar necə oğlanlar doğub.

Qılının çəkdi, ya mədədə deyib əjdahaya hücum elədi. Bir az əllə-şəndən sonra qılını əjdahanın boğazına nə təhər vurdusa, əjdaha o saat yerə yığıldı. Qanlı su şəhəri basdı. Qız tez əlini qana vurub Cantiqin kürəyinə basdı. Cantiq qızı evlərinə yolladı, özü də tez evə gəldi. Qanlı qılını Göydə Ulduz Tanıyanın başının üstünə qoydu, yatdı. Bəli, səhər camaat durdu, gördülər ki, şəhəri su basıb. Hamı sevindi. Heç bilmirdilər nə eləsinlər. Padşah ömr verdi ki, “hər kim əjdahanı öldürüb, gəlsin qızımı ona verəcəyəm”. Bu xəbəri eşidən şəhər camaatları gəlib dedilər: “biz öldürmüşük”. Kim gəldi, qız dedi bu deyil. Qız dedi:

– Dədə, mən əjdahanı öldürən oğlanın kürəyinə qanlı əlimi basmışam.

Bütün şəhər adamı gəldi, gördülər ki, bunlar heç biri deyil. Bəli, kim qaldı, kim qaldı, qarı nənənin evində üç dənə qonaq qaldı. Padşah adam göndərdi, qonaqlar gəldi. Qız Cantiqi görən kimi dedi:

– Bax, bu oğlandı.

Belində qanı da göstərdi.

Padşah dedi:

– Ey oğlan, mən əhd-peyman eləmişəm ki, hər kim əjdahanı öldürsə, qızımı ona verəcəyəm. Odu ki, biriniz mənim qızımı almalısınız, çünki əjdahanı siz öldürmüşüz.

Cantiq dedi:

– Padşah sağ olsun, biz yol adamıyıq. Bir günlüyə sənin şəhərinə qonaq gəldik. Sən nə bilirsen biz kimik, nəçiyik, qızını bizə verirsen.

Padşah dedi:

– Siz qonaq da olsanız əjdahanı öldürmüşünüz. Görürəm qeyrətli, güclü cavansınız. Odu ki, qızı sizə verəcəyəm. Siz bu qədər məxluq əjdahanın əlindən qurtarmısınız. Bu camaatı susuzluqdan xilas eləmişiniz.

Cantiq gördü ki, heç mümkün deyil, padşah əl çəkməyəcək, dedi:

– Padşah sağ olsun, izin verin biz özümüz bir az fikirləşək, sonra sənə cavab verərik.

Padşah razı oldu. Bunlar gedib fikirləşdilər, axırı belə qərara gəldilər ki, qızı Göydə Ulduz Tanıyana alsınlar. Bəli, padşahın qızını Göydə Ulduz Tanıyana ad elədilər. Qırx gün, qırx gecə toy eləyib, ədəb-ərkanla, Allahın əmrilə, peyğəmbərin şəriətilə padşahın qızını Göydə Ulduz Tanıyanın qoynuna saldılar.

Bir neçə gün burada qonaq qalandan sonra Cantiqlə Dəryayi-Cahangir atların minib yola düşdülər. Günə bir mənzil, təyyi-mənazil, dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badi-sərsər kimi, ayaq üzəngidə, diz qabırğada bir neçə gün yol getdilər, gəlib padşahın şəhərinə çatdılar. Gördülər ki, bir qarı nənə toyuq kimi küllükdə eşələnir.

Dedilər:

– Qarı nənə, bizə bir yer ver, qərib adamıq, yerimiz yoxdu.

Qarı dedi:

– Bıy, qadan-balan alım, mənim yerim olsa bu küllükdə niyə eşələnirəm?

Bunlar o saat bildilər ki, qarı qismi pulagir olar. Odu ki, tez qarıya bir az pul verdilər. Qarı nənə pulu görəni kimi dedi:

– Bıy, sizə canım qurban, yerim də var, yurdu da var, bir gecə olmasın, on gecə olsun, yerə nə gəlib. Allah sizin kimi qonaqlardan gündə otuzun mənə yetirsin.

Qarı nənə bunları evinə apardı. Bəli, bunlar qarı nənənin evində yedilər, qarınların bərkitdilər. Birdən qarı nənədən su istədilər.

Qarı dedi:

– Bala, şəhərdə suyun qabağında bir əjdaha yatıb, hər gecə bir qızın başında bir nimçə plov göndəririlər əjdahaya, əjdaha qızı yeyib qurtarana kimi şəhərə su gəlir. Odu ki, bu şəhərdə su tapılmır, əzqəza, bu gecə də padşahın qızının novbatıdı. Bu gecə də padşahın qızı gedəcək.

Elə ki axşam oldu, hamı yatdı, Cantiq yavaşca özünü qarının yanına verib dedi:

– Qarı nənə, gedək, əjdahanı mənə göstər!

Qarı çəm-xəm elədi, Cantiq bir az pul verdi. Qarı nənə apardı əjdahanı Cantiqə göstərdi. Cantiq bir daşın üstə oturdu, gördü ki, budu bir qız gəlir, başında plov, yemə, içmə, bu qızın xətti-xalına, gül camalına tamaşa elə. Aya, günə deyir sən çıxma, mən çıxacağam. Qərəz, Cantiq bu əjdahanı da öldürdü. Qanlı su şəhərə axdı. Qız tez əlini qana basıb Cantiqin kürəyinə basdı. Cantiq qızı evlərinə yolladı, özü də tez evə gəldi, qanlı qılıncı Dəryayi-Cahangirin başının üstünə qoydu, özü də yatdı. Bəli, çox başağrısı olmasın, bu qızı da aldılar Dəryayi-Cahangirə. Qırx gün, qırx gecə toy elədilər, ədəb-ərkanla, Allahın əmrilə, peyğəmbərin şəriətilə padşahın qızını aldılar Dəryayi-Cahangirə.

Bir neçə gün burda qonaq qaldılar, sonra Cantiq tək-tənha atına mindi, yola düşdü. Günə bir mənzil, təyyi-mənazil, dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badi-sərsər kimi, ayaq üzəngidə, diz qabırğada bir neçə gün yol getdi, gəlib bir yolun kənarında doxsan yaşında bir qoca kişiylə rast gəldi. Kişi Cantiqi görəndə dedi:

– Oğul, hara gedirsən?

Cantiq dedi:

– Gedirəm Pəri xanımın dalınca.

Qoca kişi dedi:

– Oğul, sən gəl bu yolu getmə! Bu yollarda çox adamlar puça çıxıb.

Cantiq dedi:

– Əmi, neçə aylardı ki, yol gəlirəm. Ata-anamı atmışam. Ölüm də olsa gedəcəyəm.

Kişi gördü ki, Cantiq gedəcək, dedi:

– Ey oğul, indi ki gedirsən, get, Pəri xanımın mənzilinə az qalıb. Ora çatanda görərsən ki, damın üstündə bir quş uçur. Quşun boynunda bir dəstə açar var. Əgər quşu üç oxa vurdun heç, yox, vura bilməsən daş olarsan.

Cantiq qocadan ayrıldı. Bir də gördü ki, qoca yoxdu, qoca qeyb olub. O saat barmağın dişlədi, bildi ki, bu qoca kişi nuranilərdəndi.

Cantiq bir az da yol getdi, gördü ki, doğrudan da bir damın üstündə bir quş uçur, quşun da boynunda bir dəstə açar var. Baxıb gördü ki, damın yan-yörəsində bir çox adam var, daş olub qalıb. “Ya mədəd”, – deyib oxu quşa tərəf düzəltdi. Bir ox atdı dəymədi. Cantıq dizinə kimi daş oldu. İkinci oxu atdı, bu da dəymədi, Cantıq qurşağa kimi daş oldu. Var qüvvəsin yığdı, oxu düzəltdi, üçüncü oxu atdı. Ox düz quşun döşünə dəydi. Quş damın üstünə düşdü. Cantıq silkələnib daşdan çıxdı. Tez dama çıxıb açarları götürdü. Qapıları açdı, qırxıncı otağa gəldi. Qırxıncı otağı açanda nə gördü...

Həmin dədəsinin evində gördüyü şəklin özü burdadı. Mərmər hovuz içində süd, hər tərəf gül-çiçək. Pəri xanım da bir tərəfdə bu güllərin arasında. Cantıq az qaldı özündən getsin.

Pəri xanım Cantıqi tutdu. Bəli, Pəri xanımla Cantıq öpüşdülər, görüşdülər. Cantıq qızın gözəlliyinə heyran qalmışdı. Pəri xanım dedi:

– İndi Cantıq, məni at dalına, qaç! Yüz addım dala baxma, yoxsa dala baxsan, daş olarsan.

Cantiq Pəri xanımı dalına atdı. Elə ki, qapıdan çıxdı, gördü ki, bütün yer, göy, dağ, daş, ağaclar, meşələr, evlər hamısı çağırirlar “tut qoyma”. Səs-küydən az qalır qulaq tutulsun.

Cantiq dala baxmayıb qaçdı. Yüz addım gedəndən sonra Pəri xanımı yerə qoyub, yola düşüb getməyə başladı. Az getdilər, üz getdilər, dərə, təpə düz getdilər, gəlib bir şəhərə çatdılar.

Bir ev tutdular, burda qaldılar. Bunların evinin dalı dərə idi. Evlərinin də qırx pilləsi vardı. Həyətlərindən qəşəng su axırdı. Bunlar burda bir neçə vaxt yaşadılar.

Bir gün Pəri xanım həyətdəki suda başın yuyurdu. Cantıqi çağırıb dedi:

– Cantıq, sən suyun qabağında dur, qoyma mənim başımın tükünü su aparsın. Çünki hansı bağa mənim başımın tükündən getsə, o bağ yayda da, qışda da meyvə verəcək.

Bəli, Cantıq suyun qabağını tutub əlinə bir çubuq aldı. Suda axan tükləri çubuqla bir-bir tuturdu. Demə Cantıqın gözündən bir tük yayınıb keçir, xəbəri olmur. İşin natarazlığından demə bu su da padşahın bağına axırmış. Elə ki, tük gedir bağa, qışda da bağ üzüm gətirir.

Padşahın bağbanı bir gün qışda bağa gedir, görür ki, bağ elə üzüm gətirib ki, meynələr başın yerə qoyub. Bağban lap məəttəl qaldı, qup-

quru qurudu. Öz-özünə dedi: cəhənnəmə nə olur-olsun, padşaha üzüm aparacağam.

Bağban eşşəyi yüklədi, padşaha üzüm apardı. Padşah gördü ki, budu, bağban eşşəyin hoşluya-hoşluya gəlir. Elə ki, bağban üzümləri padşahın yanına gətirdi, padşah gördü ki, təzə üzümdü. Padşah çox təəccübləndi ki, qışın bu vaxtında bağban təzə üzüm gətirib. Bağbana dedi:

– Bu nədi? Bu üzümü haradan gətirmisən?

Bağban qorxa-qorxa dedi:

– Qibleyi-ələm sağ olsun, bu il qışda da bağ üzüm gətirib. Mən də sənə sovqat gətirdim.

Elə ki, padşah bunu eşitdi, qəzəblənib dedi:

– Ey mələm, yəqin ki, bağ hər qış üzüm gətirmiş, sən gizlədirmiş-sən. Yəqin bu il çox gətirib gizlədə bilməmişən, mənə də gətirmisən.

O saat əmr elədi, bağbanı zindana saldılar. Özü də bu sirri bilmək üçün ki, nə təhər olub qışda bircə bunun bağı üzüm gətirib, vəziri, vəkili, küpəgirən, küpəminən qarıları başına yığdı. Aradan bir neçə gün keçəndən sonra qarılar bu sirri əgah elədilər ki, şəhərdə bir qız var, onun başının tükündən sizin bağa gəlib, odu ki, bağ qışda da üzüm verir.

Qarılar Cantiqlə Pəri xanımın bu şəhərə təzə gəldiyini və Pəri xanımın gözəlliyini padşaha danışdılar. Elə ki padşah bu qızın gözəlliyini qarılardan eşitdi, dedi:

– Hər nə təhər olur-olsun, göy göbəyin yerə də qoysa, qızı mənə gətirməlisiz.

Vəzir, vəkil çox tədbir gördülər, axırda işi bu qərara qoydular ki, bu işdə qarılardan başqa heç kim işləyə bilməz. Bir küpəgirən qarı dedi:

– Mən gedib qızı gətirərəm.

Bir gün Cantiq ova getmişdi. Küpəgirən qarı gəlib Cantiqqilin qapısında bir təsbəh qırıb yerə tökdü, başladı onu yığmağa. Elə bu vaxt Cantiq ovdan gəlirdi, gördü ki, qarı nənə təsbəh yığır, dedi:

– Qarı nənə, nə var? Nə yığırsan?

Qarı dedi:

– A bala, qadan-balan alım, elə Kərbəladan gəlirdim, uşaqlar möhür-canamazımı qıldılar. İndi onu yığıram.

Bəli, Cantiq qarı ilə təsbəh yığdı, sonra qarı nənəni evinə gətirdi. Elə qarı da Allahdan bunu istəyirdi. Pəri xanım gördü ki, budu, Cantiq gəlir, yanında da bir qarı. Elə ki, bunlar qırxıncı pilləyə çıxdı, Pəri xanım qarı nənənin döşündən bir təpik vurdu. Təpik elə bərk dəydi ki,

qarı nənə qırx pillədən aşağı getdi. Elə ki, Pəri xanım qarı nənəni vurdu, Cantiq dedi:

– Pəri xanım, qarı nənəni niyə döyürsən?

Pəri xanım dedi:

– Qarı qismindən adama xeyir gəlməz. Odu ki, mən vurdum.

Elə ki, qarı yaxşı oldu, indi də başqa bir cildə girib Cantiqqilin qapısında təsbeh qırıb möhür-canamaz dağıtdı. Yenə Cantiq gəldi, başladı qarı nənəyə kömək eləməyə, dedi:

– Qarı nənə, bu nə işdi? Möhür-canamaz niyə bura dağılıb?

Qarı nənə yenə dedi:

– A bala, qadan-balan alım! Elə Xorasandan gəlirdim, bu uşaqlar, mərdimazarlar mənim canamazımı dağıtdılar, indi də mən oturmuşam yığırım.

Cantiq yenə qarı ilə təsbehi yığdı, sonra qarını evə gətirdi. Pəri xanıma dedi ki:

– Sən mənim canım, qarıya dəymə!

Bəli, qarı nənə evə gəldi, yedilər, içdilər, bunlar otaqda, qarı nənə də qəfxanada yatdılar. Elə ki, səhər oldu, Cantiq getdi öz işinin dalınca. Qarı nənə Pəri xanıma yaxınlaşdı, başladı yavaş-yavaş Pəri xanımı yerindən eləməyə, dedi:

– A qızım, sənin ərinin adı nədi?

Pəri xanım dedi:

– Cantiqdi.

Qarı dedi:

– Yaxşı, a qızım, Cantiq nə deməkdi? Cantiqin mənası nədi?

Pəri xanım dedi:

– Qarı nənə, mən bunun mənasını bilmirəm.

Qarı dedi:

– A qızım, qadan-balan alım, görünür ki, Cantiq səni istəmir. O səni istəsəydi öz adının mənasını sənə deyərdi.

Pəri xanımı fikir aparıb dedi:

– Elə doğrudan da Cantiq məni istəmir. Yoxsa o məni istəsəydi indiyə kimi öz adının mənasını mənə deyərdi. Başladı qaşqabağın tökməyə.

Elə ki, axşam oldu. Cantiq gəldi gördü ki, Pəri xanımın qaşqabağı yernən gedir. Cantiq bu işə təəccüb elədi. Həmişə Cantiq evə gələndə Pəri xanım Cantiqin qabağına çıxardı. Qolların boynuna salardı.

Amma bu gün Pəri xanım qaşqabağını elə töküüb ki, heç olmayan kimi. Cantıq Pəri xanımın yanına gəlib dedi:

– Pəri xanım, nə olub sənə, olmasın azar, naxoşlamısan?

Pəri xanım dedi:

– Sən deyirsən mən səni çox istəyirəm, amma deməyinən sən mənə heç istəmirsən.

Cantıq and-aman elədi ki, mən səni dünyada hər şeydən çox istəyirəm.

Pəri xanım dedi:

– İndi ki, sən mənə istəyirsən, bəs niyə indiyə kimi adının mənasını mənə deməmişən?

Cantıq dedi:

– Yaxşı, gecə deyərəm.

Elə ki, gecə oldu, qarı nənə qəfxanada, Cantıqlə Pəri xanım da otaqda yatdılar. Pəri xanım başladı.

– İndi adının mənasını de!

Cantıq durdu, baxdı ki, görsün qarı yatıb, yox. Elə ki, qarı gördü Cantıq durdu, tez özün yuxuluğa vurdu, xor-xor xoruldadı. Elə ki, Cantıq qayıtdı, qarı nənə qapının arasından qulaq asmağa başladı. Cantıq Pəri xanıma dedi:

– Bu döşümdəki damarı görürsən? Bu damarı götürsələr, mən ölürəm. Yox, damarı yenə qoysalar dirilərəm.

Elə qarı bunu eşitdi, dedi mənə də bu lazımdı.

Bəli, nə başını ağrıdım, gecənin bir yarısı Cantıq də, Pəri xanım da şirin yuxuda yatmışdılar. Qarı yavaş-yavaş Cantıqlə tərəf gəldi. Yavaşca onun döşündən damarı götürüb dəryaya atdı. Cantıq öldü. Pəri xanım qara-qışqırıq saldı. Qarı dedi:

– Heç çığır-bağır salma! Qara-qışqırıq eləmə! Bu saat sən mənim əlimdəsən.

Qarı Pəri xanıma dalına atıb düz padşahın qəsrinə gətirdi.

Pəri xanıma bir otağa qoydular. Pəri xanım əlinə bir kasa zəhər alıb dedi:

– Kim yaxın gəlsə, bu zəhəri içəcəyəm.

Odu ki, qorxdular Pəri xanım özün öldürsün, belə gözəl qız əldən çıxsın, heç kim yaxın gəlmirdi, gözləyirdilər ki, bəlkə Pəri xanım özü yumşala. Pəri xanım burada qalmaqda olsun, Cantıq də orada, sənə kimdən deyim, Göydə Ulduz Tanıyandan. Bir gün Göydə Ulduz Tanıyan öz-özünə dedi: baxım bir görüm mənim qardaşlarım nə təhərdilər.

Gecə çıxdı ulduzlara baxdı, gördü ki, Cantiqin ulduzu sapsarı saralıb, dedi: eyvay, yəqin Cantiqin başında bir iş var.

Tez ordan qıs-qıvraq geyinib, yola düşüb, dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badi-sərsər kimi, ayaq üzəngidə, diz qabırğada, ağamı Allah saxlasın, qoyma gəldi, düz birbaş Dəryayi-Cahangirin yanına gəldi. Elə ki, Dəryayi-Cahangiri gördü, dedi:

– Qardaş, Cantiqin başında bir iş var. Özümüzü ona yetirməliyik.

Budu, Göydə Ulduz Tanıyanla Dəryayi-Cahangir qıs-qıvraq geyindilər, yola düşüb soraqbasoraq gəlib Cantiqin evin tapdılar. İçəri girdilər, gördülər ki, Cantiq ölüdü. Damar döşündə yoxdu. O saat Dəryayi-Cahangir özün dəryaya vurdu. Çox gəzdi, az gəzdi, axırda bir balaca balıq tapdı. Sudan çıxdı, Göydə Ulduz Tanıyana dedi:

– Bu balıqdan başqa əlimə bir şey keçəmdi.

Göydə Ulduz Tanıyan balığın qarnın yırtdı. Gördü ki, damar balığın qarnındadı. Tez Dəryayi-Cahangiri çağırdı. Bəli, sözün qisası damarı götürdülər, gətirib Cantiqin döşünə qoydular. Elə ki damarı Cantiqin döşünə qoydular, Cantiq asqırıb ayıldı, dedi:

– Pah qardaş, bağışla, yuxuya qalmışam.

Qardaşlar dedi:

– Ay özün öləsən, Pəri xanım hanı?

Cantiq o yana, bu yana baxdı, gördü doğrudan da Pəri xanım yoxdu, təəccübləndi. Nə başını ağrıdım, qardaşları əhvalatı Cantiqə dedilər. Cantiq məsələni bildi. Bunlar gedib bir sürü mal-heyvan aldılar. Gətirib padşahın qəsrinin qabağında olan bağa buraxdılar. Elə ki, padşah gördü, tez iki pəhləvan göndərdi ki, get, o mal buraxanları öldür.

Elə ki, pəhləvanlar yaxına gəldi, başına döndüklərim bu üç qardaş, pəhləvanları iki şaqqa elədilər. Padşahın var-yox bir oğlu var idi. Bu oğlan da pəhləvan idi. Padşah oğlun göndərdi. Oğlan uzaqdan durub dedi:

– Çıxardın bu malları buradan. Bura mal buraxmaq olmaz.

Cantiqil dedilər:

– Hə? Eşitmirik yaxın gəl!

Elə ki, padşahın oğlu yaxına gəldi, başın bədənindən ayırdılar. De belə-belə padşahın üstünə hücum elədilər. Padşahı öldürdülər. Gördülər ki, Pəri xanımın əlində bir kasa zəhər, deyir: “hər kəs yaxın gəlsə zəhəri içəcəyəm”. Elə ki, birdən Cantiqi gördü, zəhəri atdı yerə, Cantiqin boynuna sarıldı.

Bunlar padşahın bütün dövlətini qatırlara çatdılar, yola düşüb Dəryayi-Cahangirin arvadı olan şəhərə gəldilər. Orada da Dəryayi-

Cahangirin qayınatası bunlara çoxlu dövlət verdi. Dəryayi-Cahangirin arvadın da götürüb yola düşdülər. Günə bir mənzil, təyyi-mənazil gəlib Göydə Ulduz Tanıyanın arvadının yanına çıxdılar. Burada da Göydə Ulduz Tanıyanın qayınatası qızına çoxlu cehiz verdi. Bunları da yığışdırdılar, qatırlar, dəvələr yükləndi, bir karvan, üç qız, üç oğlan, hərəsi bir atda yola düşüb, günə bir mənzil, təyyi-mənazil, dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badi-sərsər kimi, ayaq üzəngidə, diz qabırğada, az getdilər, üz getdilər, dərə, təpə düz getdilər, axırda gəlib həmin görüşdükləri çeşmənin başına çatdılar. Burada yorğunluqlarını aldılar, qarınların bərkitdilər, sonra dedilər, indi gəlin bölüşək. Bəli nə qədər ki, mal-dövlət vardı, dədə malı kimi üç yerə böldülər. Sonra dedilər:

– İndi də qızları bölək.

Pəri xanım dedi:

– Göydə Ulduz Tanıyan, sən öz arvadının halına-əhvalına bələd-sən, Dəryayi-Cahangir də öz arvadının halına-əhvalına bələddi, mən də Cantiqin halına-əhvalına bələdəm. Elə belə bölüşək!

Bu işdən xoşlanıb elə belə də bölüşdülər.

Göydə Ulduz Tanıyan öz arvadını, malını götürüb günbatan tərəfə, öz vətəninə tərəf getdi. Dəryayi-Cahangir də öz malını, arvadını götürüb günçıxan tərəfə getdi, Cantiq də öz mallarını, Pəri xanımı götürüb dədəsinin şəhərinə tərəf getdi. Elə ki, şəhərə yaxınlaşdı, gördü ki, bir çobanın qabağında nə qədər qoyun var, hamısı qaradı, özü də qara geyinib.

Cantiq çobandan soruşdu:

– Çoban qardaş, niyə belə hər şey qaradı?

Çoban dedi:

– Əşi, bizim bu dəli padşahın bir gic, axmaq oğlu vardı. Üç-dörd il bundan qabaq, nə bilim hara baş alıb çıxıb gedib. Nə bilim deyirlər ki, guya bir qızın dalınca gedib. Qız da tilsimdə imiş. Ancaq hələ də ondan bir xəbər yoxdu. İndi nə bilim, a qardaş oğlu, bu it oğlu padşah bizi də, heyvanları da həmişə qara içində saxlayır. Kim nə bilir indi o harada öldü, qaldı.

Cantiq məsələni bildi, dedi:

– Yaxşı, çoban qardaş, indi padşahın oğlu gəlsə, onda padşah ney-nəyəcək?

Çoban dedi:

– Nə bilim, deyir ki, kim muştuluq gətirsə ki, oğlun gəlir, onu dünyaya malından qəni eləyəcəyəm.

Cantiq dedi:

– Çoban qardaş, onun oğlu mənəm. Get padşaha xəbər ver, muştuluq al! Mən burada sənin qoyunlarını gözlərəm.

Çoban bunun sözünə inanmadı, gülüb dedi:

– Əşi, mənə ələ salma! Allah bilir indi o harada ölüb qalıb.

Cantiq Pəri xanımı da göstərdi, dedi:

– Bu da qız, gətirmişəm.

And içdi çobanı inandırdı. Çoban dabanına tüpürüb yığıla-yığıla padşahın qəsrinə qaçdı. Çobanı padşahın yanına buraxdılar. Çoban tənqənəfəs dedi:

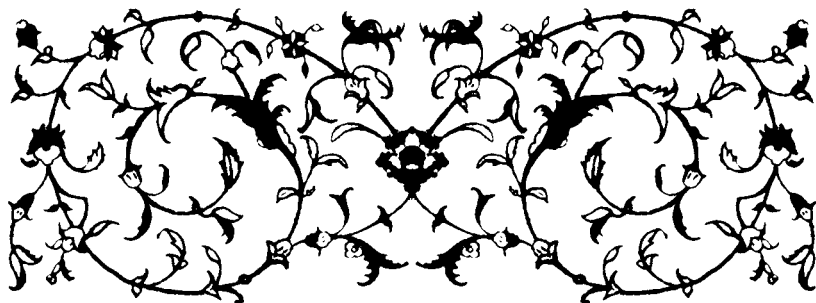
– Padşah sağ olsun, muştuluğumu ver, oğlun gəlir.

Padşah elə bildi ki, çoban yalan deyir, əmr elədi çobanı zindana saldılar. Dedi:

– Gedin baxın, əgər oğlum gəlsə, çobana xələt xələt üstündən, yox, gəlməsə, çobanı qiymə kimi doğradacağam.

Bəli, çoban zindana salındı. Bir neçə atlı gedib gördülər ki, Cantiq Pəri xanımı götürüb gəlib. Tez padşaha xəbər verdilər ki, doğrudan da Cantiq gəlib. Tez padşaha xəbər verdilər ki, doğrudan da Cantiq gəlib. Padşah çobanı buraxdı, çoxlu mal-dövlət verdi. Qəsrdən ta Cantiq olan yerə kimi xələlər döşəndi, hamı pişvaza çıxdı. Cantiqi evə gətirdilər. Padşah oğlunda belə cürəti gördü, təzədən qırx gün, qırx gecə Cantiqə toy elədi. Tacı da öz başından götürüb Cantiqin başına qoydu. Yedilər, içdilər, mətləblərinə yetişdilər. Göydən üç alma düşdü. Biri mənim, biri nağıl deyənin, biri də özümün. Sən sağ, mən salamat. Sən yüz yaşa, mən iki əlli. Hansı çoxdu, sən götür!

GÜL SƏNAVƏRƏ NEYLƏDİ, SƏNAVƏR GÜLƏ NEYLƏDİ¹¹

Biri var idi, biri yox idi, bir padşah var idi. Bu padşahın malının, dövlətinin həddi-hesabı yox idi. Amma özündən sonra gorunda çıraq yandıran heç bir uşağı yox idi. Bu fikir padşahı salmışdı dərdə-qəmə. Bir gün bir dərviş gəldi qarıya. Baxdı ki, padşah çox fikirdədi. Dedi:

– Padşah sağ olsun, nə olub sənə, de, bəlkə dərdinə çarə elədim.

Padşah dedi:

– Eh, bütün həkimlər, təbiblər, yığıldı bir çarə eləyə bilmədilər, sən neyləyəcəksən.

– Sən de, padşah, mən çarə edərəm.

Padşah açıb dərdin dedi. Dərviş ona üç alma verib dedi:

– Hərəsinin bir üzün özün ye, bir üzün də hər arvadının birinə ver! Doqquz aydan sonra hər arvaddan bir oğlun olar. Ancaq bu şərtlə ki, oğlanlarının biri mənimdi.

Padşah razı oldu. Dərviş ona üç alma verib getdi. Padşah dərvişin tapşırığı kimi hər almanın bir üzünü özü yedi, bir üzünü də arvadlarına verdi. Doqquz ay, doqquz gündən sonra padşahın hər arvaddan bir oğlu oldu. Birinin adın qoydular Məlik Məmməd, birinin adın Məlik Əhməd, üçüncüsünün də adın qoydular Məlik Cümşüd.

Bəli, bu uşaqlar böyüdülər. Xoruzlar banladı, səhərlər açıldı, çaqqallar uladı, axşamlar oldu, günlər dolandı, illər keçdi, bu oğlanlar on beş-on altı yaşlarında oldular. Padşah hərdən oğlanlarının boyuna baxıb fəxr eləyirdi. Bunlar belə yaşamaqda olsunlar, günlərin bir gü-

nündə dərviş qapını döydü. Bunu ötürdülər padşahın yanına. Padşah bunu görcək vədəsi yadına düşdü. Əhvalı qarışdı. Dərviş oturdu, bir az o yandan, bu yandan söhbət edəndən sonra, gəldi çıxdı mətləbin üstünə ki:

– Padşah sağ olsun, əhdi minəlbəfa!

Padşah nə qədər buna qızıl, gümüş, mal-mənal təklif elədisə, dərviş iki ayağın taxdı bir başmağa, dedi:

– Olmaz ki, olmaz. Şərtimiz bu idi ki, oğlanlarının birini verəsən mənə. Kişi gərək sözümdən qaçmaya.

Padşah çox fikirdən sonra dedi:

– Dərviş, sən gəl belə eləmə! Axı bu uşaqlar hərəsi bir ananın gözünün ağı-qarasıdır. Hansı ana buna razı olar?

Dərviş heç bir söz deməyib qalxdı.

Padşah dedi:

– Hara?

Dərviş dedi:

– Şah sağ olsun, sənin heç bir şeyin mənə lazım deyil. Əhdinə vəfa eləmədin, məni mürəxxəs elə!

Dərviş çıxıb getdi. Küçədə baxdı ki, budur Məlik Cümşüd məktəbdən gəlir. Onu aldadıb, götürüb apardı. Az getdilər, çox getdilər, uzaqdan böyük bir qalaça göründü. Dərviş Məlik Cümşüdə dedi:

– Bax, ora bizim evimizdi. Gedib gecəni orada yatarıq, sabah Allah qoysa padşahın istədiyini də götürüb sənə bərabər qayıdırıq evinizə.

Dərviş Məlik Cümşüdü aldadırdı. O, uşağı yalandan aldatmışdı ki, atan məndən bir at alıb, gedək, verim gətir. Məlik Cümşüd də uşaqlıqından yaman atbaz olduğundan şirnikib getmişdi. Dərviş qabaqda, Məlik Cümşüd də dalda gedirdilər. Məlik Cümşüd birdən bir səs eşitdi. Döndü gördü bir kəllədi, bunun yanında atla-atla gəlir, özü də deyir:

– Gözəl oğlan, qəşəng oğlan, mən də sənə kimi bir oğlandı, həmin bu dərviş məni də sənə kimi aldadıb gətirdi, yandırır ətimdən, sümüyümdən qızıl qayırdı.

Bu sözləri eşidən kimi Məlik Cümşüdün başında tükləri biz-biz durdu. Kəllə deyirdi:

– Ancaq qorxma! Evə yetişən kimi o xamır eləyəcək, sənə də tən-dir yandırdıracaq. Sonra özü əppəyi açacaq, sənə də əmr eləyəcək ki, təndirə yapasan. Nəbadə-nəbadə onun sözünə qulaq asasan. Yoxsa əyiləcək səni basacaq təndirə.

Məlik Cümşüd dedi:

– Bə mən neynim?

– Sən onu eldat. Qoy birinci əppəyi özü yapsın. Onda sən onu tez təndirə salıb, duvağını qoy ağzına, otur üstündə. Qorxma, hər tərəfdən səs-küy qalxacaq. Amma sən təndirin üstündən durma. Elə ki, səs yatdı, demək, dərviş öldü, onda dura bilərsən.

Bunu deyib kəllə atıldı girdi daşın altına, dərvişlə oğlan gəldilər qalaçaya. Dərviş yetişcək qollarını çırmlayıb başladı xamır eləməyə.

– Bala, mən deyirəm bir az əppək bişirib yeyək. Yaman acmışam. Mən xamır eləyincə sən dur, təndiri yandır!

Oğlan təndiri yandırdı. Elə ki, xamır hazır oldu, dərviş bir kündə açıb verdi oğlana ki, bala, al bunu vur təndirə. Oğlan bir təndirə baxdı, təndir cəhənnəm kimi zəbanə çəkib yanırı, bir də gözlərin döndərib dərvişin üzünə baxdı. Dərvişin üzü elə bil ki, dəyişilmişdi. Əvvəlki mehribançılıqdan onun üzündə heç bir şey qalmamışdı. Gözləri kabab şisi kimi qızarmışdı. Məlik Cümşüdün ondan lap zəhləsi getməyə başladı, dedi:

– Ağa dərviş, özün bilirsən ki, mən padşah oğluyam, indiyə kimi nə təndir görmüşəm, nə də ki, çörək yapmışam. Sən qabaqca birini yap, mən baxım, öyrənim, sonra qalanını mən yaparam.

Dərviş durdu ayağa, əppəyi götürdü əlinə ki, təndirə yapsın, Məlik Cümşüd vaxt itirməyib tez onu təndirə basdı, duvağı ağzına qoyub oturdu üstündə. Bir qışqırıq qopdu, bir qışqırıq qopdu ki, nə deyim... Elə bil ki, yerin göbəyi çatlayır.

Məlik Cümşüd kəllənin dediklərini yadında saxlamışdı. Hər nə qiyamət qopdusa kəndirqayış kimi yerindən tərpənmədi ki, tərpənmədi. Yavaş-yavaş səs yatdı. El ki, hər şey qurtardı, Məlik Cümşüd durdu ayağa. Gördü bir qapı var. Açıb girdi içəriyə, burada o qədər qızıl, gümüş vardı ki, çınqıl kimi. Ondən keçdi o biri otağa. Orada qızıldan adam bədənləri gördü. Otaq başdan ayağa belə qızıl adam bədənləri ilə dolu idi. Belə-belə bütün otaqları gəzib axırda gəlib bir otağa çıxdı. Burada bir at var idi, yanında iki balası, bir zümrüd quşu var idi, yanında iki balası, bir də bir aslan var idi, yenə yanında iki balası. Ancaq atın qabağına ət tökülmüşdü, quşun qabağına bir az ot qoyulmuşdu, aslanın qabağına da bir az arpa. Məlik Cümşüd baxdı ki, bu yazıqlar heç birisi bir şey yeyə bilmir. Götürüb dəyişirdi. Əti qoydu quşla aslanın qabağına, otla arpanı da tökdü atın qabağına. At işi belə görəndə dedi:

– Məlik Cümşüd, neçə vaxtdı ki, bu dərviş beləcə saxlayır, indi ki sən bunları dəyişdirib hərəyə öz xörəyini verdin, al mən də öz balamın birini verirəm sənə.

Bunu görəndə aslan da dedi:

– Məlik Cümşüd, mən də bir balamı sənə verirəm.

Zümrüd də bir balasını Məlik Cümşüdə verdi. Məlik Cümşüd atın bir balasını, zümrüdün bir balasını, aslanın da bir balasını götürüb dərvişin qalaçasından çıxdı. Elə bir az getməmişdi ki, həmin kəllə yenə atıldı onun qabağına:

– Sağ ol, Məlik Cümşüd! Ananın südü sənə halal olsun! İndi ki, sən mənə dediklərimə qulaq asıb dərvishi öldürdün, gəl mən də sənə bir yaxşı şey öyrədim. Gedərsən, bir azdan sonra qabağına bir ağ su çıxacaq, həmin suda çimərsən, sonra qabağına bir qara su çıxacaq, ondan gözlərinə, kirpiklərinə çəkərsən, sonra bir qırmızı su çıxacaq ondan yanaqlarına sürtərsən. Lap axırda bir gümüşü su çıxacaq ki, onunla da başını yuyarsan.

Məlik Cümşüd kəllənin dediklərinə əməl eləyəndən sonra axırın-cı suda başını yudu. Oldu on dörd gecəlik bir ay. Başının bir tərəfi qızıl, bir tərəfi gümüş. Gəldi yetişdi bir şəhərə. Şəhərin kənarında atdan düşdü. Atın, quşun, aslanın hərəsinin tükündən bir az çəkib qoydu cibinə. Üçün də buraxdı gəldi şəhərin qırağına bir çobanın yanına. Ondan bir qoyun alıb öldürdü. Ətin verdi çobana, qarnını tərsə çevirib keçirdi başına, girdi şəhərə. Bir az o yana bu yana dolanandan sonra, gəldi padşahın bağbanının yanına, dedi:

– Bağban qardaş, mən sahsız bir adamam, mənə bir iş ver, işləyim.

Bağban baxdı ki, bir keçəl oğlandı. O da elə bir adam axtarırdı ki, bağın quşlarını qovsun. Alışdılar, verişdilər, oğlan bağbana quşqovan oldu. Bu burada quş qovmağında olsun, bu padşahın üç dənə mamlımatan qızı var idi. Hər gün bağdan bunlara gül gələrdi. Kiçik qız bir gün baxdı ki, onun üçün bağlanmış gül dəstəsi o biri bacılarınınkindən yaxşıdı, həm də onunkunu qızıl tükə bağlayıblar. Qız bu işdən maraqlandı. Di başladı məsələyə fikir verməyə. Sabahısı gün baxdı ki, bu gün də dəstə gümüş tükündən bağlanıb. Ondan sonra onun dəstələri bir gün qızıl tükə, bir gün də gümüş tükə bağlanırdı. Qız duydu ki, burada bir hikmət var.

Bir gün qız səhər tezdən yuxudan durub əyləşdi pəncərənin içində. Bu pəncərə də həmin bağa baxırdı. Baxdı ki, bir keçəl oğlan gül yığır.

Amma hərçənd ki, keçəldi, özü çox gözəl oğlandı. Gözlər qara, qaşlar qara, yanaqlar qıpqırmızı lalə kimi, sifət ağappaq, elə bil ki, qaymaqdı. Bir az keçəndən sonra oğlan gülləri yığdı hazırladı, böyük bacılarının gülünü sapla bağladı. Sonra bir o yana, bir bu yana baxdı, başından qarını çıxartdı. Qız baxdı ki, nə... oğlanın başının bir tərəfi qızıldı, bir tərəfi gümüş. Qız min ürəkdən bir ürəyə vuruldu oğlana.

Məlik Cümşüd başladı hər gün xırda qızın dəstəsini başından çəkdiyi qızıl, gümüş tüklər ilə bağlayıb gətirdi. Amma qarovulçu-zad çox idi deyən, fürsət tapıb görüşə bilmirdilər. Kiçik qız ağıllı-başlı Məlik Cümşüdə eşq yetirmişdi. Ta o hala gəlmişdi ki, nə gecə, nə gündüz gözlərinə yuxu-zad getmirdi. Yatırdı oğlan, dururdu oğlan, gəzirdi oğlan. Qərəz, nə deyim... Oğlan elə bil ki, bir tilsimli əjdaha olub keçmişdi onun boğazına, əl çəkmirdi ki, çəkmirdi.

Qız düşündü, daşındı, axırda başladı bacılarının beynin yeyib, qu-laqların dəng eləməyə ki: “niyə dədəm bizi ərə vermir”. Elə demə qızlar da belə bir şeyə bənd imişlər, dərdləri açıldı. Üç bacı baş-başa verdilər. Neynəsinlər? Elə beləcə gedib atalarına bu barədə bir söz demək olmazdı. Axırda kiçik qız onlara dedi:

– Siz dayanın, mən bu işi elə düzəldərəm ki, lap sizin ürəyinizcə. Burada heç bir çətinlik-zad yoxdu, lap su kimi düzəldərik.

Böyük bacıları bu kiçik bacının mazaratlığına bələd idilər, odu ki, razı oldular. Kiçik qız getdi şahlıq bostanına, oradan üç dənə qovun seçdi. Gətirdi evə. Qovunların biri o qədər yetişmişdi ki, lap suyu axırdı, ikincisi miyana təhər idi, üçüncüsü lap vaxtı idi, vaxt eləyirdi ki, çatlasın. Bunları qoydu bir xonçaya, üstünə də bir örtük örtüb göndərdi padşaha.

Bəli, padşaha xəbər gəldi ki, qızlarından sənə bəxşayış gəlib. Padşah örtüyü açıb, gördü üç dənə qovun, qaldı məəttəl. Çağırdı vəzir, dedi:

– Vəzir, bu nə olsun? Bu necə bəxşayışdı?

Vəzir bir az fikirləşib dedi:

– Padşah sağ olsun, qızların bu qovunlarla sənə söz demək istəyirlər. Bax bu lap yetişmiş qovun böyük qızındı, deyir ki, “axı mənim vaxtım keçdi, məni nə vaxt ərə verəcəksən”. Bu ortancıl qızındı, demək istəyir: “axı mənim də vaxtım keçdi”. Bu da üçüncü qızındı. Bu da demək istəyir ki, “ata, lap yetişmişəm, eləyəm ki, şax-şax şaqqıldayırım, çirtmaq vurma, dağıllam”.

Padşah gördü ki, elə vəzir deyəndi, fikrə gedib dedi:

– Vəzir nə təhər eləyim? Haradan bilək ki, bunların meyli kimədi?

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, onu həvalə elə mənə. Sabah əmr elərəm, bütün camaat yığılar sarayın qabağına. Qızlar da çıxarlar balaxanaya. Adamlar gəlib bir-bir oradan keçərlər. Qızların meyli kimə olsa onun dalınca alma atar, biz də işi bilərik.

Padşahın bu tədbirdən çox xoşu gəldi. Bəli, əmr olundu, bütün camaat yığıldı, qızlar da üç dənə tər lan kimi pəncərədə qərar tutdular. Təbillər çalındı, adamlar başladı pəncərənin qabağından birbəbir keçməyə. Böyük qız almanı atdı vəzirin oğluna, ortancıl qız atdı vəkilin oğluna. Kiçik qız heç kəsin dalınca atmadı. Hamı keçdi, qurtardı, qız atmadı ki, atmadı. Padşah vəziri çağırırdı.

– Vəzir, şəhərdə ta kim qaldı?

– Padşah sağ olsun, hamı burdadı. Bircə sənin bağında bir keçəl quşqovan qalıb.

Padşah qaldı məəttəl ki, görəsən bu qız kimə getmək istəyir. Çar naçar əmr elədi, gedib quşqovanı, yəni Məlik Cümşüdü çağırıdılar. Məlik Cümşüd elə gəlib, əynində yırtıq paltar, pəncərənin qabağından keçəndə, qız almanı, yallah, küpədi onun dalınca. Padşah bunu görəck dəli kimi qalxdı ayağa. Ancaq iş-işdən keçmişdi. Qız bunu görüb düşdü padşahın ayaqlarına. Padşah böyük qızı ilə ortancıl qızına qırx gün, qırx gecə toy elədi, hərəsinə bir imarət ayırub verdi, amma xırda qızına heç toy-zad da eləmədi. Məlik Cümşüdə qoşub qəsrədən çıxarıdıb, köçürtdü təndirəsərə.

Bunlar burada yaşamaqda olsunlar, bir gün padşah naxoşladı. Di təbib, məsləhət, axırda dedilər ki, “sən gərək ov əti yeyəsən”. Bunu eşitcək padşahın kürəkənləri atlanıb, çıxdılar ov axtarmağa. Bu tərəfdən də Məlik Cümşüd durub çıxdı şəhərin qırağına. Dərədə cibindən tükü çıxarıdıb tutuzdurdu oda. At, zümrüd, aslan gəldi. Oğlan üçünə də əmr elədi ki, düşün çöllərə! Bu saat nə qədər ov varsa yığarsınız bu dağın başına. Bir tərəfdən at, bir tərəfdən zümrüd, bir tərəfdən də aslan ətrafda nə qədər ov vardısı, yığıdılar bu dağın başına. Məlik Cümşüd özü də paltarını dəyişib bir sövdəgər paltarı geydi, oturdu ovların arasında. Az keçdi, çox keçdi, kürəkənlər hər yanı axtarıdılarsa ov əsəri tapılmadı, kor-peşiman evə qayıtmaq istəyirdilər ki, bir də baxdılar dağın üstü dolub ovla. Tez atdan düşüb, elə hərəsi birin nişanlamışdı ki, Məlik Cümşüd qalxdı ayağa.

– Hey, nə eləyirsiniz?.. Sahibsiz mal-zad deyil ki, əlbəhəl nişanlayırsız.

Dedilər:

– Kimdi bunların sahibi?

Məlik Cümşüd dedi:

– Görmürsüz?

Kürəkənlər baxdılar ki, bu bir əntiqə oğlandı, özü də deyəsən sövdəgərdir. Dedilər:

– Ay qardaş, bunlardan bir dənə bizə satarsan?

– Çox bahadı, ala bilməzsiz.

– Hər neçəyə olsa biz alarıq, qaynatamız naxoşdu, həkimlər ona ov eti buyurublar, hər yeri axtarmış, tapmamış.

Məlik Cümşüd dedi:

– Hə... Çox yaxşı... Mən siz bir ov verərəm, ancaq iki şərtlə. Əvvəla, hərənin buduna bir damğa basaram, ikinci də ki, ovun başın özüm kəsərəm.

İkinci şərt asan şey idi. Nə olar, qoy özü kəssin. Ancaq birinci şərt bir az ağır idi. Damğa, özü də buddan... Kürəkənlər bir az fikirləşdilər. Əgər əliboş qayıdıb qaynatalarının yanına getsələr, bu başdan-ayağa biabırılıqdı. Hamı da deyəcək ki, iki-iki öküz boyda adam gedib bir dənə ov vura bilmədilər, hələ adların da igid qoyublar. Ovu da ki, bu zalım oğlu damğasız vermir. Axırda böyük kürəkən dedi:

– Ay balam, bizim budumuzu kim görəcək ki, damğanı da görə, gəl razı olaq!

Qərəz, razı oldular. Məlik Cümşüd bunların hərəsinin buduna bir damğa vurub, əsgər atı kimi nişanladı. Bir ov tutdu, yıxdı yerə, “dadı başına, dadı başına” deyə-deyə başın kəsdi, verdi bunlara. Bunlar gəndəndən sonra ovları ötürdü, atı, quşu, aslanı da azad eləyib, ovun baş-ayağını götürüb, gəldi evə. Qız bunu görcək dedi:

– Haradan belə? Bunlar nədi?

– Çölə getmişdim. Padşahın kürəkənləri bir ov vurdular, kəsib cəmdəyin apardılar, baş-ayağın da atdılar yerə. Mən də götürüb gətirdim ki, bişirəsen yeyək.

Qız durdu ayağa, ocağı yandırdı, kəlləpaçanı saldı çölməyə. Təndirəsin divarındakı qurumlardan da içinə tökülə-tökülə çölmək başladı qaynamağa.

Kürəkənlər ovu gətirdilər. Tez bişirdilər, gətirdilər padşahın qabağına. Padşah qarnı tutunca yedi, amma heç bir şey çıxmadı. Heç bir

mənfiyyət vermədi. Ətin heç dadı da yox idi. Padşahın ağzında lap kül dadı verirdi. Bu tərəfdən elə ki, bizim balaca qızın bişirdiyi qurumlu kəlləpaça hazır oldu, bir nəlbəkiyə bir az ətindən, suyundan çəkib apardı anasının yanına ki: “atama pay gətirmişəm”. Padşahın qızdan o qədər zəhləsi getmişdi ki, yemək də istəmədi, ancaq anası ağlaya-ağlaya yalvardı ki:

– Axı bu sənin doğma qızındı, indi bir qələtdi eləyib, ürəyi sınıq-dı, heç olmasa bir barmağını batır!

Qərək, padşah bir barmağını batırıb yaladı. Baxdı ki, ədə, deyəsən gözləri işıqlanır. De bir tikə də bundan vurdu. Elə bil ki, dirildi. Bir “hə” eləyib elə nəlbəkini yerli-dibli ötürdü içəriyə. Azar dünən getmişən, bu gün, elə bil ki, elə padşahın dərдинin dərmanı bu qurumlu kəlləpaça imiş. Tamam sağaldı. Sabahısı əmr elədi onları təndirəsərdən çıxarıb, ondan bir az yaxşı, divarları çatlamış köhnə bir saman damına köçürtdülər.

Məlik Cümşüd gündə gedib bağda quş qovur, axşamlar gəlib qız ilə bir yerdə kasıbcılıq ilə ömrünü keçirirdi. Belə-belə bir neçə vaxt keçdi. Padşaha bir gün xəbər gəldi ki, ayrı bir padşah gəlir, bu padşahla davaya. De hazırlıq başlandı. Qoşun dəstələri bölündü, meymənə verildi böyük kürəkənə, meysərə verildi ortancıl kürəkənə, dava başlandı. Axşama qədər vuruşdular. Düşmən padşah qoşununun lap əhədini kəsdi. O biri gündə davada padşah basıldı, yaman qırğın oldu. Əgər xoşbəxtlikdən axşam olub qaranlıq düşməsəydi şəhəri-zadı düşmən veli-veran eləyəcəkdi.

Padşahın gecə səhərə kimi gözünə yuxu getmədi. Yuxuda cürbəcür qorxulu vəqiələr görürdü. Bəli, səhər oldu, meydan quruldu, hamı girişdi davaya. Bizim Məlik Cümşüd də arvadına dedi ki:

– Get atanın mehtərinə denən, mənə də bir qatırdan-zaddan versin, mən də gedim davaya.

Qız dedi:

– Sən gedib davada neyləyəcəksən? Gedib yıxılıb ayaq altı qalıb ölərsən.

Oğlan dedi:

– Heç olmasa yenə qaraltı olaram ki.

Qərək, qız gedib mehtərə dedi. Mehtər buna bir dənə qotur, axsaq qatır verdi. Məlik Cümşüd mindi qatıra, taytıya-taytıya üz qoydu çölə. Gəldi, dərədə qatırdan düşdü, ayaqların bağlayıb yıxdı yerə, cibindən

tükü çıxarıb tutuzdurdu oda. Bəli, at, quş, aslan üçü də gəldilər. Atın yəhərinə əvvəldən bağlamış olduğu qırmızı paltarı geyindi, yeddi yerdən özünü qıfılənd eləyib, quş kimi qalxdı atın belinə. Ayaq üzəngidə, diz qabırğada, üz qoydu dava meydanına.

Düşmənlər padşahın qoşununun lap nəfəsini tənq eləmişdi. Qoşun az qalır ki, sınıb qaçsın. Padşah da vəzir-vəkil ilə durub davaya tamaşa edirdi. Bir də gördülər ki, günbatan tərəfdən bir toz qalxdı. Tozun içindən bir atlı çıxdı yanında aslan, başının üstündə zümrüd quşu, düz birbaşa özün vurdu düşmənlərin qoşununun içinə. Bir sağa hücum elədi, bir sola hücum elədi, düşmənlərin içinə bir vəlvələ saldı ki, qələm lazımdı yaza. Bir tərəfdən özü, bir tərəfdən at, bir tərəfdən aslan, bir tərəfdən quş, daha özün hesabını apar, gör nə olar... Padşahın qoşunu bunu görcək qeyrətə gəlib başladı hücumla. Axşama yaxın düşmənlə xeyli dalı oturdular. Elə ki, qaranlıq başladı düşmənlə, oğlan tez aradan çıxdı.

Padşah ha istədi ki, gəlib ona kömək edən bu oğlanı bir görüb tənq ki, kimdi, ancaq oğlan çoxdan aradan çıxıb getmişdi. De axşam hamı şad qayıtdı evə. Məlik Cümşüd də yenə axsaq qatırı minib taytaya-taytaya gəldi evinə.

Sabahısı, səhər tezdən yenə durub qatırını minib düzəldi yola. Elə ki, dərəyə çatdı, tükü tutuzdurdu oda. Yenə mindi atına, yanında aslan, başının üstündə zümrüd quşu, hücum elədi düşmənlə. Gün əyilənə yaxın düşmənlər tab gətirməyib qaçmağa başladı. Nə təhər oldusa davada Məlik Cümşüd əlindən yaralandı. Elə özü də padşahın həndəvərindəydi. Padşah əlüstü cibindən dəsmağını çıxarıb onun əlini bağladı. Düşmənlər qaçdı, dava qurtardı, hamı qayıtdı evə. Məlik Cümşüd yenə aradan çıxdı, heç kəs onu tanımadı. Gedib qatırını mindi, gəldi evinə. Arvadı onu bu halda görcək, soruşdu:

– Əlinə nə olub?

Dedi:

– Heç zad. Elə durmuşdum, yaylım ox gəlib dəydi əlimə.

Gecə yara Məlik Cümşüdü çox narahat elədi. Heç özün-sözün bil-mirdi. Qız onun yarasını açıb təzədən dəva qoyub bağladı. Dəsmal da çox qanlı olduğuna görə dəyişdirib yuyub sərdi həyətdə şərıtə. Səhər padşah çıxmışdı həyətdə, bir də baxdı ki, dünənki atlımın yarasına bağladığı dəsmal sərilib həyətdəki şərıtə. Tez qızı çağırtdırıb soruşdu:

– Bu nə dəsmaldı?

Qız dedi:

– Hal-hekayə belə... Dünən oğlanın əlinə yaylım ox dəyib, bu dəsmal onun yarasının dəsmalıdır.

Padşah dedi:

– Hey gidi, namərd, burada iş var deyəsən.

Çağırıldı vəzir, əhvalatı ona danışdı. Vəzir durdu ayağa, getdi Məlik Cümşüdün yanına, gördü həmin oğlandı ki, var. Məlik Cümşüd yatmışdı deyən qarını da başından çıxartmışdı, qızıl-gümüş tükləri görünürdü. Dedi:

– Oğlan, sən niyə özünü bizdən gizlədirsən? Padşah səni görmək istəyir. Aç görək sən kimsən?

Məlik Cümşüd dedi:

– Gedin axşamüstü balaxananın eyvanında olun, gəlib oradan keçəcəyəm. Görüb, onda kim olduğumu bilərsiz.

Vəzir gəlib əhvalatı padşaha danışdı. Bəli, xəbər verildi, bütün əyan-əşraf yığıldı balaxananın eyvanına. Bir də gördülər ki, budu əvvəldən keçəl bildikləri Məlik Cümşüd həmin qırmızı dava paltarını əyində, həmin at altında, yanında aslan, başının üstündə zümrüd quşu ona kölgəlik eləyə-eləyə ley kimi gəlir. Padşah bunu görcək utandığından qıpqırmızı qızardı. Ona indiyə kimi pislilik elədiyinə peşman oldu. De oğlan gəldi, atdan düşüb ehtiramla padşahın əlindən öpdü. Padşah göz gəzdirib gördü ki, o biri kürəkənləri yoxdu. Məlik Cümşüd bunu görüb dedi:

– Padşah sağ olsun, əmr eləyin sizin kürəkənləriniz gəlsin. Onlar mənim həlqəbəğuşumdurlar¹².

Padşah məəttəl qalıb soruşdu:

– Bu nə sirrdir?

Məlik Cümşüd ov məsələsini, necə ov satıb hərəsinin buduna bir damğa basmışdı, bizim dediyimiz kimi, açıb padşaha dedi. Padşah adam göndərdi kürəkənlərinin dalınca. Gəlib xəbər gətirdilər ki, kürəkənlər naxoşlayıb yatıblar. Padşah bildi ki, onlar yəqin məsələni başa düşüb oğlanı tanıyıblar, ona görə utandıqlarından gizlənilər. Əmr elədi ki, bu saat hər nə təhər olsa gərək gələlər bura. Gedib oğlanları gətirdilər. Əmr elədi onların budların açıb baxdılar, gördülər ki, doğrudan da Məlik Cümşüdün dediyi kimi, hərəsinə bir damğa vurulub. Padşah əmr elədi indi də o biri kürəkənlərinin birini saman damına, o birisini də təndirəsərə köçürüb Məlik Cümşüdlə kiçik qızı köçürtdü öz yanına. Özünü də bütün qoşuna böyük elədi.

Ay keçdi, gün dolandı, günlərin bir günündə oğlan evdən çıxıb bazaraya gedirdi, bir də gördü ki, yolun üstündə bir qoca qarı durub ağlayır. Qarı oğlanı görcək, dedi:

– Ay bala, başına dönüm, belə o gözlərinin qadasın mən alım. Qürbətdə bir oğlum var, ondan kağız gəlib bir adam tapmıram ki, oxusun.

Oğlanın yazığı gəlib ondan kağızı aldı ki, oxuya, arvad dedi:

– Ay bala, zamana dönüb, camaat xarab olub, belə durmuşuq küçədə, sonra qonum-qonşudan biri bizi görər, biabır olarıq, sabah bir sicirrəmə söz qoşub, bir zurna-qaval çıxardarlar ki, sənin də adın bədnam olar, mənim də. Yaxşısı budu, gəl zəhmət çək, gir həyətdə oxu!

Oğlan girdi həyətdə. Elə qarı qapını örtək dəyişilib oldu bir küpəgiren¹³ ifritə. Oğlan baxdı ki, bura tilsimmiş. Qarı əlindəki ağacı havada silkələyib dedi:

– De görüm, Gül Sənavərə neynədi, Sənavər Gülə neynədi?

Oğlan məəttəl qalıb dedi:

– Mən nə bilim?

Qarı bu cavabı eşitcəyin əlindəki ağaqla onu vurub dedi:

– Onda ol daş!

Oğlan oldu daş, qaldı yerində.

Bu burda, bu dəmdə qalsın, biz qayıdaq dala. Elə ki, dərviş padşah oğlu Məlik Cümşüdü aldııb apardı, padşah ha gözlədi oğlan qayıtmadı, de ətraf-əknaflar, ora-bura adamlar saldı, car çəkirdi, bütün hər yeri ələk-fələk elədi, oğlan tapılmadı ki, tapılmadı. Bəli, bildilər ki, oğlan dərvişin hiyləsinə düşər olub. Yas tutdular, qara geydilər, bütün şəhər yasa batdı.

Bu dərd oğlanın qardaşlarına yaman əsər eləmişdi. Uşaqılıqda bir-birinə bab olmuşdular, müsəyib olmuşdular. Qardaşların ikisi də gündən-günə əyirdilər. Neçə dəfə ortancıl qardaş Məlik Əhməd qardaşının dalınca getmək istədisə, padşah qoymadı ki, gedər dərviş onun da başına əngəl gətirər. Axırda gördü ki, yox, əgər belə getsə onsuz da Məlik Əhməd qardaşının dərdindən əriyib-əriyib axırda bir gün öləcək, çar-naçar axırda rüsxət verdi. Elə Məlik Əhməd bir belə şeyə bənd idi. O saat atı minib yola düzəldi. Gəldi, gəldi, bir neçə gün yol gedəndən sonra, gördü uzaqda bir qalaça görünür. Üz qoydu qalaçaya tərəf. Elə bir az getmişdi ki, bir də gördü deyəsən yanından bir səs gəlir. Dönüb baxanda gördü bir kəllədi, atıla-atıla yanınca gəlir. Buraşın deyim ki, bu qardaşların üçü də yaman bir-birinə oxşayırdılar.

Kəllə buna dedi:

– Məlik Cümşüd, bə niyə belə? Bəs bu sifətə niyə düşmüşən?

Oğlan elə qardaşının adın eşitcək ürəyi tappıldadı, öz-özünə dedi: “aha, yaxşı oldu ki, o məni Məlik Cümşüd bildi. İndi mən bütün işləri bilərəm”. Kəllə doğrudan da onu elə Məlik Cümşüd bilmişdi.

Məlik Əhməd dedi:

– Başıma çox qəzalar gəldi, kəllə!..

Kəllə dedi:

– Eybi yoxdu, ondan ötrü niyə özünü sıxırsan? Bax o ki, dərvişin qalaçasını görürsən, get atı, şiri, zümrüdü gör, sonra gələrsən yanıma.

Məlik Əhməd keyfindən başladı oynamağa. Özün birbaş verdi qalaçaya. Bir-bir otaqları gəzirdi ki, bəlkə qardaşından bir əsər tapa bilə. Ta ki, gəzə-gəzə gəlib qırıncı otağa çatdı. Baxdı ki, bir at yanında bir balası, bir aslan yanında bir balası, bir də bir zümrüd quşu yanında bir balası, burda bağlanıblar.

– Ey Məlik Cümşüd, bu nə işdi, bə bizim balalarımızı neynədin?

Məlik Əhməd tez cavab verdi:

– Deməyə də utanıram. Başıma çox qəzalar gəldi. Sizin yanınızda lap üzüqarayam.

At onun sözün kəsdi:

– Ondan ötrü niyə ürəyini sıxırsan? Ala, bu biri balamı min!

Zümrüd dedi:

– Ala, mən də bu biri balamı verim sənə.

Aslan dedi:

– Al, bu da mənimki, götür, qurban olsun sənə!

Məlik Əhməd atı mindi, quş başının üstündə, aslanın balası yanında, üz qoydu yola. Elə bir az getmişdi ki, kəllə atılıb çıxdı bunun qa-bağına.

– Dayan, Məlik Cümşüd, görürəm başına gələn qəza-qədər sənin fəhmimi qaraldıb. Bax mən sənə dediyim sular buradadı. Yenə birinci ağ suda çim, sonrakı qırmızı sudan yanaqlarına sürt, qara sudan qaşlarına, kirpiklərinə çəkib sonra gedərsən.

Məlik Əhməd başa düşdü ki, qardaşı həmin bu yollardan keçib, bu şeyləri də eləyib. Atı vurdu, yola düşdü. Kəllənin dediklərinin hamısını eləyib qardaşı Məlik Cümşüdə lap oxşadı. Məlik Cümşüdü tanıyan adamlardan hankısı onu görsəydi, hökmən deyərdi ki, elə bu odu, lap elə bil ki, bir almaydılar yarı bölünmüşdülər.

Bəli, Məlik Əhməd kəllənin dediklərini eləyəndən sonra düzəldi yola. De az getdi, çox getdi, gedib yetişdi bir şəhərə. İçəri girəndə baxdı ki, bütün şəhər qara baydaqlarla bəzənib. Yol uzununu nə qədər adama rast gəldisə arvadlı-kişili hamısı qara geyinmişdi. Məlik Əhməd lap mat qaldı. Bazara çıxdı, baxdı ki, camaat bunu görcək qara baydaqları çıxardıb qırmızı baydaq asdı. Öz üstündəki qara paltarları tez çıxardıb hara isə üz tutub qaçırılar. Hamı qışqırır, bağırır. Məlik Əhməd səs-küyün içində ancaq bunu anlaya bildi ki, hamı deyir “vəliəhd gəldi”.

Məlik Əhməd məsələni anladı. Bildi ki, onu qardaşı Məlik Cümşüdə oxşadırlar. Batdı fikrə ki, yaxşı, indi mən necə eləyim? Görəsən qardaşım burada nəçi imiş? Mən özümü burada necə qələmə verim? Elə bu fikirlə yavaş-yavaş atını sürürdü ki, bir də gördü, qabaqda qoşunun ucu açıldı. Demə padşaha muştuluq veriblər ki, kürəkənin gəldi, o da qoşunu, vəzir-vəkili yığıb kürəkəninin pişvazına çıxıb. Elə padşah Məlik Əhmədə çatcaq heç fürsət vermədi ki, o ağzın açsın, boyunun qucaqlayıb üzündən-gözündən öpməyə başladı. Məlik Əhməd baxdı ki, qiyamət başqa qiyamətdi.

Məlik Əhməd fikirləşdi ki, əgər mən işi açsam bəlkə qardaşımı tapmaq mümkün olmadı, elə yaxşısı budu, qoy elə bilsinlər. Odu ki, dedi:

– Heç zad canım, çıxmışdım ova, bir ceyrana rast gəldim, qovha-qov-qovhaqov belə yubandım.

De şəhər təzədən bəzəndi. Gəldilər barigaha. Axşamüstü idi. Bir az orda-burda söhbət-zad elədilər, tainki qaranlıq düşdü. Hərə öz mənzilinə çəkildi. Məlik Əhməd də öz dəyirəsinə gəldi. İçəri girdi, bir də gördü nə... dünya gözəli kimi bir qız durub evdə. Fikirləşdi ki, görəsən bu kim ola... Elə o bu fikirdəydi ki, qız özün atdı onun üstünə. Qollarını boynuna salıb başladı danışmağa ki, ay nə bilim indiyə kimi haradaydın? Niyə gedəndə mənə deməmişdin? Ay nə bilim az qalmışdım səndən sonra özümü öldürəm... Məlik Əhməd anladı ki, bu qardaşı Məlik Cümşüdün arvadıdı. Qaldı avara ki, indi bu nə eləsin? Arvad da ki, zalımın qızı elə hey deməzdən öpürdü. Öpüşün cütü bir qəpik, nisyə xərmən vaxtına. Qərəz, Məlik Əhməd bir təhər bunu sakitləşdirib bəhanə elədi ki, mənəm yuxum gəlir, yatmaq istəyirəm. Tez soyunub girdi yerinə. Ancaq əvvəlkindən də böyük bir əngələ keçdi. Qız dinməz-söyləməz soyunub yıxıldı onun yanına. Bəli, işlər lap düzəldi.

Məlik Əhməd qılıncın qoydu ortalığa ki:

– Bax, bu qılıncdan bu yana keçməyəsən.

Qız dedi:

– Niyə?

Məlik Əhməd dedi:

– Onun səbəbini sonra deyərəm.

Qız Məlik Əhmədin bu hərəkətindən kəsib üzün döndərdi o yana, yatdı. Məlik Əhməd canı qurtardı.

Səhər yuxudan durdular. Məlik Əhməd dedi, çıxım küçə-bacanı bir dolanım, bəlkə qardaşımdan bir iz tapım. Elə bir az küçə ilə getmişdi, gördü ki, bir qarı əlində bir kağız durub ağlayır. Qarı bunu görcək başladı yalvarmağa ki:

– Ay bala, qürbətdə bir oğlum var, ondan kağız gəlib, bir adam tapmıram ki, bunu mənim üçün oxuya.

Məlik Əhməd kağızı aldı ki, oxuya, qarı o yana, bu yana baxıb dedi:

– Ay bala, bizi burada görüb səhər bir sicirəmə söz qoşarlar, gəl həyətdə oxu!

Elə Məlik Əhməd həyətdə girmişdi ki, qarı bağlandı. Gördü ki, bəli, düşüb tilsimə. Qarı əlində bir çubuq zahir oldu.

– De görüm, Gül Sənavərə neynədi, Sənavər Gülə neynədi?

Məlik Əhməd məəttəl qalıb dedi:

– Mən nə bilim?

Qarı onun başına bir çubuq vurdu.

– Onda sən də ol daş!..

Bu da qalsın burda, sənə kimdən xəbər verim, üçüncü qardaş Məlik Məhəmməddən. Məlik Məhəmməd gördü ki, qardaşı Məlik Əhməd də getdi, gəlib çıxmadı. Bir çox xahişdən, iltimasdan sonra atasından izin alıb düzəldi yola. Həmin yoldan gəlib keçəndə kəllə bunu da Məlik Cümşüdə oxşadıb dedi:

– Məlik Cümşüd, bu nədi? Yenə niyə bu hala düşdün?

Məlik Məhəmməd anladı ki, qardaşları bu yol ilə gediblər. De özün nişan verməyib fənd ilə kəllədən bütün əhvalatı öyrənib gəldi dərvişin qalaçasına. At bunu görcək soruşdu:

– Məlik Cümşüd, yenə balamı itirdin?

– İtirdim.

– Ürəyini sıxma, gəl min öz üstümə!

Bəli, Məlik Məhəmməd atın özünü mindi, aslanın özü də düşdü bunun yanına, zümrüd də oğlanın başının üstündə yola düşdü. Bu da kəllənin dediyi kimi sulara çimdi, gözünə, qaşına çəkdi, yanaqlarına sürtdü, başını yudu, gəlib axırda padşahın şəhərinə yetdi. Bunu da padşah gəlib pişvaz elədi. Bu da qılıncın ortaya qoyub gecəni yatdı. Səhər bazara gedəndə qarıya rast gəldi. Qarı nənə əlində kağız ağlayırdı. Elə Məlik Məhəmmədi görcək aldadıb içəri saldı:

– De görüm, Gül Sənavərə neynədi, Sənavər Gülə neynədi?

Məlik Məhəmməd bir balaca fikirləşəndən sonra dedi:

– Mənə qırx gün möhlət ver! Qırx gündən sonra sənə deyərəm.

Qarı bunu daş eləməyib ötürdü. Məlik Məhəmməd çıxıb tükü tutuzdurdu, at, quş və aslan üçü də hazır oldular. Ata dedi:

– Götür mənə Sənavər padşahın vilayətinə!

At dedi:

– Bu yol çox əziyyətli, qorxulu, tilsimli yoldu. Mən səni qırx günə aparıb gətirə bilmərəm. Yaxşısı budu, qoy səni zümrüd quşu aparsın.

Məlik Məhəmməd yol üçün lazım olan şeyləri alıb özü də zümrüd quşuna minib qalxdılar göyə. Bir neçə gün sonra zümrüd quşu bir qalaçanın yanında düşüb, Məlik Məhəmmədi yerə qoyub dedi:

– Bax, Məlik Məhəmməd, Sənavər padşah indi bu qalaçada olur. Al tükümü, qorxma, get, lazım olcaq yandırarsan, mən gələyəm.

Məlik Məhəmməd quşu buraxıb qalaçanın qarısını döydü. Soruşdular:

– Kimsən, kimi istəyirsən?

Dedi:

– Qəribəm, bu gecə Sənavər padşaha qonaq olmaq istəyirəm.

Qarını açıb Məlik Məhəmmədi Sənavər padşahın yanına gətirdilər. Baxdı ki, Sənavər qoca bir kişidi. Bəli, görüşdülər, xoş-beş, on beş Sənavər ondan soruşdu:

– Nə işin var, bala?!

– Qibleyi-ələm sağ olsun, mən Gül ilə sənəin əhvalatını bilməkdən ötrü sənəin yanına gəlmişəm.

Sənavər padşah gülüb dedi:

– Bala, məndən hər nə istəsəydin çox razılıqla sən verərdim. Amma bunu deyə bilmərəm. Bu bir sirdi ki, bunu gərək bir Allah bilə, bir də mən.

Məlik Məhəmməd çox təvəqqe elədi, heç bir şey çıxmadı. Sənavər padşah razı olmurdu ki, olmurdu. Bir az söhbətdən sonra xörək gəldi.

Məlik Məhəmməd baxdı ki, qabaqca ipək yorğan-döşəkdə bir it gətirdilər. Sonra qızıl qəfəsdə bir göyərçin gətirdilər. Xörəyi qabaqca qoydular itin qabağına. İt yeyib doyandan sonra, artığını qoydular göyərçinin qabağına. Göyərçin yemədi. Ondan sonra bir adam kəlləsi gətirdilər, bir ağacla onu döydülər. Göyərçin bunu görəndə yanıqlı bir ah çəkib başladı yeməyə. Məlik Məhəmməd lap qaldı məəttəl. Özünü saxlaya bilməyib Sənavər padşahdan soruşdu:

– Qibleyi–aləm, mən bu işə lap mat qaldım. Bu nə kəllədi? O nə itdi? O nə göyərçindi? Bu nə məsələdi?

Sənavər padşah gülüb dedi:

– Elə bunu sənə desəm, onda sən Güllə mənim əhvalatımı bilmiş olarsan. Bu it də, bu göyərçin də, bu kəllə də hamısı bu məsələdə olublar.

Məlik Məhəmməd dedi:

– Qibleyi–aləm, mənim marağım birə–beş artdı. Ölsəm də bu əhvalatı bilməmiş buradan gedəsi deyiləm.

Sənavər padşah dedi:

– İndi ki, belədi, mən bu əhvalatı sənə danışaram, ancaq bir şərtlə. O da budu ki, əhvalatı danışib qurtarandan sonra səni öldürürəm.

Məlik Məhəmməd razı oldu. Sənavər padşah başladı:

– Mən qırx ölkədən bac–xərac alan bir padşah oğluyam. Bu Gül də mənim baş hərəməm idi. Mənim bir yaxşı atım var idi ki, həmişə ona kişmiş yedirdərdim. Amma nə qədər xərc qoyurdumsa bu günü–gündən dala gedib arıqlayırdı. Axır bir gün mehtəri çağırıb soruşdum ki, balam, bu ata mən bu qədər xərc qoyuram, bu niyə kökəlmir!

Mehtər cavabındı mənə dedi:

– Qibleyi–aləm sağ olsun, at haradan kökəlsin ki, gündüzlər yedirib, gecələr səhərə qədər minirsən.

Mən fikrə getdim, necə yəni gecələr səhərə kimi minirsən. Mən gecələr atı minmirdim. Bunu minən kimdi? Ancaq bu barədə mehtərə bir söz deməyib onu mürəxxəs elədim. Fikrim bu idi ki, gecə mənim adımla mənim atımı minəni tutam. Ona görə də gecə özümü yuxuluğa vurub gözləyirdim ki, görüm mehtəri kim səsleyəcək. Gecənin bir vaxtı gördüm ki, arvadım Gül yavaşca yanımdan durdu. Mənə diqqətlə baxdı ki, görsün yatmışam, ya yox. Mən də bunu görəb özümü lap

yuxuluğa vurdum. Elə bil ki, bir ildi yatmışam. Elə ki, Gül arxayın oldu mən yatmışam, mənim paltarımı geydi, qılıncımı çəkib üç dəfə başımın üstə silkələdi, sonra yavaşca qapıdan çıxdı. Baxdım ki, həyətdə mehtəri çağırır.

– Mehtər, atı ver!..

Mehtər atı gətirdi. Özü də yazıq deyirdi:

– Görürsənmi qibleyi–aləm, gecələr belə minirsən, səhər də mənə danlayırsan ki, at niyə arıqlayır? Ta mən başıma nə kül töküm?

Arvadım Gül bunun sözlərinə qulaq asmayıb, heç bir cavab da verməyib atı minib yola düzəldi. Mən də yallah, bunun dalınca... Gethaget, gedib bir dağa çıxdıq. Dağın dibində Gül atdan düşüb bağladı, özü girdi bir mağaraya. Mən də onun dalınca özümü mağaraya soxub qaranlıq bir bucaqda gizləndim. Haman ipək yorğan–döşəkdə gördüyün bu it mənə yanımca evdən gəlmişdi. Baxdım ki, mağarada yekə bədənli bir lotu əyləşib, özü də bir kifirin biri. Gül özün verdi lotunun yanına. Lotu heç ona fikir də vermədi. Gül qarabaş kimi bir az qapıda durdu, durdu, axırda qabağa gedib qolun lotunun boynuna saldı. Lotu onu itələyib yıxdı yerə, qışqırdı üstünə ki:

– İndiyə kimi hansı cəhənnəmdəydin?

Gül ağlaya–ağlaya onun qabağında diz çökdü ki:

– Vallah, indicə yuxuya verib gəlmişəm.

Lotu ona bir sillə vurdu. Gül ona yalvarmağa başladı. Düzü bu mənə çox ağır gəldi. Mən Sənavər padşah olum, mənə baş hərəməmi bir itin birisi sillə ilə vursun. Lotu ilə əlbəyaxa olduq. Az qalmışdı ki, lotunu yıxam, bir də baxdım ki, öz arvadım Gül lotuya kömək eləyir ki, mənə öldürsün. Bu hində həmin it mənə harayıma çatdı. Daldan lotunu yırtıb mənə kömək elədi. Lotunu öldürdük, Gülü də götürüb evə gəldim. Elə qarıya yetişəndə Gül xapdan mənə başıma ağac vurub dedi:

– İndi ki, sən mənə sevgilimi öldürdün, ol it!

Mən oldum qotur bir it, düşdüm küçələrin canına. İki gün ac küçə–bacanı gəzdim. Axırı sümsünə–sümsünə gəlib bir qəssab dükəninin qabağına çıxdım. Deyəsən qəssabın mənə yazığı gəlirdi. Ancaq mənə nə qədər sümük atdısa itlər boğub əlimdən aldı. İtləkdə heç əlim yox idi, açıq göürdüm ki, belə getsə mən iki–üç günə acından ölərəm. Gözlədim, qəssab axşam dükənini bağlayıb evinə gedəndə mən də düşdüm onun dalına. Gedib yetişdik, qəssab girdi həyətdə, mən də onun

dalınca. Qəssabın qızı oturmuşdu həyətdə. Elə mən həyətdə gircək saçlarını üzünə töküüb qışqırdı.

– Dədə, bu naməhrəm kişini niyə həyətdə gətiribsen?

Qəssab o yana, bu yana baxıb məəttəl qalmışdı ki, naməhrəm kişi kimdi?

Qız dedi:

– Dədə, bu it Sənavər padşahdı.

– Ay qız, kəs səsini! O nə sözdü? Sənavər padşah eşidər, dərimizə saman təpər.

– Vallah, bu Sənavər padşahdı. Bunu yəqin arvadı Gül bu hala salıb. Mən bu saat bunu sağaldaram.

Bunu deyib qız bir kasa su gətirdi, bir əfsun oxuyub pələdi suya, tökdü mənim başıma. Sonra çubuqla məni vurub dedi: “ol Sənavər padşah”.

Mən oldum Sənavər padşah, qayıtdım evə, gəldim qarıya, evə gircək Gül məni gördü, əlindəki çubuqla məni vurub dedi:

– Ol eşşək.

Mən oldum eşşək. Elə küçüyə çıxacaq bir rəncbər kişi, məni sahibsiz görüb tutdu. Axşama qədər mənə küləş daşıtdı. Belim ta lap yağır olmuşdu. Axşam bir təhər əkilib yenə özümü qəssabın dükanına yetirib düşdüm onun dalına. Bəli, qəssab da məni sahibsiz görüb kəmal-ehtramla qıçların aşırıdı üstümə, evinəcən məni mindi. Həyətdə girəndə qız yenə məni tanıdı. Yenə əfsun oxuyub, məni əvvəlki halıma qaytardı. Özü də dedi:

– Əgər bu dəfə də Gül fürsət tapıb səni heyvandan-zaddan eləsə, ta sənın dərmanın yoxdu, ala bu çubuğu, bu dəfə də sən çalış onu bir şey elə!

Çubuğu alıb evə gəldim. Qapını döydüm. Elə Gül çıxacaq fürsət verməyib çubuqla onun başından vurdum. Ancaq ürəyimdən gəlmədi ki, onu başqa heyvan eləyim, dedim, “ol göyərçin!” sonra padşahlıqdan əl çəkib bunları da götürüb çəkildim bu qalaçaya. İndi qabaqca xörəyi verirəm itə, it doyandan sonra artığını verirəm ona. Yemək istəmir, onda mən də o lotunun kəlləsini döydürürəm. O kəllənin döyülməyinə tab eləyə bilməyib xörəyi yeyir. İndi bala, bil, gör, Gül Sənavərə neynəyib, Sənavər Gülə neynəyib?..

Oğlan dedi:

– Sağ ol, indi ixtiyarın var mənı öldürəsən. Ancaq izin ver çıxım dəstəmaz alım, gəlım iki rükət namaz qılım, sonra.

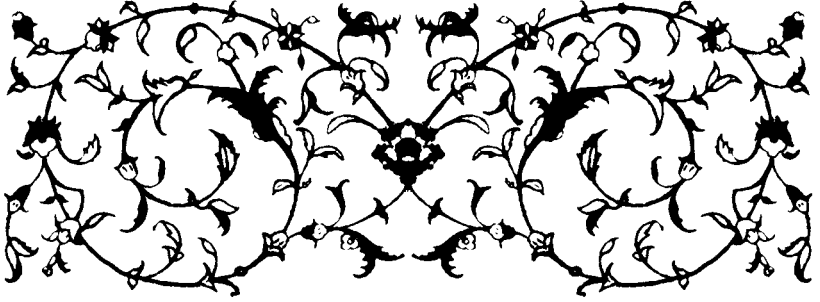
Sənəvər padşah razı oldu. Bilirdi ki, qalaçanın divarları uca, qapısı da bağlı, oğlan heç bir yerə qaça bilməyəcək. Məlik Məhəmməd çıxdı qalaçanın həyətinə, quşun tükün tutuzdurdu. Quş gəldi, minib qalxdı göyə.

Qırxıncı gün qarı bir də gördü ki, bir şey gurultu ilə düşdü həyəətə. Çıxıb gördü Məlik Məhəmməddi. Məlik Məhəmməd bütün Sənəvər padşahdan öyrəndiklərini bizim bildiyimiz kimi ona danışdı. Qarı dedi:

– Mən bunu öyrənmək üçün minlərcə adamları daş eləmişəm. İndi ki, sən öyrənib mənə dedin, ala hamısını dirildim verim sənə. Ancaq Sənəvər Gülü elə elədisə, gör indi Gülü'n bacısı Sənəvərin başına nə işlər gətirəcək...

Qarı bir əfsun oxudu, daşlar hamısı oldu adam. Məlik Məhəmməd qardaşların tapdı. Gəlib Məlik Cümşüdün arvadın da götürüb öz vilayətlərinə getdilər.

AG QUŞ

Biri var idi, biri yox idi, bir padşah var idi. Bu padşahın arvadının boynuna nə qədər uşaq düşürdüsə, hamısı ana bətnindən gələndə ölürdü. Nə qədər təbib, tilsim, cadu elətdirirdilərsə, heç bir fayda vermirdi.

Günlərin bir günündə yenə də padşahın zənəni həmlı olur. Doğmağına bir qədər qalmış, padşah zənənini öz qaynatasının yanına göndərir ki, bəlkə orda yaxşı baxalar. Gün keçir, ay dolanır, padşahın bir oğlu olur. Bəli, müjdə-müjdə üstündən gəlir. Padşah zənəninə sifariş göndərir ki, hələ bir neçə vaxt qalsın orda, uşağın bir az sümüyü bərkisin, gələr, yenə bir qəza-qədər üz verər.

Bunlar burda qalmaqda olsunlar, sənə kimdən xəbər verim, padşahın vəzirindən.

Padşahın bir xəbis vəziri var idi. Çoxdan fürsət axtarırdı ki, onu öldürüb özü padşahlığa keçsin. Bu tərəfdən gördü ki, yox, padşahın oğlu da oldu, ta padşah ölsə də buna bir şey çatmayacaq, qət elədi ki, gərək padşahı öldürüb onun nəslini yer üzündən kəsə. Bəli, bir gecə öz adamların götürüb hücum elədi padşahın sarayına. Padşahı öldürüb özü keçdi onun yerinə, əyləşdi taxtda.

Sabahısı gün öz adamlarından bir dəstə göndərdi padşahın zənəninin yanına. Bir namə də yalandan padşahın dilindən yazdı ki, bəs naxoşam, gərək durmayıb gələsən. Padşahın külfəti kəcavəyə minib bu qasidlərlə yola düşdü. Gəlib bunlar bir dağın ətəyində düşərgə elədilər. Elə ki, gecə yarıya gəldi, bu qasidlərin başçısı durub gəldi padşahın arvadının çadırına. Vəzir ona tapşırırdı ki, arvadı da, uşağı da orda

öldürsün. Gəlib girdi içəriyə, tutdu arvadın qolundan. Arvad gördü ki, bu məlunun fikri pisdə, üzün ona tutub dedi:

– Sən nə kimsənəsən ki, öz padşahının arvadına sataşmaq istəyirsən.

Qasidbaşı gülüb dedi:

– Nə padşah, nə padşah arvadı? Sənin ərin çoxdan o dünyaya təşrif aparıb. İndi padşah sənin ərinin vəziridir. Biz də onun əmrilə gəlmişik ki, səni də, uşağını da göndərək atasının yanına.

Arvad bunu eşitcək uşağı qarmalayıb özün atdı bayıra. Qasidbaşı bir səs vurdu, keşikçilər oyandılar, düşdülər arvadın dalına. Arvad gördü yox, az qalıb ki, çatsınlar, bir yerə, bir göyə baxıb uşağı atdı dərəyə. Keşikçilər çatıb arvadı öldürdülər, tay uşağın dalınca dərəyə enmədilər, bildilər ki, o da hökmən orda daşlara dəyib ölüb.

Bunlar padşahın yanına getməkdə olsunlar, sənə kimdən xəbər verim, köhnə padşahın qardaşından.

Köhnə padşahın bir qardaşı var idi. Bu vaxtlarda səyahətə getmişdi. Səyahətdən qayıdıb işi belə görəndə baxdı ki, onu da öldürəcəklər, başına bir az adam yığıb çəkildi dağa. Padşah bu əhvalatı eşidib onun dalınca qoşun göndərdi. Ancaq qoşun onu tuta bilmədi. Padşahla onun arası nə düzəldi, nə də onu yox eləyə bildi. Vəzir hər nə tədbir gördüse vecə gəlmədi ki, gəlmədi.

Köhnə padşahın qardaşı getdikcə qüvvətləndi. Bunlar bir gün gəlib həmin dağa çıxdılar. Əsgərlərin biri burda dərədə, şir yuvasının qabağında oynayan bir uşaq tapdı; gətirdi padşahın qardaşının yanına. Padşahın qardaşı baxdı ki, bu uşağın qolunda bir bazubənd var. Bazubəndi oxuyub gördü ki, öz qardaşının uşağıdır. Demə bu həmin uşaqmış ki, arvad bunu dərəyə atmışdı. Uşaq şir südü ilə bəsləndiyinə görə adın qoydular Şirzad. Amma Şirzad elə doğrudan da şir kimi gümrah bir uşaqdı. Qərəz, bu uşaq elə xırdalığından at belində gəzdi, ox atdı, qılinc-qəmə oynatdı. On dörd-on beş yaşına çatanda əməlli-başlı bir pəhləvan oldu.

Bu xəbər ki, yayıldı ətrafa, padşahın oğlu tapılıb, öz əmisinin yanındadı, bunların gücü bir az da artdı. Vəzir gördü yox, iş xarabdı. Tədbir, tədbir, axırda günlərin birində böyük bir yaylaq tikiirdi, gözəl, həm də hiyləgərlikdə şeytana papaq tikən qızını da aparıb qoydu ora.

Şirzad bir gün təkbaşına gəzməyə çıxmışdı. Gəzə-gəzə gəlib həmin bu yerə çıxdı. Yaman acı olmuşdu. Bir ox qoydu çilləyə, atıb bir

quş vurdu. Quş gedib düşdü həmin bu qızın qalaçasına. Şirzad bir kəmənd atıb qalxdı bura. Baxdı ki, küləfərəngidə bir qız oturub, bir qız oturub ki, suya deyir axma, aya deyir baxma.

Qız Şirzadı görcək gəlib pələti açıb onu dəvət elədi evə. Özü də tez atasına qasid göndərdi ki, durmasın gəlsin, Şirzadı salmışam cəngə. Şirzad eys-ışrətə məşğul idi, bir də pəncərəyə baxdı gördü nə, dəryayi-ləşkərdi ki, gəlir. İşi başa düşdü. Qalxdı ayağa. Elə birinci dəfə qızın başın kəsib onu cəhənnəmə vasil elədi. Sonra tez özün məhləyə salıb mindi ata. Dalın bariyə tərəf verib başladı cəngə. Sən olasan bir, düşmən ola dəryayi-ümman. Şirzadın hər tərəfin aldılar. Şirzad baxdı ki, daha lap gücdən düşür. Elə az qalmışdı ki, onun işini bitirələr, bir də bir səs gəldi ki:

– Qardaş oğlu, qorxma gəldim.

Şirzad əmisinin səsin tanıdı, elə bildi ki, gözləri işıqlandı, qollarına qüvvət gəldi. Özünü vurdu dəryayi-ləşkərə. Bir cəngi-məğlubə oldu ki, ruzigarın gözü belə şey görməmişdi. Qoşundan qırılan qırıldı, təslim olan oldu, padşahı öldürüb şəhəri aldılar. Şirzad padşahlığı əmisinə verib, özü başladı keyf eləyib, gün keçirməyə.

Padşahın, yəni Şirzadın əmisinin iki oğlu var idi. Ancaq padşah Şirzadı onlardan çox istəyirdi. Bu oğlanların ürəyinə vəsvəsə düşdü. Gözləri bunu götürmədi. Padşah bunu sezib, bir gün onların üçün də çağırırdı hüzuruna, dedi:

– Balalarım, siz üçünüz də mənim balamsız. Mən o adamı çox istərəm ki, igid olsun. Sizin hansınız igidsiniz?

Hərə üzün bir tərəfə çevirdi. Padşah bunu görüb dedi:

– Demək, hamınız özünüzü igid hesab eləyirsiniz. Onda mən bir şərt qoyuram. Kim mənim atımın ayağının dəymədiyi yerdən mənə görmədiyim bir şey gətirsə, o igiddi. Böyük oğlan qabağa yeridi, zəmini-ədəb öpdü, padşah da ona yol xərci verib mürəxxəs buyurdu.

Oğlan atı minib yola düşdü. Gecəni gündüzə saldı, gündüzü gecəyə saldı, düz iki ay yol getdi. İki ayın tamamında bir yerdən keçirdi, birdən onun atı xorradı. Atı dayandırıb gördü ki, bir ağacın dibində böyük bir ləl var. Atdan düşdü, fikirləşdi ki, əgər atam bu yerlərə gəlmiş olsaydı, yəqin ki, bunu burda qoymazdı. Ləli götürüb atın başın qaytardı. Şəhərdə xəbər çıxdı ki, padşahın böyük oğlu gəlir. Bəli, padşah əmr elədi, onu pişvaz elədilər. Sabahı hamı geyindi, kecindi, hərə öz yerin tutdu, divan quruldu, oğlan gətirdiyi ləli bir xonçaya qoyub

gətirdi padşahın hüzuruna. Padşah oğlunun alnından öpdü, bir açar verib dedi:

– Şəhərin qırağındakı dağın altında bir kaha var. Kahada mənim qırx otağım var. Apar bu ləli qoy on birinci otağa!

Oğlan gedib on birinci otağı açıb gördü bura o cür ləllərlə doludu.

Növbə gəldi ortancıl oğula. Bu da üç ay yol gedəndən sonra çatdı bir meşəyə, gördü ki, burda yaxşı meyvələr var. Dedi bir-ikisin dərim yeyim, yaxınlaşdı, gördü bunlar hamısı qızıldı. Bir heybə bunlardan doldurub yola düşdü. Bəli, gəlib çatdı. Padşah bunun da alnından öpüb dedi:

– Get apar qoy iyirmi birinci otağa!

Oğlan gedib gördü ki, o otaq da doludu elə qızıl meyvələrlə.

Növbə gəldi Şirzada.

Şirzad zəmini-ədəb öpüb dedi:

– Əmi, mən sənin atınla gedəcəyəm.

Padşah əmr verdi, öz atını verdilər Şirzada. Şirzad atı minib düşdü yola, atın başın buraxdı. At birbaşa yola düşdü, ətrafına heç fikir verməyib gedirdi. Beləliklə, düz altı ay getdi, yeddinci aya dönəndə birdən at dayandı, bir fırxırıb ayağın yerə döydü, bir də ki, dönüb dala baxıb kişnədi, özün cəmləşdirdi. Bəli, Şirzad bildi ki, at bundan o yana getməyib. Atın dəhnə yüyənindən dartıb başladı yavaş-yavaş sürməyə. Bir qədər getmişdi, bir də gördü yerdə bir şey yanır. Atı saxladı, düşüb baxdı, gördü bu, özü-özündən yanan bir çıraqdı. Çırağın oraburasına baxanda gördü bunun bir yerində yazılıb ki, “ay bunu tapan adam, bu çıraqdan dünyada iki dənədi”. Şirzad fikirləşdi. Ola bilər ki, bunun birini də əmim tapmış ola, ürəyində qət elədi ki, ikincisini də tapmamış evə dönəsi deyil. Atın qarınaltısını bərkidib yola başladı.

Çox gəzdi, az gəzdi, orda deyildim, hesablayaydım, axır gəlib çıxdı bir şəhərə. Karvansarada düşüb bir mənzil kirələdi ki, bir gün qalıb bir az istirahətçilik eləsin. Gecə bunun mənzilinə bir dənə də adam gəldi. Şirzad bir də baxdı ki, bu qonaq xurcundan bir dənə çıraq çıxarıb yandırdı. Baxdı ki, adə, elə həmin çırağın tayı.

Şirzad qonaq ilə tanış oldu. Öz əhvalatın ona danışdı həmin çırağı ondan istədi. Qonaq dedi:

– Mən çırağı sənə verrəm, ancaq sən də əvəzində mənə bir şey verərsən.

Şirzad dedi ki:

– Hər nə istəsən, hazıram verməyə.

Onda qonaq dedi ki:

– Burdan bir aylıq yolda divlər olurlar. Onların yaxşı göyərçinləri var. Əgər o göyərçinlərdən bir cüt erkək, dişi mənə gətirə bilsən, mən bu çırağı sənə verərəm.

Şirzad razı oldu. Yolu ondan soruşub sabah tezdən “ağamı Allah saxlasın” – deyib yola düşdü. Az getdi, üz getdi, dərə, təpə düz getdi, gəlib həmin yerə çatdı. Bir dağın ətəyindən keçəndə bir də bir səs eşitdi. Dönüb gördü ki, dağın üstündə bir ağ quş oturub onu çağırır. Şirzad dayandı. Quş dedi:

– Şirzad, o adam səni ölümə göndərir. Bu divlər o göyərçinləri atalarından çox istəyirlər. Sən gərək gecəni yarıya verib, onları yuxuladıb sonra gedəsən.

Şirzad atdan düşdü, gözlədi, gecə özün verdi bariya tərəf. Barının yanına çatmışdı ki, bir də gördü quş deyir:

– Şirzad, tamah sənə güc eləməsin! Bir cütdən artıq tutmayasan ha...

Şirzad barıdan aşıb girdi məhləyə. İməkləyə–iməkləyə gəlib çatdı göyərçinlərin yanına. Baxdı, vallah, bunlar elə göyərçindirilər ki, elə bir cüt göz lazımdı ki, bunlara tamaşa eləsin. Bunlardan bir cüt tutdu. İstədi qayıtsın, hər nə qədər elədi, ayaqları getmədi, gözü qalmışdı göyərçinlərdə. Axırda özün saxlaya bilməyib, bir cüt də tutdu. Elə bil ki, elə göyərçinlər buna bəndmişlər. Bir səs–küy qaldırdılar ki, tay nə bilim necə. Divlər oyanıb Şirzadı tutdular.

Şirzad əhvalatın düzünü onlara danışdı. Onlar dedilər ki:

– Biz bunlardan bir cüt verərik sənə, amma bu şərtlə ki, bu yaxınlarda divlər var, onlarda yaxşı üzüm var, o üzümdən bir səbət bizə gətirəsən.

Şirzad atını minib üz qoydu o tərəfə. Az getdi, çox getdi, gəlib çıxdı həmin divlərin vilayətinə. Elə atdan düşüb təzəcə çəkilmişdi bir kolun dibinə ki, həmin səsi yenə də eşidib başın qaldıranda ağ quşu başının üstündə gördü.

– Şirzad, mənim məsləhətimə qulaq asmadın. Ona görə də müsbətə düşdün. Açıq qulaqlarını, yaxşı eşit! Bax sənə deyirəm, tamah eləyib, ikinci səbəti götürməyəsən ha...

Şirzad gözlədi, gecəni yarıya verib kəməndi atdı bariya, kəməndən sallana–sallana dırmaşdı düşdü o tərəfə. Sürünə–sürünə gəldi anbara. Gördü budu ha üzüm səbətləri düzülüb burdan ora. Fikirləşdi

ki, qoy bir az qabaqca özüm yeyim, sonra da bir səbət aparım. Əyləşdi səbətin başında. Şirzad kimi bir pəhləvana bir səbət üzüm nə edəcək? Onun harasında qalacaq? Bir, iki, üç, beş səbət qurtardı. Elə səbətdəki axırıncı salxımı götürmüşdü ki, bir də gördü səbət yenə doldu üzümlə. Şirzad gözlərinə inanmadı. Bir səbət də çəkdi qabağına, yenə yedi. Elə ki, üzüm qurtardı, səbət yenə qeybdən doldu. Şirzad qaldı məəttəl. Səbətin birin götürdü, fikirləşdi ki, ay dili-qafil, heç insaf deyil ki, mən bu səbətlərin birin də əmimə aparmayam. Tamah ona güc elədi, ikinci səbəti də götürdü. Elə əlin ikinci səbətə vurmuşdu ki, bütün səbətlər qışqırdılar. Divlər tökülüb onu tutdular. Şirzad bütün qəziyyəsinə bunlara danışdı. Divlərin böyüyü bir bədheybət şeydi, üzün tutdu Şirzada dedi:

– Bu yaxınlarda ağ divin məskənidir. Onun bir qızı var ki, mən ona aşiqəm. Əgər onu mənə gətirsən sənə bir səbət üzüm verərəm.

Şirzad atı mindi. Kor-peşiman, özün söyə-söyə üz qoydu indi də ağ divin vilayətinə. Bəli gəlib çata-çatdaydı ki, yenə ağ quş kəsdi onun başının üstünü, dedi:

– Ey tamahkar insan, sən bu dəfə hökmən ölümə gedirsən. Qulaq ver mənə. Ağ divin qızı bu saat yeddi günlük yuxudadı. O, ayda bir dəfə belə yatır. Yeddi günlük yuxu yatanda o qırx saçı ilə çarmıxa çəkili olur. Onu açmaq sənə mümkün olmaz. Məgərinki ağ divin sərtövlədə qırx çarmıxlı bir atı var. Onun yanına quş quşluğu ilə düşə bilməz. Sən gərək o atı minəsən, sonra qızı yerdən qaldırasan. Birinci dəfə qaldırdın qaldırmısan, qaldırmadın dizəcən daş olacaqsan, ikinci dəfə qaldırmasan qurşağa kimi, üçüncü dəfə qaldırmasan bütün daş olub qalacaqsan orda.

Şirzad yetişdi məhəlli-məxsuda. Özün verdi sərtövləyə. Gördü bəli, ağ quşun dediyi kimi burada bir at var ki, elə bil əjdahadı. Özün cəmləşdirdi, bir qoşa təpik vurub atıldı, tər lan turaca qonan kimi qondu atın belinə. Özün atın belində rahatlayandan sonra, elə ki, dəhnə-yü-yəni əlində möhkəmlətdi, ondan sonra qılıncın çəkib bir-bir ipləri üst-dən yuxarı kəsməyə başladı. At çarmıxdan azad olandan sonra istədi bir güc eləsin, gördü yox, üstündəki can o candan deyil. Şirzad onun başın döndərdi qızın yanına. Gəldi çatdı qızın bərabərinə. Gördü qız, nə qız. Doğrudan elə bil Muğan durnasıdır. Əyildi, əlin saldı qızın belinin altından, bir dəfə güc verdi, heç bir şey çıxmadı. Baxdı ki, bəli, dizə qədər oldu daş. Bir də əlin saldı, yenə güc verdi, qız yerindən

tərpəndi, amma qaldıra bilmədi. Qurşağa kimi oldu daş. Şirzad atın yüyənini bərk tutub dedi:

– Vallah, bu dəfə ya səni qaldıracağam, ya atın belin sındıracağam.

Əlin yenə də saldı qızın belinə. Bir “ya mədəd” deyib qızı dik qaldırdı. Baxdı ki, daşdan silkindi. Birbaş atı vurdu. Daldan dala baxmayıb atı çapdı. Bir qədər keçəndən sonra səs-səmir kəsildi. Şirzad atı möhkəm vururdu, bir də yenə ağ quş zahir oldu.

– Şirzad, mənə qulaq as! Bu qızın yuxudan oyanmağına bir saat qalıb. Bu yuxudan duranda elə qışqıracaq ki, bütün dağ, daş zəlzələyə gələcək. Sənin qulaqların o səsə tab gətirməyib partlar. Atdan düş, bu saat bir arşın eni, üç arşın dərinini bir xəndək qaz, gir içinə gizlən! Bax sənə deyirəm, o vaxta qədər çıxmazsan ki, o anasının südünə and içməyə.

Şirzad atdan düşdü. Ağ quşun dediyi kimi bir xəndək qazıb girdi içinə. Doğrudan da yarım saatdan sonra qız elə qışqırdı ki, üç arşın dərinlikdə Şirzadın tükləri dik-dik durdu.

Şirzad öz-özünə dedi:

– Əcəb almalı zənəndi. Hər yuxudan duranda belə qışqırsa, şəhərdə qulaqlı adam qalmaz.

Qız bir o yana baxdı, bir bu yana baxdı, özündən başqa heç kəsi görmədi. Orasın da deyim ki, Şirzad onu möhkəm-möhkəm bir ağaca sərimişdi.

Qız başladı yalvarmağa ki:

– Kimsən, hər nəyə deyirsən and içim, çıx məni aç, mən tay oldum sənin.

Şirzad o vaxta qədər çıxmadı ki, qız anasının südünə and içdi. Şirzad çıxdı, qızı açdı, aldı yəhər qaşına, düşdü yola. Az getmişdilər, çox getmişdilər, bir külək qopdu, bir səm əsdi, bir səm əsdi ki, dedi atdan düşüb bir yerdə daldalanmasaz, əhdinizi kəsəcəyəm.

Şirzad gördü daha əlac yoxdu. Gördü bir qalaça var, atı vurdu qalaçanın pələtinə tərəf ki, atdan düşə. Ağ quş caynağında bir qırmanc, alıcı quş kimi şığıdı Şirzadın üstünə. Hər tərəfdən düşmək istədisə qoymadı. At qaçır, ağ quş vurur, at qaçır, ağ quş vurur. Yazıq Şirzad belə bir halda bəlkə yalan olmasın iki saat bu küləkdə, qiyamətdə at çapdı. Bir saatdan sonra külək kəsildi, ağ quş da qalxdı göyə.

Elə bir az getmişdilər bir də gördülər bir gözəl at, belində bir qızıl yəhər otlayır. At elədi ki, elədi ki, elə bil belinin üstü bir yumurtadı.

Qız dedi:

– Şirzad, bu atı tuta bilsəydik mən minərdim, həm sən rahat olardın, həm də mən.

Elə bu sözdəydi at kişnəyib başladı bunlara yaxınlaşmağa. At lap yaxınlaşanda Şirzad əlin uzatdı ki, onu tuta, ağ quş ildırım kimi şığıyib Şirzadın əlinin üstündən vurdu, atı da vurub qaçırtdı. Şirzad ağ quşun bu hərəkətlərindən çox pərt oldusa da ancaq bağırsağın dişinə tutub bir söz demədi. Bu minvalla gəldilər. Bəli, birinci divlərin qalaçası görünmədi, ağ quş dedi:

– Dayan, Şirzad, mən görürəm ki, sən bu qızı istəyirsən, bu qız da səni. Bunu aparıb divlərə vermək kişilikdən deyil.

Nə elədi, nə eləmədi, düşdü həmin qızın surətinə, dedi:

– Qız qoy burda gözləsin, apar məni divlərə təhvil ver.

Şirzad qızı çöldə qoydu, ağ quşu qız əvəzinə aparıb divlərə təhvil verib, bir səbət üzüm aldı. Qayıtdı qızı da götürüb yola düzəldi. Gəlib çatdılar üzüm istəyən divlərin vilayətinə. Elə qalaçaya çatmışdılar ki, ağ quş özün yetirdi.

– Dayan, Şirzad, məni apar üzüm əvəzinə təhvil ver!

Şirzad qaldı mat məəttəl ki, bu necə işdi. Qərəz, aparıb bu dəfə də onu üzüm əvəzinə təhvil verib bir cüt göyərçin aldı. Gedib bu minval ilə çatdılar haman çıraq olan şəxsın yanına. Qərəz, burda da göyərçin adına ağ quşu təhvil verib çıraq alıb düzəldi yola, öz əmisinin vilayətinə getməyə. Gedib şəhərə çatanda, gördü bir qoca kişi dayanıb. Kişi bunları görcək dedi:

– Hardasız? Di gəlin çıxın da!

Şirzad baxdı ki, bu ağ quşdu.

Bəli, əmisi əhvalatı bildi, bunları pişvaz elədilər. Əmisi şeylərə baxıb Şirzadın alnından öpüb dedi:

– Bala, sən gətirdin.

Qırx gün, qırx gecə toy eləyib qızı aldılar Şirzada.

Gəlinlə bəy gərdəyə girən gecə Şirzad gəlinin yanına girəndə, ağ quş da onunla bərabər girdi. Şirzad nə qədər elədisə, ağ quş dedi:

– Olmaz ki, olmaz. Mən də bu gecə burda yatacağam.

Şirzad çox dedi, ağ quş az eşitdi. Üzünə salıb gecəni onlarda bir otaqda yatdı. Səhər tezdən Şirzad əmisinin yanına gedib ağ quşun gəcəki işini ona dedi, özü də xahiş elədi ki, ağ quşu məmləkətdən çıxarsın. Əmisi bilirdi ki, ağ quş ona çox kömək eləyib. Nə qədər dəlil-dələyl elədi, olmadı ki, olmadı. Axırda ağ quşu çağırtdırıb əhvalatı ona bildirdi.

Ağ quş dedi:

– Ondan soruşun görək, mən ona nə pislik eləmişəm?

Şirzad qaşqabaqlı dedi:

– Məni çovğunda, qiyamətdə qoymadı atdan düşüb, özümü qoruyam, qızıl yəhərli atı qoymadı tutam, bu gecə də ki, belə.

Ağ quş bir ah çəkib dedi:

– Çovğunda ondan ötrü qoymadım sən düşsən ki, o çovğun qızın atasıydı. Sən ki, nə qədər o atın üstündəydin, o sənə bata bilmirdi. İstəyirdi səni atdan yerə salıb öldürsün. Belədi, ya belə deyil, qız? – deyib üzün tutdu qıza.

Qız dedi:

– Bəli, belədi.

– O qızıl yəhərli atı qoymadım tutasan, ona görə ki, o, qızın əmisi idi. Sənin əlin ona dəycək o səni çəkib atdan vuracaqdı yerə. Belədi, ya belə deyil, qız?

Qız dedi:

– Bəli, belədi.

– Bu gecə sənin yanında ona görə yatdım ki, qızın qardaşı qara ilan olub gəlmişdi səni həlak eləsin. Gecə sən yuxuda ikən mən onu öldürmüşəm, bu da cəmdəyi. Belədi, ya belə deyil, qız?

Bunu deyib bir yekə ilan cəmdəyi atdı ortalığa.

Qız dedi:

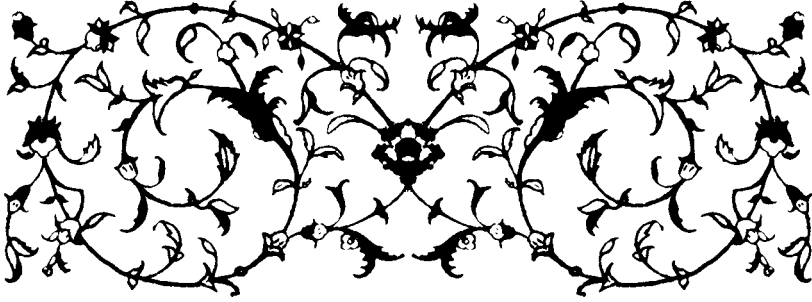
– Bəli, düzdü.

Sonra ağ quş bir ah çəkib dedi:

– Mənim alımda yazılmışdı ki, mən gərək bir adama kömək eləyəm. Əgər o adam mərd çıxsa, ona gedəm, əgər nankor çıxsa öləm. İndi mənim vaxtım tamamdı, mən ölürəm.

Bunu deyib ağ quş daş oldu. Hamı ağladı. Amma ki, ağlamaqdan nə çıxacaq?.. Şirzadın namərdliyi onu daşa döndərdi.

ÜÇ BACININ NAĞILI

Biri var idi, biri yox idi, Allahdan başqa heç kəs yox idi. Bir kişi var idi, bunun üç dənə qızı var idi. Günlərin bir günündə bu kişi hazır-laşdı getsin bazara, çağırıb qızlarını soruşdu ki, balam, mən gedirəm bazara, deyin görüm, sizə nə alım gətirim.

Böyük qız dedi:

– Mənə bir dənə soğan qabığından köynək al!

Ortancıl qız dedi:

– Mənə bir dənə zər-qumaşdan çarğat al!

Kiçik Mazarat dedi:

– Mənə bir dənə pişik al!

Kişi getdi bazara. Satmalısın satdı, almalısın aldı, qayıdan baş kiçik qızına bir pişik, ortancıl qızına zər-qumaşdan çarğat aldı, ancaq nə qədər vurnuxdu, soğan qabığından köynək tapmadı ki, tapmadı. Kişi axşamacan axtardı, qaş qaralanda çar-naçar bazardan çıxdı, düzəldi yoluna. Az getdi, çox getdi, yorulub bir daşın dibində oturdu. Böyük qızın istədiyini tapmamışdı deyin çox bikef idi. Bu vaxt yoldan bir dərviş keçirdi, diqqət ilə kişiyə baxdı, batıb gördü ki, kişi çox bikefdi. Yaxınlaşıb onun dər-dini soruşdu. Kişi dedi, hal-qəziyyə belə... Qızım mənə soğan qabağından köynək tapşırılmışdı, cəmi şəhəri ayaqdan saldım, tapmadım, indi əliboş qayıtdığıma görə belə bikeyfəm.

Dərviş dedi:

– Kişi, sən gəl o qızı ver mənə, mən ona soğan qabığından köynək alım.

Aılışdılar, verişdilər, üç gün, üç gecə toy eləyib qızı dərvişə verdilər. Qız köçüb gəldi dərvişin evinə. Dərviş sabahısı günü evə gəlib dedi:

– Canım qurban, gözüm qurban, bir dur ayağa, fırlana-fırlana küpədən bir az qovurma çıxar, gətir yeyək!

Qız getdi küpənin ağzını açdı ki, qovurma çıxartsın, bir də nə gördü? Qovurma adam ətindəndi. Demə dərviş div cinsindən imiş. Əlqərəz, gətirdi qovurmanı qoydu ortalığa. Dərviş başladı yeməyə. Baxdı ki, qız yemir.

Dedi:

– Canım qurban, gözüm qurban, niyə yemirsən?

Qız dedi:

– Yox, yeyirəm.

Amma qız yemirdi. Tikələri dərvişin qorxusundan götürüb, yemək bəhanəsinə aparıb yaxasından salırdı can köynəyinin içinə. Dərviş bunu duydu. Bir az keçəndən sonra birdən qıza qayıtdı ki:

– Canım qurban, gözüm qurban, dur bir ayağa, fırlana-fırlana bir az su gətir içək!

Qız durdu ayağa ki, su gətirsin, ətlər köynəyinin içindən töküldü yerə. Dərviş onu aparıb o biri otaqda saçlarından mıxladı divara.

Toydan bir neçə gün sonra ortancıl bacı fikirləşdi ki, durum gedim, görün bacım necədi. Gəldi, gördü dərviş oturub, amma bacısı yoxdu.

Dedi:

– Bəs bacım hanı?

Dərviş cavabında dedi:

– Bağa gəzməyə gedib. Otur, indi gələr.

Qız oturdu. Bir balaca keçəndən sonra dərviş ona dedi:

– Canım qurban, gözüm qurban, dur ayağa fırlana-fırlana küpədən bir az qovurma çıxart, gətir yeyək! Mən acmışam, bacın gələncən gözləyə bilmərəm.

Qız durdu ayağa, getdi küpənin sələyin açdı, bir də nə gördü? Qovurma adam ətindəndi. Ta heç bir söz deməyib gətirdi qovurmanı qoydu yeznəsinin qabağına. Dərviş başladı yeməyə. Amma qız o biri bacısı kimi tikələri yaxasından can köynəyinin içinə salırdı. Dərviş birdən dedi:

– Canım qurban, gözüm qurban, dur bir ayağa, fırlana-fırlana bir az su gətir içək!

Qız ayağa duranda ətlər köynəyinin içindən töküldü yerə. Dərviş bunu da aparıb, bacısının yanında saçlarından asdı divara.

Xırda Mazarat gözlədi, gördü bacısı gəlmir. Fikirləşdi ki, yəqin böyük bacım naxoşlayıb, odu ki, ortancıl bacım da gəlib çıxmadı, gedim görüm nə olub. Durdu ayağa, gəlmiş gördü ki, yeznəsi oturub, amma təkdi, bacıları evdə yoxdu. Soruşdu:

– Bu bacılarım hanı?

Dərviş cavab verdi ki:

– Getdilər bağa gəzməyə. Bir az otur, indi harada olsalar gəlib çıxarlar.

Qız oturdu. Bir azdan sonra dərviş bu qıza da üzün tutub dedi:

– Canım qurban, gözüm qurban, dur fırlana–fırlana bir lana küpədən bir az qovurma çıxart, gətir yeyək!

Qız durdu ayağa, gedib elə küpənin ağzını açanda adam ətinin qoxusu onu vurdu. Qız işi anladı, amma heç bir söz deməyib gətirib qoydu ortalığa. Başladılar yeməyə. Qız tikələri bir-bir götürüb salırdı yanına. O saldıqçan da pişiyi də yeyirdi. Dərviş bir azdan qayıtdı ona ki:

– Canım qurban, gözüm qurban, dur fırlana–fırlana bir az su gətir içək!

Qız ayağa duranda dərviş baxdı ki, bu qızdan ət düşmədi. Ətlərin hamısını pişik yemişdi axı. Bunu görəndə dərviş öz ürəyində dedi: hey gidi namərd! Elə mənə layiq arvad budu ki, budu.

Ta onu evə qayıtmağa qoymadı. Gecəni qaldılar, səhər tezdən dərviş dedi:

– Canım qurban, gözüm qurban, mən qırx günün səfərinə gedirəm. Bacıların gələncən heç yana getmə! Ala, bu da otaqların açarları. Otuz doqquz dənədi. Qırxıncı otağın açarı məndədi. Onu açmazsan!

Qız dedi:

– Yaxşı.

Dərviş gedəndən sonra qız başladı otaqları gəzməyə. Otaqlarda o qədər qızıl, gümüş, ləl, cəvahirat var idi ki, ta hədsiz, hesabsız. Otuz doqquz otağın otuz doqquzunu da gəzdirdi, çatıb qırxıncının qabağına, gördü ki, qapısı bağlıdır. Mazaratın mazaratlığı tutdu. Öz-özünə dedi: yəqin bu otaqda o birilərdəkindən də qiymətli, tamaşalı şeylər var ki, dərviş açarını mənə vermədi.

Qızı maraqlandı. Fikirləşdi ki, bunu necə olsa gərək mən hök-mən açam. Əlləşdi, vuruşdu, axırı ki, qapını güc-bəla ilə açdı, girdi

içəriyə. Gözləri dara sataşanda qızın huşu başından dağıldı. Baxdı ki, bacılarının ikisi də burda saçlarından asılıblar dara. Lap handa handadı ki, nəfəsləri getsin, gəlməsin. Tez yüyürüb ikisini də açdı, yorğan-döşəyi salıb yerlərini rahatladı. De bir gün, de iki gün, qızlar yavaş-yavaş rəngə-rufa gəlməyə başladılar. Soruşdu ki:

– Bu çonənbər görmüş sizi niyə bu günə salıb?

Qızlar əhvalatı bizim bildiyimiz kimi bacılarına nağıl elədilər. Balaca Mazarat durdu ayağa, bir təlis götürüb qızıldan, gümüşdən doldurdu içinə, özün verdi bir zərgərin yanına.

– Zərgər qardaş, ala bu qızılları, mənə elə bir qutu qayır ki, onun içi üç adam, bir-iki aylıq azuqəsi ilə tutsun. Qutu öz-özünə yerisin. Elə ağır olsun ki, yerdən qaldırmaq mümkün olmasın. Özü də içindən bağlanıb, içindən açılsın.

Zərgər qızılları alıb, qızın dediyi kimi bir qutu qayırdı. Qız bir az yeməli, bir az vəzndə yüngül, qiymətdə ağır şeylərdən götürüb, bacıları da yanına alıb düşdü yola. Qutunun bir xırda pəncərə kimi deşiyi var idi. Bir neçə gün getmişdilər, qız bir də deşikdən baxdı ki, budu dərviş qabaqdan gəlir. Tez qutunun deşiyini örtüdü. Doğrudan da dərviş gəlirdi. Baxdı ki, yolda bir qəşəng qutu öz-özünə gedir. Fikirləşdi ki, elə yaxşı oldu. Bunu tutub apararam canım qurban, gözüm qurbanıma. Yaxınlaşdı, ha əlləşdi, ha əlləşdi, qutunu yerdən qalxıza bilmədi ki, bilmədi.

– Eh, gedib ona bundan da yaxşısını qayırtdıraram – deyib, düzəldi yoluna.

Qızlar yollarına davam etdilər. Az getdilər, çox getdilər, gəlib bir padşahın vilayətinə çıxdılar. Rastrah qutunu sürdülər padşahın həyətinə. Camaat bir də baxdı ki, budu bir dənə qutu gəldi, girdi həyəətə. Yığışdılar bu qutunun başına. Ha baxdılar, ha baxdılar, heç şey anlamadılar. Padşah ömr elədi qutunu sındırınsınlar. Kiçik Mazarat gördü ki, iş xarəbdı, içəridən dedi:

– Biz qaçıb sənə pənah gətirmişik. Əgər qonaq qəbul eləyirsən, qoy burda qalaq, əgər eləmirsən çıxıb gedərik, ta bizim qutunu niyə sındırırsan?

Padşahın oğlu gördü ki, səs qız səsidı. Bildi ki, burda bir iş var. Odu ki, atasından təvəqqe elədi ki, qutunu sındırmasın. Padşahın da gözünün ağı-qarası bir oğlu var idi. Odu ki, onun xətrindən keçmədi. Qutu qaldı.

Qutu hər gün səhər həyətdən çıxıb gedir, gəzir, dolanır, axşam qayıdıb gəlirdi. Padşahın oğlu da həmişə onların dalınca gəzirdi ki, bir təhər eləyib onları bir görsün. Amma qızlar qutudan heç çıxmırdılar deyən padşahın oğlu onları görə bilmirdi.

Bir gün səhər tezdən qutunun içindən belə bir səs gəldi:

– Ay burda olan adamlar, bu qutunun üstünə bir qazan, bir qov, bir daraq, bir az da sabun qoyun!

Padşahın oğlu bunu eşidən kimi əmr elədi hamısını qoydular. Qutu yola düşdü. Padşahın oğlu da vəzirin oğluyun bərabər qarabaqara bunların dalınca gəlib, axırda çatdılar bir meşəyə. Elə ki, qızlar arxayın oldular ki, ta şəhərdən uzaqlaşsınlar, burda onları görənlər olmaz, qutudan çıxdılar ki, su qoyub başlarını yusunlar. Padşahın oğluyun vəzirin oğlu elə bunları görcək huşları başlarından dağıldı. Bir vaxt ayılıb gördülər ki, qızlar yuyunub da, gedib də, bunlar elə qalıblar meşədə. Oğlanlar ikisi də durub döndülər şəhərə. Səhər tezdən padşahın oğlu gəldi qutunun bərabərinə, dedi:

– Ta bəsd! Çıxın qutunun içindən! Dünən başınızı yuyanda üçünüzü də görmüşük.

Qızlar gördülər ki, iş açılıb, ta gizlənməkdə bir fayda yoxdu, qutudan çıxdılar. De padşaha, vəzirə xəbər göndərildi, məsləhət, məşvərət, axırda böyük qızı vəzirin oğluna, ortancıl qızı vəkilin oğluna, kiçik Mazaratı da padşahın oğluna aldılar, qırx gün, qırx gecə toy elədilər.

Amma kiçik Mazarat elə qorxudaydı ki, dərviş axırda gəlib çıxacaq. Ona görə də padşahın oğlu iki qatlı bir ev tikdirib, qızı yuxarıdakı qatda saxlayırdı. Birinci qatdan ikinci qata çıxan pilləkanın hər pilləsinə o tərəf bu tərəfli iki dənə zınqırov qayırtırıb qoymuşdu ki, pilləyə ayaq basacaq zınqıldayıb səs salırdı. Pilləkanın bir tərəfinə bir aslan, o biri tərəfinə də bir qaplan bağlatdırmışdı. Eyvanda da həmişə bir bölük əsgər qaravul çəkirdi. Onlar beləcə şad, xürrəm yaşamaqlarında olsunlar, biz görək dərviş necə oldu...

Necə ki, demişdik, dərviş səfərdən qayıdanda yolda qutuya rast gəldi. İstədi götürsün, ancaq gücü çatmadı. Bu fikir ilə getdi ki, birini də özü qayırtırsın. Gəldi, girdi evə, gördü nə qız, nə filan... Tez qaçdı qırxıncı otağa, gördü qapı sındırılıb. Girdi içəriyə nə gördü?.. Bir həsir qalıb, bir də Məmməd Nəsir¹⁴, oba köçüb yurdu boş. Qızlardan bir əsər yoxdu. Qızıllara baxdı, gördü ki, onlardan da götürülüb. Bildi ki, yolda qabağına çıxan elə onlar özü imiş. De bir az puldan-muldan

götürdü, düşdü şəhərbəşəhər axtarmağa. Axtara-axtara gəlib çıxdı həmin bu şəhərə. Axtara-axtara gəlib çıxdı həmin bu şəhərə. Axtara-axtara gəlib çıxdı həmin bu şəhərə. Ordan, burdan soraqlaşib öyrəndi ki, bəli, bir belə qutu bura gəlib, içindən də üç qız çıxıb. Bəli, bunu da öyrəndi ki, kiçik qızı padşahın oğlu alıb. Bir neçə vaxt qaldı burda, amma heç bir yol ilə qızın yanına gedə bilmədi. Axırı, günlərin bir günündə gedib bazardan bir az pambıq aldı, iki şaqqa ət aldı, bir az da bihuşdarı alıb gəldi mənzilə. Bu bihuşdarıdan bir az noğul qayırıb tökdü cibinə. Gecə özün saldı bir qaravul sifətinə, girdi qızın keşikçilərinin arasına. O biri cibindəki doğurçux noğuldan bir-ikisini atdı ağzına. Qaravulçulardan biri gördü ki, bu noğul yeyir. Dedi:

– Nə yeyirsən? Mənə də ver!

– Noğuldu, ala, – deyib hərəsinə bir-iki dənə verdi. Qarovulçular noğulları yedilər. Bir az keçməmişdi ki, hamısı bihuş olub yığıldılar yerə. Dərviş tez qalxdı ayağa. Ətdən bir şaqqa atdı aslana, bir şaqqa atdı qaplana, pambığı bir-bir zınqırovlara basa-basa çıxdı yuxarıya ki, səs olmasın. Padşahın oğlu da çəpindən bu gecə qonaqlıqdaydı. Qız tək oturmuşdu, onun yolunu gözləyirdi. Bir də qapı açıldı, dərviş girdi içəriyə. Qız sapsarı saraldı. Dərviş qızın bir üzünə baxdı, acıqlı-acıqlı dedi:

– Dur, düş qabağıma!

Qızda cavab verməyə təqət olmadı. Durub dərvişin qabağına düşdü. Pilləkanın başına çatdılar. Səhərə az qalırdı, dərviş qıza dedi:

– Düş!..

Qız dedi:

– Vallah, məni gecəynən bura çıxardıblar. Odu ki, heç bilmirəm necə düşüm. Sən yenə bir dəfə çıxmısan, bacararsan. Sən qabaqda get, mən də dalınca gəlim.

Dərviş ayağın qoydu pilləyə. Qız bir o yana baxdı, bir bu yana baxdı, bir ah çəkib dedi:

– Mənə kömək ol, ey sübhi-sadiq! Qarnımdakı sənə nəzir!..

Bir təpik dərvişə vurdu, dərviş yumbalandı. Qız tez qışqırdı:

– Aslan, tut! Qaplan, yırt!..

Aslan tutdu, qaplan yırtdı. Dərvişdən bir tük qaldı, bir sümük...

Aradan bir neçə vaxt keçdi. Qızın padşahın oğlundan bir qızı oldu. Qız nə qız... Demə görməmişəm, bir dənə mələk... Qız böyüyüb dörd-beş yaşına çatmışdı. Bir gün qapıya üç nəfər adam gəldi. Bunlara hər nə verdilərsə qəbul eləməyib dedilər:

– Gedin, xanıma deyin, nəzirin versin.

Gedib xanıma dedilər ki, hal-qəziyyə belə; üç nəfər adam gəlib, hər nə veririk almırlar. Deyirlər gedin xanıma deyin, nəzirini versin.

Xanım qızını geyindirib verdi, götürüb getdilər. Aparıb şəhərdən çıxartdılar kənara. Qızı qoydular yerə, dedilər: gəlin hərəməz bu qıza bir qarğış eləyək! Birincisi dedi:

– Ay qız, ay qız, səni görüm, ağlayanda yel əssin, tufan qopsun!..

İkincisi dedi:

– Ay qız, ay qız, səni görüm, səni görüm, güləndə ağzından dəstə-dəstə güllər tökülsün!

Üçüncüsü dedi:

– Ay qız, ay qız, səni görüm, səni görüm, yeriyəndə bir ayağın qızıl kəssin, bir ayağın gümüş!

Qızı güldürdülər, ağzından dəstə-dəstə güllər töküldü. Vurub ağlatdılar, yel əsdi, tufan qopdu, yeritdilər, bir ayağı qızıl kəsdi, bir ayağı gümüş. Qaytarıb apardılar verdilər anasına.

Qız yekəldikcə şöhrəti dünyanı tuturdu. Axırda yeddi iqlimə, yeddi suya hökmü keçən bir padşahın oğlu bu qıza elçi göndərdi. Alışdılar, verişdilər, qızı padşahın oğluna verdilər. Bəli, toy qurtardı, kəcavələr bəzəndi, qızı gəlin apardılar.

Bu qızın bir dənə mürdəşir görmüş bibisi var idi. Bunun özünə oxşayan bir də bir qızı var idi. O qədər kifir idi ki, üzünə baxan görə kəffarə verəydi. Ona görə də heç kəs almırdı, qalmışdı evin bucağında. Həmin bu bibisi də öz qızı ilə bərabər bizim qız ilə bir kəcavəyə minib yengə¹⁵ gedirdi. Bir neçə gün yol gedəndən sonra gəlib padşahın şəhərinin yaxınlığına çatdılar. Gecə idi. Qızın bibisi qıza qəsdən evdə bişirdiyi duzlu çörəkdən verirdi. Qız duzlu çörəyi yeyib, susadı, su istədi, bibisi dedi:

– Gözünün birini ver, sənə bir içim su verim.

Qız nə qədər yalvardı, olmadı. Baxdı ki, lap yanır handa-handadı ki, ürəyi çatlasın. Dili ağzında yanıb part-part olub. Çar-naçar razı oldu. Bibisi onun bir gözünü çıxardıb ona bir qurtum su verdi. Bir az keçdi, qız yenə susadı. Bu dəfə də bibisi o biri gözünü çıxardıb bir az da su verdi. Gözlədi, gecənin bir yarısı, qız yuxulayandan sonra, onu soyundurub səssiz, səmirsiz itələyib kəcavədən saldı yerə. Heç kəs də bilmədi. Tez o paltarları geyindirdi öz qızına, ağzına da bir dəstə gül soxdu. Bəli, gəlib çatdılar padşahın imarətinə. Bunları pişvaz elədilər,

qurban kəsdilər, atəşbazlıq elədilər. Gecə qızı qatdılar gərdəyə. Padşahın oğlu gördü, ədə, qız damdabacanının biridi. Gəlib bunu güldürdü, ağzından bir dəstə ölüşgəmiş gül düşdü yerə. Ağlatdı heç nə yel əsdi, nə də tufan qopdu. Tutdu əlindən yeritdi. Qızıl, gümüş hayandaydı, heç dəmir də kəsmədi.

Padşahın oğlu iki əlin vurub dizinə dedi:

– Bəli, yaman aldatdılar məni. Görüm hələ dalı nə olacaq.

Bunlar burda belə yaşamaqda olsunlar, bu şəhərdə bir kolçu var idi, gündə çöldən kol çıxarıb aparıb bazarda satardı, gətirib bir təhər külfətin dolandırardı. Bir gün yenə getmişdi kol çıxarmağa, bir də baxdı ki, bir kolun dibindən səs gəlir:

– Ay bura gələn adam, kimsən, məni də apar! Yazıq, kor bir qızam. Acından ölürəm.

Kolçu baxdı ki, gözəl bir qızdı, amma gözləri kordu.

Dedi:

– Bala, səni mən hara aparım? Yeddi qızım var, gücnən dolandırırım.

Qız dedi:

– Kişi, apar məni! Xeyir görərsən.

Kişi dedi:

– Mən səndən nə xeyir görəcəyəm? Özün qız, gözün də kor.

Qız gördü yox, kişi o qədər kasıbdı ki, qorxudan onu aparmayacaq. Odu ki, dedi:

– Ay kişi, gəl yapış mənim əlimdən, bir az gəzdir, gör nə görərsən.

Kişi yapışdı onun əlindən, bir-iki addım yeritdi, bir də baxdı ki, nə... Qızın bir ayağı qızıl kəsir, bir ayağı gümüş. Tez qızıl-gümüşü ətəyinə yığıb, qızı da qucağına götürüb qaçdı evinə. Bir neçə gün keçəndən sonra qız güldü, ağzından bir neçə dəstə gül töküldü, verdi kişi-yə dedi:

– Kişi, apar bunu padşahın həyətinə. Desələr neçə, deyərsən qiyməti bir gözdü.

Qızın bibisi oturmuşdu evdə. Bir də gördü ki, həyətdə gül satılır. Tez düşdü ki, gedib, alıb gətirsin qızın ağzına qoysun.

– Ay kişi, neçə deyirsən?

Kişi cavab verdi ki:

– Bir göz.

Arvad nə qədər elədi, kişi pul ilə vermədi. Arvad axırda məəttəl qalıb, gözlərin birin verib gülləri aldı. Arvad qızın gözlərin çıxardanda

atmamışdı, saxlayırdı. Bir neçə gündən sonra qız bir də gülüb, ağzından tökülən gülləri yenə verdi kişiyə. Kişi gətirib satıb bibisindən o biri gözü də aldı. Qız gözlərinin ikincisini də qoydu, gözləri sağaldı, oldu anadangəlmə. Bir gün qəsdən yeridi, bir-iki dənə qızıldan, bir-iki dənə gümüşdən, bir-iki dənə də güldən bir məcməyiyyə qoyub verdi kişiyə, dedi ki:

– Apar, bunu ver padşahın oğluna!

Kişi necə ki, qız demişdi, aparıb verdi padşahın oğluna. Padşahın oğlu dedi, aha, deyəsən burda əngəl var. Dedi:

– Kişi, bunlar sənə hardan?

Kişi dedi:

– Qurbanın olum, bir qızım var. Belə yeriyəndə ayaqları qızıl-gümüş kəsir, güləndə ağzından dəstə-dəstə gül tökülür.

Padşahın oğlu tez əmr elədi atlandılar, getdilər kolçunun evinə. Gördü qız... nə qız... Suya deyir axma, mən axacağam, aya deyir baxma, mən baxacağam. Soruşdu:

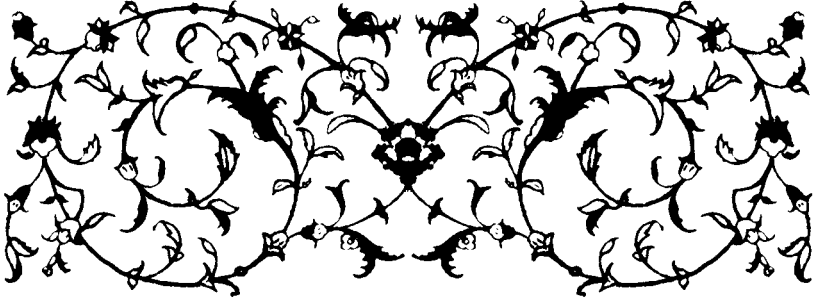
– Qız, sən kimsən?

Qız əhvalatı bütün-bütünə danışdı. Padşahın oğlu onu güldürdü, doğrudan da ağzından gül töküldü. Ağlatdı, yel əsdi, tufan qopdu. Yeritdi, bir ayağı gümüş kəsdi, bir ayağı qızıl kəsdi. Əmr elədi bibisini də, qızını da bağladılar bir dəli qatırın quyruğuna, saldılar dağa. Qatır onları dağa-daşa çapıb öldürdü.

Toy quruldu, büsat başlandı, padşahın oğlu qızı aldı. Kolçuya da otaq verib qız öz yanına köçürdü.

Yedilər, içdilər, yerə keçdilər. Siz də yeyin, için, mətləbinizə yetişin! Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri özümün, biri də nağıl deyəninin. Siz sağ, mən də salamat.

ŞAHZADƏ MÜTALİB

Biri var idi, biri yox idi, bir padşah var idi. Bu padşahın uşağı olmurdu. Özündən sonra dünyada bir vəliəhd qoyub getmək üçün tay məmləkətdə arvad qoymadı, hamısını aldı. Bu minvalınan düz qırx arvad aldı. Ancaq yenə də uşağı olmadı.

Bir gün qarıya bir dərviş gəldi, padşahın dərđini bilib dedi ki:

– Sən gərək bu arvadların hamısını boşayasan. Səni bu arvadların çiləsi basıb, ona görə uşağın olmur. Sən gərək bircə cavan arvad alasan. Özü də hər gün üç dəfə soyuq suda çiməsən ki, o arvadların çiləsi təmizlənə. Yeddi ilin tamamında uşağın olar.

Padşah bütün arvadları boşadı. Gəzdi, dolandı, axırda hələ çiçəyi çırtlamamış cavan bir qız aldı. Dərvişin dediyi kimi düz yeddi il gündə üç dəfə suda çimdi. Qış keçdi, yay dolandı, yeddi il tamam oldu. Ancaq padşahın iqbalı gülmədi.

Bir gün padşah küləfirəngidə oturub öz bədbaxtlığını fikirləşirdi. Birdən göy guruldadı, şümşürük oynadı, hava qaranlıqlaşdı, bir parça qara bulud heybətənən endi. Elə bir qiyamət oldu ki, elə bil ərəsət-məhşər başladı. Bulud düz endi padşahın qabağında parçalandı, ortasından qırmızı bir alma tullanıb düz padşahın qucağına düşdü.

Padşah çoxdan özündən getmişdi. Bir də ayıldı ki, heç zad yoxdu. Tez qucağına baxdı, gördü alma ordadı. Almanı götürdü, əmr verdi bütün məmləkətin qocaları yığıldı, bu sirrin mənasını tapa bilmədilər. Axırda onlardan biri məsləhət gördü ki, padşah bu almanın yarısını özü yesin, yarısını da arvadına yedirtsin. Bu almada zürrüyyət var.

Bəli, padşah qocanın dediyi kimi almanı ortadan böldü, yarısını özü yedi, yarısını da arvadına verdi. Nağılda vaxt tez gələr çatır. Bunların vaxtı gəldi çatdı. Düz doqquz ay, doqquz gün, doqquz saatdan sonra padşahın arvadının ağrısı başladı, həkimləri yığdı, baxıb dedilər ki, uşaq çox canlıdı, ona görə çətin olur. Nə qədər çalışdılar, vuruşdular, heç bir kömək olmadı ki, olmadı. Hamı dedi ki, padşahın arvadı ölər.

Padşah yenə küləfirəngidə əyləşib, dizlərini qucaqlayıb, qəm dərsinə batmışdı ki, bir də gördü həmin minval qiyamət başladı, qara bulud endi, parçalandı, içindən qoca bir qarı çıxdı. Qarının əlində bir qızıl aftaba, bir də bir qızıl ləyən var idi. Qarı dinməz-söyləməz gəldi zahının yanına. Gətirdiyi aftaba-ləyəndə onun əl-üzünü yudu, əlini onun qarnına çəkdi, elə bil ki, arvadın dərmanı onun əlində imiş, o saat uşaq oldu. Qarı padşaha yaxınlaşıb dedi:

– Mənsiz ona ad qoymayın!

Bunu deyib gözdən itdi.

Bəli, dayalar çağırıldı. Uşağın tərbiyəsinə başladılar. Ancaq padşahın arvadı özünü düzəldə bilmədi ki, bilmədi. Bir neçə vaxtdan sonra arvad öldü.

Amma oğlan nə oğlan... Bir yaşa çatanda on yaşında oğlana oxşayırdı.

Amma sənə hardan deyim, uşaq qalmışdı adsız. Hərə onu bir cür çağırırdı. Bəli, məclis quruldu. Yedilər, içdilər, vaxt çatdı, oğlanı gətirdilər mollanın yanına ki, ad qoysun. Bu heyndə göy guruldadı, yer titrədi, qara bulud çökdü həyəətə. Həmin qarı buludun içindən çıxdı, gəldi, oğlanı aldı qucağına, üzündən öpdü, ağzını qulağına yapışdırıb üç dəfə ucadan dedi: Şahzadə Mütalib!..

Bunu deyib yox oldu.

Oğlanın adı oldu Şahzadə Mütalib.

Şahzadə böyüməkdə olsun, sənə kimdən xəbər verim padşahdan.

Padşah başladı ki, mən evlənəcəyəm. Vəzir-vüzərə nə qədər yığılıb məsləhət gördülər, dəlil-dələyil elədilər ki, ay balam, sənin böpböyük oğlun var, Mütalib kimi oğulun anasından sonra evlənmək insaf deyil. Padşahın qulağına girmədi ki, girmədi. Bəli, o necə deyərlər, bir ayağı o dünyada, təzədən başladı zurna-qaval, toy balaban, yeddi gün, yeddi gecə toy eləyib, aləmi üstünə güldürüb, evləndi, cavan bir qız aldı.

Özün olasan növrəstə cavan, ərin ola qoca kaftar, evdə də Şahzadə Mütalib kimi bir cavan. Əlbəttə ki, şeytan səni rahat qoymaz. Elə ki,

özün də oldun arvad, yəni ki, oldun hiylədə şeytana papaq tikən, vay oldu Şahzadə Mütalib kimilərin halına.

Bəli, arvad başladı şahzadəyə yaxınlaşmağa. Ancaq baxdı ki, heç bir şey çıxmır.

Arvad özünü nə qədər yedi tökdüsə, Şahzadə Mütalib ona məhəl qoymadı. Axırda bir gün girələdi, Şahzadə Mütalib evə gələndə, ya-vaşca qapının dalını vurdu, dedi:

– Gərək başbir olaq!

Şahzadə Mütalib razı olmadı. İş belə olanda arvad üstün cırıb, özünü yetirdi padşahın hüzuruna ki:

– Ey dadi-bidad, bəs məni bundan ötrü almışdın ki, oğlun mənə sataşsın, məni hörmətsiz eləsin?

Padşah dedi:

– Arvad, məni bir hali elə görüm nə olub?

Arvad başladı ki:

– Bəs sənin oğlun mənə əl atdı. Mən razı olmadım deyin üst-başımı cırdı.

Padşah əmr elədi ki, vəzir gəlsin. Vəzir gəlib işdən hali oldu. Padşah dedi:

– Gərək aparıb onu öz əlin ilə öldürüb qanlı köynəyini mənə gətirəsən.

Vəzir işi başa düşmüşdü. Nə qədər elədi, gördü yox, padşahın bəsi-rəti bağlanıb. Axır Şahzadə Mütalibin qollarını bağlatdırıb saldı qabağına, birbaş meşəyə. Meşənin bir yerində dayandılar. Vəzir bir üsgürək çaldı. Kolların dalından bir atlı çıxıb gəldi, yetişib atdan düşdü, atı vəzirə verib, özü getdi. Vəzir Şahzadə Mütalibə üzün tutub dedi:

– Bala, analığın sənə şər atdı. Atanın da bəsi-rəti bağlanıb, işin əslini görmür. Mənə əmr eləyib ki, səni öldürəm. Ancaq mən bilirəm ki, sən günahsızsan. Ala bu at, bu da pul, get özünə gün axtar!

Bunu deyib vəzir o adamın gətirdiyi atı Şahzadə Mütalibə verib, atın tərkinə də balaca bir heybə saldı. O gözdən itəndən sonra bir quş vurub qanını Şahzadə Mütalibin köynəyinə sürtdü, gətirib padşaha verdi. Padşah köynəyi alıb döşünə basıb dedi:

– Oxqay, indi ürəyim soyudu.

Bunlar burda qalmaqda olsun, sənə kimdən xəbər verim, şahzadədən.

Bir az uzaqlaşandan sonra şahzadə heybəyə baxıb gördü ki, vəzir bura çoxlu pul qoyub, bir qədər arxayınlaşdı. Gəlib bu minval ilə me-

şənin axırına çıxdı. Baxdı ki, qabaqda bir böyük şəhər var. Amma hava da qaranlıqlaşır. Fikirləşdi ki, yaxşısı budu gecəni burda yatım, şəhər tezdən şəhərə girib özümə bir iş taparam. Heybəni başının altına qoyub yatdı. Bir vaxt oyanıb gördü şəhərdi. Ətrafına göz gəzdirib gördü nə at var, nə heybə.

Sən demə oğrular gecə gəlib hamısını aparıblar.

Şahzadə Mütalib durdu ayağa, qarın ac, cibdə bir qəpik yox, özünün də ki, əlində bir sənəti yox. Fikirləşdi, fikirləşdi, axırda əynindəki qiymətli paltarını çıxarıb atdı. Özünü saldı bir kasıb sifətinə, şəhərə girdi. Axşamacan şəhəri gəzdi, axırda gəlib bir meydana çıxdı. Demə bura bazar imiş. Baxdı ki, gözləri göy, dişləri seyrək kosa bir kişi durub bir daşın üstündə ucadan deyir:

– Ay mənə nökr olan! Ay mənə nökr olan!..

Amma heç kəs buna baxmır. Şahzadə Mütalib fikirləşdi ki, elə gedim buna nökr olum, bir təhər başımı gırləyim. Amma bir də fikirləşdi ki, yaxşı, əgər bu yaxşı adam olsa, elə burda min dənə mənim kimi adam var, biri gedib olar da.

Bir az da gəzdi. Aclıq ona lap əsər elədi. Hərçi fikirləşdi, gördü ayrı əlac yoxdu. Çar-naçar getdi kişinin yanına ki:

– Mən sənə nökr.

Kişi onu diqqətlə süzüb soruşdu:

– Adın nədi, bacı oğlu?!

– Mütalib.

Qoca cibindən bir uzun kağız çıxartdı, baxdı, sonra dedi:

– Gedək!

Şahzadə Mütalib soruşdu:

– Yaxşı, mənim nökrçiliyim necə olacaq?

Kişi dedi:

– Bala, sən otuz doqquz gün mənim evimdə işsiz oturacaqsan.

Bircə qırxıncı gün bizim bir günlüyə işimiz olacaq. Sonra yenə otuz doqquz günü rahat qalacaqsan evdə.

Şahzadə Mütalib qoca ilə düşdü yola. Gəlib şəhərin kənarında bir evə çatdılar, girdilər həyəətə. Şahzadə Mütalib baxdı ki, bu kişinin dəs-gahı heç onun atasının dəs-gahından qalmaz. Çıxdılar ikinci mərtəbəyə. Qoca bir otağın qapısını açıb dedi:

– Bacı oğlu, bu otaq sənin! Gir, yat, rahatlan!

Mütalib girdi otağa. Aradan bir az keçmişdi, bir də qapı açıldı. Baxıb gördü ki, bir gözəl qızdı, başında da bir xonça. Qız gəlib əyləşdi,

xonçanı qoydu ortalığa. Şahzadə gördü ki, yaxşı toyuq-plov, yanında bütün ədviyyəsiyənən, əmənsalahıynan, yüz tümən də pul.

Qız dedi:

– Bu pul da sənindi, mən də səninem.

Mütəlib xörəyi yedi, pulu götürdü, gecəni də qız ilə sabah elədi.

Sabah axşam yenə də qapı açıldı, indi də dünənkindən gözəl bir qız başında bir xonça girdi bunun yanına. Qərək, nə başını ağrıdım, otuz doqquz gün ruzigar belə keçdi, hər gecə yüz tümən pul, bir nazənin... Şahzadə Mütəlib öz-özünə deyirdi:

– Yaxşı nökrəçilikdi. Allah adama belə nökrəçilikdən çox qismət eləsin.

Qırxıncı gün səhər tezdən Şahzadə Mütəlib yuxudan oyanıb gördü həyətdən səs-küy gəlir. Başını pəncərədən çıxarıb gördü ki, həyət dəvəyənən doludu. Bir də ağasının səsi gəldi:

– Bala, Mütəlib, dur, iş vaxtı gəlib.

Mütəlib bu otuz doqquz gündə qazandığı pulların hamısını palazın altında gizlədib, durub aşağı düşdü. Ağası nərin ovsarını onun əlinə verdi. Özü də atı minib dedi:

– Çək dalımcə!..

Az getdilər, çox getdilər, gəlib bir dağın dibinə çatdılar. Bu dağ da çox ucaydı. Eləydi ki, adam baxanda lap börkə başından düşürdü. Dağın dibi də dərya idi. Qoca atdan düşdü, dəvələrin birinin üstündəki yükü açdı, içindən bir şaqqa ət, bir də bir arxa səbətini çıxartdı, sonra Mütəlibə üzünü tutub dedi:

– Bala, düz otuz doqquz gün yeyib, içib keyf elədin. İndi bu keyflərin əvəzində bircə saat sənən mən burda işləyəcəyik. O da bu olacaq ki, sən gərək indi girəsən bu səbətin içinə, onun üstünə mən ət bağlayıb bura qoyacağım. Bu bıçağı əlində hazır tut! Quşlar gəlib səni qalxızacaq bu dağın başına. Orda nə iş görmək lazım idi, mən sənə deyəcəyəm, sonra da ki, yol var, sənə görsədəcəyəm, düşüb gələcəksən, gedəcəyik evə, yenə keyfə başlayacağıq.

Mütəlib arxa səbətinin içinə girdi, qoca əti onun üstünə bağlayıb özü gizləndi. Şahzadə bir də gördü ki, onu elə bil aparırlar. Bir azdan sonra onu deyəsən, qoydular yerə. Şahzadə Mütəlib bildi ki, quşlar onu dağın başına çıxarıdılar. Tez bıçaqnan səbətin üstünü kəsib çıxdı. Quş qorxub qaçdı. Baxıb gördü ki, quş elə bil dəvədi. Durdu ayağa, eşitdi ki, ağası onu çağırır. Qulaq verdi, gördü deyir ki, orda olanlardan tök aşağı. İndi başa düşdü ki, bu nə nökrəçilik imiş. Başladı yığıb aşağı

tökməyə. O qədər ki, dəvələrin yükü düzəldi. Bir də baxdı ki, ağası atı minib yola düzəlir, səsləndi:

– Mən hardan düşüm?

Qoca bir qaqqanaq çəkib dedi:

– Axmaq oğlu axmaq, heç ordan düşmək olar?

– Bəs mən burda necə olacıyam?

– Necə ki, səndən qabaqkilər olublar. Bir ətrafına bax gör!.. – bunu deyib qoca yola düşdü.

Şahzadə baxıb gördü ki, bura insan sümüyü ilə doludur. Qoca çıxıb getdi. Demə bu qoca həmişə beləcə nökrər tutub, otuz doqquz gün yedirdib, içirdib, axırda başına belə kələk açarmış.

Şahzadə Mütalib gördü ki, aldanıb. Ancaq iş-işdən keçmişdi. İndi bu neyləsin? Hər tərəfə baxıb gördü yox, düşməli yer yoxdu, öz-özünə dedi: bəli, görünür mənim əcəlim burda tamam imiş.

Yazıq Mütalib bir daşa təkyələnib öz gününə ağlayırdı. Bir də şıqqıltı eşitdi. Qulaq verdi, gördü bu şıqqıltı, yaxında bir dar, qaranlıq mağara var, ordan gəlir. Fikirləşdi ki, yəqin məni qara basır. Elə bu fikirdəydi ki, yenə şıqqıltı gəldi. Durdu gəldi mağaranın yanına. Qulaq asıb gördü yox, elə doğrudan şıqqıltı var, deyəsən hənirti də var. Hərçi badabad deyib, girdi mağaraya ki, bəlkə burdan ona bir işıq yolu açıla. Bir az başı-gözü ora-bura dəyə-dəyə getmişdi ki, gördü qabaqda bir heyvan var. Əvvəl yaman qorxdı. Elə oldu ki, lap başındakı tükləri nizə kimi dik durdu. Bir qədər diqqətinən baxıb gördü ki, bir tülküdü, sümük gəmirir. Gədənin rəngi bir az açıldı. Ağlı başına gəldi. Başladı fikirləşməyə ki, bu heyvan bura yəqin ki, bir yerdən gəlib. Demək, burdan qurtarmaq olar.

Yavaş-yavaş sürünüb birdən tutdu tülkünün dal ayaqlarından. Tülkü ha çırpındı, Şahzadə Mütalib ötürmədi ki, ötürmədi. Hara ötürür, bütün ümidi ona idi. Qərək, tülkünü bir balaca boşladı. Tülkü başladı yeriməyə, bu da dalınca. Belə-belə handan-gecdən bir də gördü ki, mağaranın dibindən bir işıq gəlir. Bunu görcək toxdadı. Tülkünün ötürdü, özü də sürünə-sürünə, axırı ki, gəldi çıxdı mağaranın dibinə. Baxdı ki, həmin deşikdən böyük bir çöllü-biyaban görünür. Amma deşik çox balaca idi. Axşamacan əlləşib vuruşdu, axır ki, deşiyi bir az böyüdü ordan çıxdı.

Bura, doğrudan da, ucsuz-bucaqsız bir səhra idi. Qaranlıq da düşürdü. Ürəyində bir az atasına lənət oxudu, bir az ordan qurtarmağına

sevinib dua elədi, başının altına bir daş qoyub yatdı. Bir vaxt ayılıb gördü ki, səhərdi, gün çıxıb, düşüb üstünə. Başladı işıq gözü ətrafa baxmağa. Hər nə qədər baxdısa göz işləyincə heç bir dینگələn görmədi. Lap uzaqda deyəsən bir tüstü görünürdü. Durub, aclığını çox bilməsin deyən toqqasın bərkidib yola düşdü. Nə qədər yol getdi deyə bilmərəm, ancaq axşam qaranlıq düşə-düşdə tüstüyə yetişdi. Gördü ki, bu tüstü bir qalaçadan çıxır. Yaxınlaşıb qarını döydü. Qoca bir qarı qarını açdı. Şahzadə Mütəlib qarını tanımadı. Amma qarı onu görcək bir ah çəkib dedi:

– Bala, Şahzadə Mütəlib, anan ölüb?

Şahzadə dedi:

– Bəli, öldü.

– Atan təzə arvad aldı?

– Bəli, aldı.

– Analığın sənə şər atdı?

– Bəli, elədi ki, var.

– Gəl içəri, bala, nənən sənə qurban! Sənin anan mənim nəvəm idi.

Bu qarı buludun içindən çıxıb Şahzadə Mütəlibin anadan olmağına kömək eləyən, sonra da gəlib ona ad qoyan qarıydı. Demə bu, Şahzadə Mütəlibin anasının nənəsiymiş.

Qərəz, qarı Şahzadə Mütəlibi apardı evə, yedirdi, içirdi.

Şahzadə Mütəlib başını yerə qoyub yatdı. Bir də qarı onu oyatdı ki:

– Bala, dur, indi mənim oğlanlarımin gələsi vaxtıdır. Lap dəmhadəmdə ki, gəlsinlər. Mən səni gizlədəcəyəm, ancaq onlar mənim südümə and içməyələr çıxmazsan.

Elə bu sözdəydilər ki, hava guruldadı, elə bil ki, göydən bir şey endi həyətə, pəncərənin qabağına. Qarı tez Mütəlibi götürüb sandıqda gizlətdi. Qarının üç oğlu var idi. Üçü də girdi içəriyə. Elə içəri gircək başladılar ki:

– Adam-adam iysi gəlir, şaqqılı badam iysi gəlir.

Qarı dedi:

– Cəhənnəm olun oyana! Özləri görəsən gedib harda qarınlarını bərkidiblər, gəliblər mənim üstümə ki, adam-adam iysi gəlir. Adam-zad hayandı? Acından burda qarını ovuşdururam.

Oğlanlar ora-burayı qoxulayıb dedilər:

– Ana, bizə fırlıdaq gəlmə! Burda bəni-adəm var.

Qarı dedi:

– Balalarım, indi ki, belə oldu, qoyun doğrusunu deyim. Bu evdə bəni-adəm var, ancaq sizin öz doğmaca bacınız oğludu. And için ki, bir şey eləməzsiz çıxardım.

Oğlanlar dedilər:

– Tay biz öz doğma bacımız oğlunu da yeməyəcəyik ki?

Qərəz, oğlanlar analarının südünə and içdilər, qarı Şahzadə Mütalibi çıxarıb görsətdi. Dayıları Mütalibi duz kimi yaladılar. Əhvalatdan xəbərdar olub dedilər: indi ki, o sənə belə zülm eləyib, sən də qal burda, bizim yanımızda, ye, iç, keyfini çək! Dünya belə deyil ki, belə qalsın. Bir gün olar ki, sənin heyfini ondan çıxarıq.

Əlqərəz, Şahzadə Mütalib başladı burda keyfə. Doğrudan da öz dədəsinin evində heç belə bir keyf görməmişdi. Dayıları da, nənəsi də onu çox istəyirdilər. Bir sözü iki olmurdu.

Bir gün qarı Şahzadə Mütalibə üzün tutub dedi:

– Bala, biz qış azuqəsin yığmaqdan ötrü qırx günlük səfərə getməliyik. Sən bizinə gedə bilməzsən. Qırx gün burda qalıb bizi gözləməlisən. Al, bu sənə qırx açar. Burda qırx bağça var. Hər gün birini gəzərsən ki, ürəyin darıxmasın. Ancaq qırxıncı bağçaya girmə.

Açarları Şahzadə Mütalibə verib getdilər. Şahzadə Mütalib gündə bağçaların birini gəzirdi. O necə deyərlər, adam öz-özünə elədiyini el yığıla ona eləyə bilməz. Gün keçdi, vaxt dolandı, qırxıncı gün gəlib çatdı. Mütalib fikirləşdi ki, çoxu gedib, azı qalıb, bu gün də hər bağda bir az gəzərəm, gün tamam olar, dayılarım, nənəm gələr. Girdi birinci bağa. Hara baxdısa xoşuna gəlmədi. Girdi ikinci bağa, yenə də elə. Otuz doqquz bağın hamısını bircə saatda gəzib qurtardı. Elə bil ki, onun ürəyinə bir qurd girmişdi, ona ha deyirdi: gəl, sən qırxıncı bağı aç!

Axırda özünü saxlaya bilməyib bağın qapısını açdı, girdi içəri. Əvvəl-əvvəl qabağına bir uca ağac çıxdı. Bir də qulağına bir səs gəldi. Başını qalxızıb gördü ağacın başında yekə bir qəfəs var, içində bir adam. Qulaq verib gördü bu adam deyir:

– Ey bəni-adəm, Allah mənə rəhm eləyib, səni bura göndərib. Mən neçə vaxtdı ki, bəni-adəm üzünə həsrətəm. Çıx bura, səni bir yaxından görüm.

Şahzadə Mütalib dırmaşdı ağaca. Baxdı ki, bu çox bədheybət bir adamdı. O adam Şahzadəyə dedi:

– Qardaş, sən olasan allah, bu qəfəsin qapısını bircə dəfə aç, mən bir nəfəs alım.

Şahzadə Mütəlib əvvəl bir ehtiyat elədi ki, birdən çıxıb qaçar. Sonra fikrinə gəldi ki, yaxşı, bağların hamısının qapıları bağlı, açarları da ki, mənim cibimdə, bu hara qaçacaq? Yazıqdı, qoy bir açım. Bu fikir ilə qəfəsin qapısını açdı. Elə onu gördü ki, qapı açılcaq bir şey pırr elədi. Başını qalxızıb gördü, adə, bu adam oldu bir quş, qondu ağaca. Ay dadi-bidad, indi mən necə eləyim, bunu tutum?

Quş dedi:

– Şahzadə Mütəlib, nahaq özünə zəhmət vermə! Keçdi ta sənin məni tutmağın. Sənin dayıların düz yeddi ildi ki, məni burda dustaq eləyiblər. Amma sən ki, bu yaxşılığı mənə elədin, vaxt gələr sən bu yaxşılığından mən çıxaram.

Bunu deyib bir qanad çalıb uçdu getdi.

Şahzadə Mütəlibin iki əli oldu bir başı ki, indi mən dayılarıma nə cavab verəcəyəm?

Bu fikrənən gəlib çarhovuzun qırağına, otların içində uzandı. Elə təzəcə yuxuya getmişdi ki, bir də gördü səs gəlir. Gözlərin açıb gördü ağacın başında üç dənə göyərçin oturub. Göyərçinlərdən biri dedi:

– Hava yaman istidi, soyunun çimək!

Biri ora-bura bir nəzər salıb dedi:

– Bacılı, bacılı, mən qorxuram. Deyəsən bu gün burdan bəni-adəm nəfəsi, hənirtisi gəlir.

O biri göyərçinlər başladılar bunu danlamağa ki: ay axmaq, bura üç qardaşlar bağçasıdı, bura heç quş quşluğuynan qanad sala bilmir, burda bəni-adəm nə qayıdır?

Qərək, onlar dedilər, o dedi, axırda onu da razı eləyib soyundurdu-lar. Şahzadə Mütəlib baxdı nə... Bunlar üç dənə elə qızdılar ki, getmə gözümdən, gedərəm özümdən... Bunların yanında huri, mələk bir qəpiyə dəyməz. İllah o soyunmaq istəməyən balaca qız. Şahzadə Mütəlibin huşu başından uçdu. Bir vaxt gözün açıb gördü lələ köçüb, yurdu boş. Qızlardan əsər yoxdu, gün az qalır batsın. Durdu ayağa, gördü, aşna, bu xına o xınalardan deyil, başı gicəllənir. Qərək, bir təhər ki özün saldı evə. Bu yatmağın, indi ölməsən bayaq, düz bir ay yatdı.

Qarı baxdı ki, əvvəlki Şahzadə Mütəlibdən bir ad qalıb. Elə əriyib ki, lap elə bircə quru nəfəsdə, gedir, gəlir. Nə qədər eləyirlər dərdin demir ki, demir. Qarı bir gün tutdu onun yaxasından ki, ya dərdini de, ya da məndən sənə nə nə olmaz. Şahzadə Mütəlib əhvalatı açıb ona dedi ki: qırxıncı bağda bir qız görüb, bir ürəkdən min ürəyə vurulub ona...

Qarı bir dizinə vurdu, bir başına ki, evin yıxılsın, öz evini də yıxdın, mənim evimi də.

Bir neçə gün də keçdi. Qarı gördü yox, Şahzadə Mütəlib əldən gedir. İşi belə görüb ona dedi:

– Yaxşı, sən özünə bir az fikir ver, yaxşı ol, mən sənə kömək elərəm.

Elə bil ki, Şahzadə Mütəlibin naxoşluğu bu sözə bənd imiş. Gədənin rəngi-rufu özünə gəldi. De bir gün, de iki gün, yavaş-yavaş gədə dirilib qalxdı ayağa. Elə ki, tamam yaxşı oldu, tutdu qarının yaxasından ki: di əl-əhdi minəl-bəfa!

Qarı dedi:

– Bala, Mütəlib, o qızlar hurilər padşahının qızlarıdır. Bu işin axırı heç yaxşı olmayacaq. Sən gəl bu daşı ötəyindən tök! Hansı padşahın qızını deyirsən, bir gecənin içində gətirim sənə.

Şahzadə Mütəlib bunu eşitcək yavaşca soyunub girdi yerinə.

Qarı soruşdu:

– Nə qayırırsan?

Mütəlib dedi:

– Qızdırmam qalxdı.

Qarı gördü yox, olmayacaq, çar-naçar başladı:

– Onlar cümə günləri gəlib orda çimirlər. Gedib yenə orada yatarsan. Elə ki, gəlib soyundular, gırləyib həmin o qızın donunu götürüb qaçarsan. O sənə çox deyəcək ki, Mütəlib, donumu ver, mən səninem, sən mənim, ancaq nəbadə, nəbadə inanıb verəsən. Dalına baxmadan düz gətirib verərsən donu mənə.

Cümə gününə cəmi iki gün qalmışdı. Amma bu iki gün Şahzadə Mütəlib üçün bir il kimi keçdi. Axırda ki, cümə oldu. Şahzadə Mütəlib səhər açılmamışdan gedib kəsdi çarhovuzun başını.

Bəli, günorta olmuşdu, bir də gördü ki, budu qızlar gəldilər.

Qızlar nə qədər elədilsə, kiçik qız soyunmaq istəmədi ki, buradan bəni-adəm həniirtisi gəlir.

Şahzadə Mütəlibin ürəyi qırta-qırtdaydı ki, ay aman qız düşməsə mən neyləyəcəyəm?

Ancaq böyük qızlar başladılar onu məzəmmət eləməyə ki, sən keçən dəfə də elə deyirdin, burda bəni-adəm nə qayırır?

Qərəz, xahi nə xahi qızı razı elədilər. Çarhovuzun başına düşüb soyundular, özlərini vurdular suya. Şahzadə Mütəlib özünü gücnən

saxladı, gizlətdi, girələdi, qızlar suya cumanda, “ya mədəd” – deyib xırda qızın donunu qarıb basdı köynəyinin altına, tüpürdü dabanına. Qızlar işi belə görəndə tez çıxdılar. İki böyük qız geyinib uçdular, xırda qız qaldı çılpaq. Bildi ki, gedən don bununkudu. Üzünü tutdu Şahzadə Mütəlibə ki:

– Şahzadə Mütəlib, qaçma! Bizim qanunumuz belədi ki, hansı qızın bədənini bir naməhrəm kişi görsə, o qız olar onunku. Tay sən mənim oldun, mən sənin.

Şahzadə Mütəlib sevincək dedi:

– Di gəl, gedək evə!

Qız dedi:

– Yox, belə getmək olmaz. Çılpağam, ayıbdı, donumu ver, geyim gedək!

Şahzadə Mütəlib dedi:

– Yox aşna, kələk gələ bilməzsən. Hər nə deyirsən de, amma donu verə bilməyəcəyəm, nənəm savaşar.

Qız çox yalvardı, Şahzadə Mütəlib az eşitdi. Axırda qız dedi:

– Qoy and içim.

Şahzadə Mütəlib dedi:

– And içmə, lap göyə də çıxsan, donu verəsi deyiləm. Ondan gözünü çək! Nənəm savaşar.

Bunu deyib götürüldü, özünü nənəsinin yanına salıb donu verdi ona. Qarı donu tez bir sandığa qoyub ağzını yeddi yerdən qıfılladı, sonra bir dəst arvad paltarı götürüb gəldi qızın yanına. Gördülər ki, o biri bacılar uçub gedib, bu yazıq öz saçıynan bədənini örtüb oturub otun içində.

Qız qarını görcək dedi:

– Qarı nənə, sən ki, bizim qanunumuzu bilirsən. Tay mən oldum onun halal arvadı. Donumu verin, geyim.

Qarı bir diqqətlə ona baxıb dedi:

– Mən ki sizin kələklərinizi yaxşı bilirəm. Mən bilirəm ki, sizin bir diliniz var, qırx açarı. Mənə o fırıldaqları gəlmə! Ala, sənə paltar gətirmişəm, gey, gedək evə!

Qərəz, qızı geyindirdilər, gətirdilər evə. Sabahısı toy eləyib onları saldılar gərdəyə.

Bu minval ilə bunlar düz dörd il bir yastığa baş qoyub burda dolandılar. Bunların iki oğlanları oldu. Bir gün qız şahzadəyə dedi:

– Ay şahzadə, balam, sən bir padşah oğlusan, mən də bir padşah qızı. Bizim atalarımızın vilayətində onlar, bunlar keyf eləsin, biz qalaq burda bu çölün, səhranın düzündə, heç insafa yerləşən iş deyil, gəl sən bu daşı ətəyindən tök, gedək biz də bir gəzək, dolanaq. Sənin atana qonaq olaq, mənim atama qonaq olaq! Nə vaxta kimi biz bu çölləmədə qalacayıq?

Şahzadə Mütalib bir az götür-qoy elədi, gördü qız heç pis söz demir. Bir gün öz fikrini nənəsinə açdı. Nənəsi dedi:

– Bala, bu çəpəl səni aldadır, getmə!

Gecə yazan yaman olar, qız başladı gecə yazdı, gündüz düzdü, axırı ki, Şahzadə Mütalibin beynini doldurdu. Qarı gördü yox, bunun beyni dolub, gedir. Başladı tədarük görməyə. Bəli, hər şeyi hazırladı. Qarı Şahzadə Mütalibin paltarının kürəyində bir cib tikib qızın donunu orda gizlətdi. Özü də dedi:

– Bala, huri qızıdan bəni-adəmə arvad olmaz. Axırı o bir gün fürsət axtarıb qaçacaq. Ancaq nə qədər ki, don səndədi, o heç bir yerə gedə bilməz. Nəbadə, nəbadə donu verəsən.

Şahzadə Mütalibin dayıları gəldilər, onları boyunlarına götürüb qalxdılar göyə. Az getdilər, çox getdilər, bir yerdə yerə düşüb dedilər:

– Bizim sərhədimiz buracandı. Burdan o yana gərək özünüz gedəsiniz.

Hesablayıb gördülər ki, burdan Şahzadə Mütalibin atasının vilayətinə qırx günlük yol qalır. Bəli, dayıları ilə görüşüb onları yola saldılar, özləri də yaxında görsənən şəhərə tərəf üz qoydular getməyə.

Gəlib çatdılar bu şəhərə. Şəhərin kənarında gördülər bir qarı oturub yarpız yığır. Şahzadə Mütalib qarıya dedi ki, onlara bir ev versin, yorğunluqlarını alınca bir neçə günlüyə onun evində qalsınlar. Qarı bunlara bir ev verdi.

Şahzadə Mütalib gündə bazara çıxırdı görsün heç atasının vilayətinə tərəf karvan zad yoxdu ki. Amma orasını da deyim ki, Şahzadə Mütalib qorxurdu ki, ay namərd, birdən gecə yatandan sonra qız mənim paltarımı qurdalayıb donu tapar. Ona görə də donu vermişdi qarıya. Özü də tapşırırmışdı ki, nəbadə qıza versin.

Bir gün Şahzadə Mütalib yenə də bazara çıxdı ki, bir gedib gələndən hal-əhval öyrənsin. Qonşuda da toy var idi. Qarı gəldi qızın yanına ki:

– Ay bala, sən niyə toya getmirsən?

Qız da gecə Şahzadə Mütalibi yuxuya verib hər yeri axtarmışdı, donu tapa bilməmişdi. Bəlkə bu qarı bir şey bilir deyib şübhələyib özünü vurdu bicliyə ki:

– Qarı nənə, mən Şahzadə Mütalib gəlməmiş toya gedə bilmərəm.

– Niyə ay bala, qorxursan?

– Yox, mənə bir qiymətli paltarım var, çox bahalı şeydi. Həmişə Şahzadə Mütalib özündə saxlayır ki, mən geyib dağıtmayım. Onu da geyməmiş getsəm, gələr mənə savaşar.

Qarı bir dumuxub dedi:

– Ay qızım, Şahzadə Mütalib mənə bir şey verdi ki, ala bunu saxla, amma qız istəsə vermə! Bəlkə elə odu.

Qız gördü ki, aha, deyəsən don tapılır. Tez dedi:

– Hə, elə odu.

Qarı sevincək dedi:

– Bu saat gətirim, verim, gey gedək!

Bunu deyib qarı gedib dəsmala bağlı donu gətirdi, verdi qıza. Qız donu görcək gözlərinin çayırı açıldı, tez alıb geydi. Bir əlini bir oğlunun, o biri əlini də o biri oğlunun başına çəkdi, üçü də oldular göyərçin, qalxıb qondular pəncərənin qabağına. Qız dedi:

– Qarı nənə, Şahzadə Mütalibə deyərsən ki, mənə ancaq həzrət Süleymanın¹⁶ İrəm¹⁷ bağında tapa bilər.

Bunu deyib üçü də uçub getdilər.

Qarı bayaq ha tappılı ilə qorxudan yığılıb özündən getdi.

Günorta vaxtı Şahzadə Mütalib döndü evə. Gördü edə, deyəsən heç uşaqları bunun qabağına çıxmədılar. Dedi görəsən nə olub, gəldi çıxdı eyvana, gördü yox, heç səs-səmir yoxdu. Girdi evə, gördü heç kəs yoxdu. Lap qaldı mat-məəttəl ki, bunlar nə olublar. Heç fikrinə gəlmədi ki, belə bir şey ola bilər. Çıxıb qarını səsledi. Handan-gecədən qarı yanını basa-basa buyurdu. Şahzadə Mütalib ondan soruşdu ki:

– Bəs bu camaat hanı?

Qarı dedi:

– Əşi, get işinin, gücünün dalınca! O toyuq-cücə nədi elə gətirib doldurmusan evə, adın da qoymusan arvad-uşaq.

Şahzadə Mütalib dedi:

– Arvad, nə danışırsan? Toyuq-cücə nədi? Camaat hardadı?

– Mən nə bilim hardadı? Öz yuvalarında. Toyuq-cücəni gətirib doldurub bura ki...

Şahzadə Mütalib bir güci-pisliknən əhvalatın nə yerdə olduğunu qarıdan öyrəndi. İki əlli vurdu dizinə ki:

– Onları mən indi haradan tapacıyam?

Qarı bir fikirləşib dedi ki:

– Deyirdi ki, mənə həzrət Süleymanın İrəm bağında tapa bilər.

Şahzadə Mütalib kimdən soruşdusa, belə bir bağın olub-olmadığını bilən olmadı.

Mütalib avara-sərgərdan gəzə-gəzə gəlib çıxdı bir şəhərə. Fikirləşdi ki, gedim bazara, görüm bu şəhərdə lap qoca adam kimdi. Bəlkə ondan mənəmə dərdimə bir çarə oldu. Gəzə-gəzə gəldi meydana. Bir də baxdı ki, ədə, haman bunu nökrə götürən kişi burdadı. Görcək tanıdı. Baxdı ki, bu həmin şəhərdir. Öz-özünə dedi: “sən öləsən, elə budur ki, tapmışam. Gedib buna nökrə olacıyam. Həm gərək bundan intiqamımı alam, həm də mənə əlac olsa, yenə nənəmdən olacaq. O dağa çıxıb özümü onun yanına verim”.

Qərəz, özünü bir xəlvət yerə çəkib təhər-töhürünü bir az dəyişdirdi ki, kişi tanımasın. Sonra kişiyyə yaxınlaşdı. Kişi yenə bir daşın üstündə durmuşdu, çağırırdı ki:

– Ay mənə nökrə olan!

Şahzadə Mütalib kişinin qabağına gəlib, dedi:

– Mən sənə nökrə.

Kişi bir diqqətinən Şahzadə Mütalibə baxdı, soruşdu ki:

– Adın nədi, bacı oğlu?!

Şahzadə Mütalib dedi:

– Adım Həsəndi.

Kişi bir əlindəki siyahıya baxdı, bir də diqqətinən Mütalibə baxıb dedi:

– Səndən nökrə olmaz, bala!

Şahzadə Mütalib gördü ki, kişi deyəsən şübhələnilib. Əl çəkmədi ki, əl çəkmədi. Axırda kişi onnan əvvəlki şərti kəsib, götürüb onu evə apardı.

Bəli, yenə əvvəlki dəsgah başladı. Düz otuz doqquz gün Şahzadə Mütalib yeyib, içib, yatdı. Yaxşı keyf çəkdi. Özünü də xam qələmə verirdi. Qırxıncı gün düzəldilər yola. Mafi-qayda qoca Mütalibi qoydu arxa səbətində, üstünə də bir şaqqa ət bağlayıb atdı dərəyə. Bəli, quş yenə uçub onu qaldırdı, qoydu dağın başına. Qoca səsləndi:

– Di ordakıları yığ, tək aşağı!..

Şahzadə Mütalib dedi:

– Yaxşı, bəs sonra mən özüm necə düşəcəyəm?

Qoca dedi:

– Ayrı yol var, görsədəcəyəm oradan düşərsən.

– Ay sən öləsən, – deyib Şahzadə Mütalib yerdən bir daş götürüb saldı onun kəlləsinə. O qədər daş tökdü ki, qocanı cəhənnəmə vasil elədi. Sonra üz qoydu mağaraya. Qərək, min ənvayi-əziyyətdən sonra çıxdı həmin düzəngaha. Oturub bir az yorğunluğunu aldı, sonra yol başladı nənəsinin qalaçasına. Gəlib qarını döydü, qarı gəlib qarını açdı, onu görcək bir iki əlli dizinə vurub dedi:

– Qız getdi?

Şahzadə Mütalib dedi:

– Bəli, getdi.

Gəldilər evə, qarı nə qədər Şahzadə Mütalibə öyüd-nəsihət elədi ki, əl çəksin o qızdan, bir şey çıxmadı. Axırda ona bir kağız verib dedi:

– Bala, mən İrəm bağını tanımıram. Yeddi günlük yolda mənim bir böyük bacım var, get onun yanına, bəlkə o bilə.

Şahzadə Mütalib kağızı alıb yola düşdü. Günə bir mənzil, təyyimənəzil gəlib çatdı həmin xalasının vilayətinə. Yetişcək bunu tutdular. Şahzadə Mütalib gördü ki, bunlar bunu səssiz, sədasız yeyəcəklər. Cibindən kağızı çıxarıb görsətdi. Onu apardılar xalasının yanına. Xalası hal-əhval tutub dedi:

– Bala, mən də bilmirəm. Ancaq yeddi günlük yolda mənim bir böyük bacım var, bəlkə o bilə.

Bunu deyib Şahzadə Mütalibə bir kağız verdi, bacısının üstünə. Özü də bələdçi qoşdu ki, onu aparsınlar ora.

Qərək, Şahzadə Mütalib gəlib çıxdı lap böyük xalasının yanına. Böyük xalası əmr elədi, bütün məmləkətdə olan qocaları yığdılar, ancaq heç kəs bir xəbər verə bilmədi. Axırda lap qoca bir kişi dedi ki:

– Bala, burada iki ilan padşahı var. Biri ağ ilan, biri qara ilan. Hər il onlar gəlib bu yaxında bir düzəngah var, orada dava edərlər. Sən əgər bacarıb ağ ilana kömək eləyə bilsən ki, o qara ilanı bassın, o sənə bəlkə bir yol göstərə bilə.

Mütalib soruşdu:

– Mən ona necə kömək eləyəcəyəm?

Qoca dedi:

– Onların davası belə olur. Hər iki tərəfdən bir ilan gəlib savaşırlar. Hansı ilan bassa o tərəf basmış hesab olunur. Sən gərək bu davada bacarıb qara ilanın sağ gözündən oxunan vurasan.

Şahzadə Mütalib razı oldu. Bəli, yaxşı ox atanlar çağırıldı. Şahzadə Mütalib məşq eləməyə başladı.

Nağılda vaxt tez gəlib çatır.

Dava vaxtı gəldi. Şahzadə oxunu, yayını götürüb getdi, həmin düzəngahın bir tərəfində gizləndi.

Bir də baxdı ki, toz qalxdı, belə baxanda gördü ki, bir tərəfdən ağ, o biri tərəfdən qara ilanlar budu qarışqa kimi gəlirlər. Göydə ulduzun sayı var, amma ilanın sayı yoxdu. Bəli hər iki tərəf düzəldi, səflər çəkildi. Bir tərəfdən bir kifir qara ilan, o biri tərəfdən bir gözəl ağ ilan üz qoydular meydana. Bunlar gəlib çatdılar bir-birinə, tutaqlaşdılar. Bir cəngi-məğlubə başladı ki, ruzigarın gözü belə dava görməmişdi. Şahzadə Mütalib dizin qoydu yerə, bir ox qoydu kamana, ha tuşladı, ha tuşladı, gördü yox, vura bilməyəcək. Çünki ilanlar bir-birinə dırmaş-dolaş olub elə süpürləşirdilər ki, vurmaq çətindi, həm də ki, gözündən. Qərək, Şahzadə Mütalib “ya mədəd” – deyib bir ox atdı. Ox gedib dəydi ağ ilanın peysərinə. Şahzadə Mütalib dizə kimi oldu daş. İkinci oxu tuşladı, atdı. Bu da nataraz kimi gedib dəydi ağ ilanın quyruğuna. Mütalib qurşağacan oldu daş. Baxdı ki, bir tərəfdən oxun yaraları, bir tərəfdən də qara ilanların dişdəmələri ağ ilanı lap candan salıb, elə handa-handadı ki, basılsın. “Hərçi bada-bad” – deyib üçüncü oxu atdı. Ox kamandan çıxıb birbaşa süzdü ilanlara tərəf. Süzdü... hara dəysə yaxşısı, düz qara ilanın sağ gözündən. O saat qara ilan canını təslim elədi. Şahzadə Mütalib daşdan silkindi. Ayağa qalxanda gördü ki, ağ ilan kəsib bunun başının üstünü.

– Ey bəni-adəm, de görüm, sən məni niyə vururdun?

Şahzadə Mütalib əhvalatı dedi:

Ağ ilan dedi:

– Sən olmasaydın mən basılacaydım. İstə görüm məndən nə istəyirsən.

Şahzadə Mütalib dedi ki:

– Mən sizin padşahı görmək istəyirəm. Ondan bir təmənnam var.

İlan dedi:

– Biz heç kəsi öz padşahımızın yanına aparmırıq. Ancaq sən ki, mənə bu yaxşılığı elədin, min belimə.

Ordugahın içindən keçib düz gəldilər padşahın yanına. Girdilər içəri. Şahzadə Mütalib gördü ki, ortada bir qızıl təşt var. Bunun içində xəyəti nazikliyində yaşıl bir ilan var. Mütalibi götürən ağ ilan əhvalatı ona dedi. O, Şahzadə Mütalibə tərəf çevrilib soruşdu:

– İstə, görüm məndən nə təmənnan var?

Şahzadə Mütəlib əhvalatın hamısını danışıb xahiş elədi ki, Süleymanın İrəm bağına ona göstərsin.

İlan dedi:

– Mən Süleymanın İrəm bağına sənə göstərə bilmərəm. Ancaq günçixan tərəfə getsən, həzrət Süleymanın özünü orada tapa bilərsən.

Şahzadə Mütəlib gecəni orda qalib, səhər üz qoydu günçixan tərəfə getməyə. Gethaget, sabahısı sübh vaxtı gəlib çıxdı bir dağın ətəyinə. Gördü ki, bir qoca nurani kişi burda namaz qılır. Gəlib həzrət Süleymanın yerini soruşdu.

Nurani kişi gülüb dedi:

– Həzrət Süleyman mənəm, Şahzadə Mütəlib!

Mütəlib tez ədəb ilə təzim eləyib onun əlindən öpdü.

Həzrət Süleyman dedi:

– Mən sənə mətləbini bilirəm. Ancaq mən hurilər padşahının qızını alıb sənə verə bilmərəm. Bu günlərdə o qızın toyu olacaq. Onu verir-lər öz əmisi oğluna. Tay mənim yanıma gəlmisən, al, mən öz papağımı verim sənə. Onu başına qoyanda səni heç kəs görməyəcək, amma sən hamını görə bilərsən. Get, özün nə bacarırsan elə!

Bunu deyib papağını verdi ona.

Deyirlər ki, o gündən həmin papaq keçdi bəni-adəmlərin əlinə.

Şahzadə Mütəlib papağı aldı. Həzrət Süleyman əlindən öpüb getdi o tərəfə ki, o göstərmişdi. Gəlib çatdı hurilər padşahının paytaxtına. Uzaqdan baxdı ki, şəhərin qarısında çoxlu qarovul var. Papağı qoydu başına, gəlib qarıdan keçdi. Gördü ki, balam, doğrudan da heç kəs onu görmədi. Başladı şəhəri gəzməyə. Gəzə-gəzə gəlib çıxdı bir böyük dam-daşın qabağına. Demə bura məktəb imiş. Baxdı ki, oğlanlarının ikisi də oturub içəridə, çörək yeyirlər. Yavaşca gəlib oturdu onların yanında. Bir böyük oğlunu öpdü. Böyük oğlan xırdaya bir sillə vurdu ki:

– Məni niyə öpürsən?

Xırda durdu ağlaya-ağlaya düşdü yola. Şahzadə Mütəlib də düşdü bunun dalına. Bu minval ilə qızın olduğu evi tapdı. Uşaqlar girdi içəriyə, bu da onların dalınca.

Qız uşaqları ovudub, gətirdi ortalığa çörək qoydu. Şahzadə Mütəlib də bir tərəfdən ilişdi çörəyə. Qız gördü ki, ədə, çörək yeyilir. Bildi ki, burda bir fırılacaq var.

Axırda üzünü tutub dedi:

– İnsən, cinsən, nəsen, səni and verirəm istədiyinin canına, zahir ol!
Şahzadə Mütalib papağı yerə çırpıb zahir oldu.

Qız dedi:

– Şahzadə Mütalib, sən ki, gəlib məni tapdın, demək ki, vəfalısan, ancaq özünü gözlə, atam sənin qanına yerikləyir, məni də əmim oğluna verib. İndi toya kimi gərək bir təhər eləyib buradan qaçaq.

Şahzadə Mütalib qaldı burda. Bir gün, iki gün bunlar buradan qaçmaq üçün yol axtarmaqda olsunlar, sənə kimdən xəbər verim, bir küpəgirən qarıdan. Küpəgirən qarı bir gün Mütalibi çölə çıxanda görüb, “durma gəldim” qaçıb padşaha xəbər verdi.

Padşah xapa-xap adam göndərüb Şahzadə Mütalibi tutdurdu. Bəli, meydan quruldu, dar ağacı hazırlandı. Şahzadə Mütalibin başına bir təlis keçirdib gətirdilər asmağa. Elə cəllad hazırlayırdı ki, ipi onun boğazına keçirtsin, bir nərə səsi gəldi ki:

– Padşah, dayan!.. mənim nişanlımı oğurlayanı mən özüm gərək öldürəm.

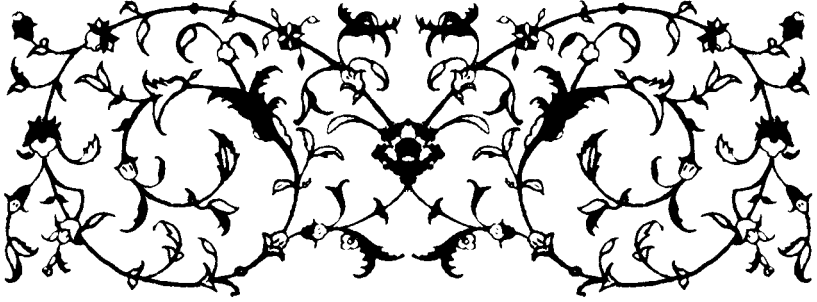
Bu qızın əmisi oğluydu. Gəlib atdan düşdü. Xəncərini çəkdi, təlisi Şahzadə Mütalibin başından götürdü ki, boynunu vursun, birdən titrəyib xəncər əlindən düşdü. Şahzadə Mütalib onu tanıdı. O haman qırxıncı bağçada qəfəsdən azad elədiyi oğlan idi. O da tanıyıb dedi:

– Şahzadə Mütalib, sən məni azad eləmişən. Mən səni öldürməyəm. Götür, əmim qızını da verdim sənə, halal olsun!

Şahzadə Mütalib arvadını da, uşaqlarını da, götürüb öz atasının vilayətinə döndü.

Atasını öldürüb özü padşah oldu. Həmin vəziri də özünə baş vəzir elədi. Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri özümün, biri də nağıl deyənin. Siz də yeyin, mən də.

İLYASIN NAĞILI

Badi-badi giriftar, hamam-hamam içində, xəlbir saman içində, dəvə dəlləklik elər, köhnə hamam içində. Qarışqa şıllaq atdı, dövənin qıçı sındı. Hamamçının tası yox, baltacının baltası yox, orda bir tazı gördüm, onun da xaltası yox. Günlərin bir günündə, Məmməd Nəsir tinində. Biri var idi, biri yox idi, Allahdan başqa heç kim yox idi. Çoxlu şılaşı yemişəm, heç belə yalan deməmişəm. Bir tacir var idi. Bu tacirin İlyas adlı bir qulu var idi. Tacir İlyası öz oğlu kimi istəyirdi. İlyas da taciri öz dədəsi kimi.

Bir gün tacir əlində olan var-yox mayasını batırdı. Tacir çox fikirli-fikirli oturmuşdu. İlyas bunu qüssəli görüb yanına gəldi, dedi:

– Ağa, nə fikir eləyirsən? Dərdini de, bəlkə çarə elədim.

Tacir gülüb dedi:

– Ay İlyas, sən bir qul adamsan, mənim dərdimə nə çarə eləyə bilərsən?

İlyas dedi:

– Ay ağa, sən özün bilirsən ki, mən səni nə qədər istəyirəm. Bəlkə ikimiz bir yerdə dərdüvə dərman elədik.

Tacirin çarəsi kəsildi, dedi:

– İlyas, mən var-yox mayamı batırmışam. İndi əlimdə bir qəpik mayam yoxdu. Onun fikrini eləyirəm ki, indi mən nə eləyəcəyəm.

İlyas dedi:

– Ağa, bunnan hasan şey yoxdu, apar məni sat, həmin pulu əlində maya elə!

Tacir gülüb dedi:

– İlyas, əvvəl, mən səni çox istəyirəm. Necə səni aparım satım? Bir də ki, sənə nə pul verəcəklər ki, mən onu əlimdə maya eləyim?

İlyas dedi:

– Ağa, mən qiymətli qulam. Mən dünyada üç şeyi yaxşı tanıyıram. Atı, daş-qaşı, adamı. Odu ki, apar məni bazara, beş yüz tüməndən aşağı satma. Həmin pulu gətir, əlində maya elə!

Tacir bir az fikir elədi, gördü başqa çarə yoxdu. İlyası qul meydana apardı. Kim gəlib qiymət soruşurdu, tacir beş yüz tümən deyib, özü də üç şey bildiyini xəbər verirdi.

Bu vaxt padşahın vəziri buradan keçirdi. Bu səsi eşidib tacirin yanına gəldi, dedi:

– Qulu neçə deyirsən?

– Beş yüz tümən deyirəm. Özü də üç şeyi yaxşı tanıyır: adamı, atı, daş-qaşı.

Vəzir dedi:

– Sən dəli olmusan nədi? Heç padşahın bütün qulları beş yüz tümənə dəyməz. Sən bu qulu beş yüz tümənə deyirsən?

Tacir dedi:

– Bu qulun qiyməti hələ beş yüzdən də yuxarıdır. Keyfin çəkir al, keyfin çəkmir alma.

Vəzir gedib padşaha əhvalatı danışdı. Padşah dedi:

– Get, həmin qulu al!

Vəzir beş yüz tümən gətirib tacirə verdi, İlyası aldı, gətirib padşahın qullarının içinə ötürdü.

Tacir də həmin pulu əlində maya eləyib alış-verişinə başladı.

Tacir alış-verişində olsun, İlyas da qulların içində olsun, sənə kimdən deyim, bizim bu şəhərin cavan padşahından. Bir gün padşaha bir gözəl at gətirdilər. Hamı ata baxıb bəh-bəh dedi, heç kim atda bir eyib tapmadı. Birdən padşahın yadına düşdü ki, axı mənim bir qulum var, atı çox yaxşı tanıyır. Tez əmr elədi İlyası gətirdilər.

İlyas baş əyib dedi:

– Qibleyi-ələm sağ olsun, bu ata heç söz yoxdu. At birinci atdı. Amma bunun bir eybi var ki, suya girsə yatar.

Hamı dedi:

– Heç elə şey olmaz.

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, mənim dövlətim yoxdu, ancaq başımı girov qoyaram. Atı salaq suya, əgər yatmasa mənim boynumu vurun!

Bəli, atı mindilər, suya vurdular. At suya girən kimi yatdı. Hamı məəttəl qaldı.

Padşah İlyasdan soruşdu:

– İlyas, bu at niyə suya girən kimi yatdı?

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, bu ata camış südü veriblər, odu ki, camış kimi suya girən kimi yatdı.

Padşah İlyasın bu sözünü yoxlamaq üçün atı satandan soruşdu:

– Sən bu ata camış vermişən?

At satan baş əyib dedi:

– Padşah sağ olsun, bu at anadan olandan sonra anası öldü, mən də onu camışımızla əmizdirdim.

Padşahın İlyasdan çox-çox xoşu gəldi, dedi:

– Bu atı alın, ilxıya qatın! Çapışmada lazım olar.

Özü də əmr elədi ki, bundan sonra mən yeyən xörəkdən İlyasa da verin!

Bəli, İlyas hər gün padşah yeyən xörəkdən yeyirdi. Bunlar burada yeməkdə olsunlar, sənə kimdən deyim, bizim padşahın qonaqlarından.

Bir neçə şəhərlərin padşahları bizim padşaha qonaq gəlmişdilər. Bir nəfər də padşaha yumurta boyda bir almaz gətirmişdi. Hamı almaza baxıb bəh-bəh eləyib deyirdi: bu almazın heç qiyməti yoxdu. Bu qiymətdə şey ola bilməz.

Birdən padşahın yadına düşdü ki, axı mənim İlyas adında qulum var, daş-qaşı tanıyır. Tez əmr elədi İlyası çağırırdı. İlyas gəldi, baş əydi, dayandı.

Padşah dedi:

– İlyas, oğul, bu almaza qiymət qoy!

İlyas almazı aldı əlinə, bir o tərəfinə baxdı, bir bu tərəfinə baxdı, dedi:

– Padşah sağ olsun, almaz otuz tükəndən yuxarı dəyməz, çünki bunun üzü almazdı, içi torpaqdı.

Hamı dedi:

– Heç elə şey ola bilməz.

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, əmr eləyin almazı sındırınsılar, içindən torpaq çıxmasa boynumu vurdurdun.

Bəli, padşah əmr elədi, almazı sındırdılar. Almaz sılan kimi içindən torpaq töküldü. Həmin almaza qiymət qoyanlar ki, deyirdilər bu almazın qiyməti yoxdu, hamı utandı, başını aşağı saldı. Padşah fərəhləndi ki, belə bir qulu var. Qonaqların yanında qoltuğu şişdi. Bəli, padşah əmr elədi ki, bundan sonra İlyas mənim özümmlə çörək yeyəcək. Bəli, bu gündən İlyasnan padşah həmişə bir yerdə çörək yeyirdilər.

Bunlar burda yeməkdə olsun, içməkdə olsun, sənə kimdən deyim, bu şəhərdə gözəllikdə misli-bərabəri olmayan bir qız var idi. Bu qızın gözəlliyi bütün şəhərdə məşhurdu. Amma bu qızı heç kim görməmişdi, ancaq adını eşitmişdi. Bir gün padşah fikirləşdi ki, bir özünü bu qızın yanına versin. Çox fikirləşdi, axırda belə tapdı ki, əmr eləsin heç kim şəhərə çıxmasın, özü xəlvətcə qızın yanına getsin. Bəli, bir gün padşah əmr elədi ki, axşam saat səkkizdən sonra bir adam eşikdə qalmasın, bir adamın pəncərəsi açıq olmasın. Əmrinə tabe olmayanların başını bədənindən ayıracağam.

Bəli, elə ki axşam saat səkkiz oldu, məmə yeyəndən pəpə yeyənə kimi hamı qorxudan gizləndi. Elə ki, bir az da keçdi, padşah yavaş-yavaş evdən çıxıb həmin gözəl qızgilə tərəf getməyə başladı. Bəli, padşah gəlib qızın qapısını döydü, qulluqçu qarıya gəldi.

Padşah dedi:

– Get, xanıma de ki, padşah gəlib.

Qulluqçu gəlib xanıma dedi.

Xanım dedi:

– Get, padşaha de ki, bir inəyim var, nə arıqdı, nə kök, öldürsəm nə qədər piyi çıxar?

Qulluqçu gəlib xanımın dediyini padşaha dedi.

Padşah bir az fikirləşdi, axırda dedi:

– Get, xanıma de ki, dörd pud.

Qulluqçu gedib xanıma dedi.

Xanım dedi:

– Get, denən xoş gəldi, gedə bilər.

Elə padşah istəyirdi qayıtsın, gördü ki, bir qaraltı gəlir. Özü-özünə dedi: bu kimdi mənim əmrimdən çıxıb şəhərdə gəzir. Yaxşı, mən sabah onun atasını yandıraram, qoy yaxınlaşsın görüm kimdi.

Qaraltı yaxınlaşdı. Padşah gördü ki, öz vəziridi. Tez gizləndi orada olan ağacların dalında. Dedi qoy görüm vəzir nə qayıracaq. Vəzir padşahı görmürdü, amma padşah onu görürdü. Vəzir qızın qapısına yetişdi, qapını döydü, qulluqçu gəldi, vəzir dedi:

– Get, xanıma de ki, vəzir gəlib.
Qulluqçu getdi xanıma dedi... Qayıdıb gəldi ki:
– Xanım deyir ki, bi inəyim var, nə arıqdı, nə kök; öldürsəm nə qədər piyi çıxar?
Vəzir fikirləşdi nə desin. Neçə pud desin. Axırda dedi:
– Yeddi pud.
Qulluqçu gedib xanıma xəbər verdi, gəlib dedi:
– Xanım deyir ki, gedə bilər, xoş gəldi.
Vəzir istəyirdi qayıtsın, bir də gördü ki, aha budu, bir qaraltı gəlir. Öz-özünə dedi: ədə, bu kimdi eşiyə çıxıb. Səhər padşaha deyəcəyəm bunun başını bədənindən ayırsın. Tez ağacların dalına girdi ki, gizlənsin, gördü padşah da burada mısıb. Vəzir istədi səs eləsin, padşah dedi:
– Dinmə, görək bu gələn kimdi. Görək bu nə deyəcək.
Bunlar burada mısıdılar. Qaraltı yaxınlaşdı, gördülər ki, bu gələn İlyasdı. İlyas qızın qapısını döydü, qulluqçu gəldi, İlyas dedi:
– Get, xanıma de ki, padşahın qulu İlyas gəlib.
Qulluqçu gedib xanıma xəbər verdi, gəlib İlyasa dedi:
– Xanım deyir ki, bir inəyim var, nə arıqdı, nə kök; öldürsəm nə qədər piyi çıxar?
Padşahın vəzir dedilər dayan görək indi bu nə deyəcək.
İlyas dedi:
– Get, xanıma de ki, qəbuldu.
Padşahnan vəzir lap məəttəl qaldılar, dedilər nə olsun ki, bunu biz də deyərdik də.
Bəli, qulluqçu gəlib qapını açdı. İlyas içəri girdi. Padşahnan vəzir işi belə görüb tez bir təhər özlərini qızın bağçasına saldılar, ağacların altında gizləndilər. Gördülər ki, İlyas gəlib eyvanda əyləşib.
Bəli, qulluqçu əlində bir məcməyi, üstündə ağ örtük, gətirib İlyasın qabağına qoydu. İlyas məcməyidən örtüyü götürdü, gördü ki, məcməyidə bir qayçı, bir varaq kağız, bir Quran, bir top iynə, bir də bir nar var. Padşahnan vəzir dedilər, hələ qoyaq ki, biz də demişik “qəbuldu”, yaxşı, bəs bu nə olsun. Nar, Quran, iynə, qayçı, indi ki, bu sirri bilməyəcəkdik. Qoy görək İlyas neyləyəcək.
İlyas iynələri götürüb hamısını bir-bir narın üstünə taxdı. Sonra kağızı götürüb cıqqılı-cıqqılı doğradı. Sonra Quranı öpüb yerə qoydu. Padşahla vəzir bir-birinə dedilər:
– Yaxşı, bu nə olsun?

Bu halda qulluqçu gəldi, məcməyini apardı. Bəli, elə ki, qulluqçu məcməyini apardı, xanım eyvana gəldi. Qolunu İlyasın qoluna saldı. Xanım nə xanım... Aya, günə deyir sən çıxma, mən çıxacağam. Adam deyir yeməyim, içməyim, bu xanımın xətti xalına, gül camalına tamaşa eləyim. Padşahla vəzirin ağzının suyu axırdı. Xanımla İlyas öpüşdülər, görüşdülər, sonra girdilər evə. Vəzirlə padşahın az qalırdı paxıllıqlarından bağrıları çatlasın.

Bəli, padşahgil gördülər ki, az qalıb sübh açılsın, tez durub evlərinə getdilər.

İlyas səhər çox bivaxt gəldi. Padşah dedi:

– İlyas, gecə haradaydın?

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, məni sənə satan tacirin anasını mən özümə ana kimi bilərdim. O da məni çox istəyərdi. O ölübdü, getmişdim onun qəbrinin üstünə. Qəbrin üstündə ağladım, ağladım, yuxu tutdu, qaldım qəbrin üstündə. Bir də gördüm ki, səhərdi.

Padşah bilirdi ki, gecə İlyas haradaydı, çünki özü öz gözü ilə görmüşdü. Odu ki, bildi ki, İlyas yalan deyir, yenə dedi:

– İlyas, düzün de, gecə haradaydın?

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, yuxu tutmuşdu, qalmışdım qəbrin üstündə.

Padşah hirsələndi, dedi:

– İlyas, düzünü de, gecə haradaydın? Yoxsa başuvu bədənindən ayıraram.

İlyas yenə dedi:

– Padşah sağ olsun, yuxu tutmuşdu, qalmışdım qəbrin üstündə.

Padşah əmr elədi ki:

– Aparın, bu məlunu oxlayın.

Amma ox atanları öyrətdi ki, oxu elə atın ki, İlyasa dəyməsin. Çünki bu sirləri öyrənmək istəyirdi.

Bəli, İlyası oxa basdılar. Amma ox İlyasa dəymirdi, boynunun, qoltuğunun altından keçirdi. Padşah gəldi, dedi:

– İlyas, düzün de görüm, gecə haradaydın? Yoxsa bu saat səni asdıraram.

İlyas yenə dedi:

– Padşah sağ olsun, yuxu tutmuşdu, qalmışdım qəbrin üstündə.

Padşahın qəzəbi artdı. Hirs beyninə vurdu, gördü ki, bu dediyin deyir, əmr elədi:

– Bu saat bunu asın!

Bəli, İlyası dar ağacının altına gətirdilər. Kəndiri boğazına saldılar. Elə ki, istədilər kəndiri çəksinlər, bir də gördülər ki, bir atlı çapa-çapa gəlir. Atlı elə yeyin gəlirdi ki, atın üstündəkini görmək mümkün deyildi.

Elə ki, dar ağacının altına yetişdi, çapa-çapa yerə bir nar vurub getdi. Nar dağıldı.

İlyas dedi:

– Dayanın, deyim.

Bəli, İlyasın boynundan kəndiri açdılar.

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, gedək otağa, bu sirri tək sənə deyəcəyəm.

Padşahla İlyas getdilər otağa. İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, gecə mən filan gözəl qızın yanında idim.

Padşah dedi:

– Yaxşı, o piy məsələsi nə idi ki, sən dedin qəbuldu.

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, xanım o sualnan demək istəyirdi ki, sən məni görməmişən, bilmirsən arığam, kökəm, gözələm, çirkinəm. Onda mən dedim ki, qəbuldu. Yəni hər necə olsan, gözəl də, çirkin də, arıq da, kök də mənə qəbulsan, onda qarını açdılar, məni içəri buraxdılar.

Padşah dedi:

– Yaxşı, o məcməyi məsələsi nə idi?

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun o atlı ki, keçdi, narı vurdu yerə, nar dağıldı, həmin qızdı. Narı yerə vurdu, dedi ki, bu sirr mənim deyil qoy dağılsın, sən ölmə. Odu ki, mən də dedim.

Padşah İlyasa pəh-pəh deyib öz yanında oturtdu, dedi:

– İlyas, axı sən adamı da tanıyırsan. İndi de, görüm mən necə adamam?

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, sən çörəkçi oğlusan.

Padşah dedi:

– Sən nə danışırısan, mən padşah oğluyam. Mənim atam da bu şəhərin padşahı olub, babam da.

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, əmr elə anan gəlsin, soruş, elə olmasa boy-numu vurdur!

Padşah anasını çağırdı, dedi:

– Ana, düzünü de, mən kimin oğluyam? Mənim atam kim olub?

Anası dedi:

– Bala, mən sənə həmlə olanda atan dedi ki, əgər qız doğsan, səni öldürəcəyəm, oğlan doğsan, nə desən gözüm üstə. Mən doğan gecə qonşuda çörəkçinin arvadı da doğdu. Mənim qızım, onun oğlu oldu. İş belə görəndə mamaya pul verdik, çörəkçiyə də pul verdik, uşaqları dəyişdirdik. İndi sən doğrudan da çörəkçi oğlusan.

Padşah İlyasa afərin deyib soruşdu:

– İlyas, sən nə bildin ki, mən çörəkçi oğluyam?

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, mən ondan bildim ki, sən əvvəl dəfə əmr elədin ki, mənə sənənin çörəyindən versinlər. Sonra da bir yerdə çörək yedik. Ta sən mənə nə pul, nə başqa şey bağışlamadın. Odu ki, mən bildim sən çörəkçi oğlusan.

Padşah dedi:

– Yaxşı, İlyas, bəs o qız kimdi?

İlyas dedi:

– Padşah sağ olsun, o qız padşah qızıdır.

Padşah anasından soruşdu, gördü doğrudan da həmin qız bunun yerinə dəyişilən qızıdır. Padşah soruşdu:

– İlyas, bəs sən kimsən?

İlyas dedi:

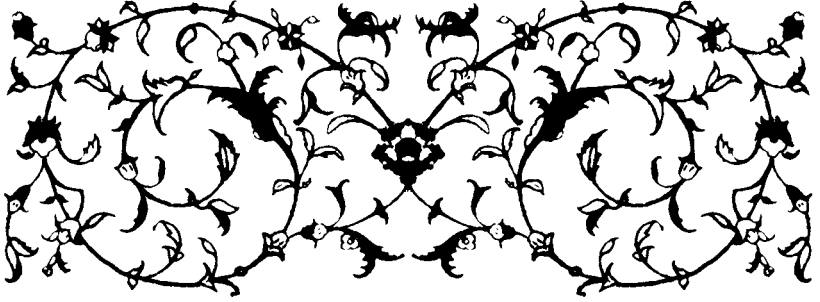
– Padşah sağ olsun, mən bir bağban oğluyam. Mən uşaq olanda bizim şəhərə hücum eləyib basırlar, məni əsir eləyirlər, sonra da gətirib qul yerinə satırlar.

Padşah İlyasın bütün xasiyyətlərinə fərəhləndi. Həmin qızı İlyasa aldı, qırx gün, qırx gecə toy elədi, öz tacını başından götürüb İlyasın başına qoydu, dedi:

– Padşahlığa sən yararsan. Sənin biliyin mənimkindən çoxdu.

Bundan sonra bu şəhərin padşahı İlyas oldu.

Yedilər, içdilər, mətləbə yetişdilər. Göydən üç alma düşdü. Biri mənim, biri nağıl deyənin, biri də özümün. Sən yüz yaşa, mən iki əlli. Hansı çoxdu sən götür! Sən sağ, mən salamat.

NARDAN QIZIN NAĞILI

Keçmiş qədimlərdə Qoquz adında bir padşah varmış. Belə deyirlər ki, günbatandan günçixana kimi nə ki, padşah var, hamısı ondan qorxarlarmış. Quş quşluğu ilə Qoquzun adını eşidəndə göydə qanad salarmış. Qoquz çox zülmkar imiş.

Qoquz padşah bir gün yatıb yuxuda görür ki, göydən bir mələkə endi, padşahın ağızına bir sillə vurub, çıxıb getdi.

Qoquz qorxudan yorğan-döşəkdən atılıb, başladı haray çəkib tirtir əsməyə. Qoquzun yanına vəzir, vəkil yığışib xəbər aldılar ki, nə olub? Qoquz yuxusunu danışib əmr verdi ki, bu yuxunu yorsunlar. Vəzir, vəkil yığılıb münəccim çağırdılar, hər nə illah elədilər, yuxunu yorub bir yana çıxarda bilmədilər. Axırda münəccimbaşı dedi:

– Bu yuxunu yoran bir adam var.

Qoquz dedi:

– Kimdi o adam, de, bu saat çağırırdırım?

Münəccim dedi:

– Urum vilayətində bir qoca münəccim var, düz üç yüz ildir ki, ömür sürür. Bu yuxunun mənasını tapsa, o tapar, çünki belə yuxuların mənasını tapmaq bizim işimiz deyil.

Qoquz dedi:

– Vəzir, bu işi sənə həvalə eləyirəm. Gərək qoca münəccimi götürüb gələsən hüzuruma.

Vəzirin boğazının yolu quruyub öz-özünə dedi:

– Urum hara, bura hara? Urum burda nə gəzir?

Çarəsi kəsilib durub ayağa, arvadınan halallaşib bina qoydu yol getməyə. Az gedib çox dayandı, çox gedib az dayandı, nağıllarda mənzil olmaz, neçə müddət yol gedib, neçə mənzil gedib, axırda gəlib çatdı Urum torpağına.

Gəzib Urum şəhərini dolandı. Gördü ki, bir dərviş bir sandıq qoyub qabağına satır:

– Ay sandıq alan! Ay sandıq alan!.. Alan alıb xeyrin görər, açıb baxan ziyan çəkər.

Vəzir dedi:

– Ey dərviş, sandığı neçəyə deyirsən?

Dərviş dedi:

– Yüz tükənə. Başbağlı satıram.

Vəzir dedi:

– Qoy alım baxım.

Dərviş dedi:

– Mən sandığı başbağlı satıram, alırsan al, almırsan çıx get.

Vəzir çıxarıb yüz tükən dərvişə verdi. Sandığı alıb çıxdı bayıra, soraqlaşib qoca münəccimin evini tapdı. Döyüb qapını içəri girdi. Gördü ki, pirani bir kişi oturub pambıq içində. Saç-çaqqal ağappaq, əlində kitab, qabağında manqal.

Münəccim vəziri görən kimi dedi:

– Ey İbrahim, xoş gəlmisən. Buyur, otur!

Vəziri xof götürdü. Amma ki, dinib danışmadı. Əyləşib münəccimin yanında, istədi münəccimə deyər ki, gəlmişəm səni aparam.

Münəccim dedi:

– Səhər inşallah gedərik.

Vəzir mat qaldı. Elə ki, çay-çörək yeyib toqqalarının altını möhkəmləndirdilər, münəccim dedi:

– Sən dur get, mən özüm gələrəm.

Vəzir durub ayağa, gəldi öz mənzilinə. Götürüb sandığı bina qoydu yol getməyə. Neçə gün yol gəlib axır çatdı evinə. Arvad çıxıb qabağına dedi:

– Ay kişi, evimizə qonaq gəlib.

Vəzir girdi içəri, gördü ki, qoca münəccim gəlib. Vəzirin lap boğazının yolu qurudu. Ədəb salamını verib oturdu.

Qoca münəccim dedi:

– Dur, məni apar padşahın yanına.

Vəzir durub ayağa, qoca münəccimi götürüb gəldi Qoquzun yanına. Qoquz münəccimə yer görsədir oturdu yanında.

Dedi:

– Ey pirani münəccimbaşı, yuxuda gördüm ki, oturmuşam çəmən-də. Bir də gördüm göy guruldadı, göydən bir məlakə enib oturdu dizimin üstə. Ağzıma bir sillə vurub çıxıb getdi.

Münəccim dedi:

– Ey Qoquz şah, bil və agah ol! Çox çəkməyəcək dünyaya bir qız uşağı gələcək. O, böyüyüb on dörd yaşına çatan kimi səni öldürəcək.

Qoquz şah çox bikeyf olub münəccimbaşıya dedi:

– Tədbir gör! Sənə nə istəsən verərəm.

Münəccim dedi:

– Olacağa çarə yoxdu.

Münəccimbaşı belə deyəndə Qoquz şah qəzəblənib əmr verdi ki, pirani münəccimbaşının boynunu vursunlar.

Pirani münəccimbaşı bərkdən gülüb qalxdı göyə, gözdən itib getdi.

Qoquz şah əmr verdi ki, qoca münəccimbaşını tutsunlar. Heç kim münəccimi tuta bilmədi. Qoca münəccim bu getməknən gəlib çıxdı öz evinə. Qoquz vəzirə əmr verdi ki:

– Tədbir gör!

Vəzir dedi:

– Bu bələdan canıvı qurtarmaq üçün bir yol var, o da budu ki, təzə anadan olan qız uşaqlarının boynunu vurdurasan. Bu işi elə görəsən ki, camaat səndən görməyə.

Qoquz vəzirin bu tədbirinə razı olub, bu iş üçün məvacibnən dörd nəfər cəllad tutdurdu. Bu cəlladlar başladılar doğan arvadların qız uşaqlarını beşikdən oğurlayıb öldürməyə.

Sənə xəbər verim vəzirdən.

Vəzir ki, Urum şəhərindən bir sandıq almışdı, götürüb qoymuşdu evinə. Amma açıb sandığın içinə bu günə kimi baxmamışdı ki, görsün bu sandığın içinde nə var.

Bir gün evdə oturmuşdu. Birdən yadına düşdü ki, Urum şəhərində dərişdən bir sandıq almışdı. Durub ayağa arvadına dedi:

– Arvad, Urumdan alıb gətirdiyim sandığı bəri ver, açaq, görək içinde nə var.

Vəzirin arvadı durub sandığı götürüb gəldi. Vəzir durub sandığı açdı. Açıq kimi sandığın içinde bir nar gördü. Alıb narı əlinə, istədi

uzada arvadına, nar sıçrayıb vəzirin əlindən düşdü yerə. Düşən kimi partlayıb, narın içindən on yaşında gözəl bir qız çıxıb oturdu evin kün-cündə. Vəzirin ürəyi gedib bir tərəfə yığıldı, arvadın ürəyi gedib o biri tərəfə yığıldı. Haçannan-haçana vəzir özünə gəlib arvadını da ayıltı, qıza yaxın gəlib xəbər aldı:

– Ay qız, sən kimsən? Bu sandığın içində neyləyirsən?

Qız dedi:

– Mən Firəng vilayəti padşahının naxırçısının qızıyam. Firəng padşahının qızı olmazdı. Mən anadan olan günü Firəng padşahı atama xəbər göndərir ki, qızını versin mənə qızlığa. Atam da padşahın sö-zündən keçə bilməyib götürüb məni verdi padşaha. Padşah məni bəs-ləyib düz on yaşına yetirəndən sonra mənim gözəlliyimə heyran olub, istədi məni özünə arvad eləyə. Atamın da bu işdən acığı tutub məni elədi nar, qoydu bir sandığa, götürüb bazarda satdı, sən də almısan.

Vəzir dedi:

– Arvad, bizim nə qızımız, nə də oğlumuz var. Elə yaxşı oldu, götürək bunu qızlığa.

Vəzirin arvadı razı olub bu qızın adını qoydular Nardan xanım, götürüb saxladılar.

Sənə xəbər verim şəhər əhlindən.

Şəhərdə yaşayan camaat baxıb gördü ki, şəhərdə uşaq oğrusu tö-rəyib. Yığılıb, yığışib padşaha şikayətə getdilər. Padşah çıxıb camaatın qabağına dedi:

– Nə üçün gəlmisiniz?

Şəhər əhli dedi:

– Bu şəhərdə uşaq oğrusu peyda olub. Arvadlarımız qız doğan kimi gecə ilə gəlib oğurlayıb aparırlar.

Padşah şəhər əhlini rahat eləyib dedi:

– Siz gedin, mən uşaq oğrusunu taparam.

Şəhər əhli dağılıb getdi. Sənə xəbər verim Nardan xanımdan.

Nardan xanım böyüyüb on iki yaşa çatmışdı. Bir gün vəzirin arva-dıynan hamama gedirdi. Padşah da çıxıb eyvandan baxırdı. Gördü ki, vəzirin arvadıynan bir nazənin sənəm hamama gedir.

Qoquz padşah tez vəzirdən soruşdu:

– Vəzir, sənin arvadınla hamama gedən qız kimdi?

Vəzir dedi:

– Mənim qızımdı.

Padşah dedi:

- Ey vəzir, sənin qızın haçan olubdu ki, mənim xəbərim olmayıb.
- On iki il bundan qabaq.

Qoquz padşah başını salıb aşağı dinmədi.

Aradən bir neçə müddət keçəndən sonra Qoquz padşah Nardan xanımına məhəbbətini salıb ürəyində dedi: – necə olsa gərək qızı görəm.

Durub vəziri çağırtdırıb dedi:

- Vəzir, bu axşam sizə gələcəyəm.

Vəzir baş əyib durub gəldi evinə, arvadına dedi:

– Arvad, Qoquz padşah bizə qonaq gələcək, axşama qonaqlığa hazırlıq gör!

Vəzirin arvadı axşama tədarük görüb, aş bişirib qazan qaynatdı. Axşam Qoquz padşah durub vəzirin evinə qonaq gəldi. Bir az şirin-şirin gülüb danışandan sonra Qoquz padşah göz gəzdirdi ki, Nardan xanımını görə. Nə illah elədi Nardan xanımını görə bilmədi. Axırda əlqabı mahnasilə durub çıxdı bayıra. Nardan xanım da vəzirin arvadıyla mətbəxdə aş bişirirdilər. Qoquz padşah mətbəx qapısında Nardan xanımını görə kimi tez əlqabını yerə qoyub qayıtdı dala. Özünü saxlaya bilməyib gəlib vəzirə dedi:

- Vəzir, mən bərk sancılanmışam, gedirəm.

Vəzir nə illah elədi ki:

- Qal, xörək ye!

Qoquz padşah qalmayıb, durub gəldi evinə. Neçə gün, neçə gecə divan işinə baxmayıb, bir yanı üstə yatıb Nardan xanımın eşqindən dəli-divanə oldu.

Bir gün vəzir durub gəldi Qoquz padşahın yanına, dedi:

- Padşah sağ olsun, neçə gündü ki, divana baxmırsan, səbəb nədi?

Qoquz padşah dedi:

- Dərdim çoxdu.

Vəzir dedi:

- Gəl dərdini mənə de, bəlkə mən dərdüvə əlac eləyəm.

Padşah dedi:

– Allahdan gizli deyil, səndən nə gizlədim? Gərək qızını verəsən mənə.

Vəzir bu sözdən başını salıb aşağı dinmədi. Ürəyindən keçirdi ki, ay aman, bizə Nardan xanımını görmək üçün gəlibmiş. Vəzir getdi fikrə.

Qoquz padşah dedi:

– Vəzir, daha səbr eləyə bilmirəm. Gərək Nardan xanımını verəsən mənə.

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, izin ver gedim qıznan məsləhətləşim, bəlkə qız razı olmadı.

Qoquz padşah izin verdi. Vəzir durub gəldi evinə, gördü ki, Nardan xanım evdə təkdi. Nardanı çağırub dedi:

– Qızım, bizim padşaha ərə gedərsən?

Nardan xanım dedi:

– Mən ərə gedən deyiləm.

Vəzir suyu süzülə-süzülə durub gəldi Qoquz padşahın yanına. Nardan xanım necə demişdi, elə də dedi Qoquz padşaha.

Padşah od götürüb lap dəli-divanə oldu. Gün keçdi, həftə dolandı, bir gün padşah bağda gəzib dolanırdı, gördü ki, küçədə iki uşaq aşıq-aşıq oynayır. Uşaqların biri başladı cıgallığa. Keçəl aşığı götürüb qaçdı. Uşaq dedi:

– Aşığımı ver!

Keçəl dedi:

– Allah vurmuşdu səni. Mən də sənin üçün Qoquz padşah deyiləm ki, Nardan xanımın dərdindən saralıb solam, aciz qalam.

Keçəl belə deyən kimi Qoquz padşah yapışıb keçəlin biləngindən çəkdi bağa, dedi:

– Ey vələdizna, sən nə bilirsən ki, mən Nardan xanımın eşqindən bu kökə düşmüşəm?

Keçəl dedi:

– Nə üçün bilmirəm?

Qoquz padşah dedi:

– İndi ki, bilirsən, de mənə görüm mən necə eləyim ki, onu alım?

Keçəl dedi:

– Əvvəl qarnımı doydur, sonra deyim.

Qoquz padşah durub keçəli apardı aşbazın yanına, qarnını doydurub, götürüb gəldi otağına, dedi:

– Keçəl, əgər mənim dərdimə əlac eləsən, sənə qızıl verərəm, yox, hətərən-pətərən danışsan boynunu vurduraram.

Keçəl dedi:

– Padşah sağ olsun, bir yandan Nardan xanım sənə getmək istəmir, o biri yandan da vəzir qızı sənə vermək istəmir. Sən ta ki, vəziri öldürməsən qızı ala bilməzsən.

Qoquz padşah dedi:

– Bəs necə eləyim ki, vəziri öldürüm?

Keçəl dedi:

– Mənim nənəm yaxşı xalça toxuya bilir. Sən vəzirini göndər bizim evə ki, bizdən sənə üçün xalça alsın. O xalçaya gələndə mən də çıxaram dama, evimizə girəndə başına daş salıb öldürərəm.

Padşah razı oldu. Keçələ bir qızıl verib yola saldı. Bu tərəfdən də vəzirini çağırıb dedi:

– Vəzir, filan keçəlin evində bir əntiq xalça var. Gəlsənə gedib bir xalçaya baxasan. Əgər xoşuna gəlsə, elə orda pulunu ver, xalçanı al gətir.

Vəzir durub keçəlgilə gəlməkdə olsun, eşit keçəldən.

Keçəl çıxıb damda oturmuşdu, gördü ki, vəzir gəlir. Tez böyük bir daş tapıb içəri girən kimi saldı vəzirin başına. Vəzir elə oradaca öldü. Götürüb vəzirin meyidini gecəynən atdı bazarın ortasına, çıxıb gəldi.

Səhərdən Qoquz padşaha xəbər gətirdi ki, vəzir ölüb. Padşah vəzirini dəfn-kəfən eləyib durub gəldi vəzirin arvadının yanına. Başsağlığı verib bir də Nardan xanıma məhəbbətnən baxıb, çıxıb gətirdi.

Aradan bir müddət keçdi. Bir gecə Nardan xanım oturmuşdu evdə, bir də gördü ki, qapı döyüldü. Otağa iki adam girib dedi:

– Padşah səni çağırır.

Nardan xanım getməyib, gələnlərin elçiləri də qovub, qapıları bağlayıb oturdu içəridə.

Qoquz padşaha xəbər çatdı ki, Nardan xanım gəlmir. Padşah qəzəbləndi, əmr verdi ki, səhərdən Nardan xanımın boynu vurulsun.

Gecəni Qoquz padşah yatdı. Bu dəfə yuxuda gördü ki, göydən bir mələkə enib dəydi ürəyinin başından. Qoquz tez yuxudan ayılıb səhərə kimi yata bilmədi. Səhər divanxana vaxtı durub gəldi divanxanaya, adam göndərdi münəccim üçün. Münəccim gəldi. Qoquz padşah yuxusunu münəccimə nəql elədi.

Münəccim dedi:

– Qabaq gördüyün yuxunun mənası yavaş-yavaş yaxınlaşır, özünü gözlə!

Münəccim çıxıb gedəndən sonra Qoquz padşah qoca münəccimin dediyi sözü yadına salıb, Nardan xanımı yaddan çıxardı. Bu tərəfdən də camaat şikayətə gəldilər ki, bəs arvadımız qız doğur, səhəri oğurlayırlar. Bizim səbir kasamız doldu. Qız üzünə həsrət qaldıq.

Qoquz padşah baxıb gördü ki, işlərin qabağı çox qarışıq gəlir. Birdən ağılına gəlib dedi:

– Camaat, mən baxıb görürəm ki, sizin şikayətiniz qurtaran deyil, mən də o uşaq oğrusunu tapa bilməyəcəm. Sabahdan başlayın bir mərtəbəli ev tikin! Pulu məndən. Arvadlarınız nə ki, qız doğdu, gətirin yığın o otağa, görək başımıza nə gəlir.

Camaat padşahın tədbirindən xoşlanıb günü o gün başladılar bir mərtəbəli imarət tikməyə. Çox çəkmədi ki, imarət tikilib qurtardı. Qoquz padşah xəzinədən pul ayırıb, iki dənə daya tutub doğan arvadların qız uşaqlarını yığıb bu təzə imarətdə saxlamaqda olsun, sənə xəbər verim kimdən, Nardan xanımın Qoquz padşahdan.

Bir gün yenə də Qoquz padşahın eşqi çuşa gəldi. Durub gəlməkdə olsun Nardan xanımın yanına. Nardan xanım oturmuşdu evdə, gördü ki, Qoquz padşah gəlir, tez durub ayağa istədi çıxsa bayıra. Padşah qırğı kimi alıb Nardan xanımın başının üstünü dedi:

– Nardan xanım, gəl bu daşı ətəyindən tök!

Nardan xanım baxıb gördü ki, Qoquz padşah bundan əl çəkən deyil, dedi:

– Padşah sağ olsun, bir il mənə möhlət ver! Bir ildən sonra mən sənin, sən mənim.

Qoquz padşah razı oldu, durub gəldi evinə.

İndi sənə xəbər verim Nardan xanımdan.

Nardan xanım eşitmişdi ki, bu şəhərdə uşaq oğrusu var, amma tapmayırlar.

Durub bir gecə geyinib–kecinib pəhləvan paltarında çıxdı bayıra. Gördü ki, hansı evə gedirsə yasdı. Amma şəhərin qırağında bir ev var, burda çalğıdı, oxumaqdı, keyfdi. Əyilib pəncərədən gördü ki, bu evin başında qoca bir kişi altında döşək, dalında balıq, yorğanı da qurşağacan səriyib özünə, oturubdu. Qabağında dəstə bir oğlan, dəstə bir qız, biri saz çalır, biri dəf çalır, qoca da qulaq asır. Arada da elə oxuyur ki, gəl görəsən...

Nardan xanım qapını döydü. Qapını açdılar. Nardan xanım girdi evə. Uşaq durub Nardan xanımdan xəbər aldı:

– Kimi istəyirsən?

Nardan xanım dedi:

– Allah qonağıyam. Mənə bu gecəliyə yer verin!

Nardan xanım keçib oturdu. Uşaqlar başladılar çalmağa, qoca kişi başladı oxumağa. Nardan xanım da oturub qulaq asırdı.

Oğlan birdən dəfi vurdu yerə, qız da sazı qoyub yerə, başladılar qurşaq yapışmağa. Qız oğlanı qoyub dizinin altına başladı əzişdir-

məyə. Qoca gülüb qəşş elədi. Haçandan–haçana əlini atıb döşəyin altından bir çubuq götürüb uşaqları vurdu. Uşaqlar ayrılıb bir–birindən, hərəsi bir yana yıxılıb yatdılar.

Nardan xanımı fikir aldı ki, bu necə olan işdi... Qoca üzünü Nardan xanıma tutub dedi:

– Ey qonaq, xoş gəlmisən!

Nardan xanım dedi:

– Sağ olasan!

Qoca əlini uzadıb yanındakı sandığın içindən bir parça quru çörək, bir nəlbəki bal götürüb uzatdı Nardan xanıma. Nardan xanım alıb çörək-nənə balı qoydu qabağına, bir tikə yeyib, əlini süfrədən çəkdi.

Qoca dedi:

– Ey qonaq, yesənə!

Nardan xanım dedi:

– Ta mənə bu sirri deməsən mən sənənin çörəyini yemərəm.

Qoca dedi:

– Ey pəhləvan, ləcliginə salma! Gəl otur çörəyini ye! Sənənin mənə sirtimnən nə işin var?

Nardan xanım dedi:

– Ey qoca, əgər mənə sirt verməsən bu iki uşağın başın kəsib, durub gedəcəyəm.

Qoca fikrə gedib dedi:

– Ey pəhləvan, bil və əgah ol, mənənin bu sirtimi heç kəs bilməyir. Bax bu iki uşağı görürsən, heç onlar da bilməyir. Mən sirtimi heç kimə deməyib ürəyimdə saxladığım üçün bu kökə düşmüşəm.

Qoca yorğanı dizinin üstündən götürdü. Nardan xanım baxıb gördü ki, qocanın qıçlarını ta qurşağacan qurd yeyib. Qoca yorğanla dizini örtüb yenə dedi:

– Gəl mənənin ölümümə bəis olma!

Nardan dedi:

– Gərək danışasan.

Qoca dedi:

– Mən Qoquz padşahın bağbanı idim. Cavan idim, olardım on altı sinnində. Bir gün Qoquz padşah mənə Ərəbistan xurma üçün göndərdi. Mən də getdim. Gələndə bir ərəb qızı mənə aşiq oldu. Alıb ərəb qızını da alıb özümlə gətirdim. Xurmanı Qoquz padşahın bağında əkdim. O zaman padşah hələ cavan idi. Mən pul yığdım ki, toy eləyim, ərəb qı-

zını alım. Gördüm ki, toya qüvvəm çatmır, mən də bir xonça tutub apardım Qoquz padşah üçün, öz dərdimi açıb dedim ona.

Qoquz padşah dedi:

– Götür gəl adaxlıvu görüm necədi. Özünə layiq də toy eləyim.

Mən də razı oldum. Çünki ata-babadan biz eşitmişik ki, padşah olan şah yerin allahıdı. Mən də durub ərəb qızını aparıb göstərdim Qoquz padşaha. Qoquz padşah ərəb qızını görən kimi gördüm gözləri dörd oldu. Mən yenə bir şey başa düşmədim.

Mənə dedi ki:

– Bu qızın toy xərci mənim boynuma. Burax hərəmlərin yanında qalsın. Mən sənin üçün bir-iki günə toy elərəm.

Mən bu zalımı adil bilib inandım. Ərəb qızını öz əlimlə hərəmxanada qoyub gəldim. Aradan bir həftə keçəndən sonra durub padşahın yanına gəldim ki:

– Ver, ərəb qızını aparım.

Padşah məni qovdu. Mən də cavandım. Səbr eləyə bilmədim, ağzımdan bir neçə pis söz çıxartdım.

Qoquz padşahın acığı tutub məni zindana saldı. Mən zindanda qaldım. Qoquz padşah da ərəb qızını istədi özünə arvad eləyə, ərəb qızı əl vermədi, nə ərəb qızı fikrindən döndü, nə də mən ərəb qızından əl çəkdim. Bir gecə ərəb qızını götürüb qaçdım. Qoquz padşah yenə də gəlib bizi tapıb ərəb qızını mənim əlimdən aldı, məni də tutub zindana saldı. Hər gecə Qoquz gələrdi yanıma, mənə deyərdi ki:

– Gəl razı ol, ərəb qızını mən alım.

Mən razı olmurdu. Zor-güc ərəb qızını Qoquz padşah özünə arvad elədi. Mən səbr eləyə bilmədim. Daha dərd ürəyimə vurdu. Bir yandan da nəmişlik iki qıçımı çolaq elədi. Qoquz padşah işi belə görüb məni açdı buraxdı, mən də gəlib şəhərin qırağında özümə bu evi tikdim.

Bu iki uşağı da alıb saxlamışam. Bunlar çalırılar, mənim könlüm açılır, qurşağı da ona görə tutdururam ki, bəlkə böyüyüb pəhləvan olub, axırda mənim qisasımı Qoquz padşahdan alalar.

Qoca sözün tamam elədi. Nardan xanım gecəni qalıb səhər durub gəldi evinə.

Axşam olan kimi yenə Nardan xanım geyinib pəhləvan paltarı, düşdü bu şəhərə. O qapı mənim, bu qapı sənin, gəzib hər pəncərədən baxıb bir təzə söz öyrənirdi. Qayıdıb evinə gələndə gördü ki, evlərin

birində vaveyladı. Ana deyir “qızım”, qardaş deyir “bacım”. Nardan xanım səbr eləyə bilməyib girdi içəri, xəbər aldı:

– Ay ev yiyəsi, bu nə vaveyladı?

Qoca bir arvad vardı, qayıdıb dedi:

– Ey pəhləvan, sən məgər bu şəhərə təzə gəlmişən?

Nardan xanım dedi:

– Bəli, qəribəm, təzə gəlmişəm.

Arvad dedi:

– Bizim şəhərdə qız oğrusu var, qız uşağı bu gün anadan olur, sabah oğurlanır.

Nardan xanım belə eşidən kimi dayanmayıb, çıxıb getdi evinə. Gecəni yatıb səhər tezdən durub gəldi Qoquz padşahın yanına. Qoquz padşaha dedi:

– Ey padşah, eşitmişəm sənin şəhərində qız uşaqlarını oğurlayırlar. Gərək uşaq oğrusunu tapasan. Tapmasan taxtını qanla dolduraram.

Qoquz padşah qəzəblənib əmr verdi ki, tutun bunu.

Belə deyəndə Nardan xanım tez çıxıb bayıra pəhləvan paltarını soyundu, geyindi öz paltarını, oturdu evdə.

Gecə olan kimi durub geyindi pəhləvan paltarını, çıxdı bazara. Gəzib dolanırdı, gördü ki, bir yerdən işıq gəlir. Yeridi irəli, gördü ki, Qoquz padşahdı, qucağında üç aylıq uşaq. Tutub uşağı aldı padşahın əlindən. Nardan xanım padşahı tanıdı, amma padşah Nardan xanımı tanımadı.

Padşah uşağı Nardan xanımın qucağına verən kimi qaçdı. Nardan xanım da uşaq qucağında qaçdı padşahın dalınca. Qoquz padşah öz adamlarına çatıb qışqırdı:

– Tutun bunu!..

Qoquz padşahın adamları hücum elədilər Nardan xanıma. Nardan xanım istədi macal eləyib uşağı yerə qoysun, əl atsın qılınca, daldan yapışib Nardan xanımın iki qolunu möhkəm sarıyıb, götürüb saldılar dustağa. Qoquz padşah gecəyənən uşaq olan mənzilə od vurub odladı. Camaatın uşaqları yanib tələf oldu.

Qoquz padşah səhər camaatı yığıb bir yerə elan verdi ki, uşaq oğrusunu tapmışam, sabah dara çəkiləcək.

Səhər meydan salınıb dar ağacı quruldu. Nardan xanımı götürüb gəldilər dar ağacının altına. Qoquz padşah çıxıb camaatın qabağına, dedi:

– Ey camaat, siz hələ məndən narazılıq eləyirsiniz ki, uşaq oğrusunu tapmırsan. Bütün sizin qız uşaqlarınızı oğurlayan budu.

Camaat hər yerdən Nardan xanıma min təsbeh lənət oxudular. Arvadlar istədilər Nardan xanımı daşa bassınlar, amma cəlladlar qoymadı. Padşah əmr verdi ki, salsınlar ipi bu məlunun boğazına. Cəlladlar ipi hazır edib istədilər salalar Nardan xanımın boğazına, Nardan xanım tez niqabı üzündən götürüb üzünü padşaha göstərdi. Qoquz padşah Nardan xanımı tanıdı, amma əli heç bir yana çatmadı. Qoquz padşah tutduğu işdən çox peşiman oldu.

Cəlladlar ipi Nardan xanımın boğazına salan kimi bərk bir xəzri qopdu, toz, torpaqdan göz-gözü görmədi. Nardan xanım ipi atıb özünü vurdu camaatın arasına, tez aradan çıxıb qaçdı.

Çox çəkmədi xəzri dayandı. Cəlladlar baxıb gördülər ki, dara çəkilən adam qaçıbdı. Camaat axtarmamış yer qoymadı, amma onu tapa bilmədilər.

Xəbər verim sənə Nardan xanımdan.

Nardan xanım qaçıb özünü saldı meşəyə. Bir neçə gün o yanda, bu yanda başını gırləyib bir təhərnən meşədən çıxdı, üz qoydu getməyə. Az gedib çox dayandı, çox gedib az dayandı, gəlib çatdı Rəm şəhərinə. Girib şəhərə gördü ki, burda bir bağ var, gəl görəsən. Lalələr gül açıb, bülbüllər cəh-cəh vurur, dünyada nə istəyirsən, hansı meyvəni deyirsən bu bağdadı. Nardan xanım girib bağa meyvə dərib yedi, uzanıb reyhan güllərinin yanında yatdı.

Sənə xəbər verim Rəm vilayətinin padşahının qızı Zərnigar xanımdan.

Zərnigar üçün neçə müddət ki, şəhərbəşəhərdən elçilər gəlirdi. Zərnigar heç kimə erə getmirdi. Zərnigarın atası lap təngə gəlmişdi, and içmişdi ki, Zərnigarın bir də işinə qarışmasın. Odu ki, gələn elçilərin də cavabını Zərnigar verib qaytarırdı.

Bir gün Zərnigar bağa çıxıb gəzirdi, gördü ki, ağacların dibində cavan bir oğlan yatıbdı. Oturub Nardan xanımın başının üstündə, başladı Nardan xanımın üzün, gözün silib təmizləməyə.

Nardan xanım ayılıb gördü ki, başının üstündə gözəl bir qız oturub. Dodaqaltı gülüb yerindən qalxdı. Zərnigar Nardan xanıma dedi:

– Ey oğlan, adın nədi, nəkarəsən?

Nardan xanım işi başa düşüb dedi:

– Adıma Əhməd deyərlər, özüm də Urum padşahının oğluyam.

Zərnigar dedi:

– İstədiyimi Allah yetirdi.

Zərnigar özünü saxlaya bilməyib öz ürəyindəki məhəbbəti Nardan xanımına açıb dedi:

– Ey Əhməd, sevirəm səni, gərək məni alasan.

Nardan xanımın boğazının yolu quruyub dinmədi. Zərnigar bir də məhəbbətini deyib sarıldı Nardan xanımın boynuna ki:

– Əhməd, dur gedək mənim mənzilimə.

Nardan xanım durub Zərnigarın mənzilinə gəldi, qapını bağlayıb gecəni yatdılar.

Səhər tezdən Nardan xanım ayılıb çıxdı bağa. Neçə vaxt idi ki, soyunub çimməmişdi. Öz-özünə dedi: yaxşı oldu, gedib çimərəm, sonra Allah kərimdi. Durub verdi özünü çaya. Bir o yana baxdı, bir bu yana baxdı, gördü ki, heç kim yoxdu, soyunub girdi çaya. Bu çimməkdə olsun, al xəbəri padşahın bağbanının oğlu Murtuzdan.

Murtuz gözəşirin oğlanların biriydi. Çıxıb səhər-səhər bağı gəzirdi, gördü ki, çayın içində bir süd kimi ağappaq şey görünür. Durub gəldi çaya tərəf nə gördü... Cavan bir qız çayda çimir. Özün verdi irəli ki, qızın paltarını götürsün, gördü ki, yerdə oğlan paltarı var. Murtuz əl saxlayıb dayandı. Birdən Nardan xanım Murtuzu görüb dedi:

– Ey cavan, geyinəcəyəm, qoy geyinim.

Nardan belə deyəndə Murtuz çəkildi dərənin içinə. Nardan xanım alababat geyindi. Murtuz gəlib Nardan xanımın yanına, dedi:

– Ay qız, nəçisən!

Nardan əvvəl istədi Murtuza cavab verməyə. Sonra baxıb gördü ki, bu çox gözəşirin oğlandı. Murtuzun məhəbbətini salıb ürəyinə, yaxın gəldi Murtuza. Hər ikisi oturub çəməndə öz ürək sirlərini bir-birinə açıdılar, söhbətdən sonra Nardan xanım başına gələn hekayəti başdan ayağa axıra kimi Murtuza nəql elədi.

Sənə xəbər verim kimdən, Zərnigardan.

Zərnigar xanım ayılıb gördü ki, sevgilisi Nardan xanım yanında yoxdu. Durub çıxdı bayıra, özün yetirdi bağa. Nardan xanım başıaçıq oturmuşdu, saçları anduz yarpağı kimi tükülüb çiynlərini bürümüşdü. Zərnigar baxıb gördü ki, bağbanın oğlu Murtuz bunun bağında bir qızın söhbətdədi. Acığı tutub qayıtdı evinə. Qarabaş göndərdi ki, Murtuzu çağıralar. Bu tərəfdən də Nardan geyinib yenə pəhləvan paltarı, Murtuzdan ayrılıb çıxdı bağdan. Qarabaş gəlib Murtuzu tutub Zərnigar xanımın yanına gəldi.

Zərnigar xanım Murtuza dedi:

– Ey haramzada, mən səni bağımnda nökər saxlamışam, yoxsa qız-ların keyf çəkməyə saxlamışam?

Murtuz dedi:

– Xanım, nə qız? Mən heç bağda qız görməmişəm.

Belə deyəndə Zərnigar xanımın acığı tutub Murtuzu saldı zindana.

Nardan xanım Zərnigarın yanına gəlirdi, gördü ki, Murtuzu dus-taqxanaya aparırlar. Tez özün yetirdi, Murtuzdan xəbər aldı ki:

– Səni kim tutdurub?

Murtuz dedi:

– Zərnigar xanım.

Nardan xanım özün yetirib Zərnigara, dedi:

– Ey sevgilim, mənə istəyirsən?

Zərnigar dedi:

– Bəli, istəyirəm.

Nardan xanım dedi:

– İndi ki, mənə istəyirsən, nə desəm yerinə yetirərsənmi?

Zərnigar:

– Yerinə yetirərəm. Təki sən mənə söz buyur.

Nardan xanım dedi:

– Ey sevgilim, gözümlün işığı, Murtuzu mənə bağışla! Mən özüm onun tənbehini eləyim.

Nardan xanım belə deyəndə Zərnigar dedi:

– Ey Əhməd, get bağışladım.

Zərnigar adam göndərib Murtuzu buraxdırdı. Özləri də başladılar söhbətə. Gün batan kimi Nardan xanım durub gəlirdi Murtuzun yanına.

Hər gün bir-iki saat Nardan xanım durub gələrdi Zərnigarın yanına. Yalanbaşdan Zərnigarın başını aldadıb tez durub gedərdi Mur-tuzun yanına. Gecəni səhərə kimi Murtuznan keçirərdi.

Xəbər verim sənə kimdən, Zərnigarın atasından. Zərnigarın atası padşahdı. Bir gecə durub əlqabına çıxırdı, gördü ki, qızının bağından işıq gəlir. Tez özünü yetirib bağa, gəlib çatdı Murtuzun evinə, baxıb pəncərədən gördü ki, bağban oğlu Murtuz bir qızınan yatıbdı ki, dün-yada heç misli yoxdu. Gözəllikdə bəeyni Züleyxa. Padşah dayana bil-məyib yıxıldı yerə.

Haçandan-haçana özünə gəlib durdu ayağa. Geri dönüb, bir neçə nəfər adam göndərdi, Nardan xanımla Murtuzu götürüb gətirdi. Əmr verdi ki, Murtuzu salsınlar zindana, Nardan xanımla da öz otağına, padşah

necə dedi, elə də elədilər. Murtuz zindanda qalsın, al xəbəri Nardan xanımla padşahdan.

Padşah durub gəldi Nardan xanımın yanına. Nardan xanıma bir dəst zənən paltarı verib geyindirəndən sonra dedi:

– Ey taci-təxti-sərim, gəl ulduzumuzu barişdirəq.

Nardan xanım dedi:

– Bizim ulduzumuz barişan ulduz deyil.

Belə deyəndə padşah istədi güc göstərsin. Nardan xanım qalxıb padşaha bir sillə çəkdi. Padşah özündən gedib yıxıldı kənara. Ağız-burnu qan oldu. Sonra ayağa durub Nardan xanımlı saldırdı zindana. Qəza işi avanda gətirdi, Nardan xanımın zindan otağı Murtuzun zindan otağının yanında oldu, aradan bircə arakəsmə var idi. Nardan xanım gecəyarı durub dedi:

– Hər təhər olsa buradan qaçmalıyam.

Durub ara divarı qazmağa başladı. Haçandan-haçana bir deşik açıb keçdi o biri otağa. Gördü ki, şam işığında burda bir cavan yatıbdı.

Şamla oğlanın üzünə baxıb gördü ki, Murtuzdu. Tez Murtuzu ayıldırıb dedi:

– Sən paltarını ver mənə, sən də mənimkini gey! Mən çıxım burdan, sonra səni qurtarram.

Murtuz razı oldu. Soyunub paltarını Nardan xanıma verdi. Nardan xanım da soyunub paltarını Murtuza verdi. Səhər Nardan xanım Zərnigara bir kağız yazıb göndərdi.

Zərnigar kağızı alıb oxuyub bildi ki, Əhməd (Nardan) zindandadı. Tez gəlib atasından gizlin Nardan xanımlı zindandan çıxartdı. Nardan xanım zindandan çıxan kimi tez özünü yetirib evə, padşah paltarını geyib qılınıcı bağladı, gəlib zindanın qabağında ki zindançıları vurub öldürüb, Murtuzu götürüb apardı.

Padşaha xəbər getdi ki, təzə pəhləvan peyda olubdu, durma özünü yetir, zindanbanları vurub öldürdü.

Padşah əmr verdi, qoşunu sel kimi tökdü meydana. Nardan xanım açıb qollarını şir kimi vurub özünü dəryayi-ləşkərə, başladı qoşunu qırmağa. Nardan xanım gələn-gələn qoşunları qırıb tökdü, əl atıb padşahı taxtdan salıb, cəhənnəmə vasil elədi. Vəzirini onun yerinə padşah tikib, Zərnigar xanımın yanına gedib dedi:

– Ey Zərnigar, bil və agah ol, mən qızam.

Bütün başına gələni Zərnigara danışılıb dedi:

– İndi ki, gedirsən, məni də apar.

Nardan xanım üç at götürüb Murtuz və Zərnigar ilə bina qoydu yol getməyə. Gəlib Qoquz padşahın torpağına, orda ki, onu dara çəkirdilər, dayanıb meydanda bir nərə çəkdi. Qoquz padşah adam göndərdi ki, gedib görsünlər o nərə çəkən kimdi. Adam gəldi. Nardan xanım gələn adamın boynunu vurub saldı yerə.

Qoquz padşah gördü ki, gedən getdi, daha gəlmədi. Yenə adam göndərdi, Nardan xanım gələn boynunu vurdu. Axırda padşah qəzəblənib qoşun göndərdi. Nardan xanım baxıb gördü ki, qoşun gəldi. Əl atıb qılınca vurdu özünü dəryayi-ləşkərə, qırıb qoşunu axıra çatdı. Padşah qoşun göndərdi, pəhləvan göndərdi. Nardan xanım nə ki, vardı qırıb qurtardı. Axırda Qoquz padşah meydana gəlib Nardan xanımla qılıncaqılınca gəldi. Gördülər ki, qılincdan bir şey çıxmadı, əl atdılar toppuza. Baxıb gördülər ki, toppuzdan da bir şey çıxmadı, başladılar güc eləməyə. Əl atdılar bir-birlərinin kəmərlərinə. Heç birinin bir-birinə gücü çatmadı. Axırda Nardan xanım lap təngə gəldi, əl atıb tutdu Qoquz padşahın kəməmindən, nərə çəkib götürüb çırpdı yerə. Çıxıb Qoquz padşahın sinəsinin üstə, başını kəsib keçirdi nizənin başına.

Nardan xanım yıgıb camaatı, bu padşahın necə zülmkar olub beşikdəki qız uşaqlarını oğurlayıb qırmağını, hamısını camaata nəql elədi. Camaat Qoquz padşaha lənət oxuyub, Nardan xanımlı özlərinə padşah tikdilər.

Nardan xanım bir neçə gün padşahlıq eləyib Murtuzu taxtda oturdub dedi:

– Mən gedirəm, beş günə gəlləm.

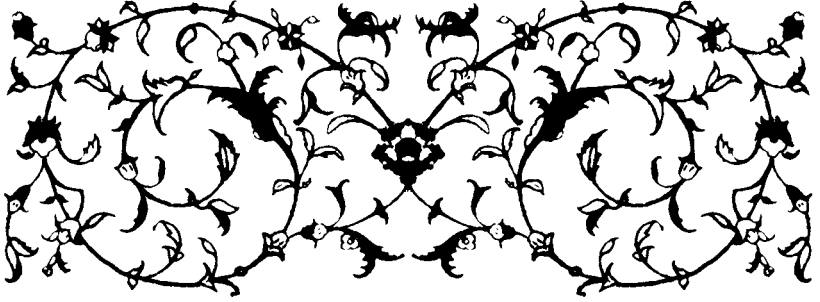
Nardan xanım minib ata, üz qoydu öz vətəninə sarı. Yetişiş şəhərinə, ata-anasını tapıb görüşəndən sonra atası qızının əhvalını xəbər aldı.

Nardan xanım başına gələnə atasına danışıb dedi:

– Sən həya-abrından öteri məni nar eləyib satdın, məni nar eləyib satdın, məni bu padşahın əlindən qurtardın, mən də gərək səni qurtaram.

Nardan xanım bu şəhərin də padşahını öldürüb, qoşunlarını özünə təslim elədi, sonra öz atasını burda padşah tikib, qayıdıb gəldi Murtuzun yanına. Yeddi gün, yeddi gecə toy eləyib Murtuznan murad hasil elədilər.

KƏL HƏSƏNİN NAĞILI

Bəndərpuş vilayətində Əhməd adında kasıb bir kişi olurdu. Bunun bircə arvadından başqa heç kəsi yox idi.

Yazıq kişi azara düşüb daha oduna gedə bilmədi. Əhmədin arvadı Nisə gördü ki, Əhməd yorğan-döşəyə düşüb, evdə də yeməyə əppəkləri yoxdu, ərindən gizlin götürüb baltanı üz qoydu meşəyə ki, odun qırıb bazara satsın, bəlkə axşama əppək pulu düzəldə bilsin.

Nisə çatıb meşəyə, o ki vardı odun qırandan sonra böyük şələ odun bağlayıb, götürüb qoydu yolun ortasına.

Nisə bərk acımışdı, əlin atıb armud ağacından bir neçə armud dərib nuşcanlıqla yedi. Armudu yeyəndən sonra Nisəyə bərk susuzluq üz verdi. Durub endi bulağa, doyunca su içib əlin-üzün də yudu. Durub gəldi ki, odun şələsini götürüb getsin, gördü ki, şələnin üstündə bir gözəl quş oturub. Öz-özünə dedi: yaxşı oldu, tutub öldürərəm, ətini də xörək bişirərəm.

Nisə yerdən bir daş götürüb atdı quşa. Quş qanad çalıb şələnin üstündən qalxanda bir iri yumurta salıb qalxdı havaya. Nisə tez yüyürüb yumurtanı götürdü. Yumurtanın qabığı o qədər nazik idi ki, davam eləməyib əzildi. Yumurtaya hayıfı gəlib çəkdi başına. İçən kimi şirinliyindən ciyəri alışıb başladı yanmağa. Tez enib bulağa doyunca su içdi, səriyib odun şələsin dalına, evə gəldi. Şəhərə çatan kimi istədi ki, dönüb getsin bazara, yolu yarı eləməmişdi ki, elə bir sancı bunu tutdu ki, gözləri çaxmaq çaldı. Başı gicəllənib ürəyi bulandı, ancaq yenə də bir təhənnən durub gəldi evə. Əhməd durub çıxdı arvadının qabağına, dedi:

– Ay arvad, nə olub?

Dedi:

– Ay kişi, ölürəm.

Nisə başına gələni ərinə nəql elədi.

Əhməd xəstə-xəstə odunu götürüb, getdi bazara, satıb puluna əppək alıb gətirdi. Bu gündən sonra Əhmədin arvadı Nisə yorğan-döşəyə düşdü, doqquz ayın tamamında bir oğlu oldu.

Əhməd uşağı görən kimi bağı çatlayıb öldü. Nisə xala əri öləndən sonra uşağın adını Həsən qoydu.

Uşaq iki aylığında ayaq tutdu, bir yaşında böyük adamlar kimi yeriməyə başladı. Həsən böyüyüb doqquz yaşına çatdı. Nisə də qapıların dilənilib çörək pulu qazanırdı.

Qurban bayramı idi. Bütün Bəndərpuş əhli böyükdən kiçiyə qoyun aparıb, meşədə sərin bulağın başında kəsib, yeyib-içirdilər. Həsən də uşaqlara qoşulub meşəyə getdi.

Bütün Bəndərpuş əhli yeyib-içib keyfdə idilər. Bu dəmdə iki nataraz ayı ağacların arasından çıxıb, şığıdı bunların üstünə. Bəndərpuş əhli ayları görəndə qorxuya düşüb üz qoydular qaçmağa. Həsən ayları görmürdü, öz-özünə fikirləşdi ki, aya, bu camaat niyə qaçır.

Dönüb sağına baxanda gördü ki, meşənin kənarında iki nataraz ayı var. Həsən başa düşdü ki, camaat ayıdan qorxub qaçır. Tez yeridi aylara tərəf, elə bir nərə çəkdi ki, nərənin zərbindən yer-göy titrədi. Yapışıb ayları, vurub baş-başa cəhənnəmə vasil elədi.

Bəndərpuş əhli bir tərə üstündə durub baxırdı, yəqin eləmişdilər ki, Həsəni aylar bu dəqiqə yeyəcək. Elə ki, gördülər Həsən ayları tələf elədi, yerbəyerdən alqışlayıb Həsəni əl-əl üstə aldılar. O ki var hörmət elədilər.

Şad ürəkən yeyib-içib keyf məclisini başa vurdular. Axşam Bəndərpuş əhli evlərinə dağıldılar.

Al xəbəri kimdən, Bəndərpuş vilayətinin padşahından. Bəndərpuş padşahı vilayət içərisində ən məşhur bir padşah idi. Bunun gözünün ağı-qarası Pəri deyilən bir qızı var idi. Özü də qız nə qız... Qaşlar kaman, gözlər qan piyaləsi, burun hind fındığı, sinə səmərqənd kağızı, məmələr şamama kimi yumru, zər-ziba içində, on beş yaşında, cavan tovuz misalı bir qız.

Pəri xanıma çox elçilər gəlmişdi, amma atası qızını heç kəsə verməyib evdə saxlayırdı.

Pəri xanım bir gün atasından izin alıb qızlarnan bağa çıxdı. Pəri xanım bu dəfə qırx qıznan bağa çıxmışdı.

Al xəbəri Kaşkaş pəhləvandan. Kaşkaş pəhləvan Pəri xanıma vurğun idi.

Kaşkaş pəhləvan bir gün durub şikar bəhanəsi ilə gəzirdi. Yolnan keçib gedəndə güzarı düşdü Pəri xanım olan bağa. Gördü burda bir bağ var gəl görəsən. Dünyada hər cür ağacı olan bir laləzar gülzar bağıdır. Bağda gül bülbülü, bülbül gülü çağırır. Bənövşələr açıb, ağaclar yarpaqlanıb, nərgizlər baş göstərib, elə bil ki, behiştin bir guşəsidir. Bu bağın içində ceyran misalı bir qız sallana-sallana yüz naz-qəmzə ilə qırx qıznan seyr edir.

Kaşkaş pəhləvan Pəri xanımda bu cür gözəlliyi görəndə kimi könül əldən veribən izinsiz bağa daxil oldu. Qızlar onu görəndə kimi qışqırıb qaçdılar. Bağda tək Pəri xanım qaldı. Kaşkaş pəhləvan yapışıb Pəri xanımın zərif biləyindən, basıb atının sağrısına götürüb qaçdı.

Qızlar bağda Pəri xanıma axtarmağa başladılar. Ancaq nə qədər axtarıdılarsa, tapa bilmədilər. Hər tərəfdən əlləri üzülüb kor-peşiman gəldilər Pəri xanımın atasının yanına, dedilər ki: taxtı-tacın dağılsın, Pəri xanım itibdi.

Qızlar belə deyəndə padşah çox qəmgin oldu. Dərhal bütün şəhərə adam saldırdı, ancaq Pəri xanımdan heç bir soraq tapmadı. Padşahın hər yerdən əli boş çıxanda, şəhərdə bir abid var idi, həmin abidi çağırtdırıb dedi:

– Abid, əgər qızım Pəri xanımın yerini mənə desən, səni dünya malından qəni elərəm.

Abid kitablara baxıb dedi:

– Padşah sağ olsun, Pəri xanıma sağdı.

Dedi:

– Hansı vilayətdədi?

Abid bir də kitabları açıb baxdı, başını bulayıb dedi:

– Padşah sağ olsun, sən qızını Kaşkaş pəhləvan aparıbdı.

Padşah Kaşkaş pəhləvanın adını eşidəndə kimi qorxu düşdü canına. Çünki Kaşkaş pəhləvan dünya üzərində üç qardaşı kimi çox şücaətli pəhləvandı. Kaşkaş çox padşahların gözün ağlar, taxtı-tacın viran eləmişdi.

Padşah dedi:

– Abid, bəs necə edək ki, Pəri xanıma Kaşkaş pəhləvanın əlindən alaq?

Abid açıb kitabları təzədən baxdı. Bir neçə kərəm kitabları varaq-layırı gözdən keçirəndən sonra, dedi:

– Padşah sağ olsun, Bəndərpuş mahalında bir pəhləvan peyda olubdu. Pəri xanımı gedib, götürüb gəlsə o gedib götürüb gələ bilər.

Padşah xəbər aldı:

– Kim ola o pəhləvan?

Abid dedi:

– Bəndərpuş mahalında, Əhməd oğlu Kəl Həsən.

Abid sözünü deyib, çıxıb getdi.

Padşah vəziri çağırırdı dedi:

– Vəzir, gərək gedib Bəndərpuş mahalından Əhməd oğlu Kəl Həsəni tapıb gətirəsən.

Vəzir dedi:

– Şah sağ olsun, mən Əhməd oğlu Kəl Həsəni haradan tapıb gətirirəm?

Padşah qəzəblənib dedi:

– Vəzir, sənə dörd gün vaxt verirəm.

Vəzir əlacsız qalıb üz qoydu Bəndərpuşa. Çatıb Bəndərpuşa, şəhəri gəzib dolandı, ancaq Əhməd oğlu Kəl Həsəndən bir soraq tapmadı. İstəyirdi ki, qayıdıb gedə, gördü ki, küçənin ortasında iki uşaq aşıq-aşıq oynayır. Kiçik böyügün aşığını götürəndə, böyük uşaq kiçiyə dedi:

– Aşığımı ver!

Böyük dedi:

– Vermirəm.

Kiçik dedi:

– Sən də Kəl Həsənin yerisini yeriyirsən, nədi?

Uşaq belə deyəndə vəzir əl atıb tutdu uşağın qolundan, dedi:

– Al, bu sənin üçün pul, Kəl Həsənin evini mənə göstər!

Uşaq vəzirdən pulu alan kimi, düşdü vəzirin qabağına. Vəziri Kəl Həsənin evinə aparmaqda olsun, al xəbəri Kəl Həsəndən.

Kəl Həsən düz on altı yaşına çatmışdı. Onun gücdə pəhləvan əgər axtarsaydın dünyanı, tapa bilməzdin. Amma bir eybi var idi ki, alt çənəsi quş ürəyinə oxşayırdı.

Vəzir Kəl Həsənin qapısına çatıb qapını döydü. Kəl Həsən durub çıxdı darvazaya. Vəzir baxıb gördü ki, döydüyü darvaza açıldı. Bir nəfər nəhəng bir şey çıxıb qabağa, xəbər aldı:

– Kimi istəyirsən?

Vəzir dedi:

– Mənə Kəl Həsən gərəkdi.

Dedi:

– Kəl Həsən nəyinə gərəkdi?

Vəzir gördü ki, bu adamın gözlərindən cin çıxır. Əgər bir az da bərk danışsa, iki barmağının arasında sıxıb suyunu çıxardacaq, qorxa-qorxa dedi:

– Padşah çağırır.

Kəl Həsən dedi:

– Kəl Həsən mənəm.

Vəzir dedi:

– Elə isə gəl gedək!

Kəl Həsən dedi:

– Bir balaca dayan, gedim geyinim, sonra gəlim.

Kəl Həsən gedib, ayağına çarığın, başına papağın, əyninə yüz yerdən yamağı olan donun geyib düşdü vəzirin qabağına.

Vəzir ləhliyə-ləhliyə gəlib çatdı padşahın imarətinə, padşah dedi:

– Padşah, dur ayağa, Kəl Həsən gəlir.

Padşah çox intizardı Kəl Həsəni görə. Bir də gördü ki, qabağında nə boyda bir adam dayandı, əynində don, ayağında çarıq.

Vəzir astaca dedi:

– Kəl Həsən budu.

Padşah Kəl Həsənə yer göstərdi ki, otura. Kəl Həsən hansı kürsüyə yanını qoydu, kürsü davam eləməyib qırıldı... Padşah təəccüb elədi, istədi acıqlanıb Kəl Həsəni qova. Amma bu sir-sifəti Kəl Həsəndə görüb qorxusundan dinmədi. Axırda Kəl Həsən dizin vurub yerə yerdə oturdu.

Kəl Həsən oturandan sonra, padşah dedi:

– Ey oğlan, mən səni Kaşkaş pəhləvanın qabağına göndərsəm gəndərsənmi?

Kəl Həsən dedi:

– Nə üçün məni onun qabağına göndərirsən?

Padşah dedi:

– Kaşkaş pəhləvan mənim qızım Pəri xanımı götürüb qaçıb. Əgər sən Pəri xanımı götürüb gələ bilsən, qızımı sənə verərəm.

Kəl Həsən razı olub, padşahnan şərt bağladı.

Kəl Həsən dedi:

– Mənə yeddi qazan aş, bir at, bir dəst pəhləvan paltarı ver!

Padşah yeddi qazan aş bişirtirdi. Aşı çəkdiilər. Kəl Həsən o saat yeddi qazan aş yeyib qurtardı. Padşah yetmiş pud poladdan Həsən üçün paltar, qılınc, qalxan döydürdü.

Kəl Həsən polad paltarı geyib, at istədi. Hər hansı at gəldi, Həsən atı minən kimi beli sındı. Kəl Həsən nərə çəkib dedi:

– Mənə at!

At tapılmadı. Yarışıb vəzirin saqqalından atıb göyə, tutub ovcunun içində, tulladı padşahın üstünə ki:

– Get, padşaha denən mənə at versin.

Vəziri tullayan kimi vəzir gedib düşdü padşahın qucağına, dedi:

– Aman, ombam çıxdı.

Padşah xəbər aldı:

– Vəzir, nə olub?

Vəzir dedi:

– Evini Allah yıxsın, bu nə xətdə saldın bizi. Tövlədə at qalmadı, məndə də qol-qıç. Həsən hansı atı mindi, atın beli davam gətirmədi, sındı. İndi at istəyir.

Padşah əmr verdi ki, tövlədəki ərəbatı açıb versinlər Kəl Həsənə.

Adam gedib ərəbatı tövlədən açıb gətirdi. Kəl Həsən mindi ərəbatı. Bir-iki dəfə o yan, bu yana çapıb gördü ki, bəli, ərəbatı davam gətirəcək, üzün çevirib bina qoydu yol getməyə.

Neçə mənzil yol gedib, gəlib gecəni bir qarının evinə çatdı. Qarının darvazasını döyməyə başladı. Qarı bayıra çıxıb gördü ki, qarıda bir nataraz adam dayanıb. Xəbər aldı:

– Kimi istəyirsən?

Kəl Həsən dedi:

– Qarı nənə, bu gecə sənə qonağam.

Qarı dedi:

– Ay başına dönüm, mənim elə tövləm hanı, atını bağlayım.

Dedi:

– Artıq-əskik danışma!

Bir çəngə qızıl çıxardıb basdı qarının ovcuna.

Qarı qızılın xətrinə kəl Həsəni evində saxladı.

Kəl Həsən qarıya pul verib özünə bir qazan aş bişirtirdi. Yeyib içəndən sonra gecəni yatıb səhər elədi. Səhər qarıya dedi:

– Qarı nənə, Kaşkaş pəhləvan hansı vilayətdə olur?

Qarı dedi:

– Allah xatirinə mənə qana salma. Onun üçün xəbərçi çoxdu. Quş quşluğu ilə onun adını çəkə bilmir.

Kəl Həsən dedi:

– Qarı, canını istəyirsən de! Yoxsa səni tükündən asaram.

Qarı qorxa-qorxa dedi:

– Kaşkaş pəhləvanın bu yaxında, çay qırağında bir bağı var, padşah qızı Pəri xanımnan orda olur.

Kəl Həsən Kaşkaş pəhləvanın yerini öyrənən kimi atına minib getdi.

Al xəbəri Kaşkaş pəhləvandan.

Kaşkaş pəhləvan divdən əmələ gəlmə bəni-insan idi. Pəri xanımı götürüb qaçırdan kimi, aparmışdı gülşən bağında qalaçada saxlayırdı. Neçə vaxt idi ki, Pəri xanımla baş bir yastıq olmaq istəyirdi. Pəri xanım bir il möhlət istəmişdi ki, ata-anası başından çıxsın.

Bir gün Kaşkaş pəhləvan ova getmişdi, Pəri xanım da qalaçada tək-tənha oturmuşdu, bir də gördü ki, qalaçaya bir pəhləvan gəlir.

Pəri xanım Kəl Həsəndən özünü gizlətməyib çıxdı eyvana.

Kəl Həsən girib bağa atdan düşdü. Gördü ki, eyvanda gözəl bir qız dayanıb. Pəri xanım Kəl Həsəni görən kimi dedi:

– Ey cavan, heyif səndən, bu saat Kaşkaş pəhləvan gəlib səni də öldürər, mənə də.

Kəl Həsən dedi:

– Ey nazənin, mən Kaşkaş pəhləvanı gəzirəm.

Qız dedi:

– Ey cavan, çıx yuxarı!

Kəl Həsən çıxdı eyvana.

Pəri xanım xəbər aldı:

– Ey cavan, nə məqsədnən, kim tərəfindən gəlmişən?

Kəl Həsən dedi:

– Gəlmişəm Kaşkaş pəhləvandan Pəri xanımı alıb aparam.

Pəri xanım dedi:

– Ey cavan, bil və agah ol, mən Bəndərpuş padşahının qızı Pəri xanımmam. Bir gün qızların atamın bağına gəzməyə çıxmışdım, Kaşkaş pəhləvan yolnan keçib gedəndə mənim gözəlliyimə aşıq olub götürüb qaçdı. Burda çox əziyyətlər çəkdim, ancaq ona rəy vermədim, axırda

əlacsız qalib dedim: indi ki, istəyirsən mənim vüsalıma çatasan, bir il gözləməlisən. Bu gün bir il tamamdı, harda olsa gəlib çıxar.

Pəri Həsənə belə deyəndə, Kəl Həsən dedi:

– Ey nazənin, heç qorxma, inşallah səni atana yetirərəm.

Kəl Həsən gecəni Pəri xanımın yanında qaldı. Səhər durub Pəri xanım ilə bağ-bağatı gəzməyə başladılar. Bunlar gəzməkdə olsunlar, al xəbəri Kaşkaş pəhləvandan.

Kaşkaş pəhləvan şikara çıxmışdı, bir ili tamam olub Pəri xanımı yoluxmağa gəlirdi.

Kaşkaş pəhləvan qoşun ləşkərnən bağa daxil oldu, gördü ki, paho, Pəri xanım bağda, yanında da bir pəhləvan.

Kaşkaş bunu görəndə onların yanına gəlib dedi:

– Ay nadürüst, buraya quş gəlsə qanad salar, qatır gəlsə dırnaq salar, sən hara, bura hara?

Kəl Həsən dönüb geriye baxdı. Kaşkaş pəhləvan irəli gəlib əl atdı qılınca.

Kəl Həsən dedi:

– Pəhləvan, onu bil pəhləvanlarda üç nişan olar: bir-birinə herbə-zorba gəlmək, qılinc çalmaq, güləşmək. Mən hər üçünə varam, buyur, bu meydan, bu da şeytan.

Kaşkaş Kəl Həsənin bu sözünü eşidən kimi çəkib qalxanı başına əl atdı qılınca. Kəl Həsən tər lan kimi atıb özün meydana, başladılar cəngə. Hər iki pəhləvan qılinc qalxandan, oxdan, nizədən çıxdı, ancaq heç birisi o birinə bata bilmədi.

Başladılar güləşməyə. Kaşkaş pəhləvan ha istədi Kəl Həsəni vursun yerə, gücü çatmadı. Həsən əl atıb tutdu Kaşkaş pəhləvanın kəmə-rindən, götürüb elə vurdu yerə ki, tikəsi tazıya çatmadı.

Pəri xanım bu şücaəti Kəl Həsəndə görüb düşdü onun əl-ayağına ki:

– Yaxşı qurtardın canımı bu bədsifətin əlindən.

Kəl Həsən Pəri xanımla bərabər ata minib yola düşdülər. Neçə gün, neçə gecə yol gəlib, çatdılar bulaq başına. Kəl Həsən dedi:

– Pəri xanım, mən neçə gündü ki, yuxusuzam, izin ver yatım.

Pəri xanım izin verdi.

Kəl Həsən uzanıb çəmənləkdə yatmaqda olsun, al xəbəri Kaşkaş pəhləvanın ortancıl qardaşı Bəlg pəhləvandan.

Bəlg pəhləvan Kaşkaş pəhləvanın yanına gəlirdi ki, qardaşını yox-lasın. Gəlib çatdı qalaçaya, gördü ki, qardaşının başını kəsib atıblar. Pəri xanım da yoxdu.

Bəlğ pəhləvan minib yel atına, dərə-təpədən aşıb çatdı haman meşənin kənarına. Pəri xanımı görəni kimi tanıdı. Dərhal Pəri xanım götürüb qaçdı. Bir az keçəndən sonra Kəl Həsən ayılıb gördü ki, Pəri xanımı aparıblar.

Minib ərəbatına çapdı dalınca, ancaq Bəlğə çata bilmədi.

Bəlğ Pəri xanımı götürübən gəldi qalaçasına, düşüb yel atından Pəri xanımı bağlı bir otağa saldı.

Al xəbəri Kəl Həsəndən.

Kəl Həsən gəlib çatdı bir şəhərə, gördü ki, yolun kənarında bir cavan əyləşib göz yaşını axıdır.

Kəl Həsən dedi:

– Ey cavan, nə üçün ağlayırsan?

Cavan dedi:

– Mən bu şəhərdənəm. Bir qıza aşiq olmuşdum, bu günlərdə toyumuz başlanacaqdı. Bu şəhərin paşası adaxlımı görüb əlimdən alıbdı. Adaxlım da ona getmək istəmir, tutub onu salıbdı zindana.

Kəl Həsən çox nazikürək idi, cavana dedi:

– Ey cavan, qəm yemə, bu dəqiqə səni məşuqənə yetirərəm.

Götürüb cavan oğlanı gəldi şəhərə. Şəhər paşasına bir kağız yazdı göndərdi.

Paşa kağızını alıb, oxuyandan sonra xəbərdar oldu. Tez nə ki, pəhləvanlar var idi, yığıb göndərdi Kəl Həsənin meydanına.

Kəl Həsən durub baxırdı, gördü ki, pəhləvanların qabağı açıldı. İşdən xəbərdar olan kimi bir nəre çəkib özünü vurdu dəryayı-ləşkərə. Burda bir qırhaqır saldı ki, gəl görəsən.

Paşaya xəbər gedib çatdı ki, pəhləvanlarını Kəl Həsən qırıb qurtardı. Paşa nə ki qoşunu var idi göndərdi.

Kəl Həsən gördü ki, qoşun gəlir, səs eləyib ərəb atına, qoymadı qoşun şəhərdən kənara çıxa. Bir nəre çəkdi. Nəre çəkən kimi, qoşuna qorxu düşüb, üz qoydular qaçmağa. Kəl Həsən özünü yetirdi paşaya, yapışib saqqalından elə vurdu yerə ki, tikəsi ələ keçmədi. Bütün otaqları bir-birinə vurub gəlib çatdı kiçik bir otağa, gördü ki, otağın qarısında bir nəfər qarını oturub.

Dedi:

– Aç qarını!

Qarını dedi:

– Paşadan izin olmasa qarını açmaram.

Qarı belə deyəndə Kəl Həsən acığı tutub əl atdı qarıya, götürüb elə çırpdı yerə ki, qarı xurd-xəşil oldu. Bir təpik qarıya çəkdi, qarı laybalay açıldı. Kəl Həsən girib içəri gördü ki, bir nazənin sənəm, qabağında qızıl təst göz yaşynan dolubdu. Tez qızın qolundan tutub çıxartdı bayıra. Çağırıb həmin oğlanı nişanlısını verdi ona, haman oğlanı paşa tikib, yeddi gün, yeddi gecə bunlar üçün toy elədi.

Toydan sonra Kəl Həsən minib ərəbatına çapa-çapa bina qoydu getməyə. Gəlib çatdı bir köhnə xarabalıq dəyirmanına. Atın çəkdi içəri, özü də bir tərəfdə daldalandı ki, səhər açılan kimi çıxıb getsin.

Gecədən bir qədər keçəndə gördü ki, dəyirmanına iki ceyran girdi. Girən kimi cildlərini soyunub, olub bir cüt qız oturdular.

Kiçik bacı böyük bacıya dedi:

– Bacılı-bacı, niyə bu gün evə gecikibsən?

Böyük bacı dedi:

– Bacılı-bacı, bu gün Kaşkaş pəhləvanın qardaşı Bəlg Bəndərpuş padşahının qızını götürüb qaçırtmış, onun tamaşasına çıxıb evə gecikdim. Can bacılı, sən niyə gecikdin?

Kiçik bacı dedi:

– Mən də ona görə gecikdim ki, kol-kosluqdan gəlirdim, gördüm ki, meşənin içində bir zarıltı gəlir. Gəlib meşəyə gördüm ki, orda bir qalaça var. Çıxdım qalaçanın gözlüyündən başladım baxmağa. Gördüm ki, bir orta sinnidə pəhləvan, əlində qızıl gül ağacından bir çubuq, qabağında lüt anadangəlmə bir qız. Çubuğu çəkir qıza deyir: qız, gəl mənə, qız nalə çəkib deyir ki, istəmirəm. Bir müddət bunlara baxdım. Haçandan-haçana oğlan çıxıb bayıra, qapını qızın üzünə bağlayıb çıxıb getdi. Mən də ona görə evə gecikdim.

Kiçik bacı ilə böyük bacı belə deyəndə, Kəl Həsən əl atıb kiçik bacının ceyran dərisini oğurladı.

Qızlar gecəni səhərə kimi orda qaldılar. Səhər istədilər çıxıb gəldələr, kiçik bacı ceyran dərisinin yox olmağını görüb bacısına dedi:

– Can bacı, ceyran cildim yoxdu, oxşayır aramızda bəni-insan var.

Kiçik bacı xarabalıqda car çəkib dedi:

– İnsən, cinsən, hər kəssən mənim cildimi ver!

Pərzad qız belə deyəndə Kəl Həsən özünü atdı ortalığa.

Pərzad qız dedi:

– Cildimi ver!

Kəl Həsən dedi:

– Mənə o qızın yerini göstər, cildini verim.

Belə deyəndə Pərzad xanım razı oldu.

Kəl Həsən Pərzad xanımın ceyran cildini verdi. Alıb cildi çəkdi əyninə, oldu ceyran, dedi:

– Gəl dalımcan!

Kəl Həsən düşdü Pərzad xanımın dalıncan. Gəlib çatdılar haman meşəyə. Kəl Həsən gördü ki, burda bir qalaça var ağzında qıfıl. Kəl Həsən durdu puzmağa. Gecə bir də gördü ki, bir nəfər atnan gəlib çıxdı həmin meşəyə, atın bağladı, çıxıb qalaçanı açan yerdə Kəl Həsən əl atıb tutdu biləyindən, çırpdı yerə, oturub sinəsinin üstə başını kəsdi. Sonra qalaçanın qarısını sındırıb girdi içəri, gördü ki, burda qız var, yarıya kimi torpağa basdırılıb.

Kəl Həsən qızı torpaqdan çıxarıb xəbər aldı:

– Ey qız, bu nə əhvalatdı?

Qız dedi:

– Ey cavan, bil və agah ol! Mən Firəng padşahının qızı Şərəfəm. Atamın öz vəziri mənim gözəlliyimə aşıq olub neçə kərə mənə öz könlünü açdı, mən rədd elədim.

Bir gün yenə gəldi mənim yanına. Ha elədi, yenə də ona rəy verməyib dedim:

– Bir də gəlsən atama deyəcəyəm.

Vəzir bu sözdən qorxuya düşüb, bir gecə məni oğurlayıb bu qalacaya qaçdı. Düz bir ildi ki, burda məni saxlayır. Hər gecə durub gəlir, istəyir ki, mənə haram qatsın, mən qoymuram. Bax o çubuqların məni döyüb, çıxıb gedir. Amandı, ay cavan, məni bu qansızın əlindən qurtar! Yoxsa bu saat gəlib mənə zülm edəcək.

Kəl Həsən dedi:

– Çıx bayıra gör o kimin cəmdəyidi?

Şərəf xanım bayıra çıxıb gördü ki, qapı ağzında bir cəmdək var, baxıb vəzirin başını gördü. Sevinə-sevinə gəlib düşdü Kəl Həsənin əl-ayağına, dedi:

– Mənim canımı bu bədrəngin əlindən yaxşı qurtardın.

Kəl Həsən Şərəf xanımı qoyub ərəb atının tərkinə, birbaşa gəldi Bəndərpuşa. Şərəf xanımı tapşırıd anasına, yenə də minib ərəb atına, bina qoydu yol getməyə.

Dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badi-sərsər kimi, ayaq üzəngidə, diz qabırğada, ata bir-iki mahmız vurub neçə mənzil yol

gəlib, çatdı bir qalaçaya. Gördü ki, bura bir balaca şəhərdir, dörd tərəfdən möhkəm divar çəkilib, içəri girmək mümkün deyil. Kəl Həsən diqqətlə baxıb gördü ki, darvazanın üstündə bir pəhləvan var, özü də daşdan yonulub, vurulub divara.

Kəl Həsən dedi: nə varsa bu şəhərdə var. Çəkib ərəb atını bir tərəfdə bağladı, gəlib qalaya sarı yapışdı darvazadan, iki möhkəm güc verdi, üçmüncüdə darvazanı qoparıb uzatdı yerə, girdi şəhərə. Gördü şəhər əhli yatıb, amma bir tərəfdən işıq gəlir. Kəl Həsən yeridi irəli. Gördü bura balaca bir qalaçadı, amma qapısına səkkiz yerdən möhür vurulub.

Kəl Həsən qapını sındırıb girdi içəri, gördü ki, Bəndərpuş padşahının qızı Pəri xanım əli-qolu zəncirli, qalaçanın bir küncündə bağlanıb.

Pəri xanım Kəl Həsəni gören kimi sevindiyyindən güc verib zənciri qırıb sarıldı Kəl Həsənin boynuna. Kəl Həsən Pəri xanımın əl-qolunu açıb dedi:

– Pəri xanım, hazırlaş gedək!

Pəri xanım hazırlıq görməkdə olsun, al xəbəri Bəlg pəhləvandan.

Bəlg pəhləvan səhər durub Pəri xanımın yanına gəlirdi. Gəlib qalaçaya çatdı. Çatan kimi gördü ki, qalaça laybalay açıqdı. Belə görünəndə o elə bir nərə çəkdi ki, Kəl Həsən Pəri xanımın yanında özünü bir boy atdı. Tez durub çıxdı bayıra. Bəlg pəhləvanı gören kimi Kəl Həsənin gözləri qızdı, bir nərə çəkib atdı özünü yerə. Hər ikisi başladılar süpürləşməyə. Süpürləşəndən sonra Kəl Həsən əl atıb qılınca, Bəlg pəhləvannan qılinc davasına başladı. Kəl Həsən baxıb gördü ki, qılinc davasından bir şey çıxmadı, əl atdı kəmənd qılafına. Kəl Həsən Bəlgə bir güc gəldi, götürüb Bəlgə bir quş kimi elə vurdu yerə ki, Bəlg pəhləvanın tikəsi elə keçmədi, Kəl Həsən gəlib Pəri xanımı alıb gəlməkdə olsun. Neçə gün, neçə gecə Kəl Həsən yol gedib, axırda gəlib çatdı Bəndərpuşa. Pəri xanımın atası üçün xəbər yolladı ki, qızı gəlir.

Padşah əmr verdi ki, Bəndərpuş xalqı şadlıqnan Kəl Həsənin qabağına çıxsınlar. Bütün şəhər çıraqban oldu. Bəndərpuş xalqı Kəl Həsəni alqışlaya-alqışlaya paytaxta gətirdilər.

Padşah əmr elədi:

– Məni istəyən Kəl Həsənə xələt versin!

Kəl Həsən padşaha dedi:

– Vədəyə sözün nədi?

Kəl Həsən belə deyəndə, padşah dedi:

– Üç gün mənə möhlət!

Kəl Həsən razı oldu.

Padşah vəziri çağırırdı dedi:

– Vəzir, Pəri xanımı Həsənə verək, ya yox?

Vəzirin Kəl Həsəndən zəndeyi-zəhləsi gədirdi. Pəri xanımı da öz oğluna almaq istəyirdi, dedi:

– Padşah sağ olsun, sənin qorxun təkcə Kaşkaş pəhləvandan idi, onu da ki, Kəl Həsən öldürdü. Gəl sən bir qonaqlıq çağır, Kəl Həsənin xörəyinə zəhər tök ölsün. Qızın rəiyyətə yox, padşaha layiqdi.

Ağıldan seyrək padşah razı oldu. Kəl Həsən üçün məclis düzəltməkdə olsun, al xəbəri Şərəf xanımdan.

Şərəf xanım Kəl Həsənin gəlməyini eşidib əl-ayağına həna yaxıb çıxdı onun qabağına. Kəl Həsən anası Nisə ilə, Şərəf xanımla görüşüb öpüşdülər. Kəl Həsən Şərəf xanıma dedi:

– Gəl səni aparım atanın yanına.

Şərəf xanım Kəl Həsəndən bu sözü eşidən kimi gözündən yaş axıdıb dedi:

– Ey Həsən, bil və agah ol, mən səninəm, səndən də ayrılan deyiləm.

Kəl Həsən dedi:

– İndi ki, getmək istəmirsən, mən də səni özüm üçün saxladım.

Belə deyəndə Şərəf xanımla Kəl Həsən təzədən öpüşüb görüşdülər. Bunlar toy tədarükündə olsunlar, al xəbəri kimdən, Pəri xanımın atasından.

Pəri xanımın atası Kəl Həsəni evinə qonaq çağırırdı. Kəl Həsən getmək istəyirdi ki, Şərəf xanım dedi:

– Ey Həsən, gəl getmə!

Həsən dedi:

– Gərək gedəm.

Kəl Həsən durub gəldi padşahın məclisinə. Süfrə döşəyib yeməkdə olsunlar, bir neçə tikə Kəl Həsən xörəkdən yeyən kimi dil-dodağı alışıb yandı. Padşah əmr verdi ki, Kəl Həsəni götürüb atsınlar yeddi dağın dalına.

Otuza kimi əsgər gəlib Kəl Həsəni götürüb atdılar dərələrin birinə çıxıb gəldilər.

Al xəbəri Simurq quşundan.

Simurq göynən gedirdi, gördü ki, dərə içində bir şey ağarır. Tez enib aşağı gördü ki, bir pəhləvandı. Simurq bildi ki, bunu zəhərləyiblər. Başladı Kəl Həsənin ağzını yalayıb, zəhərin çəkməyə. Bir az süd əmizdirib Kəl Həsənin ağzına, Kəl Həsəni ayıltı.

Kəl Həs özünə gəlib gördü ki, dar bir dərənin içindədi. Tez bildi ki, iş nə yerdədi.

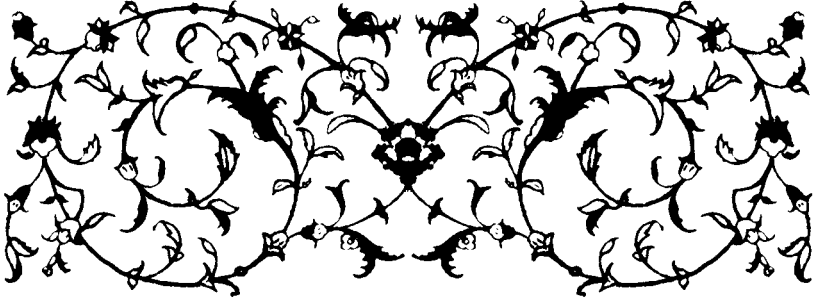
Simurqun qanadından öpüb pay-piyadə gəlib çıxdı Bəndərpuşa. Çəkib qılıncı nə ki padşah qoşunu var, ləşkəri var, qırıb çatdı. Gəlib otaqların birinə, gördü ki, padşahla vəzir qorxularından giriblər tax-çaya.

Əl atıb padşahla vəzirin boğazından elə vurdu yerə ki, tikələri taziya çatmadı. Alıb Pəri xanımı götürüb gəldi. Bəndərpuş əhli belə gücü Kəl Həsəndə görəndə istədilər Kəl Həsəni padşah tikələr. Kəl Həsən razı olmadı.

Kəl Həsən bir nəfər adam tapıb padşah tikdi. Yeddi gün, yeddi gecə toy eləyib Şərəf xanımla, Pəri xanımı aldı.

Bəndərpuş xalqı keyf çəkib asudə yaşadılar.

AX-VAX

Bir var idi, biri yox idi, bir tacir var idi. Tacirin varı, dövləti, o necə deyərlər, yer batırırdı. Tacirin aman-zaman bircə əziz-xələf bir oğlu var idi, adı Səlim idi. Deyərlər ki, ananın əziz oğlu hambal olar. Bu da eləcə, nə oxumaq kimi oxumuşdu, nə də ki, ticarətdən başı çıxırdı.

Bir gün gəldi ki, bu tacir öldü. Bəli, yudular, basdırdılar, yeddinin elədilər, qırxın elədilər, elə ki, bir az keçdi, hamısının yadından çıxdı. Bütün dövlət qaldı Səlimə.

Atalar deyiblər ki: “Ağıllı oğul neylər ata malını, sərək oğul neylər ata malını”. Lotular başladılar Səlimnən dostluq eləməyə. Az bir vaxtdan sonra atdılar, tutdular, gədəni müflis elədilər. Qızıl, pul hamısı qurtardı.

Səlim düşdü evlənmək eşqinə. Böyük bir tacir var idi, onun yaxşı bir qızı var idi, Səlim ona elçi göndərdi. Tacir bilirdi ki, Səlim necə səreyin biridi, qızı ona vermək istəmədi, dedi ki:

– Gərək mənim qızımın ağırlığı qədər qızıl gələ, sonra verəm.

Gedənlər gəlib əhvalatı Səlimə dedilər. Səlim o saat əmr elədi ki, hər nə var satsınlar. Nə qədər buna nəsihət elədilər, Səlim heç kəsə qulaq asmadı. Nəyi var idi hamısını satdırıb qızı aldı. Aldı, amma ki, necə aldı... Elə bir günə düşdü ki, gəlin gələn günün sabahısı bir köpüyü qalmadı.

Bir gün belə, iki gün belə, bir ay belə, iki ay belə, axırda arvad da, ana da durdular üzünə. Səlim baxdı ki, bu şəhərdə arından heç bir işə gedə bilməyəcək. Axırda baş götürüb çıxıb getdi. Bir neçə vaxt gəzəndən sonra gəlib çıxdı bir şəhərə. Bir qəhvəçinin qabağında dayan-

mışdı; qərib-qərib ora-bura baxırdı, bir də gördü ki, bir hambal gəldi, elə qəhvəçinin qabağında palanı altına qoyub əyləşdi, sonra çağırırdı ki:

– Adə, bir çay ver!

Səlim də durmuşdu, baxırdı. Hambalın gözü sataşdı buna. Baxdı ki, deyəsən qəribdi, onu çağırırdı ki:

– Bacıoğlu, deyəsən bu vilayət əhlinə oxşamırsan?

– Xeyr, buralı deyiləm.

– Yaxın gəl, görüm!

Hambal ona da bir çay gətirdi. Bir az hal-əhval tutandan sonra hambal bildi ki, Səlim özünə iş axtarır. Amma Səlim ona tacir oğlu olduğunu deməmişdi. Hambal ona dedi:

– Bacıoğlu, elə mən sənə kimi bir adam axtarırdım. Mən bu şəhərdə, bax o körpünün hambalbaşısıyam. Yaxşıca pul qazanıram. Bu şəhərdə bir adam mənə kimi taya girənməz. Amma Allahın məsləhətinə çox şükür, övladım yoxdu. Bir ərik, bir arvad. Gündüz işləyirik, gecə dişləyirik, dolanırıq. Gəl mən səni götürüm özümə oğulluğa. Görürəm maşallah, namxuda özün də elə yaxşısan, yaxşı taya girə bilərsən. Hamballıq ki var, başağrısız bir sənətdi. İşlə, ye! Bax yeməyin, içməyin, geyməyin hamısı məndən. Hər nə də qazansan, deyirsən ki, öz vilayətimdə arvad-uşağın var, göndər onlara.

Səlim baxdı ki, heç pis iş deyil, oldu razı, getdilər hambalgilə.

Hambalın arvadı Səlimə tez sigəzidən bir dəst yaxşı paltar tikdi. Səhər tezdən Səlim bu təzə paltarı geydi, təzə atasının bir köhnə palanını da aldı cınağına, düşdülər yola. Gəlib çıxdılar körpüyə. Səlim baxdı ki, ədə, bura doludu hambalnan. Bəli, zəng çalındı, camaat başladı işləməyə. İki-üç tay aparmamış qıçları başladı əsməyə. Gördü ki, yox aşna, bu, bunun işi deyil. Ancaq dədəsin duyuq salmasın deyə işləyirdi. Günorta zəngi çalındı. Səlim elə zəngin səsin eşitcək yolun ortasında tayı dalından salıb, birbaşa yüyürdü evə. Sigəzi paltarı çıxartdı, öz paltarını geydi, o biri tərəfdən əkildi bazara. Gəzə-gəzə gəlib çıxdı meydana. O gün də bazar günü idi. Elə idi, elə idi ki, iynə salmağa yer yox idi. Bazarı gəzirdi, bir də gördü ki, bir qoca ağsaqqal kişi bir uca daşın üstündə dayanıb deyir:

– Ay mənə nökrər olan!..

Səlim yavaşca özün verdi qocanın yanına.

– Əmi, mənə nökrər götürərsən?

Qoca bir diqqətlə ona baxıb dedi:

– Götürərəm. Gəl gedək!

Qoca ilə Səlim düşdülər yola. Yolda qoca Səlimdən soruşdu ki, aşbazlıq bilir, ya yox. Səlim də xörək-zad bişirməyi bir az bilirdi. Getdilər, getdilər, çıxdılar lap şəhərin qırağına. Qoca bir böyük qapının yanında durdu, yerdən bir daş götürüb qapını üç dəfə çaldı. Ondan da qoca bir kişi gəlib qapını açdı. Amma bunlar heç danışmadılar. Birinci qoca Səlimi gətirdi içəri. Səlim baxdı ki, vallah, bura bir bağçadı, bir bağçadı ki, daha nə deyim... Gül gülü çağırır, bülbül bülbülü. Bir az yeridilər, Səlim gördü bir yaxşı mülkdü. Elə şüşəbənd otaqlar var ki, lap elə bil qəsrdi. Qoca Səlimə bir dəstə açar verib dedi:

– Bala, bu altdakı otaqlar sənin ixtiyarında olacaq. Hər nə istəsən var. Daha məndən heç nə soruşma. Hər nə ki, istəyirsən gündə bişir, özün də ye, bizə də ver! Özü də həmişə xörəyi dörd adamlıq bişirərsən.

Səlim açarları alıb girdi, otaqları bir baş gəzdirdi, gördü vallah, burda yağ, bal, düyü, yumurta, nə bilim daha can dərmanı desən o da var. Bağça da dolu çolpa, ördək, qaz...

Səlim tez bir az düyü götürdü, çapıx bir bir-iki çolpa tutdu, bir yaxşı çığırtmalı aş hazırladı. Elə ki, gün gəldi günorta yerinə, qoca gəldi Səlimin yanına, yoxlayıb gördü xörək hazırıdı.

Dedi:

– Çək bala! Üç adamlıq da bizə ver!

Səlim xörəyi hazırladı, gətirib qoydu bağçada bir gülün dibinə, o yerə ki, qoca ona demişdi. Baxdı gördü ki, burada bir onu nöker tutan qocadı, bir qapını açandı, bir də bir ayrı qocadı. Amma hamısından cavanı onu nöker tutandı... O birilər ondan da qocadılar. Xörəyi qoyub özü də bir tərəfdə durdu.

Bəli, qocalar bismillah deyəndə o lap ki, qocası var idi, dedi:

– Əl saxlayın! Mən iki yaşımda olanda dədəm də, anam da öldü! Mən qaldım qoca bir bibim var idi, onun yanında. Elə ki, dədəmdən qalan mal qurtardı, bibim məni evdən qovdu, qaldım küçələrdə. Allahın əmriylə mənə heç bir şey olmadı. Mən yekəlib on-on beş yaşlarıma çatdım. Şəhərimizdə olan bir balıqçı məni şeyird götürdü. Mən onunla bir az qalandan sonra, gördüm ki, bu mənə qarın dolusu çörək də vermir. Axırda bundan ayrılıb bir biz, bir tənbenə tapıb, bir-iki yumaq sap, bir-iki köhnə başmaq yığıb başladım pinəçiliyə. Çox işlədim, az işlədim, bundan da çörək pulu çıxarda bilmədim. Bir gün gedib bir tor tapıb yarıdamlığına xəşəm tutmağa başladım. Bəli, birinci toru atdım heç bir şey çıxmadı, ikinci toru atdım, çəkəndə baxdım deyəsən çox ağırdı, gözlərimin çayırı açıldı. Dedim mənimki də buracanmış.

Yəqin ki, bu qızıldı. Sandığı qucaqladım, nə qədər əlləşdim götürə bilmədim ki, bilmədim. Bir tərəfdən sevinirəm, bir tərəfdən də qorxuram ki, indi padşah adamları görsə, gəlib əlimdən alacaqlar. Sandığın qıfılın sındırdım ki, içindəkilərdən bir az aparam. Qapağı qaldırdım, bir də baxdım nə?.. Sandıqda bir qız. Qapağı açcaq qız durdu ki:

– Mən səninəm, sən də mənim.

Dedim:

– Adə, mənim özümün yeməyə çörəyim yoxdu, səni neyinirəm?

Qız dedi:

– Sən məni apar, zərər görməzsən.

Qərək, çar-naçar qızı götürüb getdim evə. Qız evə gələcək məndən soruşdu.

– Nə iş görmək istəyirsən?

Mən dedim:

– Ticarət.

Qız dedi:

– Get, hansı tacirin ki, istəyirsən dükənini al!..

Mən dedim:

– Dəli-zad deyilsən ki? Neynən alım? Mənim nəyim var ki, dükən alım?

Qız mənə dedi:

– Sənin işin yoxdu. Sən get, qiymətin danış!

Qərək, şəhərdə bir Əhməd tacir var idi. Onun bir cavahirat dükanı var idi. Düz dedim gedəcəyəm ora. Elə qapıdan çıxmaq istəyirdim, birdən yanımda iki qara qul hazır oldu. Başladılar məni soymalamağa. Bir göz açıb yumunca mənə qiymətli bir tacir libası geydirdilər. Dönüb gördüm qız gülür, dedi:

– İndi inandın? Di get!

Mən düzəldim düz Əhməd tacirin dükənina. Salam verdim, salam aldım, məni keçirdilər yuxarı başa. Məni əvvəlki paltarda görsəydilər, heç oraları süpürməyə də qoymazdılar. Qərək, dükanın qiymətini danışib aldım. Qara qullar çıxıb Əhmədin dükəninin pulunu sayıb verdilər. Oradan dükanı bağlayıb gəldim evə. Gördüm qız məni gözləyir. Elə ki, öyrəndi mən dükanı almışam, dedi:

– Bu şəhərdə hansı evdə yaşamaq istəyirsən?

Mən darğanın evini dedim.

Dedi:

– Get al!

Daha öyrənmişdim, düz getdim, evi danışdım, aldım. Qullar yenə pulu verdilər. Girdim evə, gördüm qız orada oturub məni gözləyir.

Bəli, mən başladım, gündə gedib ticarət eləyərdim, axşama bir az qalmış gələrdim evə, görərdim qız məni gözləyir. Qol-boyun gedərdik otağa... İkimiz də bir-birimizi yaman istərdik, elə ki, getmə gözümdən, gedərəm özümdən. Beləliklə, bir neçə il dolandıq. Daha bu şəhərdə məndən hörmətli, dövlətli adam yox idi.

Bir gün yenə oturmuşdum öz dükanımda, qabağımda qəlyan, bir də dükana bir zənən girdi. Bir az o şeyə baxdı, bu şeyə baxdı, üzünü birdən açıb mənə göstərib, çıxıb getdi. Zənən bir şey almadı. Amma mənim aqlımı əlimdən aldı. Bir ürəkdən min ürəyə vuruldum bu zənənə. Axşam gəldim evə, amma bir az fikirli idim. Gördüm yenə qız məni gözləyir. Girdim içəri. Yenə də məni qucaqladı. Amma mənim fikrim elə o zənənin yanında idi. Qız məndən şübhələndi, tutdu yaxamdan ki:

– De görüm, sənə nə olub?

Mən heç bir şey demədim, uzanıb yatdım. Səhər yenə əyləşmişdim dükanda, həmin zənən gəldi. Yenə ona baxdı, buna baxdı, birdən çarşabın qaldırıb bədənin mənə göstərdi. Zalımın qızı tamam çılpacaqdı. Mənim aqlım başımdan uçdu. Qız yenə heç bir şey almayıb, çıxıb getdi.

Axşam yenə gəldim evə. Qız tutdu yaxamdan ki:

– De görüm, sənə nə olub?

Daha məni lap boğaza yığdı ki:

– De görüm, bəlkə ayrı zənənə–zadə bənd olubsan?

Mən hirsələnib dedim:

– Hə, olmuşam.

Qız dedi:

– Onda məni yenə apar at dəryaya, get onu al!

Mən dedim:

– Gedib alaram da.

Durdum ayağa, bunu götürüb apardım dəryanın qırağına. Zənənə elə bənd olmuşdum ki, qızı atdım dəryaya. Ancaq atanda qız dedi ki:

– Sənin nə aqlın varmış, nə də vəfan.

Mən ayağımla da onu itələyib saldım dəryaya. Elə qız dəryaya düşcək bir də gördüm, mənə bir şapalaq dəydi. Qara qullar məni lüt soydular. Qaldım bir alt tuman–köynəkdə. Tez qaçdım evə ki, paltar geyinəm, gördüm darğa durub evin qapısında. İstədim girəm, qoymadı, mənə bir kağız göstərdi.

Gördüm ki, qullar evi təzədən satıblar ona, pulun da alıblar. Qaçdım dükana, gördüm o da elə.

Sən demə dükanda mənə özün görsədən zənən elə qızın özü imiş, məni imtahana çəkirmiş.

Baxdım ki, daha mən bu şəhərdə qala bilməyəcəyəm. Çıxıb başladım şəhərləri gəzməyə. Gəzə-gəzə gəlib çıxdım bura. Amma burada... amma burada. Ax mənim gördüklərim... Vax mənim gördüklərim...

Qoca bu sözləri deyib yığıldı öldü.

Xörək-zad qaldı eləcə ortalıqda. Heç kəs əlini də vurmadı. Səlimi nökrər tutan qoca işarə elədi ki:

– Gəl yığışdır.

Səlim gəlib yığışdırdı. Su qoydular, qocanı yudular, namaz-zad qılıb basdırdılar.

Sabahısı Səlim yenə xörək hazırladı. Elə ki, vaxt oldu, gətirdi qoydu ortalığa. Dünənki qocanın yeri boş idi. Qocalar baxdılar bir-birinin üzünə, bir ah çəkдилər. Səlimin qocası bismillah dedi, istədi ki, əlini uzada xörəyə, o biri qoca səsləndi:

– Əl saxla!..

Mən məşhur bir tacirin oğluyam. Atam öləndən sonra mənə çoxlu var-dövlət qalmışdı. Özüm lap şınqrolu cavan idim. Evlənmək xəyalına düşdüm. Bir adlı tacirin qızını aldım. Bir il keçmədi ki, arvad mənə xəyanət elədi. Mən çox ürəyi yumşaq adam idim, öldürmədim, apardım boşadım. Bir ayrısını aldım, o da vəfasız çıxdı. Onu da boşadım. Mən həmişə eşitmişdim ki, bəla üç olar. Onun qorxusundan daha evlənmədim. Qonşumuzda bir namaz qılan, oruc tutan adam var idi. Onun altı-yeddi yaşında bir gözəl qızı var idi. Kişini çağırıb dedim ki:

– İldə sənə bu qədər pul verərəm, bu qızı gərək elə saxlayasan ki, nə bir kişi görməyə, nə də bir kişi sözü eşitməyə.

Qərəz, baş ağrısı olmasın, bu qızı belə böyütdürdüm. On-on bir yaşa çatanda aldım. Böyük bir qalaça tikdirib bunu qoydum ora. Gündə səhər qapını bağlayıb gedərdim bazara, axşam gəlib açardım. Bir gün qız mənə dedi ki:

– Sən gedəndən sonra mənim lap bağrım çatlayır. Heç olmasa bir az yun al, bir cəhrə, mən sən gedəndən sonra məşğuliyyət eləyim.

Sabahısı mən də bunun istədiklərini hazırladım. Bu işin üstündən bir neçə vaxt keçdi. Bir gün gəlib evdə uzanmışdım, birdən gözüm sataşdı divara. Baxdım ki, divarın lap uca yerində tüpürcək var. Tez durub diqqət elədim, gördüm bəli, elə tüpürcəkdi ki, tüpürcək. Şübhələndim,

yəqin elədim ki, bu evə kişi gəlib, çünki zənən xeylağının hulqumu yoxdu deyən elə uca tüpümlər... Başladım qızı pusmağa. Yavaş-yavaş, yavaş-yavaş axırda tapdım. Deməginən qız damdan bir oğlanla sevişir, ona görə ip toxuyur, onu çəkir evə. Özünü də sandıqda gizlətmişdi. Mən qıza heç bir söz demədim. Birbaşa evdən baş alıb çıxıb getdim. Gecə yolum bir qəbristanlıqdan düşdü. Fikirləşdim ki, gecəni burada yatıb səhər tezdən gedərəm. Bir uçuq qəbrə girib uzandım. Gecənin bir vaxtı idi, bir də bura bir dərviş gəldi. Əyləşdi, əyləşəndən sona əlini uzatdı cibindən bir alma çıxartdı. Bir əfsun oxudu, pələdi almaya, alma oldu bir nazənin qız. Dərviş qıznan bir az danışdı, bir az oynadı, sonra başını onun dizinin üstə qoyub yuxuladı. Mən də baxırdım. Dərviş yuxulayıandan sonra qız onu bir silkələdi. Arxayın oldu ki, yatıb, cibindən bir alma çıxartdı. Bir əfsun oxuyub elədi bir oğlan, başladı mazaqlaşmağa. Bir az keçdi dərviş tərpendi. Qız tez oğlanı alma elədi, qoydu cibinə, dərviş də qızı alma elədi qoydu öz cibinə, durdu yola düzələndə, tutdum dərvişin ətəyindən, dedim:

– Ağa dərviş, bu gecə qonaqsan.

Düz onu gətirdim evə. Qıza əmr verdim ki, üç dövrə aş hazırlasın. Qız məəttəl qalıb dedi:

– Sənin ki, bir qonağın var, üç dövrəni neynirsən?

Dedim:

– Sən hazırla, işin yoxdu.

Xörək hazır oldu, gəldi ortaya. Üzümü dərvişə tutub dedim:

– Ağa dərviş, çıxart cibindəki almanı!

Dərviş istədi bir az nəm-nüm eləsin, gördü yox, işi bilirəm, əlacsız qalıb çıxartdı, əfsun oxuyub pələdi, elədi qız. Mən qıza dedim:

– Qız, çıxart almanı!

Qız atılıb düşdü, dedim:

– Sənə deyirəm çıxart, hamısını görmüşəm.

Qız da naçar qalıb cibindən almanı çıxarıb elədi oğlan. Üzümü tutdum öz arvadıma, dedim:

– Ağız, dur sən də aşnanı gətir!

Gördüm arvad durmayacaq, özüm durdum ayağa, gedib sandığı açıb, gədənin qulağından yapışdı gətirdim bu evə. Öz zənənimi haman öz aşnasıyla oturdum, dərvişin qızını öz aşnasıyan, mən də dərviş-nən əyləşdim bir dövrənin başında, yedik, qurtarandan sonra dərvişə dedim:

– Dur, ağa dərviş, dur gedək! Bu arvad tayfasına vəfa yoxdu.

O vaxtdan düşdüm şəhərbəşəhər gəzməyə. Gəlib axırda çıxdım bura. Amma burda... amma burda... Ax mənim gördüklərim... Vax mənim gördüklərim...

Bu sözləri deyib bu qoca da yıxılıb öldü.

Bəli, bunu da yudular, kəfənlədilər, basdırdılar. Qoca Səlimə dedi:

– Sabah da mənim vaxtımdı... Mən öləndə məni bax bu gül ağacının altında basdırarsan.

Sonra Səlimə qırx açar verib dedi:

– Burada hər nə istəsən var, qalarsan burada, keyf edərsən. Bu otaqlar da hamısı sənin. Ancaq qırxıncı otağa girmə. Bizim hamımızın ölməyinə səbəb bax həmin otaqdı. Mən qəsdən onun qapısını hörmüşəm ki, başqaları da bizim kimi bədbəxt olmasınlar.

Bu sözləri deyəndən sonra qoca getdi, girdi otaqların birinə, daha çölə çıxmadı. Səlim səhər tezdən durub xörək hazırladı. Günorta vaxtı xörəyi gətirdi, qocanı da çağırdı. Qoca gəlib əyləşdi, ona da işarə elədi ki, əyləşsin. Qoca başladı:

– Mən yoxsul bir arvadın oğluyam. Atam hələ mən qucaqda ikən ölmüşdü. Anam dilənib dolanmaqla bizi saxlayırdı. Mən elə ki, bir az böyüdüm, meydanda su satmağa başladım. Bura lap böyük meydan idi. Ayrı yerlərdən çoxlu tüccar gəlirdi. Mən də onlara su satardım. Bir gün bir tacir məndən su istədi. Mən suyumu tökdüm, o əl-üzünü yudu, sonra dedi ki:

– Gəlsənə, mən səni götürəm, mənə qulluq eləyəsən.

Mən dedim ki:

– Yox, mənim anam var, qoymaz.

Tacir mənimlə bərabər getdi bizə. Anam ilə danışdı. Ona yüz tümən pul verdi, məni götürdü ki, gələn ilə də anama yenə yüz tümən versin. Tacir bir-iki gün burada qalıb mətahın satdı. Sonra məni də götürdü, düzəldik yola.

Gəmimiz gəldi bir meşənin yanında dayandı. Tacir məni göndərdi meşəyə ki, bir az odun yığım gətirim. Özümə də tapşırı ki, uzağa getməyim. Mən getdim meşəyə, başladım quruyub tökülən odunlardan yığmağa. Bir də gözüm sataşdı, gördüm burada yaxşı yeməli armudlar var. Bir-ikisini dərdim, gördüm o biri ağacda bundan da yaxşılıarı var. Belə-belə bir vaxt gördüm ki, qaranlıq düşür. Qayıtdım dala, ha axtardım yolu tapmadım ki, tapmadım. Qorxu düşdü mənim canıma. Axırda çıxıb bir ağacda oturdum. Gördüm ki, canavar ulayır, tülkülər qışqırır,

ayılar anqırışır, bir qiyamətdi gəl görəsən. Tüklərim başımda biz-biz durdu.

Ay elə təzəcə çıxmışdı, bir də gördüm bir şey elə anqırdı ki, bütün ağaclar titrədi. O saat bütün səslər yatdı. Gördüm dərya tərəfdən bir yekə şey gəlir. Amma bu işıq verir. Gəldi lap çatdı mənim ağacımın dibinə. Əlində bir yumru şey var idi, qoydu bir ağacın koğuşuna. Gördüm ki, o işıq verən şey bu imiş. Özü də başladı oynamağa. Vallah, anqıra-anqıra elə o yana, bu yana qaçırdı ki, adamı lap vəhmə basırdı. Yaxşısı ki, məni görmürdü. Yoxsa elə hop deyib ağacnan bərabər udardı. Ta sübhə kimi oynadı. Sonra həmin o işıq verəni də götürüb getdi. Mənim gözüm düşdü bu işıq verən şeyə.

Sabahısı bir lombə batdax alıb əlimə, dırmaşdım həmin ağacın o koğuşunda gizləndim. Gözlədim. Elə ki, o gəldi, yenə çıxartdı o şeyi qoydu ağacın koğuşuna, oynaya-oynaya o tərəfə gedəndə batdağı basdım onun üstünə. Hər tərəf oldu qaranlıq. Heyvan bir nərə vurdu ki, meşə titrədi, guppultu ilə dəydi yerə, o saat canı çıxdı. Mən işıq verən şeyi tez götürüb elə batdaxlı-batdaxlı qoydum cibimə.

Səhər bütün heyvanlar yığıldılar bura. Bir dəsgah qopdu ta necə. Əvvəl-əvvəl heç biri onun yanına getməyə cəsəret eləmirdi. Sonra elə ki, başa düşdülər ki, ölüb, başladılar çeşnə. Bir vur-çatlasın qopdu ki, daha nə cür. Birdən heyvanlar hamısı qaçdılar. Qulaq verib gördüm, yaman şaqqaşaq gəlir. Bir az keçdi, gördüm bəli, bir sürü fil gəlir. Fillər dövrə vurub dayandılar bu heyvanın yanında. Sonra o yana, bu yana baxmağa başladılar. Birdən birinin gözü sataşib məni gördü. Anqırıb məni yoldaşlarına göstərdi. Fillər onu buraxıb gəldilər həmin ağacın dibinə ki, mən üstündəydim. Başladılar mənə işarə eləməyə ki, “düş yerə”. Mən başladım qorxmağa. Adə, necə yəni düş yerə? Gördüm yox, elə adam kimi ədəb-ərkanla deyirlər düş yerə ki, düş yerə. Mən bir az da dırmaşdım yuxarı. Bunlar gördülər ki, yox, mən düşməyəcəyəm. Onda lap ləhənduz bil fil var idi, o yavaşca xortumunu doladı ağaca. Bir o yan elədi, bir bu yan elədi, ağacı qopartdı. Ağac yerə, mən də kəllə-mayallaq yerə. Fillərin biri məni xortumu ilə göydə tutdu. Bütün fillər mənim ətrafıma yığışdılar, dedim: “bəli, elə mənimki də buracan imiş”. Amma mənə heç bir şey eləmədilər. O böyük fil məni götürdü boynuna, anqırdı, hamı düzəldi yola.

Axşama az qalmışdı, gəlib meşəni qurtardıq. Düşdük bir çəmənliyə. Burada bunlar məni qoydular yerə, başladılar bu otlardan yolmağa.

Bir çoxlu yoldular, gətirib verdilər mənə. Yenə düşdük yola. Az getdik, çox getdik sübhə az qalmışdı, əvvəlinci xoruz banı idi, məni düşürtdülər yerə, özləri çıxıb getdilər. Səhər açıldıktan sonra mən baxdım ki, uzaqdan bir şəhər görünür. Durub bu otları da götürdüm, düzəldim yola. Gethaget, axır-axır ki, bir gücü pisdiknən çatdım həmin şəhərə. Gəlib karvansarayaya düşdüm. Sabahısı bu otdan bir az aldım əlimə, getdim bazara. Gəzə-gəzə axtarıb sərraf bazarı tapdım. Başladım dükanların qabağı ilə gəzməyə. Bir də bir sərraf məni çağırırdı. Girdim bu sərrafın dükanına. Bu aldı otu, baxdı, sonra məndən soruşdu ki, otdan yenə məndə var, ya yox. Mən dedim:

– Yox, yoxdu.

Sərraf dedi:

– Bu otu neçə deyirsən?

Elə birdən ağzıma gəldi, dedim:

– Yüz tümən.

Sərraf tez yüz tümən çıxarıb verdi. Mən gördüm, deyəsən otda bir illət var. Daha o sərrafın yanından əl çəkmədim. Axır sərraf mənə dedi ki:

– Ay axmaq müsəlman, sən o otu mənə ucuz satdın. O ot elə bir otdu ki, ondan misə vursan qızıl olar.

Bunu öyrənib gəldim, tez haman heyvandan mənə qalan ləli gətirib bazarda satdım, yekə bir dükan açdım. Yavaş-yavaş başladım misə alıb yığmağa. Gecələri otdan misə vurub qızıl eləyirdim. Elə oldu ki, daha bu şəhərdə məndən dövlətli adam olmadı. Bir gün fikirləşdim ki, anamı da gətirim yanıma. Pul çox, nə keyfimədi. Adam göndərüb anamı gətirdim bura. Bu minvalnan bir il burada qaldıq.

Bir gecə yatmışdım, bir də gördüm xapaxap bir adam yorğanı atdı mənim başıma, yıxıldı üstümə. Süpürləşməyə başladıq. Gördüm yox, bu kimisə məni boğmaq istəyir. Bir az keçdi adam iki oldu. O yana süpürləşdik, bu yana süpürləşdik, əlləşdim-əlləşdim, axırda ki, yorğanın altından çıxdım, baxdım ki, məni boğan anamla həmin o sərrafdı. Bunlar gördülər ki, mən çıxdım, onda anam sərrafa qıy vurdu ki:

– Öldür köpək oğlunu.

Sərraf mənə bir xəncər vurdu. Daha heç zad yadıma gəlmir. Bir də gözümü açanda gördüm mən bir kasıb evdəyəm. Bir hambal da oturub mənim yanımda. Sən demə bunlar məni öldü bilib, aparıb atıblar. Sonra hambal məni orada tapıb, görüb hələ nəfəsim var, məni gətirib

evə. Dava-dərmanla mən yaxşı oldum. Amma hambal mənə çox tanış gəlirdi, bir gün tutdum bunun yaxasından ki:

– Sən kimsən? Mən səni harada görmüşəm?

Baxdım ki, bu, o əvvəlinci dəfə məni anamdan alan tacirdi. Elə mən gedib meşədə itəndən sonra, bunun da gəmissi batır, bütün mal-dövləti gedir, özü bir təhər qurtarır. Daha öz şəhərlərində qalmayıb, gəlib burada hamballıq eləyir.

Bir-birimizi tanıdıq. Mən elə ki, lap yaxşı oldum, paltarımı dəyişib çıxdım şəhərə. Bir tərəfdən mən, bir tərəfdən də tacir öyrənib gördük ki, anam gedib haman sərrafa. Özü də mənim malıma yiyələnib ötürüblər aşağı.

Bir gecə gizlicə girdim evə, qabaqca yatdığı yerdə sərrafi öldürdüm. Sonra anamı oyatdım. Oyanıb məni görcək başladı tövbə oxumağa ki, qələt eləmişəm. Baxmadım sözünə, onu da öldürdüm. Bütün varımı, yoxumu hamısını verdim haman tacirə, özüm çıxdım getdim. Şəhərləri gəzə-gəzə gəlib çıxdım bura. Amma bura... amma bura... Ax mənim gördüklərim... Vax mənim gördüklərim...

Bu sözləri deyib bu qoca da öldü.

Səlim onu mafiyəyə qoydu, yudu, kəfənlədi, həmin dediyi gül ağacının dibində basdırdı. Qaldı tək.

Bəli, bir neçə gün Səlim qaldı burada. Bir neçə gündən sonra başladı otaqları gəzməyə. Otaqlar nə otaqlar. Daha burada nə yoxdu... Gəzə-gəzə gəlib çıxdı qırxıncı otağın qapısına. Baxdı ki, necə ki, qoca demişdi, doğrudan da bu otağın qapısını hörüb. İki-üç gün özünü saxladı, qapını açmadı. Amma başa gətirə bilmədi. Ha özünü zorladı, olmadı ki, olmadı. Axırda fikirləşdi ki, hələ bir balaca deşik açım, görüm orada nə var.

Bəli, gəldi bir gün bir balaca deşik açdı. Deşikdən baxıb gördü ki, balaca bir otaqdı, ortasında bir çarhovuz var, bir də bir çarpayı, çarhovuzun da üstündə bir baca. Səlim qorxa-qorxa girdi içəri. Bir az ətrafı dolandı, gördü başqa heç bir şey yoxdu. Uzandı çarpayının üstündə. Bunu burada yuxu tutdu. Elə təzəcə yatmışdı, bir də bacadan bir quş düşüb, çökdü onun üstünə. Səlim hə-hu eləyib qalxınca, quş onu götürdü, qalxdı birbaşa göyə. Səlim özündən əlini üzdü. Quş onu apardı, apardı, birdən caynağından buraxdı. Səlim bayaq ha özündən getdi. Elə onu gördü ki, guppultu ilə düşdü suya, düşən kimi də batdı suyun dibinə. Sudan çıxcaq bir də baxdı ki, onu qamarladılar, qoymadılar ki,

yazıq gözünü də açsın, birbaş çəkdilər qırağa. Səlim baxdı, bura qiya-mətdi. O qədər adam var daha nə qədər. Bunu birbaş gətirdilər düz padşahın qabağına. Səlim bir də gördü padşah öz tacını çıxartdı, bunun başına qoydu, özü də başlayıb buna baş əyir. Padşah baş əycək hamı yıxıldı torpağa, başladılar təzim eləməyə. Səlim lap özünü itirdi. Təzim eləyəndən sonra onu götürdülər birbaş gətirdilər qoydular tax-tın üstünə. Yedilər, içdilər, çaldılar, oynadılar, başladılar yavaş-yavaş dağılışmağa. Elə ki, hamı getdi, qaldı bir o əvvəl öz tacın Səlimin başına qoyan. Səlim onu çağırırdı ki:

– Qardaş, başına dönüm, de görüm, bu nə bənbəlim oyundu mənim başıma gətirirsiniz?

Həmin kişi başladı:

– Bura xatınlar vilayəti. Beş il bundan qabaq bizim nə qədər kişi var idi, bir naxoşluq düşdü, hamısı qırıldı. Hamı qaldı zənən. İndi bizdə bir dənə də kişi tapmazsan. Hamımız arvadıq. Üç, dörd gün bundan qabaq mollalar kitaba baxdılar, kitab göstərdi ki, Allah bizə bir kişi padşah göndərəcək. Odu ki, biz də hər yerə qaravul qoyduq ki, Allah padşahı göndərəndə gəlib xəbər versinlər. Bir az bundan qabaq qaravullar gəlib xəbər verdilər ki, Allah bizə padşah göndərir. Gəlib səni tutduq.

Səlim baxdı ki, elə bunun özü də arvadı. Öz-özünə fikirləşdi ki, sən öləsən, yaxşıca yerə düşdüm.

Bəli, Səlim başladı padşahlığa. Həmin o arvad ki, tacın çıxarıb bunun başına qoymuşdu, onu elədi özünə vəzir. Az keçdi, çox keçdi, Səlim bu vəziri aldı. Bəli, başladılar yaşamağa.

Gün keçdi, ay dolandı, bir gün vəzir ona dedi ki:

– Bizdə bir adət var. İldə bir ay biz gərək müsəllaya çıxmaq. Özü də orada hamımız gərək çıpaq olaq. Sən bizimlə ora gedə bilməzsən. Odu ki, bir ay gərək sən burada qalasan.

Bəli, sabahısı bunlar hamısı getdilər. Şəhər boşaldı, şah qaldı tək. Səlim fikirləşdi ki, bundan yaxşı fürsət olmaz. Yavaşca altdan geyinib üstədən qıfıllandı, üstədən geyinib altdan qıfıllandı, bir az puldan, maldan götürüb, asta qaçan namərddi, tüpürdü dabanına, birbaş düzəldi yola. Gethaget, günə bir mənzil, təyyi-mənazil, gəlib çıxdı bir şəhərə. Dolana-dolana gəlib çıxdı bir qəssab dükanının qabağına. Elə-belə durmuşdu baxırdı, bir də qəssab onu çağırırdı yanına. Elə ki, qəssab bildi ki, bu qərirdi, dedi:

– Elə mənim də oğlum yoxdu, gəl mənə oğul ol!

Səlim razı oldu, qaldı qəssabın yanında. Səlim bir gün, iki gün, baxdı ki, qəribə şeydi, burada hamı nə qədər ki, kişi var, başdan-ayağa qaraya boyanıb. Qaldı məəttəl ki, görəsən bu necə olan şeydi.

Bir gün atasından soruşdu:

– Ata, burada niyə hamı qaraya batıb? Məni bir bu sirdən agah elə!

Elə söz ağzından qurtarmamışdı, qəssab yekə ot bıçağını götürüb cumdu onun üstünə. Sonra bir lailahə illallah deyib qayıtdı dala ki:

– Bir də bu sözü məndən soruşsan, səni al qanına qəltan elərəm.

Səlim qorxudan daha səsini çıxarmadı. Amma ki, hara baxır qara, kimi görür qara, daha lap heyrət onu götürdü. Dedi: sən öləsən bu sirri bilməsəm, mən lap çatlaram. Gəldi sabahısı dükana, üzün dədəsinə çevirib dedi:

– Dədə, bax bu bıçaq, bu da mənim başım. Nə istəyirsən elə, ancaq gərək mənə deyəsən görüm bu camaat niyə matəmə boyanıb?

Qəssab hərçi elədi ki:

– Sən gəl soruşma, cavansan, yazıqsan.

Dedi:

– Olmaz ki, olmaz.

Qəssab bir ah çəkib dedi:

– Yaxşı, indi ki, belə oldu, sənin qımırın tutub, əl çəkmirsən, onda cümə günü sənə deyərəm.

Bəli, cümə günü oldu. Qəssab Səlimə dedi:

– Oğul, sən gəl bu sözü soruşma!

Səlim dedi:

– Olmaz.

Onda qəssab dedi:

– Di gəl dalımcan!

Bunlar getdilər məscidin həyətinə. Səlim gördü bütün camaat yığılıb bura. Adamları o yan, bu yana eləyib keçdilər ortaya. Səlim baxdı ki, burada bir çərxi-fələk var. Qəssab ona dedi:

– Səlim, gəl əl çək!

Dedi:

– Yox, əl çəkmərəm.

Onda qəssab dedi:

– Di min çərxi-fələyə, onda bilərsən niyə hamı qara geyinib.

Səlim mindi çərxi-fələyə. Çərxi-fələk onu qaldırıp qoydu uca bir minarə var idi onun başına. Bir az keçdi, Səlim bir də gördü ki, yekə

bir quş göydən şığıdı düz bunun üstünə. Aldı bunu caynağına, qaldırdı havaya. Quş qalxdı, bu qalxdı, quş qalxdı, bu qalxdı, bir vaxt gördü ki, daha yer görsənmir. Bir xeyli belə gedəndən sonra quş başladı yavaş-yavaş enməyə. Endi, endi, gətirib bunu yavaşca qoydu yerə, özü qalxdı.

Səlim quş gedəndən sonra ətrafına baxıb gördü bura bir meşədi. Axşam da düşmüşdü... Hava qaranlıqlaşdı. Yavaşca durub dırmaşdı bir çinar ağacına ki, görün başıma nə gəlir. Aradan bir az keçmişdi, bir də gördü ki, həmin ağacın dibinə, budur, bir dəstə qız gəldi. Səf vurub dövrə qurdular bu ağacın dibində. Lap başda bir qız oturmuşdu, bir qız oturmuşdu ki, yemə, içmə, xətti-xalına, gül camalına tamaşa elə. Qız üzün tutub yoldaşlarına dedi:

– Çıxardın, başlayaq...

Bəli, qızların kimi dəf, kimi kaman, kimi saz, kimi santur çıxarıb çalmağa başladılar. Yerdə qalan qızlar da bircə-bircə oynadılar. Elə ki, hamı oynadı, qurtardı, həmin başda oturan qız birdən qayıtdı ki:

– Səlim, indi də nobat sənindi, gəl oyna!

Səlim elə diksindi ki, tükləri biz-biz durdu. Dedi ki, yəqin mənə gördülər. Özün soxdu yarpaqların arasına. Nəfəsin də lap çəkdi içəri. Bir az keçdi, qız başını qaldırdı yuxarı:

– Səlim, gizlənmə, gəl!

Səlim lap özünü itirdi. Onda qız yoldaşlarına dedi:

– Onda durun çıxın ağaca, oradan Səlimi düşürdün yerə, düşməsə yüz taziyanə vurun!

Səlim gördü ki, yox aşna, iş açılıb, taziyanənin qorxusundan düşdü aşağı. Qızlar bunu aldılar ortalığa, oynadılar, dedilər, güldülər, sonra onu da götürüb gəldilər evə. Səlim gördü burada qiyamət var imiş. Gecə lap keçəndən sonra qız Səlimə dedi:

– Burada mənəm qırx qızım var. Hansını istəyirsən götür!

Səlim baxdı ki, hansını seçsin. Hamısı biri-birindən yaxşıdı. Axırda birini seçib götürdü.

Sabahısı yenə məclis eləcə quruldu. Bu minvalnan düz otuz doqquz gecə qurtardı. Qırxıncı gecə qız Səlimə qız verəndə Səlim birdən əlini tutdu onun əlindən ki:

– Mən sənə özünü istəyirəm.

Qız gülüb dedi:

– Ay səbirsiz insan... Bura nə qədər adam gəlibsə beş altı gündən sonra mənə istəyib, öz cəzasına çatıb, bircə sən səbir eləyirdin ki, axır-

axırda sən də işi korladın. Bircə gün də dayansaydın mənə də çatar-
dın, deyib ona şax bir sillə vurdu. Səlim bayaq ha düşdü yerə. Bir vaxt
özünə gələndə gördü haman çərxi-fələyin üstündədi. Oradan düşüb,
kor-peşiman gəldi qəssabın dükənina. Qəssab dedi:

– İndi gördün bala?! Di get, sən də bir dəst qara paltar al gey ki,
niyə səbir eləyə bilmədin.

Səlim kişidən ayrılıb düzəldi yola. Gəlhagəl, gəlhagəl, gəlib çıxdı
bir şəhərə. Girdi bir az veyilləndi, o yana baxdı, bu yana baxdı, gəlib
bir məscidin qapısında başının altına bir daş qoyub yatdı. Bir də ayıldı
ki, səs-küydü. Baxdı ki, bunun başına bir quş qonub, onu tuturlar.
Camaat quşu apardı. Demə bu şəhərin padşahı ölüb, indi dövlət quşu
uçurdurlar. Quşu ikinci dəfə uçurdular, yenə də gəlib qondu bunun
başına. Yenə quşu apardılar. Səlimi də şəhərdən çıxardıb qovdular ki,
çixsın getsin. Quşu yenə uçurdular. Yenə quş yolda qondu bunun
başına. Daha gördülər ayrı adam başına qonmur, götürüb bunu padşah
elədilər. Səlim oldu padşah.

Ölən padşahın bir qızı var idi. Səlim bu qızı da aldı, oturdu taxta.
Bir neçə vaxt keçdi. Qızın barmağında bir üzük var idi. Bir gün Səlim
qızdan o üzüyü istədi.

Qız dedi ki:

– Yox, bu həzrət Süleymanın üzüyüdü. Bunu mən heç kəsə ver-
mərəm.

Bu söz Səlimə çox ağır gəldi, gözlədi, qız yatandan sonra üzüyü
qızın barmağından çıxardıb taxdı öz barmağına, sildi. Silcək iki qara
qul hazır oldu ki:

– Əmrin nədi?

Səlim qullara dedi:

– Bütün bu vilayətdə nə qədər adam var, hamısın atın qülleyi-
Qafə!

Qullar səhərəcən bütün əhalini atdılar qülleyi-Qafə. Qaldı şəhər-
də bircə Səlim tək. Elə ki, arxayınlaşdı, öz-özünə dedi:

– İndi mənim sözümdən çıxmağın dadını gör!

Başladı tək burada yaşamağa.

Bu şəhərin köhnə padşahının bir vəziri var idi, padşah ölməmişdən
qabaq o, səyahətə getmişdi. Öz qızı ilə qayıdırdı, gördü şəhərdə heç
kəs yoxdu. O saat barmağın dişlədi ki, yəqin padşahın qızı ərə gedib,
əri də üzüyü ondan oğurlayıb, çünki o padşahın qızında elə bir üzük

olduğunu bilirdi. Gəlib qızı ilə düşdü evə. Bir neçə günə kimi öyrəndi ki, padşahın sarayında bir adam var. Bildi ki, yəqin üzük ondadı. Qız vəzirə dedi ki:

– Ata, mən üzüyü onun barmağından çıxardaram. Sən gəl mənə apar, ötür ora.

Vəzir qızı aparıb ötürdü saraya. Özü də damların birində gizləndi.

Səlim yatmışdı. Qız gördü ki, o yatıb, gəldi əyləşdi onun başının üstündə, başladı onun telini tumarlamağa. Səlim gözünü açıb gördü burada bir nazənin sənəm var. Tez qalxıb çağırırdı:

– Sən kimsən?

Qız təzim eləyib dedi:

– Mən bu şəhərin adamlarındanam.

– Mən hamını qülleyi-Qafə atdırmışam, bəs sən necə qalmısan?

Qız məsələni başa düşüb dedi:

– Şah sağ olsun, o adamlar ki, hamını atdılar qülleyi-Qafə, elə onlar mənə saxladılar. Dedilər sonra şahın ürəyi darıxanda sən gedər-sən yanına.

Səlim inanıb dedi:

– Ay, nə yaxşı iş görüblər.

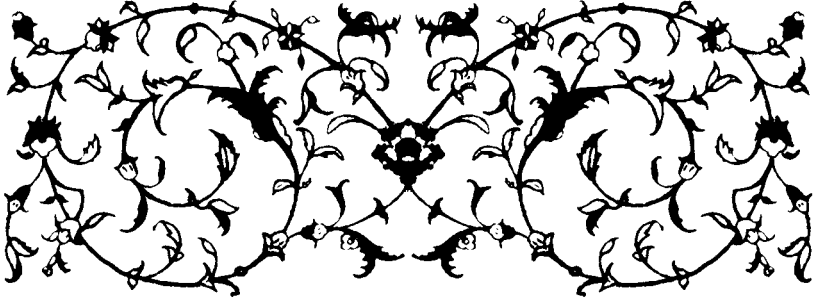
Əmr elədi ki, xörək hazırlansın. Qız tez qaçıb əhvalatı atasına danışdı. Atası ona bir az bihuşdarı verdi. Qız xörəyi hazırlayıb bihuşdarını da atdı içinə, gətirdi ortalığa. Səlim bir az yeyəndən sonra xurd düşdü. Elə yatdı ki, elə bil qulağının dibindən bir daşnan vurdular. Qız o saat vəziri çağırırdı. Vəzir gəldi onun barmağından üzüyü çıxartdı, saldı öz barmağına. Sildi, o saat qullar hazır oldu. Vəzir əmr elədi ki:

– Bu saat gərək qülleyi-Qafəda olanların hamısını gətirəsiniz bura.

Özü də Səlimin əllərini bağlayıb atdı zindana.

Bəli, qullar camaatın hamısını gətirdilər, padşahın qızı üzüyü aldı, sildi, qullar hazır oldu, əmr elədi ki, oğlanı atsınlar qülleyi-Qafə.

Səlimi atdılar qülleyi-Qafə. Nə qədər orada qaldı bilmirəm, bir də gözün açdı, gördü o qırxıncı otaqdakı çarpayının üstündə yatıb. Durdu ayağa, bu biri otağa keçəndə gözü sataşdı güzgüyə. Özü-özündən qorxurdu. Baxdı ki, baş, qaş, saqqal hamısı elə ağarıb ki, o buradakı qocalardan da qocadı. İndi bildi ki, onun da axırı gəlib çatıb. Sabahısı gedib bazardan bir nöker tutdu gətirdi, öz əhvalatını ona deyəndən sonra öldü.

CEYRANIN NAĞILI

Biri var idi, biri yox idi, günlərin bir günündə Hindistanda bir padşah var idi. Bu, çox zalım padşah idi. Özü də böyük tilsimkar idi. Dünyada padşah yox idi ki, bu Hind padşahından inciməyə.

Bu padşahın Zərğova adlı bir gözəl qızı var idi. Belə ki, bu qız üçün hər tərəfdən elçi gəlib istəyirdilər, amma padşah qızı heç kimə vermirdi.

Sənə xəbər verim Rum padşahının oğlundan.

Rum padşahının oğlu Zərğova xanımın eşqindən dəli-divanə olmuşdu. Ancaq neçə kərə elçi göndərmişdisə də, padşah qızı Zərğovanı verməyib elçini qaytarmışdı. Axırda Rum padşahının oğlu qoşun çəkib dava eləmişdi, ancaq dava ilə də Zərğovanı ala bilməmişdi.

Rum padşahının oğlu əlacsız qalıb, atasının var-yoxundan əl çəkib başlamışdı tilsim dərsi oxumağa. Nə ki, tilsim var idi öyrənəndən sonra qayıdıb gəlmişdi Hində, xəbər göndərmişdi Hind padşahına ki, Zərğova xanımı ver mənə! Verməsən, sənənlə tilsim davası eləyəcəyəm. Ya gərək sən qalasan dünyada, ya da mən. Elə ki, bu xəbər gəlib çatdı, Hind padşahı baxıb gördü ki, bu çox tilsim dərsi oxuyub, bununla bacara bilməyəcək, çağırıb vəzirini dedi:

– Vəzir, tədbir gör mənə! Rum padşahının oğlu Əhməd gəlib. Özü də tilsimin bütün açarlarını bilir. Əgər başlasam davaya gücüm çatmaz.

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, gəl bir dəmir sandıq qayır, qonaqlıq çağır, qonaqlığa Rum padşahının oğlu Əhmədi də çağır, ver bihuşdarını ona, sal sandığa, itir getsin.

Padşah vəzirin tədbirinə razı olub, Rum padşahının oğlu Əhmədə xəbər göndərdi ki: “raziyam, özü də bu gecə mənə qonaqdı”.

Əhməd razı olub, durub gəldi Hind padşahının evinə qonaq. Bir az danışıb güləndən sonra araya süfrə gəldi. Padşah tez durub getdi aşba-zın yanına, Əhmədin xörəyinə bihuşdarı töküüb, qayıtdı oturdu yerində.

Xörək araya gəlib bismillah eləyən kimi Əhməd bihuş olub yıxıldı yerə. Hind padşahı o qədər yanırırdı Əhmədin əlindən ki, o saat Əhmədi saldı sandığın içinə, üstəlik bir tilsim də oxuyub döndərdi tüstüyə, sandığın ağzını bağlayıb götürdü gəldi imarətinin dalında bir məndə-cər var idi, həmin məndəcərin günçixan əlində bir dərin quyu qazıyıb, sandığı salıb quyuya, quyunu da torpaqlayıb, çıxıb getdi.

Padşah həmin gün bir imarət tikdirib Zərğova xanımı köçürtdü təzə imarətə ki, quş quşluğu ilə qızı görməsin.

Bunlar burda qalsın, sənə xəbər verim Hind vilayətində.

Hind vilayətində Rizvan adında kasıb bir kişi olurdu. Bunlar bir ər idi, bir də ki, arvad. Rizvanın əlindən heç bir sənət gəlməzmiş, təkcə odunçuluqdan başqa. Səhər durub oduna gedərmiş, axşam olan kimi qayıdıb evə gələrmiş, az-çox qazandıqlarından yeyib, başlarını bir tə-hərnən dolandırarlarmış.

Bir gün Rizvan səhər durub oduna gedir. Bir şələ yığıb, götürüb gəlir bazara. Satan macalda padşahın dağçası gəlib Rizvanı tutur. Odu-nunu şələ ilə əlindən alıb, özünü də döyüb qovur.

Rizvan bir başına, bir döşünə vurub ağlaya-ağlaya gəlib padşahın elçi daşının üstə oturub gözləyir.

Qədimlərdə hər padşahın özünə görə bir elçi daşı var idi. Kimin nə dərdi olsaydı, gəlib oturardı elçi daşının üstündə, padşah xəbər göndə-rərdi ki, elçi gəlib. Padşah izin verəndən sonra, gəlib elçi daşının üs-tündə oturanı aparardılar padşahın yanına.

Rizvan da elçi daşının üstündə oturmuşdu. Padşaha xəbər getdi ki, elçi daşının üstündə bir nəfər gəlib oturubdu.

Padşah dedi:

– Gedin, görün nə istəyir?

Gəlib Rizvana dedilər:

– Neyçün oturmusan elçi daşının üstündə? Diləyin nədi?

Rizvan dedi:

– Mən padşahı görmək istəyirəm.

Qayıdıb padşaha xəbər verdilər ki, elçi daşının üstündə oturan səni görmək istəyir.

Padşah dedi ki:

– Gedin çağırın!

Padşahın adamları gəlib Rizvanı götürüb, gəldilər padşahın yanına. Rizvan ədəb salamını verib dayandı.

Padşah xəbər aldı:

– Nəyə gəlmisən? Diləyin nədi?

Rizvan dedi:

– Padşah sağ olsun, bir şələ odunum var idi. Sənin darğan tutub aldı əlimdən.

Padşah əmr verdi ki:

– Darğanı çağırın gəlsin!

Darğanı çağırıdılar, gəldi padşahın hüzuruna. Padşah dedi:

– Bu kişinin odununu ver.

Darğa dedi:

– Padşah sağ olsun, odunu işlətmisəm, pulu nə qədər eləyir, verim.

Rizvan dedi:

– Mən pul istəmirəm, mən öz odunumu istəyirəm.

Padşah Rizvana hər cür odun verdi, pul verdi, Rizvan almayıb dedi:

– Mənə ancaq öz odunum gərəkdi. Verməsəniz çıxıb bazara sizi biabır eləyəcəyəm.

Padşah dedi:

– Rizvan, gəl odunun adını çəkmə! Nə sənət bacarırsan verim sənə, işlə, iki o qədər qazan!

Rizvan bir qədər fikrə getdi. Haçandan–haçana başını qaldırıb, padşahın üzünə baxıb dedi:

– Padşah sağ olsun, bağbanlıq bacararam.

Padşah dedi:

– Elə mənə bağban gərəkdi. Eybi yoxdu. İndi ki, ürəyindən bağbanlıq keçir, get mənim imarətimin dalında məndəcər bir yer var, o yeri verdim sənə. Amma günçixan yerdə bir çökək məndəcər yer var, nəbadə o yerə dəyəsən.

Rizvan günü səhərdən başladı bu məndəcəri belləyib bağ salmağa. Nağıllarda ay, il tez başa gələr. Çox çəkmədi, Rizvan burda bir bağ saldı, gəl görəsən... Bağı becərəndən sonra padşaha xəbər göndərirdi ki, bağ hazırdı, gəlsin baxsın. Padşah vəziri, vəkili çağırıb cəmləşdilər bir yerə, durub gəldilər Rizvanın bağına tamaşa eləməyə. Padşah bağa girən kimi gördü ki, Rizvan burda bir bağ salıbdı, gəl görəsən. Bura

hər cür ağacdən, güldən əkib... Bura olub bir lələzərlik. Gül bülbülü çağırır, bənövşələr açıb, ağacdakı meyvələr dəyib, elə bil behiştin bir guşəsidir. Padşah Rizvana afərin deyib bağı dolandı, gedən macalda Rizvana bir kisə qızıl verib çıxıb getdi. Padşah bu bağı saldı öz adına.

Padşah çıxıb gedəndən sonra Rizvan bir gün əlinə bel alıb o baş, bu başa gəzirdi, birdən yadına düşdü ki, padşah ona demişdi, gün çıxan yerdə məndəcər bir yer var oranı işləmə.

Rizvan şübhələnib dedi, görəsən burda nə var ki, padşah razılıq vermir. Gərək bu məndəcərliyi qazıyam, görəəm burda nə var.

Rizvan alıb əlinə beli, başladı bu məndəcər yeri belləməyə. Bel-ləyən vaxtı gördü ki, yerin altından səs gəlir ki:

– Ey Rizvan, nə üçün məni qoymayırsan rahat yatmağa?

Rizvan bu səsi eşidən kimi qorxuya düşüb qaçdı. Axşama kimi bağa girmədi. Səhər tezdən arvadına dedi:

– Arvad, get bağa, filan məndəcərlikdə bel qoymuşam, onu götür, gəl!

Rizvanın arvadı Nisə durub gəldi bağa, həmin məndəcərlikdəki beli götürüb gəlmək istəyirdi ki, birdən yer altından səs gəldi:

– Ay Nisə qarı, ərin Rizvan niyə gəlmədi?

Belə deyəndə Nisənin ürəyi gedib dəydi yerə.

Rizvan arvadını gözlədi, gördü ki, arvadı gəlib çıxmadı. Durub ayağa çıxdı bağa. Amma qorxusundan məndəcərliyə getməyib, bir az uzaqda dayanıb, ağız dolusu çıxırmağa başladı:

– Ay Nisə!.. Ay Nisə!..

Rizvan gördü ki, nə Nisə? Nisə yoxdu. Getdi fikrə. Axırda qeyrətə dolub dedi:

– Cəhənnəmə ki, gedərəm, nə olar, olar.

Rizvan durub, canını dişinə alıb özün yetirdi məndəcərliyə. Gördü ki, arvadı Nisə tirtap uzanıb.

Rizvan yeriyib irəli, Nisəni bir neçə kərə silkələyib ayılmaq istəyirdi ki, birdən yerin altından yenə də səs gəldi. Rizvan canını dişinə alıb:

– Nə olur–olsun! Gərək bu məndəcərliyi qazıyam, görəəm burda nə var.

Rizvan Nisəni ayıldırıb, götürüb gəldi evinə, xəbər aldı:

– Arvad, sənə nə oldu ki, ürəyin gedib sərilmişdin yerə?

Nisə başına gələni əri Rizvana danışdı. Rizvan da başına gələni arvadı Nisəyə danışdı dedi:

– Arvad, mən gedirəm məndəcərliyi qazıyam, görəəm yerin altında nə var.

Rizvan günü batırıb, beli əlinə alıb bina qoydu məndəcərliyə. Başladı torpağı yumşaldıb qazımağa. Dörd boy qazıyıb beşə çatanda dəmir sandığa rast gəldi. Tez arvadı Nisəni harayına çağırıb zor-gücnən sandığı quyudan çıxardıb, götürüb gəldi evinə, dedi:

– Arvad, qapıları bağla, açaq bu sandığı, görək içində nə var?

Nisə durub, qapı-bacanı bərk-bərk bağlayıb gəldi ərinin yanına. Rizvan bismillah deyib sandığın qapağını açan kimi tüstü evi bürüdü. Haçandan-haçana tüstü gözdən itib gedən kimi Rizvanın qabağında bir dərviş peyda oldu. Dayanıb dedi:

– Ey Rizvan, salamun əleyküm!

Rizvanın qorxudan qarnına sancı düşdü. Tez dərvişə baş əyib dedi:

– Əleyküməssəlam!

Dərviş Rizvana dedi:

– Ya gəl mənə qardaş ol, ya da səni öldürürəm.

Rizvan dedi:

– Məni nə üçün öldürürsən? Qardaş demirsən, olaq da.

Dərviş dedi:

– Rizvan, şərtim var.

Rizvan xəbər aldı:

– Başına dönüm, şərtini de görüm!

Dərviş dedi:

– Birinci şərtim budu ki, mənim sandığa nə üçün girməyimi xəbər almayasan.

Rizvan dedi:

– Baş üstə, almaram.

Dərviş dedi:

– İkinci şərtim odu ki, mən neyləsəm, nə iş görsəm, məndən xəbər almamalısan.

Rizvan dedi:

– O da baş üstə, almaram.

Dərviş dedi:

– Üçüncü şərtim odu ki, sənin arvadını hara göndərdim, başına nə gətirdim, məndən heç bir söz xəbər almayıb deməyəsən ki, filan işi niyə belə gördün?

Burda Rizvan bir az dayanıb fikrə getdi.

Dərviş xəbər aldı:

– Rizvan, nə deyirsən? Razısan, ya yox?

Rizvanın çarəsi kəsilib dedi:

– Çox gözəl, razıyam.

Günorta vaxtı dərviş əl atıb, yeri qazıyıb, bir kasa qatıq çıxardıb, Rizvana göstərib xəbər aldı:

– Rizvan bu qatıq ağdı, qara?

Rizvan istədi deyə ki, qatıq ağdı, birdən dərvişin şərti yadına düşüb dedi:

– Bilmirəm.

– Mən deyirəm bu qatıq qaradı. Sən necə bilirsən?

Rizvan dedi:

– Qoy bir yaxşı-yaxşı baxım.

Rizvan boylanıb kasaya baxandan sonra dedi:

– Dərviş baba, qatıq qaradı.

Rizvan belə deyəndə dərviş dedi:

– Rizvan, mən üç günün səfərinə gedirəm. Tez gələm, amma mən gedib gəlincə evdən bayıra çıxma, arvadının yanına da girmə.

Rizvan baş üstə dedi. Dərviş Rizvanın evindən getmək bəhanəsilə çıxıb damda gizləndi.

Gecənin bir əlində düşüb damdan endi həyəətə, gördü ki, ər-
arvad yatıblar. Dərviş enib bağa, həmin məndəcərliyə getməkdə
olsun, Rizvan bu tap-tupa ayılıb gördü ki, həmin dərvişdi. Düşüb qa-
rabaqara dərvişin dalısınca, gəlib çıxdı həmin məndəcərliyə. Özün
verib ağacların dibinə gördü ki, dərviş bu məndəcərliyə üzüquylu
düşüb başladı ağlamağa. Haçandan-haçana durub, əlinə bel alıb, yeri
qazımağa başladı. Böyük bir daş qaldırdı, daşın altından bir quyu çıxdı,
dərviş girib quyuya, haçandan-haçana quyudan çıxdı, qucağında da bir
ceyran.

Dərviş ceyranın başını kəsdi, alıb dalına, götürüb gəldi, çıxıb dama,
yığılıb yatdı.

Rizvanı fikir götürüb xof apardı ki, bu necə olan işdi. İstədi durub
çıxa dama, dərvişin ala başının üstünü, bu sirdən xəbərdir ola, kəsdiyi
şərt yadına düşdü, dedi:

– Eybi yoxdu, gözləyim görüm bu işin axırı necə olacaq.

Səhər tezdən dərviş durub, ceyranı alıb qucağına damdan düşdü.
Rizvanın arvadı Nisəyə dedi:

– Al bu ceyranı, soymamış doğra, tök qazana bişir! Amma nəbadə dadına baxasan.

Nisə dedi:

– O da mənim gözüm üstə.

Dərviş bir əfsun oxuyub qalxdı göyə. Göydən Nisəyə baxırdı ki, görək Nisə nə edir.

Nisə qollarını çırmalayıb ceyranı soymamış doğrayıb tökdü tavaya. Ocaq qalayıb başladı ceyranın ətini qovurmağa.

Dərvişin istədiyi o idi ki, ürəkli bir arvad tapa. Odu ki, qalxıb göyə, bir əfsun oxuyub oldu laçın, göydən enib yerə, Nisəyə bərk bir çarpaz qanad vurdu. Nisə qorxmayıb əlindəki kəfkiri tolazladı laçının dalınca. Kəfki dəymədi. Dərviş gedib bir az uzaqda cildindən çıxıb həmənkə adam oldu, gəldi Nisənin yanına. Nisə də qayıdıb oturmuşdu ocaq başında, ceyranın ətini qovururdu, dərviş gəlib oturdu ocağın qırağında, Nisəyə dedi:

– Nisə, get bir nimçə gətir, bu ceyranın ətindən çəkək.

Nisə durub nimçə üçün getməkdə olsun, dərviş tavanı götürüb qoydu yerə. Qoltuğundan bir şüşə qab çıxardı tavanın yağını töküb qaba, tavada olan əti səpələdi toz-torpağın üstə. Bu tərəfdən də Nisə əlində nimçə gəlib çıxdı. Dərviş dedi:

– Hayıf bu tavadakı ceyran ətindən. Ocaq uçdu, ət də dağıldı toz-torpağın üstünə.

Nisə dedi:

– Canın sağ olsun! Dərviş babasan, indi gedib bir alayı ceyran tapıb gətirərsən.

Dərviş durub gəldi evə, başının altına xurcun qoyub yatmaqda olsun, sənə xəbər verim Rizvandan. Rizvan bağı sulayıb qurtarıb evə gəlirdi, gördü ki, ağac dibində ocaq qurulub. Amma ki, bu ocağın qırağında o qədər ət tökülüb qalıb ki, gəl görəsən. Rizvan bərk acmışdı. Bardaş qurub ocağın qırağında, başladı bu ətdən yeməyə. Bir vədə gördü ki, qarnı şişib olub damca. Yerindən tərپənə bilməyib, yıxılıb qaldı.

Sənə xəbər verim padşahdan.

Padşah bir gün durub Rizvanın bağına gəzməyə gəldi. Girib bağa, gəzib dolandı, gördü həmişə Rizvan bunun qabağına çıxardı, amma bu dəfə çıxmadı. Tez özün yetirdi məndəcərliyə, gördü ki, həmin yerdə ki, Rum padşahının oğlu Əhmədi tilsimə salmışdı, quyu qazılıb, sandıq da yoxdu. Padşah iki əlli başına qapaz vurub oturdu ağılamağa.

Padşah burada qalsın, sənə xəbər verim vəzirdən.

Vəzir gözlədi, gördü ki, padşah gəlib çıxmadı, durub gəldi başa. Gördü ki, padşah oturub ağacın dibində ağlayır. Vəzir xəbər aldı:

– Padşah sağ olsun, bu nə olan işdi?

Padşah bütün əhvalatı vəzirə danışdı dedi:

– Vəzir, tədbir gör!

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, heç bir tədbiri yoxdu. Çarə səninkidi. Qızını gərək verəsən.

– Heç bu olan iş deyil. Mən qızımı əhd eləmişəm ki, heç kimə verməyəm.

Vəzir dedi:

– İndi ki, belədi, ixtiyar sənindi.

Durub gəldilər imarətlərinə. Padşah gecəni səhərə kimi yatmayıb tədbir görməkdə olsun, al xəbəri Nisə xanımdan. Nisə əri Rizvanı gözlədi, gördü ki, gəlib çıxmadı, durub çıxdı bayıra. Rizvanı bir neçə ağız çağırıb gördü ki, Rizvan səs vermədi, çıxıb başa, o yan, bu yana gəzib, gördü ki, ocaq qaladığı yerdə dağ boyda bir şey yastılanıb yattı. Nisə bir qədər yeriyib irəli, gördü ki, əri Rizvandı, qarnı şişib, dönüb dama.

Nisə qorxub tez durub gəldi dərvişin yanına, gördü ki, dərviş yatıb. Nisə dərvişi silkələyib durğuzdu. Dərviş ayılıb Nisəyə bir sillə vurub dedi:

– Vay evini Allah yıxsın! Yuxu görürdüm, məni yuxudan yarımçıq ayıltmış, qoymadın yuxumu tamam görüm.

Nisə dedi:

– Nə görürdün?

Dedi:

– Kəs səsini, çəpəl! Yarımçıq yuxunu danışmazlar. Məni nə üçün yuxumdan elədin?

Nisə dedi:

– Dərviş, bizim kişinin qarnı şişib. Dur çıx bayıra, bəlkə bir çarə eləyəsən.

Nisə belə deyəndə dərviş barmağını dişləyib, tez durub çıxdı bayıra. Özün yetirib ocağın qırağına gördü ki, Rizvanın qarnı şişib. Bildi ki, ceyran əti yeyibdi, dedi daha bundan adam olmaz. Dərviş çox peşiman oldu, çünki ceyran ətini Nisə üçün saxlamışdı, olmadı. Göz

gəzdirib o yan, bu yana, gördü ki, yerdə iki böyük tikə ət qalıb. Tez götürüb qoydu qoltuq cibinə.

Nisə dedi:

– Mənim ərimə bir çarə!

Dərviş dedi:

– Nisə, sənin ərin Rizvana çarə olmaz. Gəl basdıraq!

Nisənin çarəsi kəsilib, qəbir qazıyıb, Rizvanı dəfn elədilər. Gecə yarısı dərviş durub gəldi qəbir üstə, açıb qəbrin ağzını, Rizvanın qarnını yarıb, həmin ceyranın ürəyini çıxarıb Rizvanın qarnından, yenə qəbrin üstünü örtüb çıxıb gəldi. Aradan bir müddət keçəndən sonra dərviş Nisəyə dedi:

– Nisə, gəl Allah yolu ilə, peyğəmbər şəriəti ilə get mənə!

Nisə razı olub kəbinini kəsdirdi. Dərviş başladı Rizvanın adından bağa qulluq eləməyə. Bir gün dərviş dedi:

– Nisə, al bu ürəknən bu əti yağda qovur.

Nisə ürəyi alıb ceyran əti ilə bərabər tökdü tavaya. Dərviş aranı xəlvət eləyib ceyranın yağından tökdü tavaya. Elə ki, xörək bişib hazır oldu, Nisə süfrəni döşəyib xörəyi çəkdi, oturub yeməyə başladılar. Nisə ac idi. Ceyranın ətini ürəknən yeyirdi. Amma dərviş tilsim oxumuşdu. Nisənin gözünə elə görsənirdi ki, guya ceyranın ətindən o da yeyir, amma dərviş yemirdi. Bir azdan sonra hər ikisi süfrədən əl çəkdi. Dərviş durub gəldi bağa işləməyə. Bunlar burda qalsınlar, sənə xəbər verim padşahdan.

Padşah öz qızının imarətini dörd tərəfdən hasara aldı ki, ins-cins qızı görməsin. Əmr verdi ki, şəhərə dərviş paltarında kim girsə, tutub damlasınlar. Qoşun əhli padşahın buyurduğunu yerinə yetirməkdə olsunlar, sənə xəbər verim Nisədən.

Nisə bir vədə gördü ki, heç doqquz ayı tamam olmamış bari-həm-lin qoyub yerə, bir oğlan doğdu. Bu oğlan yarı insan, yarı ceyrandı. Amma bunda bir qaş-göz vardı ki, gəl görəsən. Baxan heyran olurdu.

Dərviş özünü yetirib Nisəyə, gördü ki, Nisə oğlan doğubdu. Amma bunun başı insan başıdı, bədəni ceyran bədəninə oxşayır. Qoltuğundan bir çubuq çıxarıb vurdu uşağa, dedi:

– Ey çəpəl, bu nə sir-sifətdi?

Çubuğu vuran kimi ceyran dönüb oldu bir gözəl oğlan. Dərviş Nisəyə dedi:

– Bu uşağın adını qoyarsan Ceyran.

Nağıllarda vaxt tez başa gələr. Ceyran böyüyüb çatdı on beş yaşına. Bu elə şücaətli pəhləvan oldu ki, gəl görəsən. Dərviş başladı Ceyrana pəhləvanlıq tərbiyəsi verməyə. Ceyran olmuşdu pəhləvan. Nisə isə baxıb oğluna fərəhlənirdi.

Bir gün dərviş fikrə gəldi ki, Zərğova xanımı ələ gətirsin.

Durub manqal qoyub Ceyranın adını yazdı bir nala, bir nal da götürüb Zərğovanın adını yazıb atdı manqala. Bunları qızdırıb Ceyranın məhəbbətini saldı Zərğovanın ürəyinə.

Sənə xəbər verim kimdən, Zərğova xanımdan.

Zərğova xanım yatıb yuxuda gördü ki, on beş yaşında cavan oğlan gəlib oturdu dizinin üstündə. Bir alma verib çıxıb getdi. Zərğova səhərnən yuxudan ayılıb dəli-divanə oldu. Amma bir belə adam tapa bilmədi ki, açıb ürək sirrini deməyə. Qız günü-gündən saralıb solmağa başladı. Padşaha xəbər getdi ki, qızın Zərğova bərk naxoşdu. Padşah düşdü əl-ayağa. Adam göndərdi, təbib gəldi, nə qədər dava-dərman elədilər, çarə olmadı ki, olmadı.

Dərviş Nisəni çağırıb dedi:

– Get padşaha de ki, filan yerdə bir həkim var, o sənin qızını sağaldar. Əgər razı oldu, gəl mənə de!

Nisə durub gəldi padşahın yanına. Padşah xəbər aldı ki:

– Nə üçün gəlmisən?

Nisə dedi:

– Filan yerdə bir həkim var, o deyir ki, mən padşahın qızının dər-dini taparam.

Padşah dedi:

– Get, götür gəl yanıma.

Nisə qayıdıb dərvişin yanına, dedi:

– Padşah razıdı.

Dərviş durub gəldi bazara, bir dəst Ceyran üçün həkim paltarını alıb, geyindirib Ceyranı elədi həkim, dedi:

– Burdan durub gedərsən padşahın yanına. Padşah səndən xəbər alacaq: oğlan, kimsən? Onda sən də deyərsən ki, mən həkiməm. Padşah deyəcək: oğlan, mənim qızımı neçə günə sağaldarsan? Deyərsən üç günə. Elə ki, padşah izin verdi, şərt kəsərsən ki, “gərək otaqda bir mən olam, bir də qız”. Elə ki, padşah razı oldu, gedib girərsən Zərğova xanımın yanına. Daha sənə başqa şeylə işin olmasın.

Dərviş Ceyranın dərşini verib qoşdu Nisəyə. Nisə Ceyranı götürüb getdi padşahın yanına.

Padşaha xəbər getdi ki, təzə həkim gəlib.

Padşah dedi:

– Çağırın gəlsin.

Ceyranı götürüb gəldilər padşahın yanına. Padşah baxıb gördü ki, bu elə cavan şücaətli oğlandı ki, gəl görəsən. Padşah öz yanında Ceyrana yer görsədib oturtdu, xəbər aldı:

– Ey oğlan, həkimsən?

Ceyran dedi:

– Həkiməm.

Padşah dedi:

– Ey oğlan, mənim qızım bir aydı ki, naxoşdu. Dünyada həkim qalmayıb çağırmamış olam. Səninlə şərt bağlayıram, sağalda bilməsən boynunu vurduraram.

Ceyran razı oldu. Padşah xəbər aldı:

– Neçə günə sağaldarsan?

Ceyran dedi:

– Üç günə. Amma ki, bir şərtim var. Gərək qızın mənzilində bir mən olam, bir də sənin qızın.

Padşah razı oldu.

Ceyranı götürüb gəldilər Zərğovanın otağına. Açıb otağın qapısını saldılar Ceyranı Zərğovanın yanına, qapını bağlayıb getdilər.

Zərğova xanım gözlərini açıb gördü ki, yuxuda gördüyü oğlandı. Tez durub ayağa “can” deyib sarıldı Ceyranın boynuna. “Can” deyib qucaqlaşdılar.

Bir səhər Zərğova xanım tezdən durub Ceyrana dedi:

– Ceyran, neçə gün qalacaqsan yanımda?

Ceyran dedi:

– Üç günüm sabah tamamı.

Zərğova dedi:

– Bəs biz necə eləyək ki, atam məni sənə versin?

Ceyran dedi:

– Səbir elə, çarə tapılar.

Üçüncü gün padşaha xəbər gəldi ki, qızın Zərğova sağalıbdı.

Padşah şad olub dedi:

– Həkimi mənim hüzuruma gətirin!

Gəlib Ceyranı çağırdılar. Ceyran gedən macalda Zərgöva ona dedi:
– Sabah günorta nar bağında mənə gözlə!

Ceyran durub gəldi padşahın yanına. Padşah əmr verdi ki, xəzinənin yarısını versinlər Ceyrana. Ceyran alıb xəzinənin yarısını gedəndə, padşaha dedi:

– Əgər sabah qızını nar bağına gəzməyə göndərməsən qızın təzədən naxoşlar, daha ayılmaz, çünki ona turş meyvənin iyi dəyməlidir.

Bunu deyib, çıxıb getdi.

Dərviş oturub bağda Ceyranı gözləyirdi. Haçandan–haçana gördü ki, Ceyran gəlib çıxdı. Ceyranı görən kimi xəbər aldı ki:

– Ceyran, danış görək nə oldu?

Ceyran dedi:

– Getdim, qızı sağaltdım, gəldim.

Dərviş dedi:

– Bəs qız sənə heç bir söz demədi?

Ceyran dedi:

– Yox, qız mənə heç bir söz demədi.

Dərviş işi duyub barmağını dodağının arasına alıb dinməz oturdu.

Sabahısı gün Ceyran durub, gəlib anasına dedi:

– Ana, mən gedirəm. Dəyən yerim var. Axşama gələrəm.

Ceyran çıxıb gedəndə dərviş də düşdü Ceyranın dalınca. Qarabara gəldi nar bağına. Ceyran bir tərəfdə gizləndi, dərviş də bir tərəfdə gizlənilib gözləməkdə olsun, sənə xəbər verim kimdən, Zərgöva xanımdan. Zərgöva xanım səhər tezdən atasına xəbər göndərdi ki, ata, həkim mənə demişdi ki, bu günkü gün mən nar bağına gəzməyə çıxım. Görək mən də çıxam. Padşah razı olub əmr verdi ki, dükan, bazar bağlansın. Quş quşluğu ilə bayıra çıxmasın ki, Zərgöva nar bağına gedəcək.

O gün bütün dükan, bazar bağlandı. Hərə girdi evinə, bayıra çıxmadı. Zərgöva xanım durub gəldi nar bağına.

Al xəbəri Zərgöva xanımdan.

Zərgöva xanım girib nar bağına, dolanıb göz gəzdirdi, gördü ki, Ceyran dayanıb bağın başında. Zərgöva qul–qaravaşlarına dedi:

– Mən gedirəm çaya tərəf. Hər kəs mənim dalımcə gəlsə, boynunu vurdurram.

Zərgöva bina qoydu yol getməyə. Gəlib çıxdı bağın başına. Səslədi Ceyranı. Ceyran özünü yetirdi ona.

İndi sənə xəbər verim dərvişdən.

Dərviş ağacların arasından baxırdı. Elə ki, gördü Zərğova ilə Ceyran başladılar söhbətə, bir tilsim oxuyub Ceyranı yatırdı, Zərğovanı elədi sərçə, özü də olub tərlandı, alıb Zərğovanı dimdiyinə, qalxıb göyə getməkdə olsun, sənə xəbər verim Zərğovanın qaravaşlarından.

Bunlar gün batana kimi gözləyib gördülər ki, Zərğova yoxdur, kor-peşiman qayıtdılar padşahın yanına, xəbər verdilər ki, Zərğova yoxdu. Padşahı od götürüb az qaldı ki, bağı çatlasın. Tez rəmmal çağırılıb dedi:

– Rəmmal, bir rəm at görək, mənim qızım Zərğovanı kim götürüb aparıb. Haraya aparıblar?

Rəmmal bir neçə rəm atıb, sonra başını bulayıb padşaha dedi:

– Padşah sağ olsun, sənin qızını Rum padşahının oğlu cadukun dərviş Əhməd aparıb. Əlanlıqda sənin qızın Rum şəhərinin günbatan elində bir şəhər var, ordadı.

Padşah iki əlli başına bir qapaz vurub, oturdu uşaq kimi ağlamağa. Haçandan-haçana ağlamağını saxlayıb, üzün tutub rəmmala, dedi:

– Rəmmal, mənim şəhərimdə elə bir oğul tapılar ki, gedib mənim qızımı Rum padşahının oğlu dərviş Əhmədin əlindən alıb, götürüb gələ?

Rəmmal kitabı açıb dedi:

– Padşah sağ olsun, Ceyran adında sənin şəhərində bir pəhləvan var. Getsə, o gedib götürə bilər.

Padşah dedi:

– O pəhləvan harda, kimin evində olur?

Rəmmal dedi:

– Sənin Rizvan adında bir bağbanın var idi. Onun arvadı Nisənin oğludur. Çağırtdırıb göndərə bilərsən.

Padşah Ceyran üçün adam göndərməkdə olsun, al xəbəri Ceyrandan.

Ceyran bağda yatmışdı. Haçandan-haçana gördü ki, kürəklərinə bərk soyuq dəydi. Ayılıb gördü ki, Zərğova xanım yanında yoxdu.

Durub bağ-bağatı gəzib dolanıb, Zərğova xanımdan heç bir soraq tapmayıb kor-peşiman qayıdıb gəldi evinə. Düşüb üzüqoylu ağlamaqda olsun, anası Nisə xəbər aldı:

– Oğul, nə üçün ağlayırsan?

Ceyran heç bir cavab vermədi.

Bu tərəfdən də padşahın adamları gəlib Nisənin evini tapdılar. Nisədən Ceyranı xəbər aldılar.

Nisə dedi:

– Neyləyirsiniz Ceyranı?

Dedilər ki:

– Padşah çağırır.

Nisə durub gəldi, Ceyrana dedi:

– Padşah səni çağırır.

Ceyran durub ayağa, aynaya baxıb gördü ki, ağlamaqdan gözləri qıpqırmızı olubdu. Su götürüb əl-üzünü yuyub düşdü gələnlərin qabağına, birbaşa gəldi padşahın yanına.

Padşah, rəmmal, vəzir oturmuşdular. Ceyranı görəndə kimi padşah Ceyrana öz yanında yer verib otuzdurdu ki:

– Ceyran, bil və ağah ol! Mənim qızım Zərgöva xanımı Rum padşahının oğlu dərviş Əhməd götürüb qaçıb. Əgər qızı götürüb gəlsən, verərəm sənə. Nə deyirsən? Razısan, ya yox?

Ceyran Zərgöva xanımın adını eşidəndə kimi durub ayağa dedi:

– Gedərəm.

Padşah Ceyrana bir dəst pəhləvan paltarını, bir yeriyən at verib yola saldı.

Ceyran durub gəldi anasının yanına, halallaşmış, ata minib bina qoydu yol getməyə. Dərələrdən yel kimi, təpələrdən sel kimi, badi-sərsər kimi, ayaq üzəngidə, diz qabırğada, piyadasın piyada, atlısın atlı, hamını qoyub yolda, quşdan yeyin, tazıdan yüyürək, neçə mənzil yol gedib, neçə mənzil eləyib, axır gəlib çatdı qaranlıq meşəyə. Yolu itirib bilmədi ki, hayana gedə.

Ceyran gördü ki, bir cığır var. Tutub cığırını bina elədi yol getməyə. Düz bir gün, bir gecə yol gedib çatdı bir dağın döşünə. Gördü ki, bura elə bir meşədi ki, gəl görəsən. Nə cür ağac istəyirsən burda var. Hər cür meyvə istəyirsən burda var. Xülasə, hər cür güldən, lələdən, nərgizdən, min bir cür ətirli güllər, bülbüllər adamı heyran edir. Ceyran atını saxlayıb diqqətlə bu ağacların arasından uzaqlara baxdı, gördü ki, bir xeylaq irəlində qaraltı görünür. Ceyran sürüb atını qaraltıya tərəf gəlib çatdı, gördü ki, burda bir koma var. Komanın qabağına yaxşı bir yarımxalça salınıb, xalçanın üstündə qoca bir pirani kişi oturubdu, saç-saqqalı dümağ, elə bil ki, eyni qardı. Qabağında manqal, dizinin üstə batman kitab.

Qoca abid Ceyranı görəni kimi başını qaldırıb baxdı Ceyranın üzünə, dedi:

– Ceyran, oğul, axır ki, gəlib çıxdın!

Ceyran təəccüb elədi ki, bu mənim adımlı hardan bilir?

Dedi:

– Ey dayı, mənim adımlı hardan bildin?

Kişi dedi:

– Oğul, neçə ildi ki, sənin yolunu gözləyirəm. Gəl otur görək.

Ceyran enib atından, gəlib oturdu abidin yanında.

Abid dedi:

– Oğul, mən bilirəm sən hara gedirsən. Daha mənə demək lazım deyil. Sən Zərğova xanımın dalınca gedirsən. Amma çox müsibət çəkib, çox padşahlar öldürüb sonra murada çatarsan.

Ceyran dedi:

– Bəs Zərğova xanım hardadı? Mən onu necə taparam?

Abid dedi:

– Oğul, tələsmə! Bil və agah ol! Həmin dərviş ki, var idi, sənə atalıq eləyirdi, o Rum padşahının oğlu Əhməddi. O sənin ananı almışdı. Zərğova xanım bağa çıxan vaxtda tilsim gücü ilə götürüb qaçıb. İndi bu dağ ki, görürsən, orda bir qalaça var, dərviş Əhməd Zərğovanı salıb ora. Burdan durub gedərsən ora. Səni görəni kimi Rum padşahının oğlu dərviş Əhməd deyər: “oğul, xoş gəlmisən”. Sən nəbadə yaxınına gədəsən. Çünki o səni öldürəcək. Elə ki, səni öldürə bilmədi, tez səni salar tilsimə.

Abid durub köhnə bir sandıq açıb, sandığın içindən bir qılınc çıxardı, Ceyrana verib dedi:

– Sən bu qılıncıla həm tilsimi, həm də Rum padşahının oğlu Əhmədi öldürüb sonra muradına çata bilərsən. Bir söz də deyim. Düz get, nəbadə yollarda əylənəsən.

Abid sözünü tamam eləyib Ceyranı saldı yola.

Sənə xəbər verim kimdən, Rum padşahının oğlu Əhmədlə Zərğova xanımdan.

Rum padşahının oğlu Əhməd Zərğovanı alıb qaçıb, istədi gələ öz atasının yanına. Kitabı açıb gördü ki, bəd gəldi. Tez başa düşdü ki, Zərğova xanımı atası əlindən alacaq. Burda da başı müsibətə düşüb qalada qalacaq. Alıb Zərğovanı Rum şəhərindən qıraq bir yerdə bir qalaçaya gətirib saxladı. Amma ki, nəillah elədi, Zərğova xanım Rum

padşahının oğlu dərviş Əhməd yanına qoymadı. Dərviş Əhməd gündüzlər Zərğova xanımı zəncirdə saxlayıb öz işinə gedərdi. Axşam olan kimi şəhərə qaayıdıb Zərğova xanımı zəncirdən açıb onunla məşğul olurdu.

Ceyran bir müddət yol gedib axır çıxdı həmin qalaçaya. Çatan kimi gördü ki, qalaçanın qapısında bir əjdaha var. Əjdahaya çatan kimi, əjdaha açıb ağzını istədi Ceyranı uda. Ceyran fürsəti fota verməyib, əl atdı abid verən qılınca. Çəkib qılınıcı əjdahanı cəhənnəmə vasil elədi. Girib qalaçanın qapısından içəri, gördü ki, Zərğova xanım zəncirdədi. Tez qırıb zənciri, Zərğova xanımı azad elədi. Zərğova xanım Ceyranı görəndə kimi xəbər aldı:

– Sən necə oldu ki, gəlib buraya çıxdın?

Ceyran başına gələn müsibəti Zərğova xanıma, o da başına gələn müsibəti Ceyrana açıb nəql elədi.

Zərğova dedi:

– Ceyran, gəl qaçaq! Yoxsa Rum padşahının oğlu Əhməd gəlib bizim hər ikimizi bir yerdə görse, səni də öldürər, məni də.

Ceyran dedi:

– Qorxma, Rum padşahının oğlu Əhmədin başına bir oyun açaram ki, heç qiyamətəcən yadından çıxmaz.

Ceyran belə deyəndə Zərğova xanım sevinib qol atdı Ceyranın boynuna, sarmaşiq kimi sarılmaqda olsunlar bir-birinə, sənə xəbər verim Rum padşahının oğlu Əhməddən.

Günbatan vaxtı Əhməd həmişəki kimi dərviş paltarında gəlib öz qalaçasına çatdı. Gördü ki, əjdahanı öldürüblər. Tez girib içəri, gördü ki, Ceyran başını qoyub Zərğova xanımın dizinin üstə yatıb.

Dərviş Əhməd Ceyranı görəndə kimi dedi:

– Ey mənim oğlum Ceyran, sən xoş gəlibsən!

Ceyran açıb gözlərini baxıb gördü ki, gələn Rum padşahının oğlu Əhməddi. Tez durub ayağa, əl atdı qılınca ki, vurub onu öldürsün, Əhmədin ağzından bir qucaq alov çıxıb Ceyranı bürüdü. Ceyran od tutub yanan vaxtda səs gəlirdi:

– Ey Ceyran, əlindəki tilsim qılınıcı qan qarışıq sürt üstünə!

Ceyran tilsim qılınıcı sürtdü üstünə, alov Ceyrandan rədd oldu. Bir vədə baxıb gördü ki, nə Zərğova xanım var, nə də Rum padşahının oğlu. Ceyran tez qaçıb bayıra, minib atını, bina qoydu yol getməyə.

Ceyran yel kimi atını sürüb gedirdi. Bir vədə gördü ki, Rum padşahının oğlu Əhməd alıb Zərğova xanımı, yel kimi gedir. Ceyran əlini qoyub qulağına, bir nərə çəkib dedi:

– Ey Əhməd, atanı dalına sarıyacağam.

Rum padşahının oğlu Əhməd səsə qayıdıb dala baxdı, gördü ki, gələn Ceyrandı. Tez bir tilsim oxuyub girdi quyuya.

Ceyran özünü yetirib quyunun ağzına, gördü ki, quyunun ağzında səkkiz dəyirman daşı ağırlığında bir daş var. Ha güc elədi ki, dəyirman daşını quyunun ağzından rəf edə, gücü çatmadı. Bir nərə çəkib əl atdı tilsim qılıncına, zərbənən endirdi dəyirman daşına. Dəyirman daşı parça-parça oldu. Gördü ki, bura bir dərin quyudu. Ceyran tez özünü atdı quyuya. Düşüb quyunun dibinə, gördü ki, burda bir qapı var. Girdi qapıdan içəri, gördü ki, anası Nisə çıxdı qabağına. Ceyran çəkib qılıncın, şığıdı üstünə. Arvad qaçdı, olub əjdaha gəlib durdu Ceyranın qabağında. Ceyran bildi ki, Rum padşahının oğlu Əhməddi. Çəkib qılıncın yenə şığıdı üstünə. Əjdaha qaçıb Ceyranın qabağından indi də oldu nəhəng div, dayanıb durdu. Ceyranın qılıncından yenə səs gəldi:

– Ey Ceyran, nəbadə qurşaq yapışasan.

Ceyran çəkib qılıncı endirdi divə, div əl atıb Ceyranın biləyindən tutub, başladı sıxmağa. Ceyran da əl atıb yapışdı divin boğazından, sıxdı hulqumunu. Div başladı çapalamağa. O qədər sıxdı ki, div cəhənnəmə vasil oldu.

Ceyran divi öldürən kimi tilsim sındı. Ceyran gördü ki, bura çöllü-bəri-biyabandı. Rum padşahının oğlu təngənəfəs gəlir. Ceyran əl atıb qılınca, hücum elədi Əhmədə. Başladılar qılınc davasına. Əl atıb yapışdı Rum padşahının oğlunun yaxasından, qoydu dizinin altına, boğazın üzüb tulladı. Ayağa durub Zərğovanı axtarmağa başladı. Gördü Zərğova daldalanıb kolun dibində. Alıb Zərğovanı, basıb atın tərkinə, bina qoydu getməyə. Gəlib çatdılar Rum vilayətinə. Düşdülər karvansaraya ki, gecəni yatıb, səhər çıxıb getsinlər. Xəbər verim sənə Rum padşahının dalandarından.

Rum padşahının dalandarı karvansaranı cövlan vurdu, gördü ki, karvansaraya bir cavan oğlanla bir gözəl qız gəlibdi. Dalandar tez durub özünü yetirdi Rum padşahına, dedi:

– Ey taxtı çevrilmiş, yəhəri qanla dolmuş, nə yatıbsan? Karvansaraya bir nəfər qıznan bir pəhləvan gəlibdi gəl görəsən.

Dalandar Zərğova xanımı padşaha o qədər təriflədi ki, padşahın ağzının suyu axdı. Padşahın özü gəldi karvansaraya, gördü ki, bu qız Hind padşahının qızı Zərğovadı. Rum padşahı əqli başdan verib dedi:

– Dalandar, tədbir gör!

Dalandar dedi:

– Padşah sağ olsun, iki adam ver mənə, sənin qeyri işnən işin yoxdu.

Padşah razı olub dalandara iki pəhləvan verdi. Dalandar pəhləvanları götürüb gəldi. Gecənin bir vədəsində dalandar pəhləvanları ilə girib Ceyranın otağına, alıb Zərğovanı, götürüb gəldilər, saldılar Rum padşahının otağına.

Rum padşahı durub gecəynən Zərğova xanımın yanına gəldi. Zərğova baxıb gördü ki, bunun əlindən qurtara bilməyəcək.

Dedi:

– Ey padşah, mənə üç gün möhlət ver, qoy bir dincimi alım, üç gündən sonra mən sənin.

Rum padşahı razı oldu. Bunlar burda qalsınlar, eşit Ceyrandan.

Ceyran ayılıb gördü ki, Zərğova xanım bunun yanında yoxdu. Tez durub ayağa, minib atına, çıxdı şəhərə. O günü gəzib dolandı, Zərğovadan bir xəbər çıxmadı. Küçə ilə gedirdi, gördü ki, bir keçəl bir uşağa aşıqlarını uduzub, çürsaf eləyib aşıqları götürdü, uşaq keçələ dedi:

– Ver aşıqlarımı!

Keçəl dedi:

– Oho, sən elə bilirsən ki, mən də sənin üçün karvansaraya gələn qonağam?

Ceyran keçəldən bu sözü eşidən kimi yapışıb keçəlin qolundan çəkib bir xəlvətə, xəbər aldı:

– Ey keçəl, nə qonaqdı karvansaraya gəlib aldanıbdı?

Keçəl dedi:

– Heç nə. Bir qərib oğlan bir zənən xeylağı ilə gəlib düşmüşdülər karvansaraya. Padşahın gözü düşür qıza, gecə ilə qızı qaçıırırlar.

Ceyran dedi:

– Keçəl, dediyin qız hardadı?

Keçəl dedi:

– Qarğa adamın ovcuna havayı yumurta qoymur.

Keçəl belə deyəndə Ceyran əlini salıb cibinə, bir çəngə qızıl çıxardıb basdı keçəlin ovcuna. Keçəlin gözləri çıxdı kəlləsinə, Ceyran dedi:

– O padşahın imarətində olur.

Ceyran minib atına gəldi padşahın imarətinin qabağına, bir kağız yazıb göndərdi Rum padşahına. Rum padşahı açıb kağızı oxudu, gördü ki, yazılıb:

“Ey padşah, mənim adaxlımı verirsen ver, vermirsən atanı dalına səriyib torpağını torba ilə daşıtdıraram”.

Rum padşahı kağızı oxuyub, qəzəblənib əmr elədi ki, qoşun tedarükdə olsun.

Vəzir, vəkil qoşun tedarükündə olub qoşun göndərdilər Ceyranın qabağına.

Ceyran sıyırıb qılıncını düşdü qoşunun canına. Qırıb qoşunu tələf elədi, durub üz qoydu Rum padşahının imarətinə. Rum padşahı da oturmuşdu taxtda, Ceyran əl atıb yapışdı padşahın boğazından, dedi:

– Ey zalım padşah, ver adaxlımı!

Padşah başladı ağız-burnunu oynatmağa. Ceyran Rum padşahının boğazını sərçə kimi üzüb, otaqları gəzdə, gördü ki, yan otaqların birində Zərğova xanım büzüşüb oturub. Ceyran alıb Zərğova xanımı, yığib camaatı başa saldı ki, padşahı nə üçün öldürüb, sonra padşahın taxtını tapşırıb camaata, dedi:

– Kimi istəyirsiniz özünü padşah tikin! Daha mən getdim.

Ceyran alıb Zərğova xanımı götürüb gəldi, sağ salamat yetirdi Hind padşahına.

Hind padşahına muştuluqçu getdi ki, qızın Zərğova ilə Ceyran gəlib çıxdı. Padşah çox şad olub, məclis qurub üç gün, üç gecə şadlıq elədi.

Ceyran bir gün padşaha xəbər göndərdi ki, əhdinə vəfa eləsin.

Padşah qızı Zərğova xanımı Ceyrana vermək istəməyib vəziri çağırıb dedi:

– Mənim qızım bir padşah qızı, amma Ceyran bir gədənin biridi. Gəl razı olma ki, mən qızımı verim Ceyrana, tədbir gör!

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, qonaq çağır, tök Ceyranın xörəyinə bihuşdarı, qoy bihuş olub yıxılsın, sonra götürüb atarım bu dərələrin birinə, qurdquş yeyər, gedər.

Padşah vəzirin tədbirinə razı olub Ceyranı günorta xörəyinə çağırtdı.

Ceyran durub gəldi. Padşah keçib mitbağa, Ceyranın xörəyinə o ki, vardı bihuşdarı tökdü. Xörəyi gətirib qoydular Ceyranın qabağına.

Ceyran xörəyi yeyən kimi getdi huşa, yıxıldı yerə. Götürüb Ceyranın qolunu bağlayıb saldılar qaranlıq otaqların birinə ki, gecə yarı götürüb atsınlar quyuya. Gecənin bir aləmində Ceyran özünə gəlib gördü ki, əl-qolu bağlanıb, özü də qaranlıq otağa salınıb. Bildi ki, ox ona hansı tərəfdən dəyib. Tez güc verib qolunun zəncirlərini qırıb atdı, durub gəldi qapıya, gördü ki, qapı bağladı. Bir neçə kərə qapıya təkən vurdu, axırda bir nərə çəkib qapıya elə çiyin vurdu ki, çərçivəsindən çıxarıb atdı. Çıxıb bayıra bir nərə çəkdi. Padşah nərənin zərbindən bir boy özünü atdı. Çıxıb bayıra gördü ki, nərə çəkən Ceyrandı.

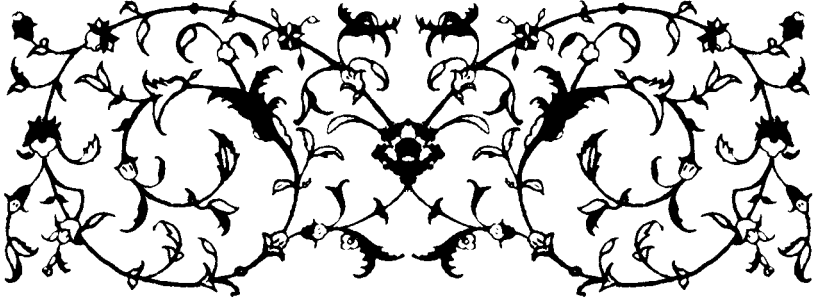
Əmr verdi qoşun yığışsın. İstədilər Ceyranı tutalar. Ceyran boş əlnən gələn-gələn qoşunu boğazlayıb atırdı. Qoşun tab gətirə bilməyib üz qoydu qaçmağa. Ceyran əl atıb möhkəm bir qılnc götürüb hücum elədi. Yapışıb padşahın biləyindən dedi:

– Ey zalım padşah, mən sənə bu qədər yaxşılıq elədim, bu yaxşılığın əvəzinə adam adamın başına bu oyunu gətirər?

Ceyran vəzirən padşahı öldürüb, qoşunu özünə tabe eləyib, Zərgövanı tapıb, götürüb gəldi. Ceyran öz anası Nisəni götürüb yanında saxladı. Yeddi gün, yeddi gecə toy eləyib Zərgöva xanımla murad hasil elədi.

Ceyran böyük ədalətnən padşahlıq elədi, camaatla yaxşı yola getdi, asudə ömür sürməyə başladılar.

İBRAHİM

Biri var idi, biri yox idi, Əhməd ilə Məhəmməd adlı iki qardaş var idi. Bu qardaşların ikisi də tacir idilər. Ticarətdə daha bu şəhərdə elə bir adam yox idi ki, onların əlinin qabağına əl qoya. Bütün bazarı dəstələyib almışdılar əllərinə. Ticarətləri günü-gündən böyüyürdü. Daha elə olmuşdular ki, dövlətləri yer batırırdı. Buna görə də heç bir qüssələri, qəmləri, dərdləri yox idi, amma ki, heç birisinin övladı olmurdu. Ona görə də dar dünyada özlərindən sonra bir vərəsə qoyub getmək üçün gündə bir arvad alırdılar. İki qardaşın ikisinin də adı olmuşdu arvad çodarı, amma neyləsinlər ki, yenə də uşaqları olmurdu ki, olmurdu.

Günlərin bir günündə Məhəmməd öz dərdinin çoxluğundan evdə oturmayıb durub gəldi qardaşının yanına. Qardaşı gördü ki, Məhəmmədin halı pərişandı. Soruşdu ki:

– Qardaş, nə olub, yenə qəm dəryasına qərq olubsan? Ticarətində nə əskiklik var?

Məhəmməd bir ah çəkib dedi:

– Qardaş, ticarətdən heç bir əskikliyim yoxdu.

Əhməd məsələni başa düşdü. O da bu dərdə idi, bu da o dərdə idi. Əhmədi də fikir götürdü. Durdular iki qardaş atları yəhərləyib, dedilər gedək bir qədər gəşt eyləyək, ta ki bəlkə bir fikrimiz dağıla.

Atları minib düşdülər yola. Bir qədər gedib şəhərdən çıxdılar. Gəzib-gəzib axırda gəlib bir bulağın başında düşdülər. Dedilər ki, bir az rahatlanıb əl-üzümüzü yuyub gedək.

Elə Məhəmməd bir ovuc su götürdü. Əhməd də bir ovuc su götürəndə bulağın gözündən bir dənə qıpqırmızı alma çıxdı. Əhməd tez almanı tutdu. Göz gəzdirdilər ətrafa ki, görsünlər bu alma hardandı, bu yaxınlarda harada alma ağacı var, baxdılar ki, göz işlədikcə bir dənə dingələn də yoxdu. Bəs bu alma görəsən haradan düşüb? İki qardaşı heyrət apardı. Çox fikirdən sonra Əhməd dedi:

– Qardaş, hər nə deyirsən de, bu almada bizim bəxtimiz var. Daha taleyimiz bu alma ilə açılacaq. Gəl bu almanı yarı bölək. Yarısını özün ye, yarısını da mənə ver, görək aqibət nə olar.

Qardaşlar durub atların minib yol elədilər şəhərə. Gəlib çatdılar bir danənişan bıçaq ilə bu almanı tən dörd yerə böldülər. İkisini Məhəmməd öz arvadı ilə yedi, ikisini də Əhməd öz arvadı ilə. Ürəklərinin sidqini almaya bağlayıb yatdılar.

Gün keçdi, ay dolandı, vaxt gəlib çatdı doqquz aya. Əhmədin bir dənə oğlu, Məhəmmədin bir dənə qızı oldu. İki qardaş bir qonaqlıq düzəldib bütün şəhərin əhalisini çağırdılar. Elə oradaca qız ilə oğlanı bir-birinə göbökkəsmə elədilər.

Bəli, müəllimlər tutuldu, uşaqlar verildi tərbiyə olunmağa. Bu minvalnan bunlar düz beş il bir yerdə ömür sürdülər.

Günlərin bir günündə Əhməd naxoşladı. Həkim, dərman heç bir şey əlac eləmədi. Əhməd ömrünü bağışladı öz oğlu İbrahimə.

Əhməd öləndən sonra Məhəmməd köçüb getdi ayrı şəhərə ki, daha mən burada qala bilmərəm. Mən onun dükanına belə baxa bilmərəm.

Qərəz, Məhəmməd köç-külfətin də yığışdırıb satmalısın satdı, almalısın aldı, götürdü getdi lap uzaq şəhərlərin birində dükan açıb başladı ticarətə. O, orada ticarətində olsun, sənə kimdən deyim, Əhmədin zənənindən.

Elə ki, əri ödü, bütün mal-dövlət hamısı qaldı buna, daha camaat buna göz verdi, işiq vermədi, gündə qarını döyüb elçilər gəlib bunu istədilər. Amma zənən nəcib bir zənən idi. Heç kəsə ərə getməyib başladı oğlunu böyütməyə. Bu minval ilə İbrahim böyüyüb çatdı on səkkiz yaşına. Amma bir oğlan olmuşdu, bir oğlan olmuşdu ki, daha yemə, içmə xətti-xalina, gül camalina tamaşa elə! Gözəllikdə misl-Yusif, qüvvətdə, bilikdə də misl-Rüstəm bir oğlan olmuşdu. Özü də dərəkəli bir cavan idi. Elə ki, yaşını çatdırdı on səkkizə, anası ona pul verib bir dükan açdı, qoydu iş üstünə. De bir gün, iki gün, bir ay, iki ay, bir

il, iki il İbrahim günü-gündən ticarətinə ronəq verib böyük bir tacir oldu. Yavaş-yavaş başladı atasının yolu ilə getməyə. Heç kəs onun qa-bağında dura bilmədi. Elə ki, anası gördü iş belədi, atasından qalan bütün qızılları verdi ona. Günlərin bir günündə anası ona dedi:

– Bala, sənin filan şəhərdə bir əmin qızı var, özü də sənin göbək-kəsməndi. Tay böyüyüb əməlli-başlı kişi olubsan. Gəl get əminin yanına, nişanlımı götür gəl!

Bəli, oğlan çoxlu malı aldı, yükünü tutdu, günlərin bir günündə bir karvana qoşulub yola rəvan oldu. Anası da bir namə yazıb verdi ki, versin əmisinə. Di günə bir mənzil, təyyi-mənəzil, çox getdilər az dayandılar, az getdilər çox dayandılar, gəlib axırda çatdılar o şəhərə ki, əmisi Məhəmməd orada sükunət eləmişdi. İbrahim başladı soraq eləməyə ki, bəs tacir Məhəmmədin dükanı haradadı? Axtarıb tapdı, girdi içəri, anasının verdiyi naməni verdi əmisinə, özü də kəmal-ədəb ilə dayandı hüzurunda. Məhəmməd naməni oxudu, başını qalxızıb İbrahime gözləri sataşcaq gözlərindən yaş töküldü. De əmi qardaşoğlu oldular qol-boyun. İbrahim əyləşdi. Bir az söhbətdən sonra İbrahim dedi ki, elə gəlib onu görməyə, bir də ki, bir az mal gətirib xırda eləməyə. Amma ikinci namə ki, anası yazmışdı qızdan ötrü, onu hələ əmisinə verməmişdi. Əmisi tez qalxdı ayağa, gəldilər meydana, tökdülər malları ortalığa, əyləşdilər xırıda. Bir neçə saatin içində bütün malları satıb qurtardılar. Axşam gəldilər evə. Məhəmmədin zənəni gəlib İbrahimi öz balası kimi bağrına basdı, başladı duz kimi yalamağa. Şam yeyildi, çay içildi, elə ki, yatmaq məqamı gəldi, İbrahim çıxarıb cibindən ikinci naməni də verdi əmisinə. Əmisi naməni oxudu, sonra İbrahimin üzünə baxıb dedi:

– Bala, doğrudu, siz göbəkkəsməsiniz. Ancaq elə səni görəndən mən bu barədə fikirləşirəm, bilmirəm nə təhər eləyim. Bu barədə mən rəhmətlik qardaşımmın bədbəxt olmuşam. Mənim qızım sənə layiq qız deyil.

İbrahim fikirləşdi ki, yəqin bu qızı mənə vermək istəmir, dedi:

– Əmi, niyə?

Məhəmməd dedi:

– Bala, mənim qızımın bir gözü kor, bir qıçı topal, özü də ki, keçəl, çopur bir qızdı. Sənin kimi gözəl, dərrakəli oğlana onu layiq görmürəm. Şəhərdə çox-çox gözəl-gözəl qızlar var. Bax, bəyən, seç, hansını istəyirsən alım sənin üçün.

İbrahim bir az fikrə cumub dedi:

– Yox, əmi, sənin qızın mənim baxtımdı. Baxtım hər nədirsə, onu da mən alacağam. Mənə ayrı qız lazım deyil.

Məhəmməd çox dedi, İbrahim az eşitdi, axırda çar-naçar Məhəmməd razı olub bina qoydular toy tədarükünə. Ancaq İbrahim şert qoydu ki, mən aparıb anamın yanında toy eləyəcəyəm ki, o da öz arzusunu görsün.

Bəli, vur çatlasın, çal oynasın, yeddi gün, yeddi gecə toy eləyib axırıncı gün İbrahimi gətirib qatdılar qızın otağına. İbrahim girdi içəri, gördü vallah, burada bir qız oturub ki, elə bil on beş gecəlik aydı. Elə işi belə görcək düz qayıtdı geri. Xəbər getdi əmisinə ki, İbrahim qızın yanından çıxıb getdi öz otağına.

Əmisi gəldi:

– Bala, nə olub?

İbrahim dedi:

– Əmi, bu nə işdi ki, sən görürsən? Mən sənə dedim ki, mənə ayrı qız lazım deyil. Öz əmimin çöpur, kor qızı mənə padşah qızından da yaxşıdı.

Əmisi gülüb dedi:

– Bala, mən səni qəsdən imtahana çəkmək istəyirdim. O elə sənin öz əmin qızıdı ki, var. Mən qəsdən elə deyirdim ki, görüm sən nə deyirsən.

Sən demə əmisi doğrudan da İbrahimi imtahana çəkmək istəyirmiş ki, görsün İbrahim nə deyəcək. İbrahim işi bilib tay söyündüyündən bilmədi neyləsin... Elə bil ki, anasından elə bu gün olub. Durub gəldi qızın yanına. Qol-boyun olub bütün gecəni beləcə səhər elədilər. Səhər İbrahim durub getdi bazara. Yenə də ipək, qumaş alıb, yükünü öz şəhərlərində yaxşı xırıda gedən şeylərə bağlayıb, bir dəvənin üstündə də bir kəcavə bina eləyib, əmisi qızını qoydu içinə, əmisi ilə, əmisi arvadı ilə vidalaşıb düzəldi yola.

Məhəmməd İbrahimi bağrına basıb görüşəndən sonra belindən bir toqqa açıb verdi İbrahimə, dedi:

– Bala, bu toqqanı belindən açmazsan.

İbrahim toqqanı alıb belinə bağlayıb axırıncı dəfə onunla görüşüb düşdü yola. Gəlhagəl, qaranlıq qovuşanda gəlib çıxdılar bir bulağın başına. Qəflə-qatırın yükünü açıb gecəni burada keçirməli oldular. Hamı yatdı, amma İbrahimin gözlərinə yuxu getmədi. Axırda durub geyinib çadırından çıxdı bayıra, başladı düşərgahı gəzməyə. Ay bat-

mışdı, amma İbrahim baxıb gördü ki, ədə, bu hara gedirsə, ora işıqlandır. Qaldı məəttəl ki, görəsən bu nə sirri-ilahidi. Çox fikirdən sonra bir də baxdı ki, bu işıq bunun belindəki toqqadan düşür. İndi toqqanın sirrini başa düşdü. Yavaşca üstdəki paltarının qabağını bir az açdı, elə bil ki, bütün buralar oldu çıraqban. Elə bu dəmdə idi ki, bir də gördü yer titrədi, göy guruldadı, nəriltili gəldi ki, İbrahimin başının tükləri durdu biz-biz. Belə baxanda bir də gördü vallah, bir div gəlir, bir div gəlir, day nə deyim... İbrahim tez əlini-ayağını yığışdırıb özünü verdi bir çinar ağacı var idi, onun dibinə, qılıncını çəkib saxladı əlində hazır. Div buna yanaşdı dedi:

– İbrahim, anan sənəin vayına otursun, bəs sən mənəim toqqamı oğurlamısan. Mən neçə ildi ki, gəzirəm.

Div İbrahimi halaylayıb tutdu çiyinlərindən, vurdu o yana, bu yana. İbrahim bunun əlindən bir təhər ki, özünü qurtarıb atdı bir tərəfə, qılıncı qalxızıb şığıdı buna, div yıxıldı yerə, cəhənnəmə vasil oldu. İbrahim tez çinar ağacının dibindən çıxıb onun başını bədəninədən ayırdı. Sonra bir quyu qazıb başını da, bədəninəni də sürüdüyüb saldı ora. Qanı-zadı da təmizləyib, süpürdü ki, heç bir əsər qalmasın.

Elə ki, bu işdən fariq oldu, əlini-ayağını bulaqda yuyub üz qoydu əmisi qızının kəcavəsinə. Gəldi gördü ki, əmisi qızı oturub bunu göz-ləyir. İki yar-mehriban sübh açılanacan əyləşdilər şirin-şirin söhbətə. Ta sübh açılanda İbrahim durub kəcavədən çıxdı, əmr elədi nökrə-nayib qəflə-qatırı yüklədi, yenə düzəldilər yola. Gəlhagəl, gəlib axırda iki-üç gündən sonra çatdılar bir bulağın başına. İbrahim gördü ki, atlar, dəvələr lap əldən düşüb. Əmr elədi ki, qəflə-qatırın yükünü açsınlar. Bu gecəni burada keçirəcəklər. Bəli, yenə də o gecəki kimi hamı yatıb yuxuya gedəndən sonra, İbrahimin gözü o biri gecədən qorxduğuna görə ki, gəlib birdən əmisi qızını apararlar, durub başladı düşərgənin ətrafını gəzməyə. Elə həmin gecənin vaxtı idi, bir də gördü ki, yer, göy titrədi, budu bir div gəlir, özünün də üç başı. İbrahim hən-hün eləyib ona hücum eləyəncən div yüyürüb tutdu onun çiyinlərindən, əlindəki qılıncı da vurub saldı yerə. Bir nərə vurdu ki: – Anan matəmində əyləşsin, görünür sənəin ölüm şərbətin mənəim əlimdə imiş. Mənəim qardaşımın əvəzində gərək sənəin ətini aşırıqcan eləyəm, qanını qaşırıqcan.

Güştü başlandı. Səhərə yaxın İbrahim bir təhər divi yıxdı yerə. Əl atıb tez qılıncı yerdən götürdü, bir dənə çaldı onun boynuna, başının

üçü də düşdü yerə. Götürüb bunu da tez gizləyib, arxayın gəldi əmisi qızının yanına.

Yenə gecəni burada səhər eləyib səhərnən düşdülər yola. Gəlib çatdılar öz şəhərlərinin bir neçə ağacılığına. Yenə bir bulağın başında düşüb, düşərgə elədilər. İbrahim öz-özünə dedi: əgər bu gecəni də bir təhər sabaha çıxarda bilsəm, daha bir şey olmaz. Yenə hamı yatandan sonra İbrahim başladı gəzməyə. Ta sübhə bir az qalanacan gəzdi. Gördü yox, heç bir şey yoxdu. Bir az gözlədi. Gördü yox, daha vaxt keçdi, gələn olmadı, arxayınlaşıb üz qoydu bulağa tərəf ki, bir yuyunub getsin əmisi qızının yanına. Gəlib çatdı bulağın başına. Paltarını soyunub qoydu bir tərəfə, toqqanı da çıxardıb qoydu bir tərəfə ki, işıq olsun, girdi bulağa. Birdən deyəsən qulağına bir səs gəldi. Tələm-tələsik sudan başını qaldırıb gördü ki, bir quş toqqanı caynağına vurub qalxdı göyə. İbrahim tez çıxıb paltarını tələm-tələsik geyib düşdü quşun altıynan qaçmağa. Quş uçdu, o qaçdı, quş uçdu, o qaçdı. İbrahim axırda quşu gözdən itirdi. Baxdı ki, səhər açılır. Gün yavaş-yavaş çıxır, üzüqoylu yıxılıb başladı fikirləşməyə. Ey dadi-bidad, gecələr divlər ilə boğuş, toqqa saxla, axırda bir quş onu sənə əlindən alıb aparsın. İndi mən nə üzvlə qayıdım qızın yanına.

Başını qaldırıb gördü ki, bu bir şəhərin yanında. Durub üz qoydu şəhərə ki, gedib görüm başıma nə gəlir?

Bu getməkdə olsun, mən deyim, sən də eşit qızdan.

Qız ha gözlədi ki, indi İbrahim gələr, bu saat İbrahim gələr, gördü yox, İbrahim deyəsən heç burda yoxmuş. Axırda ürəyi dağdağaya düşdü. Tab gətirə bilməyib durdu başladı İbrahimi axtarmağa. Əvvəl-əvvəl getdi onun çadırına. Baxıb gördü ki, İbrahim burda yoxdu. Bir düşərgəni gəşt elədi, gördü yoxdu, öz-özünə dedi: görəsən bunun başına nə iş gəldi. Elə bu fikri eləyə-eləyə gəlib çatdı bulağın kənarına. Nə gördü? İbrahimin çəkmələri, papağı burdadı. Tez bunları götürdü, diqqətlə baxıb gördü ki, İbrahimin ləpiri gedib düz çöllü-biyabana, bildi ki, onun başına bir iş gəlib.

Qız başladı fikir eləməyə ki, eyhana, bu adamlar bilsə ki, İbrahim yoxdu, mən burda təkəm, görəsən başıma nə gələr? Çox fikirdən sonra tez İbrahimin çadırına qayıtdı. Onun yükünü açıb paltarlarından bir dəst götürüb geydi öz əyninə, özünü saldı aynaya, baxdı ki, elə İbrahimi ki, var. Elə bil bir almanın iki üzünü imişlər, deyir elə o yana getmə, sənəm ki, varam. Ancaq İbrahimin gözləri qara idi, bunun gözləri ala. Odu ki,

elə bu paltarda qayıtdı öz kəcavəsinə, bir az pambıq yandırdı, hisindən çəkdi gözlərinə, baxdı aynaya, gördü yox, deyəsən bilinəcək.

Bir az fikirləşib dedi: hamısından yaxşısı budu ki, gözlərimi bağlayım. Tez gözlərini ağ dəsmalnan bağlayıb gəldi İbrahimin çadırına, başladı gözləməyə. O qədər gözlədi ki, hamı oyandı. Qəflə-qatır yükləndi, nökərlərdən biri gəlib girdi İbrahimin çadırına. Gördü ki, İbrahim uzanıb, başladı onu oyatmağa ki:

– Ağa, dur, gün çıxıb, yola düşmək lazımdı.

Qız durdu ayağa, çıxdı çölə. Mindi İbrahimin atına düzəldilər yola.

Nökərlər baxdılar ki, İbrahim deyəsən gözlərini bağlayıb, soruşdular:

– Ağa, gözlərinə nə olub?

Qız dedi:

– Bəs gecə bulağa gedəndə çöp batıb.

Qərəz, günə bir mənzil, təyyi-mənazil, gəlib çatdılar İbrahimgilin şəhərinə. Qız nökərlərə dedi ki:

– Mən gözlərimi açammıram, qəfləni sürün düz evə!

İbrahimin anasına xəbər getdi ki, bəs oğlun gəlir. Anası çıxıb qabağa gördü ki, oğlunun gözləri bağlıdı. Qucaqlayıb onu basdı bağına ki:

– Bala, anan sənə qurban, gözlərinə nə olub?..

Qız dedi:

– Ana, gözümə çöp batıb.

Gəldilər evə. Nökərlər həyətdə qəflə-qatırı yükəndən azad eləməkdə olsunlar, sənə kimdən xəbər verim, İbrahimin anasından. İbrahimin anası özünü yetirdi kəcavəyə, gördü ki, heç kəs yoxdu. Qayıtdı evə ki:

– Bəs oğul, nişanlı hanı?

Qız bir qəzəbli-qəzəbli İbrahimin anasına baxıb dedi:

– Nə nişanlı?.. Məni göndərmisən bir qıçı çolaq, gözü kor, özü də ki, keçəl düdəmeyi-hindinin yanına ki, get al! Daha dünyada başına qız qəhət idi?

İbrahimin anası dedi:

– Bir əməlli danış görüm nə deyirsən? Nə çolaq? Nə keçəl?

Qız başladı ki:

– Əmimin bir qızı var, bir qıçı topal, bir gözü kor, üzü çopur, elə çopur ki, toyuq dimdikləmiş qarpız qabığıdı. Üzünə bir sigəzi darı tök-sən yerə düşməz, özü də ki, keçəl. Başından üfunət qalxır ki, vaxt eləyir adamın başı çatlasın.

İbrahimin anası bir dərin fikrə getdi, bir barmağını qoyub alınına dedi:

– Bala, əmin qızı sənə vermək istəməyib, yoxsa əminin qızı nə keçəldi, nə çopur. Dünya gözəli bir qızdı ki, aya, günə naz eləyirdi. Yəni nə oldu ki, o elə günə düşdü? Yox, bu hiylədi. Səni aldadıblar.

Qız dedi:

– İndi hər nə. Ya aldadalar, ya qala. Axır ki, almadım. Gəldim, burada özüm evlənəcəyəm.

Bəli, yedilər, içdilər, İbrahimin anası dedi:

– Di bala, dur get öz otağına, yat! Yoldan gəlmisən yorğunsan.

Yazıq qız hara getsin? Nə bilir ki, otaq hardadı?

Dedi:

– Ana, gözümü aç a bilmirəm, gəl yapış əlimdən gedək!

Anası tutdu onun əlindən, aparıb ötürdü İbrahimin otağına. Elə ki, anası getdi, qız qapının dalını möhkəmləşdirib soyundu girdi yerinə. Səhər qız yerindən durdu, yenə gözlərini bağladı, çaydan-zaddan içdi, çağırdı nökrə ki:

– Gəl, məni apar dükana!

Nökrə tutdu onun əlindən gətirdi dükana. Qız girdi içəri malları açdı, gözünün də dəsmalını bir az qaldırıb başladı ticarətə. Günorta vaxtı dükanı bağlayıb çıxdı, bir bazarı öteri gəzdi, bir əttar dükanından bir az sürmə alıb qayıtdı dükana, qapının tayını çəkdi, aranı xəlvət eləyib sürməni əzdi, çəkdi gözlərinə. Baxdı ki, az-maz qaraldı, amma daha lap İbrahimin gözlərinə oxşamadı. Qız istəmirdi ki, işi açıb İbrahimin anasına desin, çünki fikirləşirdi ki, desəm, arvad dözə bilməz, başına bir iş zad gələr, mal-dövlət də ortalıqda dağılıb batar.

Axşam durub gözünü açdı, düzəldi yola evə tərəf gəlməyə. Səhər gedəndə gözaltı baxıb yolu bələdləmişdi. Çatdı evə. Anası durub yüyürdü qabağına. Bəli, gəlib əyləşdilər. İbrahimin anası baxıb gördü adə, oğlunun gözləri bir az göyərmiş, amma daha bir söz demədi, gördü ki, oğlu bir az qəzəbliydi. Fikirləşdi ki, yəqin ticarəti düz gətirməyib.

Bir sözlə qız İbrahimin adından başladı burda qalib ticarət eləməyə. Şəhərdə tacirlər arasında da yaman hörmət qazanmışdı. Daha bir sözünü iki eləmədilər.

Bu burda qalmaqda olsun, sənə kimdən deyim, İbrahimdən. İbrahimi biz qoyduq yolda. Özü də ki, gedirdi şəhərə. Bu minvalnan yazıq qəm dəryasına qər q olub, fikir eləyə-eləyə gəlib çıxdı şəhərin kənarına.

Baxdı ki, burada lap kənarda qobunun üstündə balaca bir daxma var. Girdi daxmaya, gördü bir qarı oturub təndirdə çörək bişirir. İçəridə bir tüstü var, bir tüstü var ki, ərəşət ayağıdı. Salam verdi, salam aldı, girdi daxmaya. Qarı bir Allah bəndəsi qarıydı. Tez bir dənə mindər götürüb atdı daxmanın yuxarı başına. İbrahimə dedi:

– Əyləş!

İbrahim əyləşdi. Qarı gördü ki, İbrahim çox bərk pərişandı, soruşdu ki:

– Bala, nə olub belə qəm dəryasına batıbsan? De görüm, bəlkə məndə sənə bir çarə oldu.

İbrahim başına gələn qəza-qədəri danışdı. Qarı dedi:

– Bala, sənin toqqanı yeddiqanad ifritə aparıb.

İbrahim soruşdu:

– Bəs indi sənin sözlün nədi? Mən necə eləyim?

Qarı dedi:

– Bala, ifritə Ənbərguh dağında olur. Onun yanına getmək hər oğulun işi deyil. Ora gedən gərək canından keçib gedə. İndiyədək kim ki, ora gedib, sağ-salamat gəlməyib. Ancaq mən sənə onun tilsimini öyrədərəm.

İbrahim dedi:

– Tez ol, qarı nənə, başına dönüm!

Qarı dedi:

– Bala, mən onun tilsimini sənə öyrədərəm, ancaq ki, o tilsimi sındırmaq özü də elə bir igidlik istəyir.

İbrahim dedi:

– Sən de, işin olmasın.

Qarı dedi:

– Bala, o ifritənin dünya boyda bir tiyanı var. O tiyanın altı həmişə cəhənnəm kimi zəbanə çəkib yanır. Bütün əlinə keçən adamları da o tiyanın içində qaynadır. Sən tilsimi sındırmaq üçün gərək əvvəlcə o tiyanı söndürəsən. İndi qulaq as, deyim, gör tiyanı necə söndürəcəksən.

O tiyan burdan düz yeddi aylıq yoldadı. Elə ki, tiyana on gün qaldı, sən istidən gedə bilməyəcəksən. O ocağın istisi vaxt eləyəcək ki, səni boğsun. Amma gərək gedəsən. Elə ki, çətdin tiyana, elə ki, tiyan görünmədi, qorxma daha sənə heç bir şey olmayacaq. O tiyanın sağ tərəfində, dağın sıldırım daşı üstündə bircə dənə alma var. Gərək cəhd eləyib o almanı vurub salasan yerə. Əgər saldın tiyan söncək, yox, əgər sala

bilmədin, ifritə səni də tutub atacaq həmin tiyana. Amma elə ki, almanı vurub saldın, hər tərəfdən sənə hücum eləyəcəklər. Gərək qorxub özünü çaşdırmayasan.

İbrahim tilsimi öyrənib durdu ayağa, qarıya bir az pul verdi, yolu da bələdləyib düzəldi yola. Bu getməkdə olsun, sənə kimdən deyim, qızdan, yəni bizim yalançı İbrahimdən.

Axı onu hamı İbrahim bilirdi. O da ki, özünü vurmuşdu hiyləyə, bu kələk ilə işini aparıb ticarətin eləyirdi. Özü də çox həlim təbiətli olduğuna görə, çox çəkmədi bütün tacirlərin müştərisini çəkdi özünə tərəf. Daha bir şöhrət qazandı ki, olmayan kimi. Bunun bu şöhrəti gedib çatdı padşahın qulağına.

Padşah vəzirin bir gün çağıraraq hüzuruna dedi:

– Vəzir, bilirsən nə var?

Vəzir zəmin-ədəb öpüb cavab verdi:

– Yox, sənə qurban olum, əmr elə görüm nə olub?

Padşah dedi:

– Deyirlər ki, bizim şəhərimizdə bir yaxşı sövdəgər peyda olub, adına da tacir İbrahim deyirlər. Şöhrəti daha dünyanı basıb. Gərək bu işin həqiqətini öyrənib onun halını, nəcabətini bilib mənə xəbər verəsən.

Vəzir “baş üstə” deyib bir gün möhlət istədi, dəriş libasını geyib çıxdı bazara. Gəlib çatdı İbrahimin dükanının qabağına. Gördü vallah, bu bir oğlandı, bir oğlandı ki, nə qədər tərif eləsən yenə də o təriflərin hamısından yaxşıdı. Qərəz, daha uzun baş ağrısı olmasın, padşah nə ki, istəmişdi vəzir hamısını öyrənib gəldi padşaha dedi. Padşah böyük bir qonaqlıq düzəldib İbrahimi qonaq çağırırdı.

İbrahim padşahın gözüne çox xoş gəlmişdi. Daha lap hayıl-mayıl olmuşdu. Tutdu onun yaxasından ki, qızımı verəcəyəm sənə. Yazıq İbrahim nə qədər elədi, nə qədər sürüşmək istədi, baş tutmadı ki, tutmadı. Axır naəlac öz razılığını verdi. Baxdı ki, əgər desə almıram, padşahdı, hər nə istəsə eləyəcək.

İbrahimin anasının ayağı daha yerə dəymirdi. Çəsn eləyirdi. Zərəfat deyil, oğlu padşah qızı alırdı.

Bəli, tədarük görüldü, alınmalı alındı, çağırılmalı çağırıldı, toy başlandı, düz qırx gün, qırx gecə bir atəşfəşanlıq oldu, bir atəşfəşanlıq oldu ki, heç Şah Abbas da belə toy eləməmişdi. Qırx birinci gün qızı köçürtdülər İbrahimin evinə.

Sənə kimdən deyim İbrahimdən, yəni bizim qızdan, yalançı İbrahimdən. Yazıq qız tutuldu qarın ağrısına ki, indi mən başıma haranın külünü töküm? Mən yazıq neyləyim?

Bir çox fikir-xəyaldən sonra gəlib girdi qızın otağına, gördü ki, qız əyləşib, amma doğrudan da heç özündən qalan qız deyil. Güzəllikdə heç Züleyxa ona deyə bilməz ki, yerin əyridi düz otur.

Gəldi qızın yanına, bir az söhbət elədilər, danışdılar, gülüşdülər, elə ki, yatmaq məqamı gəldi, İbrahim çıxdı çölə, hamını dağıtdı ki, çıxıb getsinlər, özü də gəlib soyundu, üzünü divar tərəfə çevirib yatdı.

Bəli, sabah gecə oldu, yenə də üzünü divara tərəf çevirib yatdı. Bir gün, iki gün, üç gün, axırda qız bir gün dilə gəlib dedi:

– Bu nə hoqqadı ki, sən çıxarırsan? Belə niyə eləyirsən? Əgər məndən xoşun gəlmir, üzümə de da!

İbrahim baxdı ki, qız hazırlaşır getməyə, soruşdu ki:

– Hara gedirsən?

Qız dedi:

– Gedirəm atama deyəm, görəəm məni niyə sənə verib? İndi ki, sən mənəndən zəhlən gedir, daha mən burada niyə qalım? Sənin deyəsən gözün özgəsindədi.

İbrahim hərçi elədi ki:

– Sən dayan, bu bir sirdi, vaxt olar sənə deyərəm.

Qız qulaq vermədi ki, vermədi. Axır İbrahim, yəni bizim yalançı İbrahim məcbur oldu ki, açıb işin həqiqətini ona desin. Bəli, necə ki, biz danışmışdıq, eləcə açıb bütün əhvalatı qıza danışdı. Qurtarandan sonra papağı başından götürüb uzun saçlarını dağıtdı dalına. Padşahın qızı gördü nə? Bunun əri bir dənə qızdı ki, yemə, içmə xətti-xalına, gül camalına tamaşa elə! Elə bil bir dənə huridi, qılmandı, bu saat göydən yerə enib.

İbrahim dedi:

– Mən sənə bir sirr açdım ki, bir səndən, bir Allahdan savayı heç kəs bilmir. Sən də gərək bu sirri heç kəsə açmayasan. Necə ki, mən gözləyirəm, eləcə də sən gözlə! İnşallah bir gün olar İbrahim gəlib çıxar, onda ikimiz də gedərik ona, iki bacı olub dolanarıq.

İkisi də öpüşüb əhd elədilər ki, iki bədəndə bir can olub bir yarıvəfadar kimi İbrahimin yolunu gözləsinlər.

Bunlar burda gözləməkdə olsunlar, sənə kimdən xəbər verim, yazıq İbrahimdən.

Biz onu o yerdə qoymuşduq ki, qarıdan tilsimi öyrənib düşmüşdü yola ki, gedib Ənbərguh dağında ifritənin tilsimini sındırıb toqqasını gətirsin.

Bəli, İbrahim altdan geyinib üstədən qıfillandı, üstədən geyinib altdan qıfillandı, ya mədəd deyib düşdü yola, başladı getməyə.

Dərələrdən yel kimi, təpələrdən sel kimi, badi-sərsər kimi, ha gedib, hu gedib yeddi aydan sonra gəlib çıxdı bir yerə. Gördü adə, qabaqdan bir isti boğanaq hava gəlir ki, vaxt eləyir adamın bağı çatlasın. Bildi ki, bəli, qarının dediyi yerə gəlib çıxıb. Bir az irəlilədi, gördü yox, getmək mümkün deyil. Paltarlarının döşünü cırıb, gözünü yumdu, başladı getməyə. Bir vaxt gördü ki, qan-tərin içindədi. Heç bir şeyə fikir verməyib getdi. Bir az da gedəndən sonra gördü deyəsən indi bir az hava düzəlir, di bir az da, bir də, hə, hə... daha isti çəkildi. Qarının dediyi yadına düşdü. Bildi ki, tilsimin birinci pilləsini keçib. Gördü uzaqdan yekə bir od görsənir. Vallah, bu od elə nəre çəkib yanır, elə nəre çəkib yanır ki, lap zəbanəsi ərşə qalxır. Amma üstündə də qarının dediyi kimi, bir yekə tiyandı paqqapaq qaynayır. İbrahim özünə bir ürək verib irəlilədi. O qədər ki, gəlib çatdı bu tiyanın yanına. Sağ tərəfə gedib gördü ki, dağın ətəyində bir sıldırım var. Bunun ortasında ilahinin əmriyə nə susuz, otsuz bir daşın üstündə bir alma ağacı göyərrib ki, vallah, yamyaşıl kölgəsi canlar alır. Baxıb gördü ki, aşağıda bir dənə qıpqırmızı qan kimi alma var. Yeridi, qılıncı çəkdi, ya mədəd – deyib hoppandı göyə, almaya bir qılınc vurdu, alma iki bölünüb düşdü yerə. Tiyanın altından bir zəbanə çıxdı, bir zəbanə çıxdı ki, İbrahim dedi: bu saat bu dünya qurtarır. Baxdı ki, hər tərəfdən əjdahalar, ilanlar, divlər yüyürlər bunun üstünə. Dalını verdi dağa, qolun çırmayıb qılıncın aldı əlinə, sidq ürək ilə bir nəre çəkib özünü vurdu ləşkərə. Bunu burda vurdu, onu orda vurdu, bir də gördü ki, bir əjdaha elə handa handadı ki, onu çəksin kamına. Qılıncı soxdu bunun sol böyründən, qan fəvvarə verib fısqırdı göyə. Bir gurultu qopdu ki, İbrahimin başının tükləri ayağına salama gəldi.

Gözün açanda bir də gördü nə əjdaha var, nə div, nə də tiyan. Burada bir dənə bulaq var, bu bulaqdan bir su axır, bir su axır, vallah, elə bil göz yaşdı. Bulağın başında bir yekə sal var, bu salın da üstündə onun toqqası. Yüyürüb əlini atdı toqqaya, elə götürmək istəyəndə bir əl daldan yapışdı onun çiyindənən dik qalxırdı göyə. İbrahim başını qaldırıb baxanda gördü bu bir nahamvar ifritədi ki, alt dodağı yer süpürür,

üst dodağını göy süpürür. İfritə bunu qaldırdı buludların üstünə. İbrahim öz-özünə dedi:

– Bəli, mənimki də elə buracan imiş.

Gözlərin yumub qulaqların şəkldi ki, görək nə vaxt mənı buradan salacaq yerə. İfritə onu lap göyə qaldırıb dedi:

– İbrahim, anan matəmində əyləşsin! Mənım oğlumun toqqasını oğurlamısan bəs deyil, özünü də öldürmüsən, ikinci oğlumı da öldürmüsən. İndi də cürət ələyib gəlib mənım dünya boyda tiyanımı söndürmüsən. Mən səni göydə axtarırdım, yerdə əlimə düşmüsən. Ya budu ki, səni bu saat buradan salacağam yerə, ya da budu ki, mən görürəm sən igid oğlansan, mənım bir dərdim var, gərək ona çarə ələyəsən.

İbrahim dedi:

– O nə dərddi?

İfritə dedi:

– Mənım bir düşmənım var, o da ki, ağ divdi, dünyanı, ruzigarı mənə haram ələyib. Mən onnan nə qədər əlləşmişəm bacarmamışam, amma onun ölümü bəni-adəmin əlindədi. Özü də o bəni-adəm o bəni-adəmdi ki, mənım dünya boyda tiyanımı söndürəcəkm. İndi əgər onu gedib öldürsən, onda toqqanı da verib, özünü də götürərəm düz atanın vilayətinə. Yox, əgər öldürmədin, balıq olub suya cumsan, quş olub göyə uçsan, ilan olub torpağa girsən də mənım əlimdən qurtarmayacaqsan.

İbrahim gördü bu xına o xınalardan deyil. Bu elə bir nahamvar, nəcib ifritədi ki, dünyada hər nə pislik desən əlindən gələr. Çar-naçar razı olub dedi:

– Yaxşı, öldürərəm.

İfritə onu qanadının altına vurub qalxdı buludların üstünə, üz qoydu məşriğə tərəf uçmağa.

Bu minval ilə nə qədər yol getdilər İbrahim bilmədi, bir vaxt ifritə dedi:

– Bax, İbrahim, div odu gedir.

İbrahim yerə baxıb gördü ki, yernən bir dağ gedir. İfritə onu şəhərin kənarında yerə qoyub dedi:

– Bax, haman div bu dağın o tərəfində bir mağara var, orada olur. Sən gedib orada onu öldürməlisən.

Bunu deyib qanadın vurub qalxdı yenə havaya.

İbrahim saldı başını aşağı, öz gününə yana-yana başladı şəhərə tərəf getməyə. Gəlib çatdı şəhərə, gördü bütün şəhər əhli qara geyi-

nib. Gəldi girdi bir çayçı dükənina ki, bir balaca rahatlınsın. Əyləşdi, gətirib qabağına bir dənə əla çay qoydular. Bir dənə də qəlyan alıb şirmayı müştüyünü keçirdi dodaqlarına, başladı çəkməyə. Bir də İbrahim fikir verib, gördü bunun yanında bir cavan oğlan oturub elə hey ah çəkir. Bir az bu oğlana fikir verib gördü yox, elə bu oğlan başını qoyub iki dizlərinin üstünə, bir ucdan ah çəkir. Özü də elə ah çəkir, elə ah çəkir ki, elə bil bütün dünyanın xəracatını bundan alırlar. Axırda özünü saxlaya bilməyib soruşdu:

– Qardaş, nə olub sənə? Nə dərdin var? Bəlkə sənin dərdinə məndə bir dərman tapıldı?

Oğlan buna baxıb dedi:

– Əh, səndən mənim dərdimə nə çarə olacaq!

İbrahim əl çəkmədi. Axırda ah çəkən oğlan İbrahimi dükəninin bir tərəfinə çəkib başladı dərdini danışmağa.

Oğlan dedi:

– Mən dövlətli bir tacirin oğluyam. Atam öləndən sonra əmim bütün var-yoxuma sahib olmaq üçün məni yox eləmək fikrinə düşdü. Əmimin bir qızı var idi. Biz bir-birimizə nişanlı idik. Əmim baxdı ki, əgər qızı mənə versə, dövlət onun əlindən çıxacaq. Ona görə də bir gün mənim boynuma oğurluq atıb şəhərdən sürgün elətdirdi. Mən atamın bütün dövlətindən, mal-mənalından əlimə bir dənə ağac alıb düzəldim yola. Gethaget, gəlib çatdım bir meşənin kənarına. Baxdım ki, ayaqlarımın altı qabar eləyib yaman göynəyir. Əyləşdim ki, bir az yorğunluğumu alım, bir də gördüm budu daldan bir cavan oğlan bir ağ atın üstündə çapa-çapa dörd ayağa gəlir. Atlı gəlib çatdı mənə. Bu atlı kim ola, kim ola, bir baxam ki, əmim qızı. Əmim qızı yetişib məni görcək ağladı, atdan düşüb özünü saldı mənim üstümə, qolunu saldı boynuma, başladı məni öpməyə ki:

– Əmioğlu, sənin əmin qızı vəfasız deyil.

Sən demə əmim qızı işi bilir, durur ayağa, vəzəndə yüngül, qiymət-də ağır şeylərdən götürür, bir heybə doldurub gecə ilə bir ata minib düşür dalıma. Qərəz, mən də durdum ayağa. Əmim qızı ilə tərkləşib gəldik çıxdıq haman bu şəhərə. Burada bir dükən açdım, əmim qızını da aldım, başladım güzəran eləməyə. Güzəranımız da heç pis keçmirdi.

Mənim dükənimin qonşuluğunda bir də cavan, gözəl oğlan var idi, tacir idi. Bu oğlannan qardaş olmuşduq. Bir gün evə gəlib gördüm əmim qızı evdə yoxdu. Ora əmim qızı, bura əmim qızı, əmim qızı bir

parça ət oldu uçdu göyö. Hər yeri ayaqdan saldım, tapa bilmədim ki, bilmədim. İşi o qardaşıma açdım. O, iki əli ilə dizinə vurub dedi:

– Qardaş, sənə gələn mənə gələ idi. Yəqin qızı həramilər aparıb.

Soruşdum:

– Necə həramilər?

Qardaşlığım dedi ki:

– Burada həramilər dəstəsi var. Şəhərdə nə qədər gözəl qız olsa aparırlar. Yəqin onu da onlar aparıblar.

Soruşdum:

– Bəs o həramilər harada olur?

Qardaşlığım mənə göstərdi ki:

– Bax, o dağın dalında bir bulaq var. O bulaq onların yeridi.

Mən sabahı gün yemə, içmə, durub getdim haman ora. Gedib əyləşdim bulağın başında, başladım gözləməyə. Bir də gördüm budu əmim qızı, əlində bir kasa gəlir bulağa su doldurmağa. Sevincək ayağa qalxdım ki, götürüb qaçam. Baxdım ki, əmim qızı heç mənə fikir verməyir. Əmim qızı nazü-qəmzə ilə gəldi bulağın başına. Gözləri də məndəydi. Kasanı doldurub başladı getməyə. Durdum ayağa ki:

– Əmi qızı, hara?

Əmim qızı bir mənə baxdı, güldü, çıxıb yenə də nazü-qəmzə ilə getdi həramilərin olduğu mağaraya. Mən kor-peşiman qayıtdım evimə.

Qardaşlığım gəldi ki:

– Nə oldu?

Dedim:

– Bəs hal-əhvalat belə.

Qardaşlığım bir az fikrə cumub dedi:

– Onu həramilər yoldan çıxarıblar. O da tay mehrin salıb onlara. İndi özünü gözlə ondan sənə ziyan dəyər.

Mənim doğrusu ki, ürəyim tab gətirmədi, sabahı yenə getdim. Yenə bir az gözləyəndən sonra baxdım ki, budu çıxıb firavan-firavan gəlir bulağa su doldurmağa. Gözlədim, lap gəlib çatdı, durdum ayağa. Əmim qızı məni görcək dedi:

– Əmim oğlu, get! Bir də buralara gəlsən, mən sənə ayrı cür danışaram.

Mən yapısdım bunun əlindən ki:

– Necə yəni necə? Sən mənim zənənim sən.

Əmim qızı itələyib məni yıxdı yerə, özü çıxıb getdi.

Durub gəldim evə. Qardaşlığımıza tay heç bir söz demədim. Sabahısı yenə getdim haman yerə, gözlədim, əmim qızı gəldi. Elə ayağa durmaq istəyirdim ki, ona bir neçə söz deyəm, bəlkə yola gəldi, bir də gördüm əmim qızı istəyir haray salıb məni öldürtdürə. Mən bunu görə-cək cəldlik eləyib əlimdəki bıçaq ilə onu öldürüb qayıtdım evə. Qardaşlığım gəldi ki:

– Haradaydın?

Əhvalatı açıb ona dedim. Bundan sonra qardaşlığım daha mənim yanımdan əl çəkmədi. Amma mən çox pərişan hal olmuşdum. Gün-gündən dala gedirdim. Axırda qardaşlığım mənə dedi:

– Qardaş, gəl səni evləndirək, bəlkə bir az fikrin dağıla.

Mən razı oldum. Qardaşlığım mənə dedi:

– Gəz, dolan, axtar, hansı qızı istəsən alım sənün üçün.

Mən də başladım axtarmağa. Bir ün axşam üstü bilmirəm haradan gəlirdim, bir də gördüm küçədən bir qız gedir, elə bil ki, kəklikdi səkir. Düşdüm bu qızın dalına. Bu qız gedib girdi bir ağ qapılı həyəətə. Qapını yaxşıca nişanlayıb gəldim evə. Gözlədim qardaşlığım gəldi bizə, açıb ona dedim ki, bəs hal, qəziyyə belə. Qardaşlığım soruşdu:

– Hansı qapı?

Mən ona nişan verdim. Qardaşlığım çox pərişan oldu. Bir az fikirdən sonra mənə dedi:

– Qardaş, sən gəl o qızı istəmə! Ondan sənə xeyir gəlməz.

Bu çox dedi, mən az eşitdim, dedim:

– Olmaz ki, olmaz. Alsan odu, almasan daha heç kəs. Əgər məni doğrudan da istəyirsənsə, gərək onu alasan mənə.

Qardaşlığım çar-naçar razı oldu. Bəli, durdu ayağa, getdi, necə ki, qaydadı elçiliyə. Gəldi ki, bəs düzəldi.

Mən başladım toy tədarükü görməyə. Hər şey hazırlandı. Bəli, toy başlandı. Üç gün, üç gecə toy eləyib mən bu qızı aldım. Gəlin gələn gecə qardaşlığım yox oldu. Gəlini gətirəndə baxdım ki, doşab almışam bal çıxıb. Doğrudan da min əmim qızına dəyər. Bu qardaşlığım yox oldu ki, yox oldu. Mən dükanə getmədim. Gözlədim, gözlədim, bu gəlmədi. Axırda özümü saxlaya bilməyib dedim:

– Ay namərd qardaşlıq!.. Gör heç bir gəlir?

Aradan bir az keçdi, bir də gördüm qardaşlığım girdi içəri. Görüşdük. Elə o yandan, bu yandan soruşdum bəs harada idin? Bu mənə min dil tökdü ki, vallah, yaman azarlamışdım. Döndüm ki, qıza deyəm çay

versin, gördüm qız yoxdu. Dedim yəqin bayıra çıxıb. Qardaşlığım bir az oturub durdu ki:

– Bəs məni bağışla, gərək gedəm.

Hərçi elədim olmadı. Bu çıxıb getdi. Bu gedəndən sonra qız gəldi. Mən elə doğrusu bir az pərişan oldum ki:

– Qonaq gedəndən sonra nəyə gəlirsən?

Qız bir söz demədi. Bundan sonra bu qız xasiyyət elədi, elə qardaşlığım gələcək, bu yox olurdu. Axırda mən şübhələnməyə başladım. Bir gün qapını bağlayıb qılıncı çəkib qıza dedim:

– Ya bunun səbəbini de, ya da ki, səni bu saat doğrayacağam.

Qız məsələni açdı. Sən demə bu qız elə mənim qardaşlığımın özü imiş. Təzədən bununla olduq qol-boyun. Bu minval ilə üç il dolandıq. İndi düz iki aydı ki, ağ div onu oğurlayıb aparıb. O gündən də mənim işim olub belə ah çəkmək.

İbrahim soruşdu:

– Bəs ora necə getmək olar?

Ah çəkən oğlan dedi:

– Nə bilim? Budu bir aydı ki, padşahın da qızını aparıb. O da vəzirin oğlunun nişanlısıdı. Vəzirin oğlu qoşun götürüb hər gün orada dava eləyir. Bir yerə çıxmır ki, çıxmır.

İbrahim onu da götürüb düzəldi yola, dedi:

– Qorxma, gəl sənin köməkliyinə o ağ divin canı mənim əlimdədi. Mən elə gəlmişəm onu öldürməyə.

Getdilər dağın ətəyinə. Axtarıb bir quyu tapdılar. Quyunu ifritə İbrahimə demişdi. İbrahim ah çəkəni orada qoyub necə ki, ifritə demişdi, girdi quyuya. Baxdı ki, sola tərəf bir yol gedir. O yol ilə gedib çatdı bir otağa. Gördü haman padşahın qızı burada saçlarından asılıb, amma ayağının altında bir qızıl cam var, sağ ayağının dabanından bir iynə boyda deşiblər, qan cikkə-cikkə düşür bu qızıl camın içinə.

Qız oğlanı görcək dedi:

– Ey oğlan, yazıqsan, çıx qaç! İndi div gələr, sənini ətini aşırıqcan eylər, qanını da qaşırıqcan.

İbrahim heç bir söz deməyib əyləşdi. Başladı divi gözləməyə. Aradan bir az keçdi, bir də gördü budu yer titrədi, göy guruldadı, div girdi içəri. İbrahimi görcək bir əlini qarnına çəkib yüyürdü onun üstünə. İbrahim ifritənin öyrətdiyi kimi cəld tərpnəyib qızıl camdakı

qanı götürüb atdı divin gözlərinə. Divin gözləri kor oldu, yıxıldı yerə, başladı çapalamağa. Oğlan fürsəti fota verməyib, onun başını bədənin-dən ayırıb cəhənnəmə vasil elədi. Qızı açdı, düşürüb yerə, dedi:

– Sən otur burada.

Bunu deyib keçdi ikinci evə. Gördü ki, ah çəkən qardaşın qızı öyləşib, bir nahamvar bədheybət div də başını qoyub onun dizlərinin üstünə yatıb. Elə İbrahim otağa gircək div oyandı. Küştü başlandı. Düz yeddi gün, yeddi gecə gah bu ona güc gəldi, gah o buna güc gəldi. Amma heç birisi bir-birini yıxa bilmədi. Axırda səkkizinci günün ikindi çağı idi ki, İbrahim bir ya mədəd – deyib divi başının üstündən qaldırıb vurdu yerə. O qalxanacan İbrahim cəld özünü o biri otağa tullayıb haman camda qalan qanı da tulladı bunun gözlərinə, onu da yıxdı yerə, çökdü sinəsinə, qılıncı vurmaq istəyirdi, bir də gördü ifritə buludların içindən qışqırır:

– Vur, anan matəmində otursun! O səni aldadır, bu saat səni öldürəcək.

İbrahim gözünü yumub qılıncı basdı onun gözünə. Sonra da başını kəsdi. Baxdı ki, əmisi qızı deyil, divdi. İfritə göydən enib, bir yekə qab götürüb, tutdu onun qanının altına. Elə ki, qab doldu İbrahimə verib dedi:

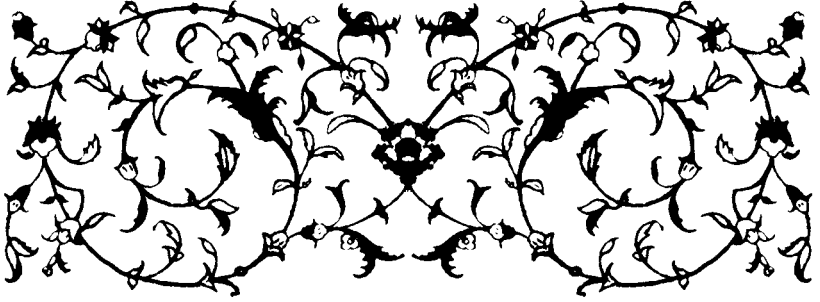
– Al, bu qandan hər nəyə vursan dönüb olar qızıl. Bu haman ağ divdi ki, sən öldürdün. O qəsdən sənin gözünə elə görünürdü ki, aldanasan.

Qərəz, ifritə toqqanı da çıxarıb verdi İbrahimə. İbrahim qızların ikisini də götürüb gəldi quyunun ağzına. Ah çəkən qardaş ipi salladı, üçünü də çəkib çıxartdı. Onun qızını verdi özünə, vəzirin oğlunun nişanlısını verdi özünə, özü də mindi ifritənin qanadının üstünə, gəlib çıxdı öz vilayətlərinə.

İşlər açıldı. Əsil İbrahim gəldi, yalançı İbrahim hər şeyi ona təhvil verdi, padşah qızı ilə olan əhdi də ona dedi. Təzədən qırx gün, qırx gecə toy eləyib öz muradlarına çatdılar.

Mən də orada idim, aş yedim, nə əlim batdı, nə ağzım daddı, nə də qarnıma bir şey getdi. Siz də eləcə yeyin, doyun!

Siz yüz yaşayın, mən iki əlli. Hansı çoxdu, siz götürün! Siz sağ, mən də salamat.

QARA VƏZİR

Biri var idi, biri yox idi, İsfahan vilayətində Qara vəzir deyilən böyük bir pəhləvan var idi. Qara vəzirin dünyada Mələk adında bir qızından başqa övladı yox idi.

Mələk elə gözəl qız idi ki, onun kimi dünya üzündə gözəl yox idi. Qaşları qara, gözləri qara, kirpikləri müjgan oxu, yanaqları bir kasa qan, burnu püstə, dodaqları zərif, beli incə, boyu sərv ağacı. Belə bir gözəlin eşqindən bütün padşahlar, padşah oğulları dəli-divanə idi.

Qara vəzir Mələyi heç kimə vermirdi. Qızı üçün xan arşını enliyində qalın divarlı ev tikdirmişdi. Evin qabağında behişt kimi bir bağ saldırmışdı ki, hər meyvədən, hər güldən bu bağda vardı.

Qara vəzir qızı Mələyin qulluğuna nə zənən, nə kişi buraxmazdı. Qara vəzirin kişilikdən düşən bir qulu var idi. Həmin qul Mələk xanımına hər gün sümüksüz ət, qabıqsız çörək aparardı. Mələk xanımın keyfinə gəzmək düşəndə, Qara vəzirin üç otağı vardı, bu otaqların açarını qızına verərdi, Mələk xanım bu üç otağı gəzib dolanardı.

Bir gün Mələk xanım üç otağın açarını alıb otaqları gəzirdi. Otaqların ikisini gəzib üçüncüsünü açıb gördü ki, bu otaq elə bəzənibdi ki, lap padşahlara layiq. Mələk xanım bir xeyli bu otağı gəzib dolandı, birdən gözü divardan asılan xalçaya dəydi. Fikir ilə Mələk bu xalçaya baxdı. Gördü ki, bu xalçada elə naxışlar açılıbdı ki, gəl görəsən. Baxanda adamın ağı, huşu başından gedir. Birdən bihuş kimi Mələk xanım əlini xalçaya sürtdü. Sürtəndə xalça qırılıb yerə düşdü. Mələk xanım qorxub geri çəkildi. Haçandan-haçana əllərini üzündən götürüb, bir neçə qədəm irəli gəlib, gördü ki, burada bir çaxça var, amma

çağçanın içində təzə bir mücrü var. Mələk xanım əl atdı, mücrünü götürüb qoydu yerə. Mücrünün ağzını açıb gördü ki, burada bir qız xeyləğının şəkli var. Mələk xanım şəkli götürüb qoydu cibinə. Mücrünü bağlayıb, xalçanı da divardan asıb qapıları bağlayıb gəldi öz evinə. Cibindən şəkli çıxarıb, fikir ilə baxıb gördü ki, bu şəkildəki qız eynən özünə oxşayır, elə bil ki, Mələk xanımın özüdü.

Mələk xanımı xof aldı, dedi:

– Aya, bu nə olan işdi? Mən şəklimi haçan çəkdimişəm? Əgər çəkdimişəmsə, mənim şəklim mücrüdə neyləyir?

Mələk xanım səhərəcən yatmadı. Səhər durub bədənnüma güzgünün qabağında dayandı, mücrüdəki şəkli də sağ əlinə alıb həm özünə, həm də əlindəki şəklə baxdı, gördü özünü ki, var.

Mələk xanıma yəqin oldu ki, bu özünün şəkli idi. Amma mücrüdə qalmağına xoflandı. Yəqin elədi ki, bunda bir sırr var. Dedi gərək bu sirri tapam.

Bu burda qalsın, xəbər verim sənə Qara vəzirin qulundan.

Günorta idi. Qara vəzirin qulu əlində qızıl məcməyi, məcməyinin içində aş hər bir xurşu ilə, qapını açıb Mələk xanımın hüsurunda hazır oldu. Qızıl nimçəni Mələk xanımın qabağına qoyub baş əyib getmək istəyirdi ki, Mələk xanım əl atıb yapışdı qulun biləyindən, dedi:

– Ey haramzada, mənə niyə göz-qaş atdın?

Qulun dili-ağzı tutulub ağac yarpağı kimi əsməyə başladı. Mələk xanım durub ayağa, qapıları kilidləyib açarını qoydu cibinə, keçib oturdu, dedi:

– Ey haramzada, de görüm, mənə nə üçün göz-qaş atdın?

Qul dedi:

– Xanım, mən hara, qaş-göz atdı hara? Gəl mənə Qara vəzirin qəzəbinə giriftar eləmə!

Mələk xanım iki ayağını dirəyib yerə, dedi:

– Qaş-göz atıbsan ki, atıbsan. Qorxma, Qara vəzirə demərəm. Sənin günahından keçdim. İndi de görüm mənə, necə ildi bu qapıda Qara vəzirə nökrçilik eləyirsən?

Qul dedi:

– Xanım, sən anadan olan ildən bir il qabaq.

Mələk xanım dedi:

– De görüm mənə, necə oldu ki, Qara vəzirə rast gəldin?

Qul dedi:

– Xanım, o barədə gəl məndən heç bir şey soruşma, qoy çıxım gedim işimə.

Mələk xanım barmağını dişləyib dedi:

– Bu haramzadada sirr var, gərək biləm.

Durub ayağa, xəncərini çəkib qınından, qulu qoyub dizinin altına, oturdu döşünün üstündə, dedi:

– Ey haramzada, səndən bir sirr xəbər alacağam, əgər düzünü deməsən, səni öldürüb, meyidini də atacağam, yox, düzünü desən, səni ağ günə çıxaracağam.

Qul dedi:

– Xanım, gəl məni incitmə!

Mələk xanım dedi:

– Ey haramzada, yubanma! Yoxsa gününü qara eylərəm.

Qul xəbər aldı ki:

– Xanım, məndən nə xəbər alacaqsan?

Mələk dedi:

– Ey haramzada, and düş ki, nə desəm, ona da cavab verəcəksən.

Qul öz anasının südünə and içdi. And içəndən sonra Mələk xanım əlini cibinə salıb, mücrüdə tapdığı şəkli çıxarıb dedi:

– Ey haramzada, mən bu şəkli filan otaqdakı mücrünün içindən tapmışam. Bu şəkil mənim özümə çox oxşayır. Bu nə olan əhvalatdı?

Qul şəkli görən kimi özündən gedib yerə uzandı. Mələk xanım qulun üzünə su çiləyib, ayıldırıb xəbər aldı:

– Mən səndən söz xəbər alıram. Bu şəkli görən kimi nə üçün özündən getdin?

Qul dedi:

– Xanım, gəl bu sirri məndən soruşma.

Qul belə deyəndə, Mələk qulu uzadıb yerə, çıxıb sinəsinin üstünə dedi:

– Ey haramzada, indi ki, demirsən, gərək səni öldürəm.

Qul baxıb gördü ki, o bunu öldürəcək, əlacı kəsilib dedi:

– Xanım, öldürmə, qoy deyim.

Mələk xanım qulu buraxdı. Qul durub ayağa, təzədən qapı-bacaları bərkitdi. Gəlib Mələk xanımın yanında oturmağa izin istədi. Mələk xanım oturmağa izin verdi. Qul Mələk xanımla ta o vaxta qədər diz-dizə oturdu ki, Mələk xanım xörəyini yeyib qurtardı. Dedi:

– Danış gərək!

Qul sözə başladı:

– Xanım, mən Çin vilayətinin qapısında quldum. Çin padşahının Sənubər adında bir qızı vardı. Sənubər elə gözəl bir qız idi ki, dünyada

o gözəllikdə qız Misir ölkəsində də yox idi. Bütün padşahlar Çin padşahına Sənu-bər üçün elçi göndərdilər. Amma nə qız ərə getmək istəyirdi, nə də qızın atası Çin padşahı Sənu-bər qızını bir adama verirdi. Bir gün Sənu-bər üçün hamama sətıl-boğça aparırdım. Bağın içində Sənu-bər xanımın rübəndi qırılıb düşdü. Mən tez əyilib, yerdən Sənu-bər xanımın rübəndini götürüb verdim. Verəndə mənim əlim toxundu Sənu-bər xanımın əlinə. Əlim əlinə toxunan kimi Sənu-bər xanım gülüb qayıtdı evinə. O günü hamama getmədi. Mən də çıxıb gəldim öz işimə.

Bir günorta Sənu-bər xanım mənim üçün xəbər göndərdi ki, mənə üzüm götürsün. Mən də padşahdan izin alıb, padşahın öz bağından bir bulud üzüm dərib, əl atdım ağacdən bir qırmızı alma da dərib, qoydum buludun üstünə, götürüb gəldim Sənu-bər xanım üçün.

Sənu-bər xanım məndən üzümü alanda, yenə əlim əlinə toxundu. Buludun içindəki alma fırlana-fırlana buluddan düşdü Sənu-bər xanımın dizinin üstə. Sənu-bər xanım almanı götürüb iylədi. Mən istədim gedəm. Sənu-bər xanım durub ayağa, qapını bağladı, qoymadı məni otaqdan çıxam. Dedi:

– Ey oğlan, mən səni xoşlamışam.

Dedim:

– Xanım, gəl məni sınaqdan keçirmə! Sən hara, mən hara? Məni padşah qəzəbinə vermə! Padşah bilsə ki, mən sənin ilə üz-üzə durub danışırım, dərimi soyar.

Sənu-bər xanım dedi:

– Ata kimdi? Mən özüm özümə sahib-ixtiyaram.

Xülasə, olmadı. Sənu-bər xanım məni alıb oturtdu dizinin üstə. Almanı tən bölüb yedik. Çıxardıb bir çəngə mənə qızıl verib dedi:

– Get, özünə üst-baş al!

Mən də çıxdım bazara. Özümə üst-baş aldım, hamama getdim, tər-təmiz yuyunub gəldim Sənu-bər xanımın qulluğuna.

Bir müddət mən Sənu-bər xanımla görüşdüm. Üzüm ayağının altına, xanım, doğrusu nə qədər Sənu-bər xanım məni istəyirdi, bir o qədər də mən Sənu-bəri istəyirdim. Belə ki, bir saat bir-birimizi görməyəndə bağrımız hövl eləyirdi ki, çatlıya.

Bir gün firəng padşahının oğlu qoşun yığıb gəldi Çin padşahının üstə ki, əgər qızını verməsən səninlə dava eyləyəcəyəm. Sənu-bərin atası çox zor padşah idi. Sənu-bəri verməyib davaya hazır oldu. Pəhləvanlarını çağırıb belə şərt qoydu ki, kim firəng padşahının oğlunun qoşununu sınıq çıxartdı, qızım Sənu-bəri ona verəcəyəm.

Çin padşahının Bəbir adında bir pəhləvanı var idi. Bəbir pəhləvan durub ayağa dedi:

– Mən gedərəm.

Çin padşahıyan şert bağlayıb, Bəbir pəhləvan qoşun götürüb firəng padşahını oğlu ilə düz bir ay tamam dava elədi. Axırda Bəbir pəhləvan firəngin qoşununu qırıb qurtardı.

Çin padşahı da Sənubəri nişanladı Bəbir pəhləvana.

Bir gün Sənubər xanım mənə dedi:

– Gəl qaçaq!

Mən razı oldum. Ağırdan, yüngüldən götürüb bir gecə qaçmaq binasını qoyduq. Neçə gün, neçə gecə yol gedib, axırda gəlib çıxdıq bu vilayətə. Pul gücü ilə bir imarət tikdirib oturduq.

Bir gün küçədən bir dəllək çağırdım ki, başımı qırxa, ağıllı-başlı toy eləyəm, kəbinə gedəm.

Dəllək namərd gəlib başımı qırخان yerdə necə olur ki, Sənubər xanımı görür. Tez başımı ala-yarımçıq qırxıb durub gəlir Qara vəzirin yanına, deyir:

– Şəhərə bir belə qərib gəlibdi, amma bir arvadı var ki, dünya gözəli.

Sənubəri Qara vəzirə o qədər tərif eləyir ki, Qara vəzirin ağzının suyu axır, durub o günü dərviş paltarları ilə bizə gəlir. Sənubəri görə kim kimi ağı əldən verir. Vəzir çıxıb gedir. Mənim də heç zaddan xəbərim yox. Axşamdı, bir də gördüm ki, duvan adamları qapını sındırıb içəri girdilər. Hər ikimizin əl-qolunu bağlayıb Qara vəzirin hüzuruna gətirdilər.

Bizi bir-birimizdən ayıraraq saldırlar alayı otaqlara. Şəhər Qara vəzir məni çağırtdıraraq dedi:

– Gərək öz xoşun ilə nişanlından əl çəkəsən.

Mən razı olmadım. Razı olmayanda Qara vəzir məni zindana saldırdı. Sabahı gün yenə məni çağırtdıraraq dedi:

– Öz razılığın ilə öz nişanlından əl çəkirsən?

Mən yenə də razı olmadım. Qara vəzir tənqə gəlib həmin dəlləyi tədbirə çağırtdırdı. Zalım dəllək gəlib Qara vəzir üçün belə tədbir gördü ki, məni kişilikdən saldırsın, çünki Sənubər xanım məndən əl çəkmirdi.

Qara vəzir bir tilsimkar qarını tapır. Qarıya girri pul basır, qarını da pul gücünə məni tilsimə salır. Get-gedə Sənubər məndən soyudu. Qara vəzir Sənubər ilə kəbinsiz, talaqsız murad hasil elədi. Bu, mənə çox acıq gəldi. Doqquz ay tamam olandan sonra Sənubər bir qız doğdu. Qız bir yaşına gələndən sonra mən səbir eləyə bilmədim. Bir gün ürək odumu söndürmək üçün Sənubərin şəklini çəkdirib yanımda saxladım.

Şekli möhkəm gizlədəndən sonra durub gecə ilə Sənubəri öldürüb atdım çaya. Qara vəzir eşitdi ki, Sənubər yoxdu. Çox gəzib tapa bilmədi. Məni də düz on beş ildi ki, evdən bayıra buraxmır.

İndi xanım, bil və agah ol, sən Sənubər xanımın qızı, Qara vəzir-dən əmələ gəlməsən. Bu şəkil də Sənubər xanımın şəkli ki, Qara vəzir alıb məndən xalçanın dalında gizlətmişdi.

Qul sözünü tamam eləyəndən sonra Mələk xanım qulu mürəxxəs elədi. Üzü də oturub şəklə baxmaqda olsun, al xəbəri Qara vəzirdən.

Qul necə ki, Mələk xanım üçün danışdı, iş elə idi ki, var.

Qara vəzir bir axşam öz kitabını açıb qoydu qabağına, gördü ki, həmin əhvalatdan düz on beş ildi keçir, dedi: Mələk xanımın əsil ərə getməli vaxtıdır, gərək onu özüm üçün alam.

Qara vəzir bu niyyətlə durub gəldi Mələk xanımın yanına, dedi:

– Qızım, səni bir çox padşahlar istəyir. Mən bu günə kimi səni heç kimə verməmişəm. Səni mən özüm üçün bəsləmişəm, gərək mənə gedəsən.

Mələk dedi:

– Ata da öz qızını alarmı?

Qara vəzir dedi:

– Səfeh-səfeh danışma, dur ayağa gərək!

Mələk xanım baxıb gördü ki, atasının gözləri qızıb, buna yalvarmaqla olmayacaq, dedi:

– Ata, indi ki, məni özünçün saxlamısan, heç eybi yoxdu, mən də hələ sənə gedəcəyəm, amma gərək mənə bir az möhlət verəsən.

Qara vəzir razı oldu. Mələk xanım ilə gecə yarısına kimi söhbət eləyib, durub çıxıb getdi.

Mələk xanım səhərə kimi yatmadı. Səhər tezdən Mələk xanım durub ayağa, qulu çağırırdı dedi:

– Al bu qızılları, get bazara, cindar abidi yanıma götür! Elə elə ki, Qara vəzir görməyə.

Qul bazara çıxıb, İsfahanda cindar abid deyilən bir alim vardı, soraq-soraq ilə cindar abidi tapıb, Mələk xanımın hüzuruna götürüb gəldi.

Mələk xanım çəkilib pərdənin dalından dedi:

– Ey abid, bir ayın içində bütün tilsimləri mənə öyrədə bilərsənmi?

Tilsimkar abid dedi:

– Zehnin olsa lap iyirmi günə öyrənərsən.

Mələk xanım dedi:

– Neçə alarsan?

Abid dedi:

– İki yüz tümən.

Mələk xanım durub ayağa, mücrüdən iki yüz tümən götürüb saydı tilsimkar abidin ovucuna. Tilsimkar abid qızılları qoydu döşəkçəsinin altına, başladı Mələk xanıma dərs verməyə. Mələk xanım o qədər zehinli idi ki, iyirmi gündə bütün tilsimləri öyrəndi. Abidə imtahan verdi. Abid baxıb gördü ki, bu iyirmi günün ərzində bütün tilsimləri öyrəndi, dedi:

– Xanım, daha tilsim qalmadı.

Mələk xanım abidi yola saldı. Abid gedəndən sonra Mələk xanım durub ayağa qulu çağırırdı. Qul Mələk xanımın hüzuruna gəlib, baş əyib dedi:

– Bəli, xanım!

Dedi:

– Get bazara, mənim üçün bir dəst mərdanə paltar al gəl!

Qul gedib bazara, Mələk xanıma bir dəst mərdanə paltar alıb gəldi. Mələk xanım alıb paltarı başdan geyinib ayaqdan qıfıllandı, ayaqdan geyinib başdan qıfıllandı. Əlinə əsa alıb, altdan qılıncını bağladı, qulu götürüb çıxdı küçəyə, dedi:

– Gedək o qoca qarının evini mənə göstər.

Qul Mələk xanımı götürüb gəldi imansız qarının evinə. Mələk xanım qarını döyən kimi qarı açıb dedi:

– Kimsən?

Dedi:

– Allah qonağıyam.

Qarı dedi:

– Allaha da qurban olum, qonağına da. Gəl içəri!

Mələk xanım keçib oturdu. Azdan-çoxdan yeyib qurşaqlarının altını bərkitdilər. Yatmaq zamanı gəldi. Qarı Mələk xanım üçün yer saldı, özü də evin bir küncündə uzandı. Mələk xanım aradan bir xeylaq keçirib durdu ayağa, əl atıb qılıncına, oturdu qarının sinəsinin üstündə, dedi:

– Qarı, yatmısan oyan!

Qarı gözünü açıb gördü ki, qonağının əlində qılınc var, dedi:

– Qonaq, amanın günüdü, öldürmə məni, nə istəyirsən sənə verim.

Mənə yazığın gəlsin.

Mələk xanım dedi:

– Ey imansız çəpəl, gərək Qara vəzirin qulunu kişi eləyəsən. Onun kişiliyini özünə qaytarıb tilsimdən qurtarasan.

Qarı dedi:

– Burax məni, gözüm üstə!

Mələk xanım qarını buraxdı.

Qarı durub gəldi kandara. Tez tilsim oxuyub oldu siçan, girdi deşiyə. Mələk xanım bildi ki, xamlıq eləyib, dinmədi.

Durub gəldi dəlləyin yanına.

Atıb özünü divardan həyətə, gördü ki, dəllək yatıbdı. Çəkib qılıncını qımından, dəlləyi öldürüb, çıxıb gəldi evə. Səhər abid üçün adam göndərdi. Abid gəldi. Mələk gecəki əhvalatı abidə danışdı. Abid təzədən tilsimlərin yolunu nöqtəbənöqtə Mələk xanıma nağıl elədi.

Mələk xanım abidin dediyini beyninə alıb, abidə təzədən qızıl verib yola saldı.

Bir ay tamam oldu, Qara vəzir gəldi Mələk xanımın yanına. Mələk xanım baxıb gördü ki, gələn atasıdı, başladı ağlamağa. Qara vəzir dedi:

– Qızım, nə üçün ağlayırsan?

Mələk xanım dedi:

– Ata, bu gecə anamı yuxuda görmüşdüm. Mənə dedi ki, indi ki, atan səni özünə arvad eləmək istəyir, birinci vəsiyyətim budu ki, səni kəbinə aparsın. İkinci vəsiyyətim də bu oldu ki, kəbindən sonra mən gərək sənin üçün pəhləvan paltarı geyib, ata minib camaatın qabağında at oynadım. Ata, əgər anamın vəsiyyətini yerinə yetirməsən, mən sənə getməyəcəyəm.

Qara vəzir razı olub, bir qazı çağırıb Mələk xanımın kəbinini özünə kəsdirdi. Mələk xanıma bir dəst pəhləvan paltarı, bir də yaxşı bir at verdi. Mələk xanım minib atı, çıxdı bayıra. Bir o yana, bir bu yana at sürüb, sağ əlini qaldırıb göyə, ata elə bir taziyanə vurdu ki, at yel olub ta bayaq şəhərdən çıxıb getdi. Qara vəzir ha çığırdı, olmadı ki, olmadı. Kor peşiman oturub ağlamağa başladı.

Qara vəzir burada qalsın, al xəbəri Mələk xanımdan.

Mələk xanım çıxdı şəhərdən, üz qoydu çöllü-bəri-biyabana. Neçə müddət yol getdi, gəlib çatdı bir şəhərə. Atını çəkib karvansarada bağladı, düşdü şəhər içinə gəzməyə. Gəlib çatdı çayçı dükənina. Girib bir o yana, bir bu yana baxdı, gördü ki, burada hər rəng pəhləvan var. Dinməyib başını saldı aşağı. Çay gətirtirdi, içib bir xeylaq oturandan sonra durub getdi öz mənzilinə, yıxılıb yatdı.

Bu şəhərin padşahının heç oğlu olmazdı. Həmişə qızı olardı. Odu ki, padşah oğul deyib burnunun ucu göynəyənlərdən idi. Padşahın bir bağbanı vardı, bu bağbanın da Rüstəm adında bir gözəşirin oğlu vardı. Padşah bağbandan Rüstəmi alıb öz oğlu kimi saxlayırdı.

Bir gün Rüstəm padşahdan izin alıb şəhərə gözməyə çıxmışdı. Güzarı düşdü çayçı dükənina. Gördü ki, burada bir cavan pəhləvan əyləşib, amma heç kimnən gülüb danışmır. Hey başını salıb aşağı zol fikirdədir.

Rüstəmi çox fikir aldı ki, aya, bu nə olan şeydi ki, bir belə gözəl oğlanın nə dərdi ola bilər? Dinmədi, keçib oturdu Mələk xanımın yanında. Bir xeylaq Mələk xanıma fikir verdi, gördü bu elə gözəldi ki, camaat bunun tamaşasına gəlir.

Rüstəm bunun məhəbbətin saldı ürəyinə, dedi:

– Ey cavan, gəl daş yonacaq, bir bina tikək!

Mələk xanım dedi:

– Qəribəm, gedərgiyəm, məndən sənə qardaş olmaz.

Rüstəm dedi:

– Ey cavan, adın nədi?

Mələk xanım dedi:

– Adım Məhəmməddi.

– Ey Məhəmməd, bil və agah ol, mən bu şəhərin padşahının oğluyam. Adıma da Rüstəm deyirlər. Qəribəsən, gedərgisən, hər nəsən dur, mənə qonaqsan.

Mələk xanım tutuldu, öz-özünə dedi:

– Nə pis yerdə günümü axşam elədim?

Mələk xanım çox illa elədi Rüstəmə ki, mən gedərgiyəm, qoy çıxım gedim öz işimə, Rüstəm əl çəkmədi, dedi:

– Gərək durub gedəsən mənimlə.

Mələk xanımın əlacı kəsilib durub düşdü Rüstəmin dalıncan, gəlib çatdılar imarətlərinə. Girdilər Rüstəmin mənzilinə. Rüstəm xəbər aldı Mələk xanımdan ki:

– Məhəmməd, hardan gəlib hara gedənsən?

Mələk xanım dedi:

– İstanbula gedirəm. Atam məndən bərk nigarandı.

Rüstəm dedi:

– Məhəmməd, bil və agah ol, mən bir bağban oğluyam. Amma bizim padşahın oğlu olmadığı üçün məni oğulluğa götürübdü. İndi mənim də ürəyim qardaş sarıdan dağılır. Gəl mənə qardaş ol!

Mələk xanım dedi:

– Məndən sənə qardaş olmaz.

Amma Rüstəm o qədər gözəldi ki, Mələk xanım Rüstəmdən gözünü çəkmirdi.

Axşam olan kimi, Mələk xanım istədi durub gedə, Rüstəm sıyırıb qılıncını verdi Mələk xanıma, dedi:

– Ey Məhəmməd, indi ki, gedirsən, al bu qılıncı, öldür məni, sonra get!

Mələk xanım dedi:

– Mən gedərgiyəm, bura adam öldürməyə gəlməmişəm.

Rüstəm dedi:

– İndi ki, öldürürsən, gəl getmə!

Bu sözdən Mələk xanımın bərk acığı tutdu. Rüstəmə bir qılınc çəkib, yaralayıb getdi.

Rüstəm başının qanı axa-axa durub düşdü Mələk xanımın dalıncan. Mələk xanım baxıb gördü ki, Rüstəm başının qanı axa-axa budu gəlir. Qayıdıb dala cib dəsmalını çıxardıb Rüstəmin yarasını bağladı. Götürüb gəldi evə, dedi:

– Rüstəm, sən ki, məni özünə qardaş eləmək fikrindəsən, onda qulaq as, bircə şərtim var. Mən hər yana getsəm, məndən heç bir şey xəbər alma.

Rüstəm dedi:

– O da mənim gözüm üstə!

Mələk xanım dedi:

– İkinci şərtim də budu ki, otağın məndən ayrı olsun.

Rüstəm razı oldu.

Gecə ilə Mələk xanım üçün ayrıca bir otaq ayıraraq verdi Mələk xanımın ixtiyarına. Oturub bir qədər o yandan, bu yandan söhbət elədilər, yatmaq məqamında hərə çəkilib öz otağında yatdı.

Rüstəm səhər durub gəldi sevinə-sevinə padşahın yanına, dedi:

– Ata, mən özümə qardaş tapmışam.

Padşah dedi:

– Oğul, gətir görək tapdığın qardaşın necə şeydi?

Rüstəm ədəb ilə padşahın yanından çıxıb, durub gəldi mənzilinə. Mələk xanım da eyvanda gəzinirdi, gördü ki, Rüstəm gəlir, durub çıxdı Rüstəmin qabağına, xəbər aldı:

– Nə üçün belə tövşəyə-tövşəyə gəlirsən?

Rüstəm dedi:

– Ey Məhəmməd, atam səni görmək istəyir, dur gedək yanına.

Mələk xanım Rüstəmin sözündən çıxıb bilməyib, durub qoşuldu Rüstəmə. Rüstəm Mələk xanımı götürüb gəldi atasının yanına.

Padşah baxıb gördü ki, bu bir gözəl oğlandı ki, dünyada misli yoxdu. Padşah Mələk xanımı lap yanında oturdub adını xəbər aldı.

Mələk xanım dedi:

– Adıma Məhəmməd deyirlər.

Padşah dedi:

– Məhəmməd, atandan, anandan nəyin var?

Dedi:

– Atam var, amma anam yoxdu.

Padşah dedi:

– Məhəmməd, gəl qal mənim yanımda, ol mənə oğul!

Mələk xanım razı oldu. Onda padşah da çox şad oldu. Mələk xanım qaldı burada.

Bu əhvalatdan bir neçə ay keçdi. Yaz fəslı idi. Mələk xanım eyvanda oturmuşdu. Günorta zamanı Rüstəm durub gəldi Mələk xanımın yanına. Oturub bir neçə saat şirin-şirin gülüb danışdılar. Rüstəm Mələk xanıma dedi:

– Məhəmməd, axşam evdə ol, bir ixtilat eləyək!

Mələk xanım çəkildi öz otağına, öz-özünə oturub dedi:

– Ey dili qafil, mən neyləyirəm? Mən nə üçün atamı sağ buraxdım.

Mələk xanım bu fikir ilə günü batırdı. Qaş qaralana macal başdan geyinib ayaqdan qıfıllandı, ayaqdan geyinib başdan qıfıllandı, minib atına, çıxdı şəhərdən qırağa. Atına bir taziyanə vurdu ki, atın anadan əmdiylı süd burnundan töküldü.

Mələk xanım yayılıb atın belinə, dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badi-sərsər kimi, ayaq üzəngidə, diz qabırğada, budu özünü yetirdi öz şəhərlərinə. Çəkilib hasarın qırağında durdu, şəhər qapısını döydü. Döyəndə qapıçı qapını açmaq istəmədi. Mələk xanım əl atıb, qapının qullabasını çıxardıb qapını çərçivədən qoydu yerə. Girib şəhərə, əvvəl qapıçını öldürdü, sonra öz atasının pəhləvanlarının bir neçəsini öldürüb, çıxıb getdi.

Qara vəzir gecə ilə xəbər getdi ki, şəhərə bir pəhləvan gəlib bizi qırıb çatıb getdi. Qara vəzir qoşun göndərdi. Amma qoşun səhərə kimi axtarır heç bir şey tapa bilməyib, geri qayıtdı.

Mələk xanım səhərə yaxın özünü şəhərə saldı. Atın çəkib tövləyə bağladı, əl-üzünü yuyub, yıxılıb yatdı.

Rüstəm səhər tezdən durub Mələk xanımın yanına gəldi. Mələk xanım yenicə yuxudan durmuşdu. Gördü ki, Rüstəm gəlir, tez əl-üzünü

yuyub, geyinib oturdu. Rüstəm gəlib ədəb salamını yerinə yetirdi, xəbər aldı:

– Qardaş, Məhəmməd, deyəsən bu gecə tez yatmışdın?

Mələk xanım dedi:

– Bəli, tez yatmışdım.

Daha sual-cavab eləməyib ayrıldılar. Ayrılıanda Rüstəm dedi:

– Qardaş, günorta padşaha qonağıq.

Mələk xanım razılıq verdi. Dik günorta Rüstəm gəlib Mələk xanımı götürüb apardı padşahın yanına. Oturub günorta xörəyini yeməkdə ol- sunlar, sənə xəbər verim Hind padşahından.

Hind padşahı bu padşah üçün bir qarpız, bir də bıçaq göndərmişdi ki, bunun mənasını tap. Elçi qarpızla bıçağı götürüb, gəlib oturdu elçi daşının üstündə. Padşaha xəbər getdi ki, Hind elçisi gəlib. Padşah əmr verdi ki, elçini götürüb gəlsinlər, görək sözü nədi?

Elçi gəlib baş əyib qarpızla bıçağı qoyub padşahın qabağına, dedi:

– Hind padşahı deyir, hər ayına bu qarpızın mənasını tapmasa da- vamız davadı.

Padşah dedi:

– Buna tədbir! Bu qarpız nə olan işdi?

Vəzir dedi:

– Padşahım, doğrusu mən bu işdən bir şey başa düşməyirəm.

Padşah acıqlanıb dedi:

– Vəzir, hər ayına bu qarpızın mənasını tapa bilməsən boynun vu- rulacaq.

Vəzir uşaq kimi durdu ağlamağa. Mələk xanım baxıb gördü ki, vəzir ağlayır, tez əl atıb qarpıza, çəkdi qabağına, dedi:

– Padşah sağ olsun, mənim üçün bir iri, həm də köhnə qarpız tapın, mən bu qarpızın mənasını yorum.

Vəzir belə eşidəndə tez özünü bazara verib, batman gələn qalınqa- bıq bir qarpız alıb, götürüb gəldi. Mələk xanım Hind padşahı göndə- rən qarpıza eynən baxıb gördü ki, qarpızın bir qırağında dırnaq boyda yer var. Üstündən də qara çəkilibdi. Mələk xanım bir məcməyinin içinə qarpızı qoyub narın un kimi əzdi. Vəzir gətirən qarpıza dırnaq- dan kiçik nişan qoyub, lap qırağına bıçaq sancıb, qarpızların hər ikisini verdi Hind padşahının elçisinə, göndərdi Hind padşahı üçün.

Padşah Mələk xanımdan xəbər aldı ki:

– Məhəmməd, sən o qarpızı nə üçün əzib göndərdin geri?

Mələk xanım dedi:

– Padşah sağ olsun, o qarpız ki, Hind padşahı göndərmişdi, deyirdi ki: mən Hind padşahıyam, bütün dünya da mənə baxır. Qarpızın qırağında kiçik bir nişan qoymuşdu. Onun da mənası bu idi ki, guya sən onun üçün heç bir şey deyilsən. Haçan keyfi çatsa, səni buradan silib-süpürə bilər. Mən də o göndərən qarpızı narın un kimi əzib göndərdim onun üçün. Onun da mənası odu ki, sən Hind padşahı heç yel də olub mənim yanımdan keçə bilməzsən.

Mələk xanımın bu tədbirlərindən padşah çox şad olub ömr verdi ki:

– Məni istəyən buna xələt versin.

Vəzir açıb xəzinənin ağzını, o ki, vardı Mələk xanıma xələt verdi. Mələk xanım gecədən yarım pas keçirdən kimi minib atını, üz qoydu çöllü-bəri-biyabana. Gəlib çatdı Qara vəzirin şəhərinə. İstədiyi padşah adamların qırıb, çatıb atını qaytardı, gəldi öz mənzilinə. Qara vəzirə adam getdi ki, yenə həmin pəhləvan gəlib, bir neçə pəhləvan öldürüb, çıxıb getdi.

Qara vəzir car çəkirdi ki, kim o pəhləvanı öldürsə, ya diri tutsa, ona xəzinənin yarısını verərəm.

Amma heç kim Mələk xanımın döşünün qabağında dura bilmədi.

Sənə xəbər verim Rüstəmdən.

Bir gecə Rüstəm durub Mələk xanımın yanına gəldi. Gördü evdə yoxdu. Öz-özlüyündə fikir elədi ki, bu hər gecə hara gedir? Oturub bir qədər gözlədi, gördü haçandan-haçana Mələk xanım gəldi əl-üzü qan içində. Düşüb atdan əl-üzünü yuyub, heç soyunmayıb, yıxılıb yatdı. Rüstəmi qəm alıb öz-özünə dedi:

– Hər necə olsa, gərək Məhəmmədin sirrini biləm.

Gecəni yatdı. O günü ta Mələk xanımın yanına getməyib xəbər göndərdi ki, məni bağışlasın, bərk naxoşam, bu gün yanına gələ bilməyəcəyəm.

Mələk xanıma da bu gərəkdi. Çünki gündüzü vurub gecəyə atını minib getməkdə olsun, Rüstəm də bu tərəfdən minib atına, qarabaqara düşdü Mələk xanımın dalınca.

Mələk xanım birbaş atını sürdü Qara vəzirin şəhərinə. Qara vəzirə xəbər getdi ki, həmin pəhləvan yenə gəlibdi.

Qara vəzir Mələk xanımın müqabilinə qoşun göndərdi. Mələk xanım da gələn-gələn qoşunu qırıb saldı yola.

Rüstəm özünü saxlaya bilməyib vurdu özünü dəryayı-ləşkərə. Ot kimi Qara vəzirin qoşununu qırıb tökdülər yerə. Rüstəm bir vədə ayılıb gördü ki, Mələk xanım meydanda yoxdu. Tez çıxdı şəhərdən, üz

qoydu öz vilayətlərinə sarı gəlməyə. Rüstəm gəlməkdə olsun, al xəbəri Mələk xanımdan.

Mələk xanım gəlib öz mənzilinə çatmışdı. Soyunub əl-üzünü yudu, atını rahat elədi, Rüstəm də bu tərəfdən gəlib çatdı. Gördü Mələk xanım gəlib haçandı yatıbdı. Rüstəm dinməyib, keçib öz mənzilində yatdı. Səhər durub həmişəki kimi gəldi Mələk xanımın yanına. Oturub şirin-şirin söhbət elədilər. Qaş qaralan kimi Mələk xanım dedi:

– Mən yatıram.

Rüstəm başa düşdü ki, Məhəmməd yenə gedəcək, dinməyib, durub getdi. Mələk xanım Rüstəmi yola salan kimi minib atına, getməyin binasın qoydu. Rüstəm də qılınıcı bağlayıb, niqabın üzünə çəkib, at minib, gəlib kəsdi yolun üstünü. Haçandan-haçana Mələk xanım gəlib çatdı. Gördü ki, yolun ortasında bir pəhləvan dayanıb.

Dedi:

– Ey pəhləvan, çıx yoldan, keçim gedim.

Rüstəm dönüb dala baxanda gördü ki, qardaşlığı Məhəmməddi. Özünü tanış verməyib, başını tikib aşağı heç cavab vermədi. Mələk xanım hirsənib atını irəli sürüb əl atdı qılınca, dedi:

– Ey filan-filan olmuş, sənənlə deyiləm? Çıx yoldan!

Rüstəm baxıb gördü ki, bu əl atdı qılınca. Rüstəm də əl atıb qılınca, başladılar qılinc davasına. Rüstəm qılınıcı Mələk xanıma ürəksiz vururdu, amma Mələk xanım qılınıcı qaldırıb ürəklə endirirdi Rüstəmin təpəsinə.

Rüstəm baxıb gördü ki, yox, bu çox zor şeydi, tez-gec bunu öldürəcək. Atıb qılınıcı yerə, əl atdı Mələk xanımın kəməndinə. Başladılar qurşaq yapışmağa. Dü sübh namazına kimi hər ikisi çapaladı. Heç biri o birini basa bilmədi. Rüstəmə bu çox ar gəldi. Bir nərə çəkib əl atdı Mələk xanımın kəməndindən qaldırıb göyə, vurdu yerə. Yerə vuranda Mələk xanımın siyah saçları peşmək kimi dağıldı. Rüstəm baxıb gördü ki, bu oğlan deyilmiş, qız imiş. Ağıl sərdən verib, niqabı üzündən götürüb dedi:

– Məhəmməd!

Məhəmməd pul kimi qızardı. Durub ayağa, ta atası ilə davaya getməyib, minib atına gəldi öz otağına.

Rüstəm at başı salıb özünü yetirdi mənzilinə. Düşüb atdan gəldi Mələk xanımın yanına, dedi:

– Mən səni Məhəmməd bilirdim. Amma sən qızsanmış. Məni bu sirdən agah elə görək necə şeydi?

Mələk xanım dedi:

– And düş ki, bu sirri heç kəsə demərəm, açım deyim sənə.

Rüstəm and düşdü. Mələk xanım Qara vəzirin hekayətini Rüstəm üçün danışdı. Rüstəm dedi:

– Ey nazənin sənəm, əzəl gündən mənim meylim düşübdü sənə. Ta çara yoxdu, gəl mən alım səni.

Mələk xanım dedi:

– İş burasındadı ki, mənim də sənə meylim vardı. Amma sənin atan məni görsə, alar sənin əlindən.

Rüstəm dedi:

– Qorxma, ala bilməz.

İki aşiq könül verib bir-birinə sarmaşiq kimi sarılmaqda olsunlar, sənə xəbər verim kimdən, Rüstəmin atalığından.

Padşah bir gün yatıb yuxuda görmüşdü ki, göydən daş yağır. Tezdən durub ayağa dedi, gərək gedəm bu yuxunu Məhəmməd mənim üçün yoza.

Padşah durub ayağa, üz qoydu Mələk xanımın otağına. Padşah çıxıb pilləkəndən gördü ki, qapı bağlıdı. Boylanıb gördü Rüstəm burada bir qızla yatıbdı ki, dünyada misli yoxdu. Padşah bir də baxmaq istəyəndə tab gətirə bilməyib, bihuş olub dəydi yerə.

Haçandan-haçana padşah özünə gəlib, durub çıxdı taxtına, tez əmr verdi ki, filan otaqda iki cavan var, tutub gətirin hüzuruma.

Padşah adamları durub gəldilər Mələk xanımın otağına. Qapını sındırıb girdilər içəri, gördülər ki, Rüstəm burada bir qızla yatıbdı. Tez durğuzub bunları apardılar padşahın hüzuruna. Padşah Rüstəmi görəndə kimi zindana saldırdı. Mələk xanımı da saldırdı otaqların birinə. Padşah gecə ilə durub gəldi Mələk xanımın yanına, dedi:

– Ey gözəl pəri, gərək mənə hərəm olasan.

Mələk xanım dedi:

– Padşah sağ olsun, məndən gəl əlini çək!

Mələk xanım çox yalvardı, padşah az eşitdi, axırda padşah dedi:

– Ey qız, əgər mənə hərəm olmasan, boynunu vurduraram.

Mələk xanım baxıb gördü ki, padşah lap haqsızlığa salıb, istəyir bu dəqiqə yanına girə, tez bir tilsim oxuyub padşahı döndərdi daşa. Çıxıb evdən özünü atdı bağa. Axtarıb zindanı tapdı. Zindan qarovulçularının ikisini də cəhənnəmə vasil eləyib, zindanxananın qapısını sındırıb girdi içəri. Gördü ki, Rüstəm buradadı.

Rüstəm dedi:

– Gəl qaçaq!

Mələk xanımla Rüstəm gəldilər öz mənzillərinə, hər ikisi başdan geyinib, ayaqdan qıfillanıb çıxdılar evdən. Mələk xanım çatıb padşahı olan otağa bir tilsim oxudu padşahı elədi adam. Siyirib qılncı padşahı öldürdü. Rüstəmin atasını padşah tikdi. Gecəni qaldılar. Səhər Mələk xanım camaatı yığıb onları işdən xəbərdar elədi, Rüstəmin atasını padşahlığa qəbul elədilər. O da çox ədalət ilə padşahlıq eləməyə başladı.

Mələk xanım Rüstəmə dedi:

– Mənə izin ver, gedim atamı öldürüm.

Rüstəm dedi:

– Necə? Mən öldürmüşəm ki, səni tək buraxım? Dur, mən də səninlə gedirəm.

Rüstəm qoşulub Mələk xanıma, üz qoydular Qara vəzirin şəhərinə. Qara vəzir qorxusundan şəhərin dörd tərəfinə qarovulçu qoymuşdu. Qarovulçular bir də baxıb gördülər ki, iki pəhləvan gəlir. Tez xəbərə getdilər.

Qara vəzir nə ki qoşunu vardı, tökdü bu çölün düzünə.

Mələk xanım dedi:

– Rüstəm, daha dayanıb baxmaq lazım deyil.

Rüstəm girdi qoşunun solundan, Mələk xanım girdi qoşunun sağından. Ot kimi qoşunu biçib tökdülər yerə. Qara vəzirə xəbər getdi ki:

– Taxtın qanla dolsun, qoşun qurtardı.

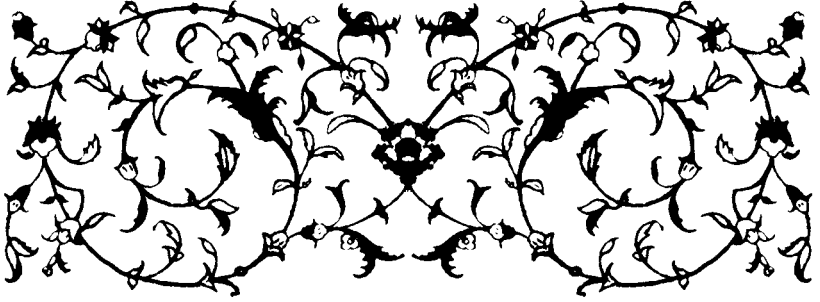
Qara vəzir düşdü qorxuya. Bir-iki dənə pəhləvan vardı, onları da göndərdi. Bunları da cəhənnəmə vasil elədilər. Tez özlərini saldılar şəhərə. Mələk xanım gəlib çatdı Qara vəzirin bərabərinə. Tez üzündən niqabı götürdü. Qara vəzir baxıb gördü ki, öz qızı Mələk xanımdı. İstədi qızını vurub öldürə. Mələk xanım aman verməyib, çəkib qılncı Qara vəziri tən ortadan bölüb cəhənnəmə vasil elədi. Tez qulu tapıb qoşun əhlini də özünə tabe elədi. İmansız qarını tapıb əli-qolu bağlı hüzuruna gətirib dedi:

– Ey küpəgirən qarı, bu qulun kişiliyini qaytar özünə!

Qarı baxıb gördü ki, ölüm ayağıdı, oxuyub tilsimi qulun kişiliyini özünə qaytardı. Mələk xanım küpəgirən qarını cəhənnəmə vasil elədi. Yığıb camaatı Qara vəzirin hekayətini şəhər əhlinə nəql elədi. Camaat Mələk xanıma afərin deyib, Qara vəzirə lənət oxudular.

Rüstəm Mələk xanım üçün təzədən toy eləyib kəbin kəsdirdi.

Mələk xanım Rüstəmi padşah tikdi. Rüstəm də çox ədalətli padşah olub, ömrünün axırına kimi Mələk xanımla ömür sürməyə başladı.

ƏMİRASLANIN NAĞILI

Günlərin bir günündə Əhməd adlı bir tacir ticarətə getmək fikrinə düşdü. Çıxdı bazara, bütün əlində olan nağd pulunu–parasını verib atlaza, qumaşa, çitə, arşın malına getdi evinə. Gözlədi şənbə günü oldu. Çünki şənbə günün səfəri yüngül olar. Atalar deyiblər ki, şənbə günü səfərə gedən tez qayıdar. O da şənbə gününü gözləyib, şənbə günü nökrə göndərdi, bir dənə rəmmal çağırırdı ki, bir rəml atdırıb görsün, bu səfər necə olacaq... Bəli, nökrə gedib rəmmalı çağırırdı Əhməd tacirin hüzuruna. Rəmmal lohunu, aşığını yığışdırıb qoydu xurcununa, gəldi Əhməd tacirin evinə. Əhməd tacir əmr elədi, rəmmala bir çay verdilər içdi, bir qəlyan verdilər çəkdi, ondan sonra üzünü tutub ona dedi:

– Rəmmal, bir irəml at görüm, mənə bu səfərim necə olacaq, irəml nə görsədir?

Rəmmal xurcundan lohunu çıxarıb sərdi yerə, aşığı düzəldib atdı. Bir diqqətlə baxdı, götürüb bir də atdı. Yenə bir fikrə cumub götürüb bir də atdı.

Tacir dedi:

– Rəmmal, nə çox fikrə getdin? De görüm, yoxsa bir şey var?

Rəmmal gülə–gülə başını qaldıraraq dedi:

– Qurban olum, budu elə qəsdən üç dəfədi ki, irəml atırdım ki, bəlkə birincidə düz deyil, bəlkə ikincidə düz deyil, amma üçüncüdə də aşıq düşür birinci dəfə düşdüyü yerə.

Əhməd tacir lap özündən çıxıb dedi:

– Ay evin yıxılsın, bir de görüm, axır nə var ki, sən üç dəfə atırsan? İrəml nə göstərir?

Rəmmal dedi:

– Ağa, başına dönüm, irəml çox qərribə göstərir. Sənin bu dəfəki şikarın elə yağlıdı, elə yağlıdı ki, daha heç deyə bilmirəm. Sən bu dəfə ya xəzinə tapacaqsan, ya da ki, padşahlığa çatacaqsan.

Əhməd tacirin keyfi duruldu. Əlini cibinə salıb, rəmmala bir qədər pul verib onu yola saldı, özü də hazırlaşıb, elə o günü axşam malını gəmiyə vurub birbaşa yola düşdü.

Bəli, gəmi düşdü dəryanın içinə, gecəni gündüzə qatdı. Gündüzü gecəyə, on günlük yolu bir gündə gedib, çatdı bir cəzirənin kənarına. Əhməd tacir əmr elədi gəmini əylədilər. Dedi:

– Bir çıxım bu cəzirədə gəzim, görüm bura necə olan yerd.

Çıxdı cəzirəyə. Nökərilə bir az getmişdilər, qabaqlarına bir meşə çıxdı. Əhməd tacir çiyindən tüfəngini aşırıb aldı əlinə, nökerə də işarə ilə qandırdı ki, o da elə eləsin, birdən bəlkə qurddan, quşdan çıxdı qabaqlarına, tanımadıqları yerd, hər halda hazır olmaq lazımdı. Girdilər meşənin içinə, başladılar meşəni gəzməyə. Vallah, burada elə köhnəsala ağaclar var idi ki, elə bil heç Adəm atadan indiyə kimi bura insan ayağı dəyməmişdi. Bu növ ilə gəzirdilər, birdən Əhməd tacir gördü ki, ağacların birinin dalından bir zənən xeylağı bunları görcək çıxıb qaçıb o biri ağacın dalına girdi. Əhməd tacir elə bildi onu qara basır. Yoxsa burda bəni-adəm nə gəzir? Özü də ki, zənən xeylağı. Elə bu fikirdə idi ki, nöker birdən qayıtdı.

– Ağa, o zənən xeylağını gördün?

Əhməd tacir gördü ki, yox, bunu qara basmırımış, nöker də görüb. Dedi:

– Gördüm, ancaq mən elə bildim ki, məni qara basır.

Nöker dedi:

– Yox ağa, başın üçün elə zənən idi ki, var idi.

Əhməd tacir dedi:

– Onda gəl görək bu necə olan işdi.

İkisi də tüfəngləri düzəldib başladılar zənənə tərəf getməyə ki, eyhana birdən bu bir tilsimdən, cadudan-zaddan olar.

Yavaş-yavaş, yavaş-yavaş yaxınlaşdılar arvadın gizləndiyi ağacın yanına. Arvad elə ki, gördü bunlar yaxınlaşır, o ağacın dalından çıxıb qaçdı o biri ağacın dalına. Əhməd tacir gördü ki, bu arvad lap bilə-bilə bunları meşənin ortasına aparıb azdıracaq.

Uca səsle dedi:

– Ey bəni-adəm, bax bizim əlimizdə tufəng var. Sənin min dəne də canın olsa, bizim əlimizdən qurtara bilməyəcəksən. Yaxşısı budu ki, özün gəl çıx bizə təslim ol, görək sən nə karasan, bu meşədə nə qayırırsan?

Zənən bu sözləri eşidəndə ağacın dalından çıxdı. Əhməd tacir gördü vallah, bu elə bir zənəndi ki, bu bayıra çıxanda ay, gün, ulduz hamısı batıl olub getdi. Zalım qızı elə bil on beş gecəlik aydı, buludların içindən görsənir. Qara saçlar tökülüb bunun çiyinlərinə, elə bil, eynən iki tərəfdən asılan iki dənə şahmardı, elə vaxt eləyirlər ki, dolaşsınlar gərdəninə.

Əhməd tacir elə özü də yeniyetmə novcavan bir oğlan idi. Bıg yerləri təzəcə tərləmişdi. Ürəyində dedi:

“Sən öləsən rəmmalın dediyi doğru çıxdı. Elə xəzinədi ki, tapmışam”. İstədi bir addım ata zənənə tərəf, zənən tez əlini atıb, qoltuğundan bir dənə danənişan xəncər çıxarıb ucunu dayadı iki döşünün arasına, dedi:

– Mənə tərəf bir addım da atsan, bu xəncərlə özümü öldürüb, səni də özümə şüürüzümmə eləyəcəyəm, qanıma da salacağam sənin boynuna.

Əhməd tacir dayandı, elə durduğu yerdən xitab eləyib dedi:

– Ay bacı, sən niyə belə eləyirsən? Axır bəni-adəm ayağı dəyməyən bu meşədə sən nə qayırırsan? Gəl sən bu daşı ətəyindən tök! De bizə görək, bu nə işdi ki, gəlib sənin başına? Bəlkə biz sənin dərdinə bir çarə tapdıq. Axır Allah dərd verib, onun dərmanını da verib.

Zənən dedi:

– Mənim dərdim elə dərdədi ki, sən ona heç bir zad eləyə bilməzsən. Yaxşısı budu ki, düz yolunla çıx, get!

Əhməd tacir çox dedi, arvad az eşitdi, nə qədər elədisə arvad razı olmadı ki, olmadı. Əhməd tacir axırda nəəlac qalıb istəyirdi elə dönsün dala ki, bir də baxdı zənənin ayaqlarının dibindəki kollar tərpendi. Kolların içindən öz nökrəri qalxıb tutdu zənənin iki əllərindən, xəncəri onun əlindən aldı.

Əhməd tacir bunu görcək ürəyində nökrəyə bir afərin deyib tüpürdü dabanına, tənqənəfəs özünü tərpedi zənənin yanına. Zənəni aldılar halaya. Zənən nə qədər çırpındısa, əldən qoymadılar ki, qoymadılar. Zənən gördü ki, yox, bunlar bunu aparacaqlar. Onda dilə gəlib dedi:

– Ey bəni-adəm, sən gəl mənə aparma! Məndən sənə heç bir mən-fəət olmayacaq. Mən bu saat ki, var, adamlıqdan çıxıb bir parça qara daş olmuşam. O yerdəki, daş mən, heç bir təfavütü yoxdu.

Əhməd tacir gülə-gülə dedi:

– Elə mən də qiymətli daş-qaş taciriyəm. Gedəcəyik, ya da ki, ikimiz də burada öləcəyik.

Zənən elə ki, gördü day bıçaq dayanıb sümüyə, ayrı yol yoxdu, bunlar bunu aparacaqlar, dedi:

– İndi ki, mənə aparırınsız, and için, bu axşamüstünün sahibinə ki, mənə dəyməyəcəksiniz. Mən öz başıma gələn qəza-qədəri sizə danı-sacağam, siz də mən deyənlərə boyun qoyacaqsınız.

Əhməd tacir razı oldu. Zənəni götürüb yenə o yol ilə qayıtdılar gəmiyə, saldılar onu yola... Onlar getməkdə olsunlar, sənə kimdən deyim, kimdən deyim, görək bu zənən kim imiş?

Ravi belə rəvayət eləyir ki, zənən Bağdad padşahının baş hərəmi imiş. Padşahın uşağı olmurmuş. Padşah daha dünyada tilsim, cadu qalmır elətdirir, irəml qalmır atdırır, təbib qalmır çağırtdırır, dava-dərman qalmır elətdirir, pır qalmır gedir, qurban qalmır kəsir, dua, sənə, məsaf qalmır eləyir, zənən qalmır alır, ancaq uşağı olmur ki, olmur.

Bir gün padşah yatıb vağyada görür ki, bir nurələnür kişi ona deyir ki, “ey padşah, sənənin uşağın olmayacaq, məyərin ki, qırx gün, qırx gecə fəqir-füqərəyə çörək verəsən. Qırx birinci gün dəm-dəsgahla yola çıxıb haman bu şəhərin kənarında bir daxma var, orda bir palanduz var ki, bir qızı ilə qalır. İndi o qalıb ac, payızdan xapanıb evə. Gedib onu alıb gətirəsən. Özü də onu özünə baş hərəm eləyəsən. Ondan sənənin bir oğlun olacaq”. Nurani şəxs bunu deyib qeyb olur. Padşah sərəsimə yuxudan oyanıb görür ki, heç kəs yoxdu, amma otaqdan müşki-ənbər qoxusu gəlir. O saat bilir ki, yuxusu bər-həqq yuxudu. Durub ayağa, sabahdan əmr verir, aş qazanları asılır, turaclar, bənzəklər vurulur, mayı balıqlar, qızıl balıqlar, xəşəmlər tutulur, bütün şəhərin fəqir-füqərəsinə car çəkdirilib xəbər verilir ki, bəs padşah əhsan verir.

Bəli, qırx gün, necə ki, o nurani şəxs demişdi, əhsan verib qırx birinci gün əmr eləyir, bütün qoşun atlanır. Özü də öz atına minib düşür qoşunun qabağına. Cahı-cəllalla gəlirlər şəhərin kənarına. Padşah baxır ki, doğrudan da, necə ki, o şəxs demişdi, burada bir daxma var. Atdan düşüb qapını döyür. Bir də görür ki, qapı açıldı, budu bir dənə

nazənin sənəm çıxdı. Padşah bunu görcək vaxt eləyir ürəyi gedib yıxıla yerə, olub bihuş. Qız padşahı görcək onu vahimə götürür. İstəyir qayıdıb qaçsın, padşah tutur onun əlindən, alır atının təkinə, əmr eləyir ki, qoşun dönsün geriyə. Qoşun dönür geriyə, gəlib çıxırlar imarətin qabağına. Padşah özü atdan düşür, qızı da düşürüb gətirir öz otağına. Əmr eləyir, molla çağırtdırıb kəbin kəsdirir, nigah oxutdurur, özünə təzədən qırx gün, qırx gecə toy eləyib qızı alır.

De bir gün, beş gün, on beş gün, bir ay, iki ay qızın vədəsi keçir. Padşah işi belə görcək onu eyləyir özünə baş hərəm. Bütün vilayətə səs düşür ki, bəs padşahın təzə arvadının uşağı var.

İndi sənə kimdən deyim, padşahın əvvəlki baş hərəmindən, yəni vəzirin qızından. Vəzir görür ki, padşahın uşağı olur. Vəzir gözün dikmişdi səltənətə, gözləyirdi ki, padşah ölsün, özü keçsin onun yerinə. Elə padşah öləndən sonra da onun yerinə keçəsi bir adam yox idi. Taxt-tac hökmən qalacaqdı vəzirə. Bu söz ki, çıxmışdı ki, padşahın təzə arvadının uşağı var, vəzirə güllə kimi dəydi. Vəzir gördü yox, taxt-tac əldən gedir. Nə eləsin, necə eləsin, çağırdı bir gün öz qızını, yəni padşahın əvvəlki baş hərəmini, ona dedi:

– Bəs gəl, bir iş eyləyək.

Elə vəzirin qızı da padşahdan acıqlı idi. Onun əlindən baş hərəmliyi alıb vermişdi palanduzun qızına. Vəzirin qızı daha o gündən evdə olmuşdu dustaq. Utandığından nə yasa, nə toya, nə hamama getmirdi. Vəzir qızı öyrədir ki, bəs padşahın xörəyinə zəhər töküüb öldürsün.

Daha baş ağrısı olmasın, vəzirin qızı çox hiyləgər zənənlərdən idi. Başlayır özünü padşaha şirin göstərməyə, o qədər ki, axırda bir gün padşah gəlir onun otağına. Bir az deyirlər, gülürlər, arvad durub üzüm gətirib qoyur ortalığa. Sən demə üzümün içinə zəhər daxil eləyib. Yazıq padşah nə bilsin nə var, nə yox. Elə bir dənə üzümdən atır ağzına, iki dənə atır, ürəyi gəlir ağzına. İstəyir süfraq eləsin, vəzirin qızı durub ayağa, ləyən gətirmək bəhanəsi ilə çıxıb, orada hazır qoyduğu bir çanaq zəhəri şərbət adına alıb əlinə gətirir ki:

– Tez ol, bu şərbəti iç, yaxşı ol.

Padşah şərbəti alıb çəkib başına. Şərbət lap padşahın dədəsinə od vurur. Gözləri çıxır kəlləsinə. Arvad tez qalxır ayağa, bir ləyən gətirib qoyur padşahın qabağına. Elə padşah ağzını açanda qız əlində saxladığı bir çəngə pambığı ki, içinə zəhr-Süleymanı daxil eləmişdi, təpir

padşahın ağzına. Bəli, padşahla arvad olurlar əlbəyaxa, zəhər get-gədə padşahı əldən salır. Arvad minir onun sinəsinin üstünə, başlayır nə ki, gücü var, pambığı dürtməyə onun boğazına.

Bunları burada belə qoyaq, sənə kimdən xəbər verim, padşahın baş hərəmindən, yəni palanduzun qızından.

Qız gözləyir görür ki, padşah gəlmədi. O gündən ki, qız gəlmişdi padşahın evinə, padşah bütün vaxtını onunla keçirirdi. Bir az da gözləyir ki, bəlkə işi-zadı olub, görür ki, yox, gecə yarı oldu, amma padşah gəlmədi. Axırda ürəyi tab gətirməyib durur hərəmxananı gəzməyə. Padşahın düz qırx arvadı var idi. Bir-bir evlərin bərabərinə gəlib pəncərələrin yanında qısılır yerə, boylanıb içərisinə baxır ki, görsün padşah buradadı, ya yox. Bu minval ilə gəlib çıxır vəzirin qızının yataqxanasının bərabərinə. Görür ki, içəridə şam yanır, əksi də düşüb evin divarına. Diqqət eləyib görür ki, evin divarında deyəsən kölgə var, özü də tərənir. Bunu görcək elə bil ki, qızın ürəyi qırılıb düşür ayağının altına. Tez uzanır yerə. Sürünə-sürünə gəlib pəncərənin bərabərinə, boylanır ki, görsün içəridə nə var, bu nə kölgədi, görür ey dili qafil, arvad padşahı yıxıb yerə, nə ki gücü var əliynən bir şeyi onun boğazına dürtür. Arvad istəyir bir nərə çəkib hamını oyatsın. Amma orasını da deyim ki, qız çox dərrakəli qız idi. Bir də diqqətlə baxır ki, görsün padşah nə haldadı, görür yox, iş-işdən keçib. Padşah bihuş düşüb yerə çapalayır. Baxır ki, bəs ortada üzüm, bir də şərbət var, o saat barmağını dişləyir ki, padşaha zəhər veriblər. Baxır ki, qışqırsa da padşah əldən gedib. Bu da ki, vəzirin qızı, yəqin ki, burada vəzirin barmağı var. Yavaşca, səssiz sürünə-sürünə oradan gəlir öz otağına, bir az qiyəmətdə ağır, vəzndə yüngül şeylərdən götürür, paltarını dəyişib, yenə də öz cındır libasını geyir, qapıdan çıxıb düzəlir yola. Bir istəyir gətirsin yenə öz köhnə evlərinə. Birdən yadına düşür ki, ey namərd, onu orda salamat qoymayacaqlar. Başa düşür ki, bütün bu nağıllar hamısı onun qarnındakı tifilin başındadı. Dinməz-söyləməz dəryanın kənarına gəlir. Görür ki, bir yük gəmisi elə handa-handadı ki, düşsün yola. Sövdəgərə bir az pul verib minir onun gəmisinə.

Gəmi düşür yola. Gəlib bu cəzirənin kənarında dayanır. Sövdəgər çıxır cəzirədə gəzməyə. Zənən də bir az gəmidə gözləyir, sövdəgər gedib gözdən itəndən sonra, bu da çıxır cəzirəyə. Gəzə-gəzə gəlib çıxır haman bu meşəyə.

Bəli, demək bu haman palanduzun qızı, padşahın baş hərəmi idi. Yazıq zənən qarnındaki tifili, qoruyub saxlamaq üçün burada, bu cəzirədə qalırdı ki, bəlkə vəzir onu tapa bilməyə.

Əhməd tacir ilə nöker, necə ki, demişdik, onu gətirdilər gəmiyə, düşdülər yola.

Zənən haman bu qəza-qədəri, necə ki, mən danışdım, Əhmədə danışdı.

Əhməd dedi:

– Qorxma, nə qədər ki, mən varam, sənin başından bir tük əskik olmaz.

Zənən dedi:

– Ancaq mənim bir şərtim var.

Əhməd dedi:

– Nə şərt?

Zənən dedi:

– Bu tifil dünyaya gəlməmiş, sən gərək məni bir evdə qoyasan ki, ora heç kəs gəlib getməsin.

Əhməd dedi:

– Bəs ay nainsaf, mən bir belə vaxtı necə davam gətirə bilərəm?

Zənən dedi:

– Mənim şərtim şərti. Əgər məni istəyirsən belə elə! Və illa ki, özümü də həlak elərəm, bu tifili də.

Əhməd tacir bir fikir eləyib gördü bu zənəndən hər nə desən gözləmək olar. Bu ki, belə cəsarətli, igid zənəndi, hər işi elər. Çar-naçar razı oldu. Birbaş döndülər Əhməd tacirin vilayətinə. Əhməd tacir öz otaqlarından birini ayırıb bu arvadı qoydu bu otağa... Özü də iki gündən, üç gündən bir gəlib hal-əhval soruşurdu. Başladılar bu minval ilə yaşamağa.

Bəli, gün keçdi, ay dolandı, vədə gəldi çatdı o yerə ki, zənən başladı həmlin yerə qoymağa. Mamalar çağırıldı, təbiblər gəldi, qız bir oğlan uşağı doğdu. Oğlanın adını qoydular Əmiraslan.

Əmiraslan nə Əmiraslan...

Daha bu dılığır əmiraslanlardan deyil idi. Elə doğrudan da Əmiraslan idi, aslanların əmiri idi. Bir oğlan idi ki, gözəllikdə elə bil anasının burnundan düşmüşdü. Özü də elə canlı idi ki, elə bil atasının intiqamını almaqdan ötrü dünyaya gəlmişdi.

Elə ki, uşaq oldu, zahı on gününü yatdı, yaxşı olub durdu ayağa, on hamamına getdi, şəbbəxeyrini verdi, öz uşağın qundaqlayıb aldı qucağına, düz on beş gündən sonra, Əhməd saat xoşluyub, bir xoş saatda gəldi onun otağına. Bir az uşağı oynatdı, bir az gələcəkdən söhbət elədi, axırda lap durub gedəndə dedi:

– Əhd minəlvəfa!.. İndi nə deyirsən?

Arvad dedi:

– İndi sözüm yoxdu.

Əhməd tacir istədi böyük bir toy eləsin. Ancaq arvad razılıq vermədi. Elə yüngülcə bir toy eləyib oldular ər-arvad, başladılar güzəran eləməyə.

Bəli, gün o gün oldu ki, Əmiraslan böyüyüb oldu on yaşında. Əhməd tacir ona yaxşı müəllim tutub başladı zəmanənin elmlərindən oxutmağa. Əmiraslan bu müəllimdən düz yeddi dil öyrəndi. Elə ki, yeddi dili verdi başa, bir gün Əhməd tacirə bir namə yazdı: ki, “ay ata, mən oxumaq istəmirəm. Mənə rüsxət ver, bir az da ayrı şeylərlə məşğul olum”. Əhməd tacir yenə də bir saat xoşluyub, həmin xoş saatda Əmiraslanı apardı öz dükanına. Əmiraslan necə ki, gəldi girdi bazara, bütün bazar adamının gözü qaldı onda. Əhməd tacir üzünü tutub Əmiraslana dedi:

– Oğul, indi istə görüm, məndən nə istəyirsən.

Əmiraslan dedi:

– Ata, mən səndən bir dənə at, bir dənə qılınc, bir də bir dəst libas istəyirəm.

Əhməd tacir bunun hamısını hazır elədi. Əmiraslan başladı pəhləvanlıq eləməyə. Gün keçdi, zaman keçdi, Əmiraslan oldu bir böyük Rüstəm–dastan. Daha vilayətdə bir dənə pəhləvan qalmadı ki, onun əlinin qabağına əl qoya.

Günlərin bir günündə Əmiraslan atına minib qılıncın, qəməsin götürüb çıxdı geştə. Az getdi, çox getdi, bir meşənin kənarından keçirdi, bir də gördü kolun dibindən bir gözəl ceyran tullanıb başladı qaçmağa. Əmiraslan ayağını üzəngiyə bənd eləyib bir kaman hazırladı, bir ox qoydu kamana, “ya mədəd” deyib atdı. Ceyran tərkin vurdu yerə, elə sıçradı ki, ox onun qıçlarının arasından keçib sancıldı torpağa. Ceyran meşəyə girib gözdən qeyb oldu. Bu hadisə Əmiraslana çox əsər elədi ki:

– Ey dadi–bidad, mən belə igid bir oğlan olum, quşu göydə uça–uçavurum salım yerə, indi bir dənə aciz heyvan mənim əlimdən qaçsın? Mən bu dərdi gora apara bilmərəm. Gərək iki dünya bir də olsa onu tutam.

Bunu deyib atın yüyənini boşladı. At onu götürdü... Nə qədər getdi bilmirəm, bir vaxt gördü ki, qaranlıq qovuşur. İşi belə görüb baxdı ki, əgər qayıtsa, gəlib çata bilməyəcək, atı sürdü ki, görsün bəlkə bir yer tapıb orada düşərgə eləsin. Belə-belə dayı lap qaranlıq qovuşanacan qaldı səhrada. Axırda atdan düşdü, atın ayaqların buxovlayıb ötürdü otlamağa, özü də başını qoyub daşın üstünə, gözlərini də yumub getdi yuxuya. Nə qədər yatdı bilmirəm, bir də gördü ki, at kişnəyir. Gözünü açıb gördü ki, səhərdi, gün çıxıb düşüb onun üstünə. At da durub başının üstündə kişnəyir. Durdu ayağa, atın ayaqlarını açıb qalxdı onun üstünə, baxdı bir az aralı bir təpə var, fikirləşdi ki, yaxşısı budu çıxım bu təpədən baxım görüm buralar haradı, yol hardadı. Bu fikirlə ata bir məhmiz vurub üz qoydu təpəyə. Çıxdı təpənin başından baxdı ki, bura düzəngah bir yerdi. Düzəngahın düz ortasından bir bulaq axır, bulağın da başında bir uca çinar ağacı var. Bir yüzəcən adam hamısı əli qılınclı, qalxanlı doluşub bu ağacın ətrafına. Diqqət eləyib gördü ki, ağacın üstündə bir adam var. Yazıq bu adamların qorxusundan ağaca çıxıb. Onlar ağaca çıxdıqca, o da qalxır ağacın başına, elə handa-handadı ki, tutub salsınlar yerə.

Bu iş Əmiraslana çox ağır gəldi ki, niyə bu qədər adam düşüblər bir adamın üstünə. Qılınclı çəkib aldı əlinə, ata bir məhmiz vurub, bir nərə çəkdi, yer-göy titrədi. Atı birbaş sürdü bu adamların üstünə. Camaat hən-hün eləyib özünə gəlincən, Əmiraslan kəsdi onların başının üstünü. Əl-qılınca ikinci bir nərə də çəkib özünü vurdu onlara. De bunu burda, onu orda, camaat gördü ki, yox, bu bədheybət biridi ki, bu saat hamısını xəzəl kimi qırıb tökəcək yerə, atına minən üz qoydu qaçmağa. Bəli, Əmiraslan qırdığını qırdı, qırmadığını qaçırtdı, qayıtdı ağacın dibinə, baxdı ki, bu bir fağır libas adamdı. Bu adam ağacdən düşüb yıxıldı Əmiraslanın ayaqlarına ki:

– Bu namərdlər mənim başımda gələnlərin hamısını qırdılar. Özümü də, sən əgər gəlməsəydin, elə dəmhadəm idi ki, öldürsünlər.

Əmiraslan soruşdu:

– Bəs sən kimsən?

O adam dedi:

– Sonra bilərsən. Sənin adın nədi, mənə de!

Əmiraslan öz adını ona dedi, fikirləşdi ki, bu da yəqin məşhur bir adamdı, indi utanır adını deməyə. Düşmənlərləndən birini tutub gə-

tirdi onun yanına. Kömək elədi, onu mindirib ata, yola saldı, özü də atını dəhmərrəyib düşdü yola.

Bu getməkdə olsun, sənə kimdən deyim o ağacdakı kişidən.

Haman şəxs ki, Əmiraslan onu xilas elədi, o da adını Əmiraslana deməyib yola düşdü. Əmiraslan elə bildi ki, bu yəqin utanıb adını demir, amma elə deyildi. O adam Əmiraslandan şübhələnmişdi. Ona görə də öz adını ona demədi. Əgər istəsəniz ki, biləsiniz o kimdi, sizə deyim ki, o, Əmiraslanın atasını öldürtdürüb yerinə keçən vəzir idi, yəni padşaha zəhər verib onu öldürmüş hərəmin atası idi.

Elə ki, vəzir gəlib gördü qızı padşahı öldürüb, o saat əmr verdi padşahın arvadını tutsunlar, yəni palanduzun qızını. Adamlar gedib, gəlib dedilər ki, bəs arvad orda yoxdu. Vəzir özü qalxıb ayağa, başladı arvadı axtarmağa. Hər yeri əldən-dildən saldılar. Arvad oldu bir parça əppək, uçdu göyə. Vəzir əmr verdi, car çəkdi, bütün vilayəti axtardı, arvad tapılmadı. Vəzir keçdi padşahın yerinə, çıxdı taxta, oldu padşah. Amma elə ürəyi tıp-tıp döyünürdü ki, bu arvadı mən niyə əldən qaçırdım. O uşaq anadan olacaq, mənə başıma bəla açacaq.

Bir gün padşah çox darıxdı. Əmr elədi ki, əlli nəfər adam atlansın şikarə çıxmağa.

Bəli, əlli nəfər atlandı. Padşah da öz atına süvar oldu, düşdülər yola. Gəldilər bir bulağın başına, haman bulaq ki, orda çinar ağacı var idi. Burda atlardan düşüb, buraxdılar otlamağa, oturdular ki, bir az istirahətlik eləyib yenə yol eləsinlər. Sən demə burda dağın dalında məşhur quldurlar varmış. Bunlar burda adam görüb elə bildilər ki, bəs karvandı düşüb. Atlara doluşub əl qılınca həmlə elədilər. Bunlar piyada, onlar atlı, yarım saatın içində bunları elədilər yernən yeksan. Padşah işi belə görəndə qaçıb çıxdı çinar ağacına ki, bəlkə gizlənib qala. Onlardan biri padşahı görüb dırmaşdı onu yerə salmağa ki, öldürələr. Bu heyndə də Əmiraslan təpənin üstündə zahir olub onu xilas elədi.

Padşah bir diqqət elədi Əmiraslana, gördü bu palanduzun qızına çox oxşayır. Padşah gedib birinci qapını döyəndə ki, qız gəlmişdi qapını açmağa, onda vəzir onu görmüşdü. Bir diqqət eləyib gördü bir suyu da padşaha oxşayır. Yəqin elədi ki, bu odu ki, var. O idi ki, özünü ona məlum eləməyib, çıxıb getdi. Vəzir çıxdı taxtına, əmr elədi vilayətdə nə qədər küpəgirən qarı var, hamısını yığdı. Dedi:

– O kimdi ki, gedib filan vilayətdə bu nəmdə, bu nişanda bir oğlan var, adına Əmiraslan deyirlər, onun əksin vurub gətirə mənə.

Küpəgirən qarılardan biri ki, üst dodağı göy süpürdü, alt dodağı yer süpürdü, xəbis vələdəzna bir arvad idi ki, quş quşluğu ilə onun əlindən qurtara bilməzdi, irəli gəlib zəmin-ədəb öpüb dedi:

– Qibleyi-ələm, mən gedib gətirərəm.

Padşah əmr verdi, qarı küpün minib çıxdı göyə.

Necə tilsim qurdu, necə əfsun oxudu bilmirəm, çünki onların işlərini bircə həzrət Süleyman bilər, ikinci gün padşah əyləşmişdi taxtda, batmışdı qəm dəryasına. Birdən qarı girdi içəri. Padşah soruşdu:

– Qarı, necə oldu, de görüm gətirdin, ya yox? Gətirməmişənsə cəlladı çağırım.

Qarı gülə-gülə dedi:

– Qibleyi-ələm, necə ki, yanı gətirməmişəm? Buyur!

Bunu deyib qarı Əmiraslanın şəklini qoydu padşahın dizinin üstünə.

Vəzir çağırırdı öz əyanlarını, vəzirin, vəkilin hamısı baxıb təsdiq elədilər ki, bəs doğrudan da padşahın oğludu ki, var.

Padşah əmr verib yığdı öz pəhləvanlarını, üzün tutub onlara dedi:

– O kimdi ki, atasının oğlu olub, getsin bu oğlanın qollarını bağlayıb gətirsin mənim hüzuruma.

Pəhləvanlardan üçü zəmin-ədəb öpüb dedilər:

– Padşah sağ olsun, biz.

Padşah şəkli onlara göstərüb öz məclisindən mürəxxəs elədi. Pəhləvanlar tədarük görüb düşdülər yola.

Bunlar getməkdə olsunar, sənə xəbər verim Əhməd tacirin vilayətindəki padşahdan.

Günlərin bir günündə Əhməd tacirin olduğu vilayətin padşahı böyük bir qonaqlıq düzəldib, Əmiraslanı da, Əhməd taciri də buraya dəvət elədi. Məclis açıldı, hamı Əmiraslanı baxıb pəh-pəh elədilər. Afərin səsi ərşə qalxdı. Elə şirin yeyib-içməkdə idilər, nökr girib ərz elədi ki, bəs üç nəfər pəhləvan gəlib padşahı görmək istəyir. Padşah izin verdi. Bir də gördülər ki, doğrudan da budu üç nəfər adam girdi içəriyə ki, hərəsi bir heyvan boyda. Bu adamlar padşaha təzim-zad eləməyib bir namə uzatdılar. Padşah alıb naməyə baxıb gördü ki, bu namə onların dilində yazılmayıb, verdi vəzirə ki, oxusun. Vəzir də oxuyamadı. Kimə verdilər oxuyamadı. Axırda verdilər Əmiraslanı. Əmiraslan oxuyub gördü onların padşahı yazıb bu padşaha ki, “sənə bu namə çatan kimi durmayıb, Əmiraslanın qollarını bağlayıb verərsən bu adamlara gətirsinlər. Əgər verməsən, qoşun çəkib, ləşkər götürüb, gəlirəm sənənin canın üçün. Vilayətində daşı-daş üstündə qoymayacağam”.

Əmiraslan naməni oxuyub məzmunundan xəbərdar olub, qaldı məəttəl ki, görəsən bu padşah necə olan adamdı, onu neynir? Hamı gözünü dikmişdi ona. Padşah dedi:

– Bala, nə namədi?

Əmiraslan bir istədi deməsin. Sonra fikirləşdi ki, yox, qoy deyim, görüm padşah nə deyəcək. Dedi:

– Qibleyi–aləm sağ olsun, bəs filan vilayətin padşahı yazıb, sən-dən Əmiraslanı qolu bağlı istəyir. Nə deyirsən?

Padşah dedi:

– Onlara de ki, bizdə onlara veriləsi adam yoxdu.

Amma padşahın rəngi, urufu qaçmışdı. Görürdü ki, qabağında üç dənə əjdaha durub ki, elə hap eləsələr hamını udarlar. Əmiraslan üzünü onlara tutub dedi:

– Padşah deyir ki, biz Əmiraslanı tutub qollarını bağlaya bilmərik. Əgər bacarırlarsa özləri tutsunlar.

O adamlar dedilər:

– Onu bizə göstərin, biz tutaq.

Əmiraslan onlara dedi:

– Haman Əmiraslan ki, siz axtarırsınız o mənəm. Buyurun bu meydan, bu da şeytan.

Pəhləvanların biri dedi:

– Dur, çıx bu tərəfə!

Əmiraslan dedi:

– Yaxın gəl görüm nə deyirsən? Qulaqlarım yaxşı eşitmir.

O pəhləvan yaxına gələndə Əmiraslan əlini atıb yapışdı onun qulağından, bir mədəd çağırıb qaldırdı göyə belə ki, hərədi o birisinin başına part dəyib, ikisi də yıxılıb cəhənnəmə vasil oldular. Üçüncü pəhləvan işi belə görəndə istədi əkilə. Əmiraslan yerindən qalxıb onu qulaqladı. Çəkib qulağını dibindən qopardıb qoydu ovcuna, dedi:

– Padşaha de ki, özüm gələrəm onun qulluğuna.

Bunu deyib, durub gəldi evə, anasına dedi:

– Ana, de görüm padşah məni nəyə çağırır?

Anası çox dedi, Əmiraslan az eşitdi, dedi:

– Olmaz, gərək deyəsən ki, deyəsən.

Axır anası gördü ki, yox, əl çəkmir, açıb əhvalatı necə ki, var idi, oğluna danışdı. Əmiraslan da ordan durub gəldi Əhməd tacirin yanına. Onun əlindən öpüb izin istədi ki: “sən mənə izin ver, gedim öz atamın intiqamını almağa”.

Əhməd tacir nə qədər elədisə, olmadı. Padşaha nə qədər elədisə ki:

– Qoy qoşun-ləşgər hazırlayaq, gedək.

Dedi:

– Yox, mən tək gedəcəyəm.

Qərək, hamı ilə görüşüb vidalaşmış qalxdı öz atının üstünə, durma gəldim, üz qoydu Bağdad vilayətinə.

Əmiraslan getməkdə olsun, sənə kimdən xəbər verim, padşahın vəzirinin qızından.

Padşahın, yəni Əmiraslanın atasının vəzirinin bir gözəl qızı var idi. Bu qız o padşahın hərəmi olan qız deyil idi, o çoxdan cəhənnəmə vasil olmuşdu. Bu, padşahın lap xırdaca qızı idi. Xırda qızlar həmişə mazarat olurlar. Bu lap mazaratların mazaratı idi.

Haman qız bir gün özünü verdi atasının otağına. Girib, axtarıb Əmiraslanın şəklini tapdı. Min ürəkdən bir ürəyə aşıq-məşuq oldu Əmiraslana.

Sabahısı bütün cadugərləri yığmış, özünü bir əjdahanın, bir də göy muncuğun üstündə tilsimbənd elədi Əmiraslana. Əjdahanı bir balaca qalaça qayırtmış, saldırdı ora, göy muncuğu da asdı boynundan, oturdu Əmiraslanın yolunu gözləməyə.

Bəli, Əmiraslan günə bir mənzil, təyyi-mənazil, az getdi çox dayandı, çox getdi az dayandı, gəlib çıxdı Bağdad şəhərinə. Gecəydi, atdan düşdü, atının yüyənini doladı başına, bir namə yazıb keçirdi atın yəhərinə ki: “Mehriban ana, mən sağ-salamat gəlib çatdım”.

Ata bir sillə çəkdi. At bir şıllaq vurub qalxdı iki dal ayaqlarının üstünə, özünü döndərmiş birbaşa götürüldü Əmiraslanın anasının olduğu şəhərə.

Əmiraslan yaxınlaşdı şəhərə. Gəlib şəhərin qapısına çatanda gördü ki, bunun şəklini vurublar bütün darvazalara. Buna fikir verməyib girdi şəhərə. Darvazada darğa bunu tutdu ki:

– Kimsən?

Əmiraslan dedi:

– Yol adamıyam.

Darğa bir diqqətlə ona baxıb dedi:

– Sən Əmiraslansan. Mən səni heç yerə qoymaram gedəsən. Bu saat səni ilim-ilim axtarırlar. Padşah sənə qanına yerikləyir.

Əmiraslan dedi:

– Əşi, cəhənnəm ol o yana görüm, Əmiraslan kimdi?

Darğa dedi:

– Əzizim, Əmiraslan, mən sənın atanın köhnə adamlarındanam. Mən onun çörəyini yeyib, duzunu dadmışam. Bu şəhərdə məndən savayı sənın atanı istəyən adam qalmayıb. Mən bilirəm sən buraya nəyə gəlmişən. Gəl mənım sözümə bax, gedək bizə! Mən sənə kömək elərəm.

Əmiraslan bir az fikrə gedib gördü ki, darğa yaxşı söz deyir. Razılaşıb getdi onlara. Darğa tez ayağını qoydu bazara, ona bir dəst köhnə paltar alıb, gətirib dedi:

– Al bu paltarı gey, yoxsa bu paltarla bazara çıxsan, səni tanıyrlar. Aparıb onu bir qəhvəçi dükənına şagird qoydu.

Əmiraslan başladı burada şagirdlik eləməyə ki, görsün nə vaxt ələ fürsət düşəcək ki, padşahın işin bir təhər eləsin.

Bunlar qalsın burda dəmdə, sənə deyim padşahın qızından.

Padşahın qızı bilirdi ki, Əmiraslan gələcək bura. Odu ki, kənzilərinə demişdi ki, şəhərdə haçan bir təzə, gözəl oğlan görsələr, gəlib ona xəbər versinlər.

Günlərin bir günündə kənzilərdən biri əli yandımda gəldi ki:

– Xanım, nə oturmusan? Vallah, hamam başındakı qəhvəxanada bir oğlan var, bir oğlan var ki, heç Əmiraslan onun əlinə su tökməyə dəyməz.

Qız o qədər dedi ki, xanımın da ağzının suyu başladı damcı-damcı axmağa. Durdu ayağa, xəbər elədi ki, bəs mən gedirəm hamama.

Özü də yanıcan heç kəsi götürmədi. Bircə elə o kənzini götürüb düzəldi yola. Gəldi qəhvəxanaya yetişəndə bir az yavaşdadı ki, görsün bu necə adamdı. Bir də baxdı nə, Əmiraslan özüdü ki, var. Kənzinin başına iki əlli bir qapaz salıb dedi:

– Ay başın batsın, elə bu Əmiraslandı da.

Bəli, getdilər hamama. Yazıq heç bilmədi necə yuyunsun. Suyu bir təhər yaşma-quru eləyib, durub gəldi evə. Özünü vurdu naxoşluğa, kənzizə dedi ki:

– Get, deyinən bir az qəhvə gətirsinlər içim.

Özü də kənzini qabaqcadan öyrətmişdi. Kənzini birbaş daban aldı qəhvəxanaya.

Əmiraslan şirin qəhvə paylayırdı, bir də gördü ki, bir qız dükənın qabağında onu çağırır. Gəldi gördü bir kənzidı. Kənzizə ona pul verib dedi ki:

– Bəs padşahın qızı üçün bir çaydan qəhvə gətir. Özü də günçixan tərəfdəki qırxpilləli qapıdan gəl!

Bunu deyib getdi. Əmiraslan bir az götür–qoy elədi ki, gedim, getməyim, axırda qət elədi ki, getsin. Bir çaydan qəhvə alıb əlinə, düzəldi yola.

Necə ki, qız ona demişdi, Əmiraslan gəlib o qapıdan daxil oldu padşahın bargahının hərəmxana tərəfinə. Girdi qızın yanına. Qız Əmiraslanı necə bənd olmuşdusa Əmiraslan da qıza eləcə bəndə oldu. Hər iki aşiq–məşuq oldular qol–boyun. Əmiraslan oradan səhərə yaxın çıxıb gəldi evə. Darğa tutdu onun yaxasından, dedi:

– De görüm, indiyə kimin haradaydın?

Əmiraslan açıb əhvalatı darğaya danışdı.

Bəli, bundan sonra Əmiraslan hər gün qaranlıq qovuşanda necə ki, qız ona öyrətmişdi, gedirdi qızın yanına hər dəfə də gələndə darğa üçün oradan əlinə keçəndən bir şey gətirirdi. Bunlar burda öz işlərində olsunlar, sənə kimdən xəbər verim, vəzirdən.

Padşahın Qəmər vəzir adında bir vəziri var idi. Bir könüldən min könülə aşiq idi padşahın qızına. Ancaq nə qədər eləyirdisə, qız ona getmək istəmirdi. Axır Qəmər vəzir fikrini qoydu hiylə yoluna. Çağırıldı bir yaxşı cadugər ki, cadu ilə bəlkə qızı özünə ram eləyə. Cadugər ona dedi ki:

– Bəs padşahın qızına cadu, tilsim kar salmaz.

Qəmər vəzir soruşdu:

– Niyə?

Dedi:

– Bə qız özün tilsimbənd eləyib Əmiraslanı, özü də bir muncuqla bir əjdahaya. Ta o muncuq onun boğazından qırılmayınca, o əjdaha da öldürülməyincə, o tilsim sınımaz.

Qəmər vəzir soruşdu:

– Bəs əjdahanı necə öldürmək olar?

Dedi:

– O əjdahanı gərək üç oxnan gözündən vurasan. Vurdun vurmusan, vurmasan daş olacaqsan.

Qəmər vəzir cadugəri azad eləyib gəldi bargaha... Bir təhər eləyib özünü saldı padşahın hərəmxana tərəfinə. Qızın kənzilərindən birini çağırıldı ki, onun vasitəsilə bəlkə bir iş görə bilsin. Sən demə bu kənz haman Əmiraslanın bura gəlib–getdiyini bilən kənz imiş. Kənz əvvəl

demək istəmədi. Elə ki, qızılı gördü, imanı oldu şeytanın. Açıb əhvalatı, necə ki, var, danışdı, Qəmər vəzirə dedi:

– Bəs Əmiraslan buradadı. Özü də ki, filan qəhvəxanada olur.

Qəmər vəzir ona bir az pul verib gəldi öz evinə, qər q oldu fikrə ki, nə əncam eləsin? Əgər Əmiraslanı öldürsün, onda tilsim də elə qalacaq. Əgər tilsimi sındırsa, Əmiraslan qızı əlindən alacaq... Çox fikirdən sonra dedi ki, gərək ikisini də eləyəm. Həm Əmiraslan gərək öl, həm də tilsim sına. Bunu deyib, durub gəldi haman qəhvəxanaya ki, kəniz ona demişdi. Gəlib girdi qəhvəxanaya, baxdı ki, Əmiraslan, necə ki, kəniz deyib, ondan da min artıqdı. Gəlib əyləşdi, bir dənə qəhvə, bir də bir qəlyan istədi. Qəlyanı Əmiraslan götürüb onun qabağına qoydu. Bir az o yandan, bu yandan danışib, durub getdi. Daha heç bir şey ona demədi. Bundan sonra Qəmər vəzir daha şüglun saldı bura. Gündə gəlib, burada bir qəhvə içib, bir qəlyan çəkib, bir az Əmiraslanla söhbət edib gedirdi. Əmiraslan onu dərviş bilirdi. Çünki o həmişə bura gələndə təgyir-libas eləyib gəlirdi. Bəli, bunu burada qoyaq, sənə kimdən xəbər verim, padşahdan.

Padşah gördü ki, gedən pəhləvanların ikisi cəhənnəmə vasil oldu, biri də qulaqsız gəldi. Başladı dava tədarükü görməyə. Davadan qabaq dedi: yaxşısı budu qızımın toyunu eləyim, sonra dava etmək binasını qoyum. Bu fikirlə tədarük görüb toya başladı. Qızı kimə verirdilər, kimə verirdilər, öz əmisinin bir dənə oğlu var idi, ona. Burada toydu, dəsgahdı, qiyamətdi, amma elə Əmiraslanla qız öz keyflərində, öz da-maqlarında idilər.

Qəmər vəzir də bilirdi ki, qız tilsimbənddi. Qızı əmisi oğlu ala bil-məyəcək. Odu ki, arxayın gözləyirdi ki, görsün bunun axırı nə olacaq. Yeddi gün, yeddi gecə toy çaldırıb, axırda oğlanı gətirib ötürdülər qızın otağına.

Əmiraslan da ki, yenə qızın yanında idi, haman alt dodağı yer sü-pürən, üst dodağı göy süpürən küpəgirən qarı ki, var idi, o da oldu qızın yengəsi. Qız işi belə görəndə Əmiraslanı o biri otaqda gizlədi. Elə ki, oğlan gəldi, qız qarını mürəxxəs eləyib dedi:

– Sən get!

Qarı da getdi. Qız başladı oğlana ki:

– Əmi oğlu, sən gəl xoşluqnan məndən əl çək! Məndən sənə zənən olmayacaq. Get özünə zənən tap al! Amma elə et ki, atam işi duymasın.

Oğlan yapışdı qızın yaxasından ki:

– Elə zarafat yoxdu. Halalca arvadımsan. Mənim sənin eşqindən gözümə yuxu getməyib, səni gözləmişəm. Olmaz ki, olmaz.

Qız çox dedi, oğlan az eşitdi, oğlan çox dedi, qız az eşitdi, oğlan qızdan əl çəkmədi ki, çəkmədi. Ancaq Əmiraslan qızın tilsimbənd olmağından xəbərdar deyil idi. Gördü yox, qız əldən gedir. Özünü saxlaya bilmədi, qılıncı çəkib elə birdən atıldı oğlanın üstünə, yapışdı onun kəkilindən, başını bədənindən ayırıb saldı yerə.

Qız dedi:

– Əmiraslan, sən nə qayırdın?

Tay hara çatacaq... Əmiraslan oğlanın ölüsünü aldı qucağına, aparıb həyətdə bir quyu var idi, saldı o quyuya.

Səhər padşah ha gözlədi ki, indi qardaşı oğlu gələcək, oğlan gəlmədi. Axırda bir adam göndərdi onun dalınca ki, çağırınsınlar padşahın hüzuruna. Adam gedib gördü ki, qız tək-tənha əyləşib. Oğlanı soruşdu.

Qız dedi:

– Bilmirəm. Gecə hamı gedəndən sonra o da getdi ki, indi gələ-rəm, daha qayıtmadı. Mən də onu gözləyirəm.

Qasidbaşı qayıtdı ki:

– Bəs padşah sağ olsun, hal-hekayət belə... Oğlan elə gecə gedən-di, hələ də gəlib çıxmayıb.

Padşah inanmayıb, durub özü gəldi. Gördü bəli, necə ki, deyiblər elədi. De atlılar saldılar bazara, car çəkirdi ki, bəs padşahın damadı itib.

Hər yeri axtardılar, əldən saldılar, oğlan tapılmadı ki, tapılmadı.

Qəmər vəzir o saat barmağını dişlədi. Bildi ki, bu Əmiraslanın işidi. Ancaq heç-zad padşaha demədi. Padşah axırda mat-məəttəl qalıb çağırırdı həmin o qarını, dedi:

– Sən gərək bu barədə mənə bir xəbər verəsən. Yoxsa başını bə-dənindən ayırtdıracağam.

Qarı zəmin-ədəb öpüb bir gecə möhlət istədi.

Gecə yenə Əmiraslan öz vaxtında gəldi qızın yanına. Bu tərəfdən də qarı küpü minib qalxdı göyə. Dedi bu hiylə hər nədi qızdandı. Bir-baş gəldi qızın pəncərəsinin yanına. Baxdı ki, bəli, necə ki, o fikirlə-şirdi, elə eləcəydi ki, var. Haman oğlan qızın yanında. Birbaş oradan gəldi padşahın barigahına ki:

– Taxtın tarac olsun, yəhərin qanla dolsun, nə oturubsan? Bəs hal-hekayət belə... Qızın bu saatın bu saatında Əmiraslanla bir yerdədi.

Padşah tez vəzir, vəkili çağırdı. De başladılar məsləhət, məşvərətə. Axırda dedilər, bir dəstə qoşun qoyaq qapının qabağında, Əmiraslan oradan çıxanda öldürsünlər. Qəmər vəzir də ki, burada idi. Bunu eşidib, durub gəldi evinə, eyvanda səhərəcən oturub gözlədi.

Səhərə yaxın qız oyandı. Gördü Əmiraslan yuxulayıb, amma səhər də açılır. Onu oyatdı ki:

– Bəs əzizim, dur, ayrılmağın vaxtıdır.

Əmiraslan durdu geyindi, başını pəncərədən çıxartdı bayıra, gördü nə, qoşun hazır durub, onu gözləyir. Əmiraslan qıza heç bir söz demədi ki, qorxar, evdən çıxdı. Onun xasiyyəti idi, həmişə qızın yanına gələndə altdan yaraq bağlayıb, üstədən köhnədən-möhnədən geyinərdi. Pirləkənlərin üstündə qılıncını çəkib aldı əlinə, çıxdı divarın üstünə. Bir “mədəd” deyib özünü atdı qoşunun içinə. Dalını verdi divara, başladı bunları qara milçək kimi qırıb tökməyə. Qəmər vəzir, necə ki, demişdik, oturmuşdu eyvanda. Elə ki, Əmiraslanın nərəsini eşitdi, bildi ki, bəli, dava qızışıb, tez durdu ayağa, üzünü bağladı, pəhləvanqayda yaraq-paltarını geyindi, əlinə bir qılınc aldı, özü süvar oldu bir ata, bir atı da yəhərləyib aldı yedəyinə, özünü vurdu qoşunun dal tərəfinə. Gördü qoşun tay Əmiraslanı haldan salıb, handa-handadı ki, onu lap karıxdırıb işin bitirsünlər. Bir nərə çəkdi ki:

– Qorxma, gəlirəm Əmiraslan, möhkəm dur!..

Özünü vurdu qoşuna. Əmiraslanın elə bil ki, qollarına qüvvət gəldi. Qəmər vəzir qabağına keçəni qıra-qıra özünü çatdırdı ona. Yedəyindəki atı verdi ona. Əmiraslan süvar oldu ata. Qəmər vəzir dedi:

– Aradan çıxmaq lazımdır.

Bir az da vuruşub aradan çıxdılar. Özlərini yetirdilər Qəmər vəzirin imarətinə. Qəmər vəzir onu atdan düşürüb, özü də atdan düşüb girdilər evə. Qəmər vəzir açdı üzünü. Əmiraslan gördü ki, ey dad bu həmin dərvişdi.

Qəmər vəzir açdı ona dedi ki:

– Bəs mən səni çoxdan tanımışam ki, sən Əmiraslansan. Mən sənin atanın köhnə vəziriyəm. Onunla duz-çörək yemişəm. Odu ki, sənə yaxşılıq elədim. İndi sən gərək qalasan mənim evimdə. Yoxsa səni taparlar.

Səhər Qəmər vəzir onu evdə qoyub özü getdi barigaha. Getdi nə gördü? Padşah geyib qəzəb libasını, oturub taxtda. Bütün əyan, vəzir-vəkil dövrə vurub, hərə öz yerində sakit durub, hamı tir-tir əsir.

Bəli, Qəmər vəzir də gəlib padşahın əlindən öpüb, keçib öz yerində sakit oldu. Padşah əmr elədi, sərkərdəni gətirdilər. Padşah üzünü ona tutub dedi:

– De görüm, onu niyə öldürmədiniz, qoydunuz qaçdı?

Sərkərdə zəmin-ədəb öpüb dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, elə az qalmışdı ki, anasını oturmaq vayına, ancaq bilmirəm haradan bir üzü niqablı şəxs gəlib, onu götürüb aradan çıxartdı.

Qəmər vəzir izin alıb dedi:

– Bəli, qibleyi-aləm sağ olsun, bunlarda taqsır yoxdu. Mən də gördüm. Bir göy niqablı nurani şəxs gəlib onu apardı. Mən istədim özümü atam onun üstünə, o nurani şəxs bir dəfə dönüb mənə elə baxdı ki, mən bihuş olub yıxıldım. Daha sonrasını bilmirəm.

Vəzir, vəkillər təsdiq elədilər ki, hamısı onu görüblər, göy niqablı bir şəxs idi, özünün də üzündən nur yağırdı. Hətta vəzirlərdən biri ki, evi lap şəhərin kənarında idi, gecə heç dava, qılınc səsi eşitməmişdi, dedi ki:

– Mən də gördüm. Özü də gələndə gündoğan tərəfdən gəlib, gələndə günbatan tərəfə getdi. Mən belə güman eləyirəm ki, o, qurban olduğum Xizr peyğəmbər idi.

Padşah üzünü tutub sərkərdəyə dedi:

– Bəs heç oğlanı görə bilmədiniz ki, necə oğlandı? Bəlkə tanıyasınız.

Sərkərdə dedi:

– Gördüm, qibleyi-aləm! O oğlan bazar başındakı qəhvəçi dükənində qəhvə satır. Adı da Həsəndi.

Padşah əmr verdi ki, bu saat qəhvəçini bura gətirsinlər.

Qəmər vəzir gördü iş xarabdı, durdu ayağa, dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, gecə qaranlıqda onu yaxşı seçməyiblər. Həmin oğlan ki, deyirlər, bir yazığın biridi. Özü də mənim nökrəimdi. Bu saat da mənim evimdə yatıb. İnanmırsınız gedib baxsınlar.

Padşah elə haman sərkərdənin özünü göndərdi. Sərkərdə gedib, gəlib dedi ki:

– Bəli, haman oğlan Qəmər vəzirin evində yatıb.

Padşah əmr verdi, qızın pilləkənlərini söküb, yerinə uca bir hasar çəkдилər.

Qəmər vəzir gəldi evə. Əmiraslanı oyadıb əhvalatı ona dedi. Sonra da dedi ki:

– Qorxma, mən sənin üçün yol taparam, sən bir az gözlə.

Əmiraslan yenə başladı qəhvədə işləməyə.

Qəmər vəzir tez kənkənlər hazır eləyib öz evinin altından qızın evinin altına bir lağım atdırdı. Lağım qurtaran gün Əmiraslana xəbər verdi. Gəldilər ikisi də düşüb lağımına, ta oracan getdilər. Qəmər vəzir qayıtdı geriyə. Əmiraslan elə birdən daşı qaldırıb çıxdı qızın otağına. Bah ta görüş nə görüş...

Səhərə yaxın Əmiraslan durdu ayağa ki, gəlsin, gözü sataşdı padşahın heykəlinə. Baxdı ki, bir qızıl heykəldi, qızın pəncərəsinin içində. Əlini uzadıb padşahın burnunu, bir də qulaqlarını qoparıb qoydu cibinə, gətirib verdi darğaya.

Günlərin bir günündə Əmiraslan yenə gəldi vəzirin otağına ki, getsin qızın yanına. Qəmər vəzir ona dedi:

– Əmiraslan, mən ki, sənə bu qədər yaxşılıq elədim, gərək sən də mənə bir yaxşılıq eləyəsən.

Əmiraslan dedi:

– Ay Qəmər vəzir, əgər sən mənim başımı da kəsmək istəsən mən səndən əsirgəməyəm, de!

Qəmər vəzir hiylə niqabın üzünə çəkib dedi:

– Sən görürsən ki, mənim yaşım keçir. Amma mən hələ indiyə kimi evlənməmişəm. Bunun bir səbəbi var. O da sənin əlindədi.

Əmiraslan dedi:

– De, Qəmər vəzir! Hər nə olsa mən elərəm. Qız hankı divlərin əlində olsa, mən gedib, qurtarıb gətirəcəyəm sənə.

– Yox, mənim bir sevgilim var, o məndən bir göy muncuq istəyib, göy muncuq da bu vilayətdə tapılan deyil. Məgərin ki, ondan bir dənə var padşahın qızının boynunda. Sən gərək onu bir təhər eləyib gətirəsən mənə. Ancaq gərək onu sən ondan oğurlayasan. Onun özünə desən verməz. Çünki onun o qızla arası yoxdu.

Əmiraslan dedi:

– Elə bu? Muncuğa nə var ki? Əgər burada yoxdusa, bizim vilayət dolu göy muncuqla. Mən bu gecə onu gətirərəm sənə.

Bəli, Əmiraslan gəldi qızın yanına. Baxdı ki, Qəmər vəzir deyən muncuq qızın boynundadı. Heç bir söz demədi. Gözlədi, qız yuxuya getdi, əlini atdı, muncuğu qızın boğazından qırıb üz qoydu getməyə ki,

qoy qaçım qız bilməsin, sabah gəlib özüm deyərəm. Gətirib muncuğu yetirdi Qəmər vəzirə. Qəmər vəzir alıb muncuğu, gözlədi, o gedəndən sonra bağlayıb bir cındıra, atının nalıyla ayağının arasında gizlədi.

Səhər şəhərə səs düşdü ki, bəs padşahın qızının başını gecə kəsiblər. Qan gedir, amma ki, özü diridi, nəfəsi gedir, gəlir. Padşah yığdı bütün tilsim cadugərləri. Dedilər ki:

– Bəs padşah sağ olsun, sənin qızın Əmiraslana tilsimbənd idi. O da bir muncuğun üstündə. İndi də muncuğu kim isə qızın boynundan üzüb götürüb, bu ona görədi.

Bu tərəfdən də Əmiraslan eşitdi ki, bəs padşahın qızının başı üzülüb. Gəldi Qəmər vəzirin yanına ki:

– Bəs bu nə hekayətdi? Qəmər vəzir, mənə bir tədbir!

Qəmər vəzir dedi:

– Bu saat.

Durub ayağa, bir küpəgirən qarı tapdı, onun dərşini verdi ki, Əmiraslana nə desin, sonra gətirdi hüzura. Qarı Əmiraslana dedi ki:

– Bəs qızın qalaçasında bir əjdaha var, gərək o ölə. O ölsə qız sağalar, ölməsə yox.

Əmiraslan ox-yayı götürüb gəldi qalaçaya. Qəmər vəzir qəsdən belə deyirdi ki, Əmiraslan əjdahanı vura bilməyib daş olsun. Özü aparıb muncuğu verib, qızı sağaldıb alsın.

Əmiraslan girdi bağa. Gördü bir fısıltı gəlir. Belə baxanda gördü bir əjdahadı yatıb. Əmiraslanın başında tükləri biz-biz durdu. Əjdaha nəfəsini çölə verəndə nə qədər ki, daş-kəsək var hamısını bir-bir çırpırdı Əmiraslanın üzünə. Nəfəsini içəri çəkəndə Əmiraslanı başlayırdı çəkməyə. Əmiraslan ha özünə güc verdi, gördü yox, işlər xarabdı, elə bu gedir. Özünü verdi bir ağacın dalına. Gördü yox, olmadı, elə gedir. Yıxıldı yerə, əjdaha bunu yavaş-yavaş çəkirdi kamına. Əmiraslan sürünə-sürünə bir də gördü ki, bir xəndək var. Yumbalanıb düşdü ora. Daha nəfəs ona əsər eləmədi. Özünü cəmləşdirib bir ox qoydu çilleyi-kamana, tulladı. Ox dəydi əjdahanın böyründən. Əmiraslan dizcən oldu daş. İkinci oxu atdı, dəydi əjdahanın başından. Əmiraslan oldu qurşağacan daş. Əmiraslan başa düşdü ki, əjdahanın gözündən vurmaq lazımdı. Üçüncü oxu qoydu çilleyi-kamana, dililə bir anasını yadına salıb oxu atdı. Ox düz əjdahanın gözündən dəydi. O saat tilsim sındı. Əmiraslan gördü qalaça-zad yoxdu, bu yoldadı. Üz qoydu darğanın evinə. Darğaya əhvalatı dedi.

Darğa dedi:

– Ey evin yıxılsın, Qəmər vəzir səni aldadıb.

Bəs darğa əhvalatı ona dedi ki, car çəkdilər ki, muncuğu qopardan adam gəlib əlini padşahın qızının boğazına sürtsə o sağalacaq. Padşah da söz verib ki, qızı o adama versin.

Əmiraslan işi anladı, darğaya dedi:

– Sən get deynən ki, mənim bir oğlum var, o deyir mən sağaldaram. Məni gedirəm Qəmər vəzirin canı üçün.

Bunu deyib gəldi Qəmər vəzirin evinə. Gördü ki, Qəmər vəzir elə ki, bilib Əmiraslan əjdahanı vurub, qaçıb padşahın bargahında gizləniib.

Əmiraslan üz qoydu birbaş padşahın bargahına. Gəlib çatdı qarıya, gördü darğanı döyürlər ki, tez ol, oğlunu çağır. Əmiraslan irəli gəlib dedi:

– Onu buraxın! Oğlu mənəm. Mən bu saat qızı sağaldaram.

Padşaha xəbər getdi ki, darğanın oğlu gəlib. Padşah dedi:

– Gəlsin.

Əmiraslan içəri girəndə padşahı tanıdı. Padşah da onu tanıyıb gördü ki, Əmiraslandı ki, var. Padşah hiylə niqabın üzünə çəkib yalandan dedi:

– Oğul, mən səni tanımamışam. Sən məni quldurların əlindən qurtarmısan. Mən gərək sənün üçün bir yaxşı qonaqlıq eləyəm. Ancaq qabaqca qızı dirilt!

Əmiraslan gördü ki, bəs özü öz əli ilə düşməni ölümdən qurtarıbdı. Ancaq elə şeyləri fikirləşməyə vaxtı yoxdu. Özünü yetirdi qızın yanına. Gördü qız bihuş yatıb. Əlini necə ki, çəkdi bir dəfə qızın boğazına, qız asqırıb durdu ayağa.

Bəli, muştuluq getdi padşaha ki, bəs muştuluğun müjdə olsun, qızın dirildi.

Padşah o saat əmr elədi, hər tərəfi ləşkər tutdu. Əmiraslanla qız əhvalatı belə görəndə anladılar ki, bəs padşah onu öldürtmək istəyir, durub tez qapıları bağlayıb, qılıncları çəkib hərəsi durdu bir qapının qabağında, başladılar davaya. İçəri girənin başı düşürdü yerə.

Bunlar burada qalsın, sənə kimdən deyim, darğadan.

Darğa işi belə görüb birbaş qayıtdı evə. Tez bir at aldı, durma gəldim Əhməd tacirin vilayətinə. Dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badi-sərsər kimi, özünü yetirdi Əhməd tacirin yanına. Əhvalatı

ona dedi. Əhməd tacir tez padşahı məsələdən agah elədi. Qoşun hazırlandı. Əmiraslanın anası da Əmiraslanın atını minib, bir də bir qılınc bağlayıb düzəldilər yola.

İkinci gün idi ki, Əmiraslan ilə qız dava eləyirdilər. Hərdən bir az Əmiraslan yatırdı, qız qarovul çəkirdi, bir az qız yatırdı, Əmiraslan qarovul çəkirdi. Bu minval ilə dava gedirdi. Padşah gördü olmayacaq, axırda əmr verdi ki, bəs evi odlasınlar. Evə hər tərəfdən od vurdular.

Əmiraslan gördü iş xarəbdı. Qıza dedi:

– Hazırlaş çıxacaqıq çölə.

Elə bu dəmdə idi ki, gördü bir nərə səsi gəlirdi ki:

– Dayan, Əmiraslan bala, gəlirəm.

Pəncərədən belə baxanda gördü dəryayı-ləşkər gəlir. Qabaqda da anası, darğa, bir də tacir Əhməd.

Əmiraslan bunu görcək bir nərə çəkdi, qarını sındırıb özünü vurdu qoşuna. Bir cəng oldu ki, ruzigarın gözü belə şey görməmişdi.

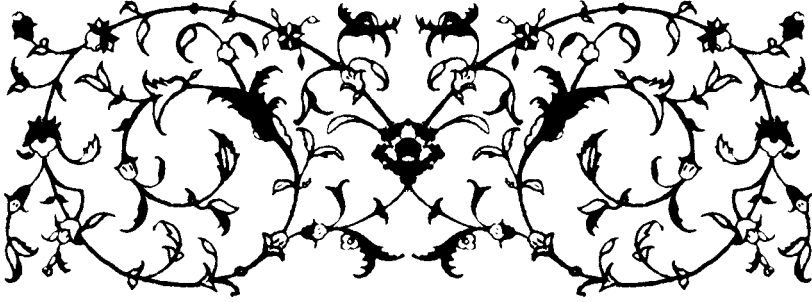
Hamı təslim olandan sonra Əmiraslan gördü ki, anası tutub padşahın saqqalından çəkə-çəkə gətirir.

Bəli, baxanda gördü darğa da tutub Qəmər vəzirin qulağından gətirir. Əhməd tacir də qızı götürüb aradan çıxdı ki, ona bir zəfər toxunmasın. Bəli, dar quruldu, bunların hamısını asdılar.

Camaat sevindi ki, öz padşahlarının oğlu gəlib çıxdı. Əmiraslanı elədilər padşah. Qırx gün, qırx gecə toy oldu, qızı da Əmiraslan aldı.

Yedilər, içdilər, mətləblərinə çatdılar. Siz də yeyin, için, mətləbinizə çatın!

KEÇƏLLƏ QAZININ NAĞILI

Biri var idi, biri yox idi, bir qazı var idi. Bu qazı gündə bir nökrer tutub, bir həftə işlədəndən sonra döyüb qovalardı. Qazının yanında heç kəs qalmırdı. Qazı nökrer üçün gəzirdi. Səs dağıtmışdı səhərə, kəndə ki, mənə nökrer gərəkdi. Qazı nökrer axtarmaqda olsun, sənə xəbər verim kimdən, qazının İman adında nökrerindən. İman qazının yanından acıq eləyib çıxıb getmişdi öz kəndlərinə. Bu kənddə bir nəfər keçəl olurdu. Keçəl İmanı görüb soruşdu ki:

– İman, qazının yanından nə üçün qaçıb gəldin?

İman dedi:

– Qazı mənə döyüb qovdu. Onun yanında əjdaha ola, bir həftədən artıq nökrer qalmaz.

Keçəl dedi:

– İndi ki, belə oldu, mən gedirəm qazının yanında nökrer qalam.

İman dedi:

– Gəl getmə, yazıqsan, qazı vurub qol-qabırğanı sındırıb salar yola.

Keçəl dedi:

– Yox ki, yox. Gərək gedəm, görəm o necə qazıdı ki, bir həftədən artıq yanında nökrer qalmır.

İman dedi:

– İndi ki, gedirsən şərt bağla!

Keçəl dedi:

– O mənim öz işimdi. Şərt bağlayaram nə yaxşı, bağlamaram nə yaxşı.

Keçəl İmandan ayrılıb gəldi nənəsinin yanına, dedi:

– Nənə, çörək bağla, mən gedirəm.

Keçəlin nənəsi xəbər aldı ki:

– Hara gedirsən?

Keçəl lovğa-lovğa cavab verib dedi:

– Səfərim var. Səfərə gedirəm.

Keçəlin nənəsi dedi:

– Kül sənin başına! Səfərə getmək sənin o cırıq tumanına yaraşır.

Keçəlin əynində bir tuman vardı ki, əlli yerdən yamağı vardı. Keçəl nənəsinə acıqlanıb özünə çörək bağlatdırdı, nənəsi ilə xudaha-fizləşib üz qoydu çıxmağa. Keçəl çox gedib az dayandı, az gedib çox dayandı, yetmiş yeddi çay keçib, yetmiş yeddi dağ aşıb, dərə, təpə enib, əyri gedib, düz gedib, gəlib çatdı qazı olan şəhərə. Hə ondan soraq, hə bundan soraq, keçəl gözünə döndüyüm gəlib qazının evini tapdı. Qazının ev qapısını döydü, qazı durub gəldi qarıya, qapını açıb xəbər aldı keçəldən ki:

– Nə üçün gəlmisən?

Keçəl dedi:

– Eşitmişəm sənə nökrər gərəkdi, onun üçün gəlmişəm.

Qazı dedi:

– Hə, lazımdı.

Keçəl dedi:

– Ayda nə verərsən?

Qazı dedi:

– Ayda on tümən. Yaxşı işləsən, can yandırsan, gələn aydan beş tümən də üstə gəlib ayda on beş verərəm.

Keçəl razı olub, şərt sözünü yadına salıb qazıya dedi:

– Razıyam, amma şərti şumda kəsək ki, xırman vaxtı yaba davasına çıxmayaq.

Qazı xəbər aldı ki:

– Şərtin nədi?

Keçəl dedi:

– Mənim bir atam var; xətrini də çox istəyirəm. Şərt kəsib sənin dilindən kağız alacağam ki, əgər atamı söysən, hər söyüşünə beş tümən səndən alacağam.

Qazı razı olub keçəllə şərtnamə bağladı. Keçəl başladı qazının yanında qalmağa.

Qazı keçəli bir gün oduna, bir gün suya, bir gün cütə göndərirdi. Keçəl qazının əlindən lap təngə gəlmişdi. Bir gün qazı keçələ dedi:

– Mən bağa gedirəm, sən də qulpu sınıq küpü götür gəl!

Qazı bağa getdi. Keçəl özünü salıb həyəətə, qulpu sınıq küpü axtarıb tapmadı. Girib anbara, qazının təzə küplərindən birini götürüb iki qulpu, bir az da ağzından sındıraraq, alıb dalına, üz qoydu bağa, gəlib çatdı qazının yanına. Qazı küpə baxıb gördü ki, keçəl köhnə küpün yerinə təzə küpü sındıraraq, götürüb gəlib. Qazını od götürdü. İstədi keçəli döyüb söyə, amma şərt bağlamışdı, ürəyi gəlmədi ki, hər söyüşə bir beşlik verə, başladı çığıraraq bağırmağa. Özünü saxlaya bilməyib ağzından bir söyüş çıxardı. Keçəl qazının başının üstünü alıb xəbərdarlıq elədi ki:

– Bir beşlik sənə.

Qazının lap qanı qaralaraq keçələ dedi:

– Get o buzovun qulağından çək, gətir bura!

Keçəl baş üstə deyib, gedib yapışdı buzovun qulağından, elə çəkdi, elə çəkdi ki, yazıq heyvanın qulağı çıxıb qaldı keçəlin əlində. Keçəl buzovun qulağını gətirib verdi qazıya. Qazı xəbər aldı ki:

– Bu nədi?

Keçəl dedi:

– Sən özün dedin ki, get buzovun qulağını gətir bura, mən də gedib, buzovun qulağını çıxarıb gətirdim.

Qazını od götürüb dedi:

– Adə, ay filan-filan olmuş, mən sənə dedim get qulağından yapış, sür gəlsin bura. Sən gedib buzovun qulağını çıxarıb gəlmisən üstümə, itil gözümdən...

Keçəl söyüşü eşidən kimi başladı ağlamağa. Bir qazı dedi, bir keçəl, başladılar çığırmağa. Camaat səse gəlib çıxdılar, xəbər aldılar ki, nə olub? Qazı əhvalatı danışmaqda olsun, keçəl özünü atıb araya, qoltuq cibindən şərtnaməni çıxarıb göstərdi camaata, sonra üzünü qazıya tutub dedi:

– Yüz həştad səkkiz kərəm söymüsən, hər söyüşün biri beş tükəndən, hesab elə, haqqımı ver!

Camaat baxıb gördü ki, keçəl doğru deyir, keçəlin əlində qazının dəstə-xətti ilə yazılı kağızı var; daha keçələ bir söz demədilər. Qazının ovqatı təlx olub istədi evə gedə, baxıb gördü ki, qatır uzaqdadı, keçələ dedi:

– A gedə, get o qatırın başını hayla gətir bəri!
Keçəl üzünü tutub camaata dedi:
– Eşitdiniz nə dedi?
Camaat dinib danışmadı. Qazının başı bərk qarışıq idi. Keçəl gedib qatırın başını kəsib, gətirib atdı qazının qabağına, dedi:
– Bu da qatırın başı.
Qazının canı boğazına yığılıb istədi döyə keçəli, camaat qoymadı.
Keçəl dedi:
– İndi ki, iş bu yerə çatdı, hesab elə, yüz həştad səkkiz kərəm beş tükənin nə qədər eləyir, çıx o puldan qatırının pulunu, əlbəğısını qaytar!
Qazı dedi:
– Vermərəm.
Keçəl dedi:
– Deyirəm ver! Verməsən tövlədəki inək mənim.
Qazı ilə keçəl istədilər dalaşsınlar, camaat qoymadı, keçələ dedilər:
– Şeytana lənət oxu!
Keçəl dedi:
– Mən şeytana lənət oxumaram. Qazıdan haqqımı istəyirəm.
Camaat araya girib qazını qaçırdılar. Keçəl gördü ki, qazı qaçdı, tüpürüb dabanına qazının dalısınca qaçdı. Bir az getmişdi ki, keçəlin qabağına bir nəfər çıxıb dedi:
– Hara gedirsən?
Keçəl dedi:
– Nə işinə qalıb?
Dedi:
– Soruşuram.
Keçəl dedi:
– Sən kimsən?
Dedi:
– Mən şeytanam. Sən ki, mənə lənət oxumadın, mən sənə xeyir verəcəyəm.
Keçəl dedi:
– Çıxıb getsənə işinin dalısınca. Səndən nə şeytan olar?
Şeytan dedi:
– Xalis şeytanam ki, dayanmışam qabağında. Gəl mən bir dua oxuyum, sənənin sir-sifətini dəyişim, özüm də olum qatır, mənə min, apar həmin qazıya sat, amma noxtamı əldən vermə!

Keçəl razı oldu. Şeytan bir dua oxudu, oldu qatır. Keçəl tez atılıb mindi qatıra, çəkdi birbaş qazının evinin qabağına. Qazı üz-gözünü turşudub keçəl üçün yola baxırdı, gördü ki, bir nəfər qatıra minib budu gəlir.

Qazı keçəli tanımadı, saxlatdırıb qatırın əl-ayağına baxıb, dedi:

– Qatırı satırsan?

Keçəl dedi:

– Bəli, satıram.

Qazı soruşdu:

– Neçəyə deyirsən?

Keçəl dedi:

– İki yüz tümənə.

Qazı razı olub qatıra iki yüz verdi. Qazı evə gedib gəlincə keçəl qatırın noxtasını çıxardıb gizlətdi. Qazı gəlib, iki yüz tümən keçələ pul verib üstəlik bir qəbz də aldı, qatırı çəkdi tövləyə. Keçəl də öz keyfinə getməkdə olsun, eşit qazıdan. Qazı qatırı tövləyə bağlamışdı. Gəldi ki, qatırın qabağına bir az arpa tökə, gördü ki, qatır burnunu soxub bir deşiyə.

Qazı istədi qatırın burnunu çıxarda deşikdən, gördü ki, olmur. Bir az keçmədi ki, qatırın başı, sonra bədəni keçdi deşiyə. Qazı yapışdı qatırın quyruğundan dartdı ki, çıxarda, quyruq çıxıb qaldı qazının əlində, qatır yox oldu. Qazı başı lovlu tövlədən çıxdı. Geyinib istədi ki, gedə şikayətə, bu dəmdə qazı üçün adam gəldi ki, bəs sənə filan yerdə qonaqlığa çağırırlar. Qazı qonaq paltarını geyib getdi.

Qazı məclisdə oturmuşdu ovqatı çox təlx, özündə, sözündə deyil idi, xəbər aldılar qazıdan ki:

– Nə üçün beləsən?

Qazı dedi:

– Bir mərdimazar oğlu mənə qatır satıb. Qatırı götürüb bağlamışdım tövləyə. Gəlib gördüm ki, qatır burnunu soxub deşiyə. Bir az keçmədi ki, girib deşiyə yox oldu.

Xəbər aldılar ki:

– Qatırı sənə kim satıb?

Qazı dedi:

– Satan adam budu qapıda. Gələndə gördüm.

Adam göndərüb keçəli çağırıdılar, xəbər aldılar keçəldən ki:

– Sən qazıya qatır satmısan?

Keçəl dedi:

– Yox.

Qazı əl atıb cibinə, qəbzə yerə çırpıb dedi:

– Bəs verdiyin qəbz?

Camaat qəbzə baxıb gördü ki, bu qəbz deyil, oyun kağızıdır.

Keçəl dedi:

– Ay camaat bu lotudu. Görmürsünüz oyun kağızı saxlayır? Heç görmüsünüz ki, qatır da divar deşiyinə girər? Bu qazı deyil, lotudu, lotu.

Qazı qıpqırmızı qızardı. Keçələ dedi:

– Bəs qatırın quyruğuna nə deyirsən? Qatırı deşikdən çəkəndə quyruq qalıb əlimdə.

Keçəl dedi:

– Quyruğu görsət!

Qazı əl atıb qoltuğuna, qatırın quyruğunu çəkib çıxartdı, yerə atan kimi oldu saz.

Keçəl dedi:

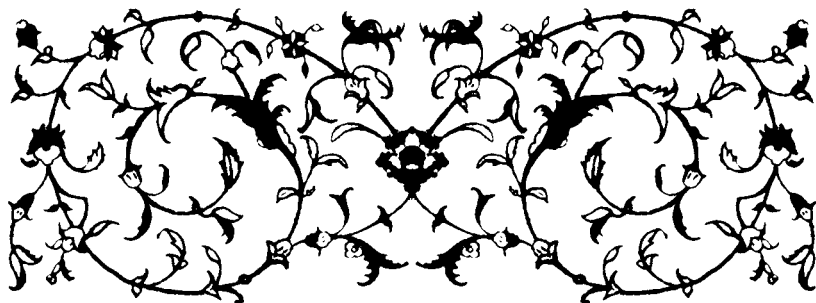
– Ay camaat, bu oyun kağızı, bu da saz. Bu qazı deyil, lotudu.

Keçəli buraxıb düşdülər qazının üstə, o ki, vardı döyüb atdılar bayıra. Keçəl gedib qazının evinə, əlinə düşən qiymətdə ağır, vəzndə yüngül, nə ki, var, yığıb yığışdırıb, çıxıb getdi nənəsinin yanına.

Keçəl qazının malını yedi, keyf çəkdi, qazının ara yerdə qol-qabırğası sındı.

Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri sənin, birisi də nağıl danışanın.

MƏHƏMMƏD

Biri var idi, biri yox idi, Məhəmməd adında kasıb bir kişi var idi. Bunun sənəti pinəçilik idi. Gündə səhər gün çıxandan axşam gün batana kimi ona–buna başmaq pinəyib, axşam üç adamlıq çörəyin, bir də bir dəstə soğanın pulunu çıxarırdı. Elə günlər olurdu ki, elə çörəyin pulunu güclə çıxarırdı. Özü də yazıq bir kişi idi. Bunun bir arvadı, bir də bir qızı var idi. Özü nə qədər yazıqdısa, arvadı bir o qədər zalım idi. Bir şey ki, dedi, iki ayağını bir başmağa taxıb nıx durardı sözünün üstündə. Qızı da ki, elə gözəl idi ki, görün deyirdi elə baxım. Ağılı da gözəlliyinnən bir gələrdi. Qərəz, nə deyim, gəl məni gör, dərdimdən öl.

Bir gün bunlar oturmuşdular küçədə, qonşuda da dövlətli bir qızın toyu idi, gəlin aparırdılar. Arvad bir də baxdı ki, qızın evindən əlli dəvə yükü cehiz çıxdı. Daha soruşma arvadın halından. Arvad oldu dəli–divanə ki:

– Niyə görə mənim qızımın bu qədər cehizi olmasın? Elə yəqin kasıbdı deyin hamı bilir ki, onun bu qədər cehizi olmayacaq, ona görə də gəlib istəmirlər. Gərəkdir hər necə olsa, mən də qızıma bir belə cehiz düzəldəm. Qızın doğrudan da vaxtı keçmişdi. On dörd, on beş yaşına çatmışdı. Sizə zarafət gəlməsin ha, on dörd, on beş yaşına çatmaq bir qızdan ötrü qocalmaq deməkdi. Qızın əsil ərə getməli vaxtı doqquz, vay naçarı ondu.

Arvad biz şeyləri fikirləşə–fikirləşə öz–özünə deyirdi: yaxşı, heç eybi yoxdu, qoy Məhəmməd gəlsin, mən onnan danışaram. Doğrudan da qızı heç istəyən yox idi.

Qərək, bu gün yenə Məhəmməd çörəyi ilə soğanını qazanmışdı, odu ki, üzü gülə-gülə axşam qayıdırdı evinə ki, külfətin başına yığıb çörəyin yesin. Elə evə çatmağını gördü. Arvad cəllad kimi kəsdi başının üstünü ki:

– Bilmirəm, dur bu saat ayağa, get qız üçün əlli dəvə yükü cehiz gətir! Yoxsa ətini aşığıqcan elərəm, qanını qaşığıqcan.

Məhəmmədin elə gözləri bərələ-bərələ qaldı. Necə yəni əlli dəvə yükü cehiz? Öz-özünə dedi ki, yəqin arvad mənimlə zarafat eyləyir. Amma arvad zarafat-zad eləmirdi. Arvad çox dedi, Məhəmməd az eşitdi, Məhəmməd çox dedi, arvad az eşitdi, olmadı ki, olmadı. Arvad iki ayağını taxdı bir başmağa ki, hər hardan olsa, gərək gətirəsən, vəssalam. Məhəmməd qaldı lap avara ki, ay Allah, mən cehizi hardan tapım, özü də əlli dəvə yükü... Qərək, arvad ilan kimi quyruğunu çəmbərləyib qoydu belinə, yapışb Məhəmmədin qulağından saldı eşiyə ki:

– Get, dediklərimi gətirməyincə evə gəlmə!

Məhəmməd özü oğrudan yaman qorxurdu deyən elə bilirdi ki, elə hamı onu kimi oğrudan qorxur. Fikirləşdi ki, gedib tacirlərin birinə dəyərəm ki, mən oğruyam, bunu eşidib qorxub qaçar, mən də dükanda nə varsa yığışdırıb gətirərəm, bəlkə bu kaftar məndən əl çəkə. Getdi bazara, girdi bir tacirin dükanına. Tacir tez çitdən-zaddan tökdü bunun qabağına ki:

– Nə istəyirsən? Hansından istəyirsən? Neçə arşın istəyirsən?

Məhəmməd dedi:

– Canım, mən heç bir şey istəmirəm. Mən pulla almayacağam, müftə aparacağam.

– Necə yanı müftə aparacağam! Bu nə sözdü?

– Mən oğruyam axı. Xəbərin yoxdu?

Tacir bir diqqətlə bunun üzünə baxdı, dedi:

– Nə olsun?

– Necə yanı nə olsun? Bəs niyə çıxıb qaçmırsan? Di çıx qaç, şeyləri aparım axı.

Tacir bunu itələyib dükandan saldı eşiyə ki, yəqin çərənləyib. Məhəmməd getdi o biri tacirin yanına. O da belə, o birisi də belə, baxdı ki, balam, heç bundan savayı oğrudan qorxan yoxmuş. Bu fikir də boşa çıxdı.

Düşdü qarın ağrısına ki, indi balam, mən neynəyim? Qayıtdı evə, arvada nə qədər yalvardısa arvad dedi:

– Olmaz ki, olmaz. Dediklərimi gətirməyincə səni evə qoymaram. Məhəmməd çar-naçar qayıdıb çıxdı küçəyə. Qaranlıq düşmüşdü. Yazıq Məhəmməd arvadın yanında olmuşdu girinc. Elə fikirlə gedirdi, bir vaxt ayıldı baxdı ki, şəhərdən lap çıxıb qırağa. Fikirləşdi ki, balam, bu küçədə yataram, itdən, qurddan gəlib məni yeyər. Yaxşısı budu bir üstüörtülü yer tapım girim ora, bu gecəni də yatım, görüm səhər başıma nə gəlir.

Orda da bir köhnə xaraba hamam var idi, qapısı-zadı da yox idi, gedib girdi ora. Elə içəri girməyini gördü, bir də baxdı, hay-küy, nərə, qışqırıq, siyirmə qılınclarla bunun ətrafını tutdular. Məhəmməd işi duydu. O bildirdi ki, çoxdandı bu şəhərdə qırx quldur peyda olub. Bildi ki, elə yəqin onlardı. Tez özünü cəmləşdirdi. Gördü daha ölüm ayağıdı, necə deyirlər, ölmək ölməkdi, ta xırıldamaq nə deməkdi? Məhəmməd səhv eləməmişdi. Elə bura doğrudan da qırx quldurun məskəni idi. Bunu tutdular ki:

– Bura bir adam ayaq basa bilmir, vəzir də, vəkil də bizim burada olmağımızı bilir, amma canının qorxusundan bir şey eyləyə bilmir, indi sən kimsən ki, cürət eləyib gəlmisən bura?

Məhəmməd gördü ki, yox, iş işdən keçib, burda kələk lazımdı, yoxsa bunu didim-didim didəcəklər. Elə bunu xəncər burnu eləyə-cəklər. Tez bir şəstinən durub dedi:

– Kimdi sizin başçınız, gəlsin mənim qabağıma. Mən məşhur quldur Məhəmmədəm. Eşitdim ki, siz burda quldurluq eləyirsiniz. Odu ki, gəlmişəm görüm nə təhər quldursunuz.

Quldurlar yaman sevindilər. Demə Bağdadda məşhur bir quldur Məhəmməd varmış, quldurlar deyiblər bə bu elə odu. De yığışdılar Məhəmmədin başına. Məhəmməd başladı özündən gopa:

– Ay belə asmışam, ay belə kəmişəm, ay belə dam yarıb ha nə bilim burda mənəm, Bağdadda kor xəlifə.

Bunları lap aldatdı, qoydu şərova. Quldurbaşı dedi:

– Məhəmməd, elə biz səni göydə axtarırdıq, yerdə əlimizə düşmüşsən. Sənin səriştən də, igidliyin də bizdən çoxdu. İndi ki, sən gəlmisən, gəlin elə bu gecə gedək vəzirin evinə oğurluğa.

Bəli, yığışdılar getdilər vəzirin evinə oğurluğa. Qapıda bölüşdülər, hərəyə bir yer düşdü. Məhəmmədə də düşdü mitbax. De quldurlar girdi içəriyə, başladılar qarətə. Məhəmməd vellənə-vellənə gəldi çıxdı mitbaxa, əlini atdı qazana, götürmüşdü, elə istəyirdi çıxsın, bir-

dən fikrinə gəldi ki, adə, səhər bu yazıq aşbaz qazanı tapa bilməz pişmiş bişirməyə, yazıqdı, vəzir onu öldürər. Qoy bunu qoyum yerinə, ayrı şey götürüm. Onu qoydu yerinə, əlin atdı dolçaya. Yenə fikir bunu basdı ki, bəs bu yazıq suyu nədə gətirsin? Qərəz, hər nəyə əlini atdısa baxdı ki, səhər aşbaza lazım olacaq, odu ki, qoydu yerinə. Axırda əlinə bir həvəngdəstə keçdi. Götürdü, bir az fikirləşdi, fikirləşdi, öz-özünə dedi:

– Səhər bu da aşbaza lazım olacaq. Yazıqdı, pişmiş duzsuz bişirsə, atasını yandırarlar. Ya xşısı budu mən bir az duz döyüm hazırlayım qoyum burda ki, aşbaz məəttəl qalmasın, özüm həvəngdəstəni götürüb aparım. Elə qızıma onsuz da həvəngdəstə lazım olacaq.

Bəli, bir az duz tapdı, ədəb-ərkanla əyləşdi yerə, duzu tökdü həvəngdəstənin içinə, qoydu iki qıçlarının arasına, başladı tappatpla döyməyə. Nə qədər yatmış adam vardısı, sarayda hamısı oyandı. Quldurlar da səs-küyü eşidib qaçdılar. Bunun da dünyadan xəbəri yox, elə duzu döyür. Qərəz, tökülüb gəldilər, gördülər ki, bir kişidi, oturub duz döyür. Soruşdular ki:

– A kişi, burda nə qayırırsan?

Məhəmməd dedi:

– Oğurluğa gəlmişəm.

Gördülər bu deyəsən gicdi. Tutub apardılar vəzirin yanına. Ordan-burdan axırda Məhəmməd nəəlac qalıb, açıb əhvalatı danışdı ki:

– Vallah, mən oğru-zad deyiləm. Mən bir namuslu adamam. Arvadım beləcə məni dəli eləyib, salıb çöllərə.

Vəzir baxdı ki, bu bir yazıq adamdı, özü də bunun üzündən evi qalıb özünə. Əgər o tappılı salmasaydı, indi ev getmişdi. Quldurlar indi evə süpürgə çəkmişdilər. Odu ki, Məhəmmədə yüz tümən də pul verib azad elədi. Məhəmməd pulları alıb sevinə-sevinə gəldi evə. Pulları verdi arvada. Arvad pulları alıb, kişinin boynunun ardına bir yumruq vurub saldı eşiyə ki:

– Bundan bir şey çıxmaz, get yenə gətir!

Məhəmməd çıxdı küçəyə. Axşamacan veylləndi. Ölçdü küçələri sağdan sola, soldan sağa. Axşam oldu, qaranlıq düşdü, qonşular gəldi yalvardı, Məhəmməd özü də iki saat zarıdı, arvad elə nıx dediyində durdu. Axırı Məhəmməd çıxdı küçəyə. Fikirlə gedirdi, bir vaxt gözünü açdı, gördü yenə də dünənki hamamın qabağında. Qorxudan başladı titrəməyə ki, indi quldurlar çıxıb mənim pişiyimi ağaca çıxaracaqlar.

Elə bu fikirdəydi, istəyirdi qaçsın, bir də gördü bir adam bunu xirtdək-lədi. Düz bunu çəkildilər içəriyə. Məhəmməd gördü yox, iş xarabdı. Yenə düşdü bu quldurların əlinə, başladı goplamağa ki:

– Ay eviniz yıxılsın, dünən hara qoyub qaçdınız? Məni tutdular, apardılar padşahın yanına. Padşah əmr elədi ki, çəkin bunu dar ağa-cına. Elə dara çəkirdilər ki, cəlladları vurub, yaralayıb qaçmışam.

Quldurlar hələ bir az da pərt oldular ki, biz niyə buna kömək elə-məmişik. Bir az üzrxahlıq eləyəndən sonra dedilər ki, onda gəlin bu gecə də gedək vəkilin evinə oğurluğa.

Bəli, yığışdılar, getdilər, girdilər saraya. Hamı məşğul oldu qarətə, Məhəmmədə də yan otaq düşmüşdü. Gəlib içəri girəndə baxdı ki, və-kilin qarabaşlarından biri ölüb, kəfənləyib qoyublar ki, səhər aparıb basdırsınlar. Fikirləşdi ki, ədə, bura bax a, heç müsəlmançılıq-zad qal-mayıb. Bu yazıq ölünü qoyublar bura, heç Quran oxuyan yoxdu. Yax-şısı budu, savabdı, mən buna bir Quran oxuyum.

Əyləşdi ölünün başının üstündə, səsini atdı başına. Sarayda nə qədər adam vardısı, hamısı oyandı. Səs-küy düşdü, quldurlar yenə ha-mısı qaçdı. Baxdılar ki, yan otaqdan Quran səsi gəlir. Yetirdilər ki, bir kişi oturub Quran oxuyur. Soruşdular:

– Ay kişi, burda nə qayırırsan?

Məhəmməd dedi:

– Oğurluğa gəlmişəm.

– Bəs Quran niyə oxuyursan? Oğurluq hara, Quran hara?

– Oğurluq öz yerində, Quran da öz yerində.

Gördülər deyəsən bu gicdi. Tutub bunu apardılar vəkilin yanına. Bir az qısnadıqdan sonra bu açıb əhvalatı vəkilə də dedi:

Qərəz, vəkil də baxdı ki, bunun üzündən ev salamat qalıb, odu ki, bu da Məhəmmədə yüz tümən pul verib, azad elədi. Məhəmməd elə küçəyə çıxcaq götürləndi. Tullana-tullana qaçdı evə. Gətirib pulları tökdü arvadın qucağına. Zalım oğlunun qızı pulları alıb yenə Məhəm-mədi saldı eşiyə ki:

– Bundan bir şey çıxmaz, get yenə gətir!

Məhəmməd kələyi öyrənmişdi. Özünü verib bir kölgə yerdə axşamacan yatdı, gecə durub gəldi quldurların yanına ki, ay nə bilim məni belə tutdular, ay nə bilim vəkilə bir yumruq vurdum, ay nə bilim belə çıxdım qaçdım... Qərəz, aldatdı yenə bunları. Fikirləşdilər ki, gəlin bu gecə də gedək padşahın evinə. Qərəz, yığışıb getdilər. Bölüşdülər,

Məhəmmədə düşdü padşahın qızının yataq otağı. Girdi Məhəmməd içəri, gördü padşahın qızı yorğan-döşəkdə yatıb. Amma qız nə qız... Adam elə deyir baxım bunun camalına. Amma üstündəki ipək yorğan qızın özündən də yaxşıdı. Məhəmməd fikirləşdi ki, elə mənim qızıma ipək yorğan lazım olacaq, yaxşısı budu bunu götürüm aparım. Yorğanı qalxızdı, gördü ədə qız lap çılpaqdı. Fikirləşdi ki, yorğanı götürüb apararam, xalqın qızına soyuq dəyər ölər, sonra qanı qalar boynumda. Bir xeyli düşünüb-daşından sonra yavaş-yavaş qızı oyatdı. Qız ayılıb gördü otaqda bir kişi var. İstədi çıxırsın, Məhəmməd dedi:

– Qorxma, bala, mən oğruyam. Gəlmişəm oğurluğa. İstəyirəm sənin bu üstündəki yorğanı aparım, amma qorxuram üstün açıq qala, sənə soyuq dəyə. Dur get bir dənə o biri evdən yorğan gətir, ört üstünə mən bunu aparım.

Qız da əllamənin biri idi. Durdu ayağa ki:

– Bu saat. Sən otur burda, mən gedim gətirim.

Çıxdı, gedib padşahı oyatdı, əhvalatı xəbər verdi. Bu dəfə səs-küy düşmədiyinə görə quldurlar qaçmamışdı, hamısı öz işi ilə məşğul idi. Padşah əmr elədi, evi qahala salıb, hamısını tutdular. Padşah Məhəmməddən əhvalatı soruşdu. Məhəmməd necə ki, biz bilirik, hamısını ona danışdı. Padşah ona əlli dəvə yükü cehiz verdi, özünü də yanına götürdü, dedi ki:

– Arvad kişiyyə hər şey eləyə bilər. İstəsə onu xoşbəxt elər, istəsə bədbəxt. Arvad var ərini əllam elər, arvad var bədnam.

QEYDLƏR

¹ **Firəng padşahi** – Bir sıra nağıllarımızda, hətta “Mehr mah” kimi das-tanlarımızda da təsadüf edilən bu ifadənin bu gün anlaşılan mənədəki firənglə – Fransa ilə heç bir əlaqəsi yoxdur. Son əsrlərə qədər firəng, ümumiyyətlə, avropalı mənasında işlədilmişdir.

² **Rəml** – Qədim falçılığın nağıllarımızda ən çox işlədilən formalarındandır. Rəmmal – falçı deməkdir.

³ **Simurq** – Əfsanəvi quş adıdır. Ümumiyyətlə nağıllarımızda qəhrəmanın köməkçisi, fəlakətə düşənlərin xilaskarı, yeni anadan olmuş gələcək müba-rizlərin hamisi, mürəbbisi, ustadı kimi iştirak edir. Bir sıra nağıllarda qaran-lıq, yeraltı dünyaya düşmüş qəhrəmanları yenidən işıqlı dünyaya çıxaran, tükü yandırıldıqda haraya çatan zoomorfik bir surət kimi məşhurdur.

Bu surətin necə yaranmış olduğunu izah etməyə çalışan müxtəlif ehti-mallar vardır. Bəzi alimlər bu sözün siyah mürğ, yəni qaraquş demək oldu-ğunu iddia edir, bəziləri onu çox böyük, cəsamətli, qüvvətli olduğuna (“Məlik Məmməd”də olduğu kimi) əsaslanaraq simürğ, yəni otuz quş kimi izah edir, bəziləri də çox qədimlərdə it və quş haqqındakı təsəvvürlərin birləşməsi nə-ticəsində yaradılmış zoomorfik bir surət kimi qəbul edərək səg (it) və mürğ (quş) sözlərindən əmələ gəlmiş olduğunu deyirlər.

Əslində Simurq çox qədim dövrlərlə bağlı əfsanəvi, bir dərəcəyə qədər də kosmik surətdir. Bu quşun adına hətta “Avesta”da da təsadüf edilməkdədir. Bu qədim abidədə həmin quşun adı “Səinə”, Pəhləvi yazılarında “Sinnürv”, yəni “Sinnürğ” (sin quşu) şəklindədir. “Avesta”ya görə bu cəsamətli quşun yuvası guya dəniz ortasında bitmiş bir ağacın başında imiş. Daha sonrakı İran eposuna, eləcə də Firdovsi “Şahnamə”sinə görə bu quş guya dünyanın ən böyük, hündür, hətta mərkəzi dağı hesab edilən Elburz – Elburcun zirvəsində yaşayırmış. Məlum olduğu üzrə “Şahnamə”yə görə o elə burada da Zalı və Rüstəmi himayə etmişdir. Bizdə bu əfsanəvi dağı “Qaf” əvəz edir ki, Si-murq da bəzi hallarda bununla əlaqələnilir. İran eposunda iki Simurq vardır. Bunlardan biri Zalı və Rüstəmi himayə edən xeyirxah, ikincisi də nəhayət İsfəndiyar tərəfindən öldürülən bədxah Simurqdur. Bizim nağıllarımızda isə Simurq, yuxarıda deyildiyi kimi, ancaq müsbət, xeyirxah bir quş surəti kimi məşhurdur.

⁴ **Əjdaha** – Əjdaha bizim nağıllarımızda hətta insanı uda biləcək dərəcədə böyük, heybətli ilan kimi təsvir edilir. O, bəzən üç, bəzən yeddi, bəzən isə hətta qırx başlı olur. Çox zaman suların başını kəsir, gündə bir qız qurbanı almayınca əhaliyə su vermir. Onun ən böyük düşməni Simurqdur. Həmişə onun yuvasını dağıdıb balalarını yeməyə, nəslini kəsməyə çalışır.

Bu sözün əslində Aji-dahaq, yaxud Ahi-dahaq olub “dişli ilan” demək olduğunu iddia edirlər.

Əslində bu surət qədim insanın yağışın qabağını kəsən qara bulud haqqındakı ibtidai təsəvvürünə əsaslanır. Diqqət edilsə bizim nağıllarımızda onun çox zaman su qabağını kəsməsi motivi də bununla əlaqədardır.

Qədim Hind eposunda haman qara buluda əsaslanan mənfi surətin adı Vritra olmuşdur. Vritra əslində oğurlayan, gizlədən deməkdir. O guya ki, yağış insanlardan gizlədirmiş. Onu yalnız baş allah İndira öz ildırım qılıncı ilə məhv edə bilirmiş. Buna görə də İndiranın adlarından biri də Vritrahan (Vritranı öldürən) idi ki, bu da öz sonrakı inkişafında Vərəhram – Bəhram şəkillərinə düşmüş, Nizami “yeddi gözəl”ində də adlarındakı eyniyyətə görə tarixi Bəhramla birləşərək Bəhramgur obrazının yaranmasına qida vermişdir. Şübhəsiz ki, Bəhramın əjdaha öldürməklə şöhrətlənməsi, axırda da qaranlıq mağarada batıb yoxa çıxması onun haman bu xüsusiyyəti ilə əlaqədardır. Nağıllarımızda əjdahanın, əslində Günəşlə, Ayla əlaqədar kosmik surət olan Simurqla düşmənliyi də bununla bağlıdır.

Əjdaha əsəirdə odla, günəşlə mübarizə aparən qaranlıq divi, hətta doğrudan doğruya Əhrimənin oğlu kimi də izah edilir.

⁵ **Qaf** – Ümumiyyətlə sifahi ədəbiyyatımızda, xüsusilə nağıllarımızda adı çox çəkilən əfsanəvi dağdır. Həm son dərəcə gözəl, həm də zirvəsinə çıxılması mümkün olmayacaq dərəcədə yüksək zənn edilən Qafın, hətta yaqut və zümrüddən ibarət olduğunu söyləyən mənbələr də vardır. Çox uzun bir müddət bu dağ dünyanın son nöqtəsi, yaxud onu əhatə etmiş bir kəmərim kimi də təsəvvür edilmişdir. Əfsanələrə görə pərilər burada yaşayır, divlər də burada həbs edilmişlər. Hətta Günəşin, Ayın belə buradan çıxıb, burada da batdıqlarını iddia edən “əsər”lər, təsvir edən nağıllar da çoxdur. Məlum olduğu üzrə Quranda belə bu dağ haqqında danışılmaqdadır. Buna görə də bəzi tədqiqatçılar bunu ərəb kosmoqoniyası ilə bağlayırlar. Lakin Qafın uzun bir müddət qədim İran eposundakı Elburc – Elburzla və s. ilə də eyniləşdirilmiş olduğu məlumdur. Buna görə də bu dağ müxtəlif dövrlərdə müxtəlif yerlərdə təsəvvür edilmiş, daha dəqiq deyilsə, müxtəlif dövrlərdə bir-birindən hətta çox aralı məsafələrdə olan dağlar Qaf adlandırılmışdır. Əksər tədqiqatçılar Qafın Qafqaz dağları olduğunu deyirlər. Məlum olduğu üzrə, A.Bakıxanov da “Gülüstani-İrəm” əsərində bu məsələyə toxunaraq yazır:

“...Bu qeydlərdən başqa yenə bir çox əlamət vardır ki, Qaf dağının Qafqaz dağları olmasına dəlalət edir. Bu dağ haqqında hədis və əxbar kitablarında və başqa mənbələrdə kinayə qəbilindən olaraq verilən yanlış məlumat bilməməzlikdəndir. Çünki keçmiş insanlar, bu əcaiblə dolu dağların şimal tərəflərindən və daxili vəziyyətindən düzgün xəbərdar deyildilər. Əgər onlar bu səbəbə buranı dünyanın son nöqtəsi təsəvvür edərək, iri cüssəli, vəhşi xasiyyətli sakinlərini

divə və aləmdə hüsn və nəzakətdə məşhur olan gözəllərini pərilərə bənzət-sələr münasibətsiz və yersiz olmaz”.

Yenə “Gülüstani-İrəm”də deyilir:

“Bu dağ əfsanə kitablarında divlərin və pərilərin yurdu hesab olunur... Şamxal ölkəsində, gözəlləri bütün Dağıstanda məşhur olan kəndlərdən birinin adı Pəravuldur. Bu da Pəri-avul, yəni pərilər kəndi deməkdir. Bu kənd indi də durur”.

⁶ **Div** – Xariqülədə gücə, bəzən hətta uçmaq qabiliyyətinə malik olan antropomorfik surətidir. Nağıllarımızda əsasən mənfi qüvvə kimi iştirak edir və yeraltı dünya – zülmətlə əlaqədardır. Üç, yeddi, qırx başlılarına da təsadüf edilir. Lakin diqqətli tədqiq bu surətin daha qədimlərdə xeyir qüvvəsi kimi təsəvvür edildiyini, hətta doğrudan-doğruya işıq allahı kimi təqdis edilmiş olduğunu aydınlaşdırır ki, bunun da səbəbləri vardır.

Məlum olduğu üzrə div “Avesta”da şər qüvvəsi kimi qiymətləndirilmişdir. Hətta “Avesta”nın əsas fəsillərindən biri olan “Vendidad” (Vendidad) doğrudan-doğruya divlər əleyhinə dualardan, ayinlərdən ibarətdir. Qədim İran, Orta Asiya və Azərbaycan əsatirini, mərasimlərini, əfsanələrini, eləcə də inam və etiqadlarını özündə toplamış olan bu abidədə div “daeva” adlandırılır. Daha qədimlərdə bu “deva” adlanır, özü də qəbilə allahı kimi təqdis edilmiş. Qədim sanskritdə isə “deva” doğrudan-doğruya işıq allahının adı imiş. Zərdüştilik bu qədim qəbilə allahını zülmətlə əlaqədar şər qüvvəsinə çevirmişdir. Herodot zərdüştiliyi yayan və möhkəmləndən Dara və onun oğlu Kserksin bu sahədəki fəaliyyətindən danışarkən deyir ki, Ahuramazda və ona çox yaxın olan Mitra allah kimi qəbul edilmiş, qəbilə allahı olan div isə öz ilahiliyini itirib sadə təbiət qüvvələri dərəcəsinə endirilmişdi. Zərdüştiliyin möhkəmlənməsi ilə div getdikcə yeni xarakter kəsb etmiş, tamamilə mənfi-ləşərək şər qüvvəsinə çevrilmişdir.

⁷ **Darğa** – Darğa, yaxud daruxaçı əslində monqol sözüdür. Mənası əzən, basan, buradan da hakim deməkdir. Lakin söz müxtəlif zamanlarda, ayrı-ayrı yerlərdə fərqli mənalarda işlədilmişdir. Nağılda bazarbəyi mənasını daşıyır.

⁸ **Bir çörəyim övsanata keçdi** – Əslində nəzirim qəbul olundu deməkdir. Burada, indi də xalq içərisində olduğu kimi, xatadan qurtardım mənasında işlədilmişdir.

⁹ **Pəri** – Qədim nağıllarımızın, eləcə də bir sıra dastanlarımızın çox sevilən surətlərindəndir. Çox gözəl təsəvvür edildiyinə görə zaman keçdikcə hətta doğrudan-doğruya bu mənani ifadə edən bir söz kimi də işlənmişdir.

Qədim sehrli nağıllarımızda pəri xeyirxah qüvvə kimi iştirak edir. Əksərən qəhrəmana kömək edir, bəzən hətta öz göyərçin donunu çıxararaq adı qız kimi qəhrəmanla sevişir, ərə gedir. Nağıllardan anlaşıldığına görə pərilərin əsas məskəni Gülüstani-İrəmdir. Hətta burada pərilərin xüsusi bir cəmiyyət

halında yaşadıklarına, dövlət quruluşuna malik olduqlarına etiqadın əlamətləri də nağıllarımızda yaşamaqdadır. İştirak etdikləri bütün nağıllarda pərilər su ilə əlaqədar olurlar. Qəhrəmanlar da onları məhz suda çimdikləri zaman görür, sevir, evlənilir. Əslində pəri Şərqi ən qədim kosmik surətlərindədir. Buna hətta “Payrika” şəklində “Avesta”da təsadüf edilməkdədir. Bu qədim abidəyə görə Payrika öz gözəlliyi ilə insanı yoldan çıxarmaqda Əhriməne kömək edən bədxah şər qüvvə kimi qiymətləndirilir. Zərdüştilik əsətinə görə o bəzən hətta quyruqlu ulduz şəklinə düşür, su məbudu müqəddəs Tiştri ilə mübarizə aparır, onun insanları su ilə, yaz yağışları ilə təmin etməsinə mane olmuş. Bizim nağıllar, görünür ki, bu surətin daha qədim xüsusiyyətlərini mühafizə edib zəmanəmizə qədər yaşadıb gətirmişdir.

¹⁰ **Uğur** – Bir sıra qədim Şərqi xalqları əsətinə yol ilahının adı olmuşdur. Yola çıxan adamlar üçün işlədilən “uğur!..”, yaxud “uğur olsun!” kimi ifadələr də çox ehtimal ki, bu qədim əsəti təsəvvürlərlə bağlıdır. Zaman keçdikcə uğur “uğuruma çıxdı” ifadəsində olduğu kimi doğrudan-doğruya “yol...” mənasında da işlənməyə başlamışdır. Məlum olduğu üzrə bizdə hətta indi də “yol” sözünün bir “dəfə”, “kərə” mənası da vardır (bir yol – bir dəfə; iki yol – iki dəfə; yaxud bu yol – bu dəfə və s.). Buna görə də bəzi rayonlarımızda “uğur” dəfə, kərə mənasında da işlədilir. Burada da bu söz dəfə, kərə mənasında işlənir.

¹¹ Bizdə “Gülsüman”, “Gül və Sənavər”, “Gül Sənavərə nə eylədi, Sənavər Gülə nə eylədi” və bunlara bənzər bir sıra nağıllar vardır. Bunlardan bəziləri məşhur “Şahzadə Sənubər”in folklorlaşmış variantlarıdır. Bəziləri isə tamamilə başqa səpkidə işlənmiş əsərlərdir.

Nağılın təqdim olunan variantında başlanğıcdan birinci hissəsi Aarne-Andreyev sistemi ilə nağıl süjetləri göstəricisində №303, üçüncü hissəsi №315, Sənavər hissəsinin başlanğıcı №306, sonu №499 ilə uyğun gəlir. Süjetin orta qismi isə №530 B ilə, oğlanın ovları təpəyə yığdığı yer də №570 ilə uyğunluq təşkil edir.

¹² **Həlqəbəguş** – Qulağına halqa salınmış deməkdir. Qədim adətlərə görə təkbətək vuruşmada qalib gələn məğlub olanın qulağına halqa keçirib özünə qul edə bilirmiş. Belə adamlara qulami-həlqəbəguş deyilirmiş. Burada “Təsəlim oluram” mənasında işlədilmişdir.

¹³ **Küpəgirən qarı**, yaxud **küp qarısı** – Bir sıra alimlərin başqa xalqların folklorunda da təsadüf edilən buna bənzər surətlərə verdikləri izahata görə, qədim insan ölümü qarı şəklində təsəvvür etmişdir. Buna görə də belə surətləri ölümün simvolu, onların yaşadıkları dar, qaranlıq daxmaları isə qəbir kimi izah edən müəlliflər vardır.

Azərbaycanda vaxtilə ölümlərin küplərdə dəfn edildikləri nəzərə alınarsa belə küp qəbirlərlə bu surətin daşdığı “küp qarısı” adı arasındakı münasibət çox maraqlı olur.

¹⁴ **Bir həsir qalıb, bir də Məmməd Nəsir** – Heç bir şey qalmayıb deməkdir.

¹⁵ **Yengə** – Bu söz müxtəlif rayonlarımızda müxtəlif mənalarda işlədilir. Bəzi rayonlarda dayı arvadı, bəzi rayonlarda əmi arvadı demək olan yengə, bu nağılda gəlinin yanınca gedən arvad mənasında işlədilir.

¹⁶ **Süleyman** – Ümumiyyətlə, şifahi ədəbiyyatımızda, xüsusilə nağıllarımızda həzrət Süleyman, yaxud Süleyman peyğəmbər adları ilə məşhur olan bu surətin prototipi şübhəsiz ki, haqqında “Tövrət”dan bəhs olunan əfsanəvi hökmdar Solomon – Süleyman ibn-Davuddur. Tarixi və əfsanəvi rəvayətlər Süleymanı ağıllı, ədalətli, ideal hökmdar kimi təsvir etməkdədir. Bu əfsanələrə görə Süleyman Davudun kiçik oğlu imiş. Bizim eradan qabaq X əsrin əvvəllərində hakimiyyət sürmüş atası Davud öldükdən sonra öz böyük qardaşını və onun tərəfdarlarını aradan qaldıraraq hakimiyyət başına keçmiş və 40 ilə yaxın bir müddət ərzində dövlətin möhkəmlənməsində misilsiz müvəffəqiyyətlər əldə etmişdir.

“Tövrət”ə görə Davud bu dövlətin yaradıcısı imişsə, Süleyman da onun təşkilatçısı olmuşdur. Onun hakimiyyəti illəri xüsusilə xarici ticarətin böyük bir vüsətlə genişlənməsi, qonşu dövlətlərlə siyasi əlaqələrin möhkəmlənməsi, daxili islahatların bacarıqla həyata kesirilməsi illəri olmuşdur. Yarıtarixi, yarıəfsanəvi rəvayətlərə görə o, Misirin XXI sülalə şahlarından birinin qızını almaqla öz vəziyyətini daha da möhkəmlətməmiş və öz zəmanəsinin siyasət meydanında əhəmiyyətli rol oynamağa başlamışdır. Onun tikinti işlərinə çox fikir verdiyi, xüsusilə dəbdəbəli saraylar, məbədlər tikdirmiş olduğu barədə çox danışılır. Süleyman hakimiyyəti altında olan ölkəni on iki əyələtə bölmüş imiş. Bu səbəbdən onun sarayı özünə qədərki saraylardan qat-qat dəbdəbəli imiş ki, bütün bunlar onun hələ yaşadığı illərdə böyük şöhrət qazanmasına şərait yaradmış. Süleyman öldükdən sonra onun təşkil etmiş olduğu dövlət parçalanmış, bu da sonrakı illərdə və əsrlərdə onun getdikcə daha çox əfsanəvi boyalar almasına zəmin yaratmışdır. Sonrakı ənənə onun hakimiyyəti dövrünü “qızıl əsr” adlandırmış, özünü isə ən müdrik hökmdar və ədalətli hakim dərəcəsinə qaldırmışdır. Mübaliğələr getdikcə artmış, ağılaşmaz nə varsa onun adına bağlanmış, nəticədə, bizim nağıllardan da görüldüyü kimi, heyvanlara, quşlara belə hökmü çatan, uçan xalçaya, bütün sirləri açan, canlı və cansızlar üzərində hakimiyyət qüdrəti verən üzüyə, ölümləri dirildən musiqi alətinə malik əfsanəvi bir surət dərəcəsinə qaldırılmışdır.

Rəvayətlər görə onun hətta 1005 rübəli şəri, 3000-ə yaxın təmsilləri və s. əsərləri də var imiş.

¹⁷ **İrəm** – Nağıllarımızda, dünyanın misli-bərabəri olmayan ən gözəl guşəsi kimi təsvir edilir. Bəzən sadəcə İrəm, bəzən bağı-İrəm, Güllüstani-İrəm, bəzən hətta Güllüstani-bağı-İrəm adlandırılır. Belə bir yerin doğrudan da olub-olmadığı, yaxud harada olduğu barədə çox fikirlər söylənməmişdir. Xüsusilə

ərəb mənşələrində bu barədə hədsiz-hesabsız rəylər, ehtimallar vardır. Bu mənşələrin əksəriyyətinə görə İrəm öz gözəlliyi ilə dünyada yeganə olan qədim bir şəhər imiş və vaxtilə Yeməndə yaşamış Ad qəbiləsinin mərkəzi olduğuna görə İrəmi-Ad, hədsiz-hesabsız sütunlara malik olduğuna görə isə İrəmi-Zatül-imad adlanırmış. Mənşələrdə bu şəhərin bağları, bağçaları haqqında həddindən artıq şişirdilmiş, mübaliğəli təsvirlər vardır. Verilən məlumatlara görə bu şəhərin xərəbələri indi də yaşamaqdadır. Hətta VIII əsrdə Abdulla ibn-Qülabə adlı bir nəfərin bu xərəbələrdə külli miqdarda nadir, qiymətli şeylər tapmış olduğu da rəvayət olunmaqdadır.

Görkəmli Azərbaycan yazıçı və tarixçisi Abbasqulu ağa Bakıxanov isə bu barədə tamamilə başqa fikirdədir. Hətta öz məşhur tarix kitabını da “Gülüstani-İrəm” adlandırmış olan Bakıxanov elə həmin əsərində bu barədə yazır ki, Gülüstani-İrəm, Qaf dağının yaxınlığında, son dərəcə tərəvətli və axar-baxarlı, gözəl çeşməli və meyvəli ağacları olan bir yer kimi təsvir etmişlər. Ehtimal ki, bu da Qubanın Şabran adlı səfəli obasından ibarətdir. Bakıxanov elə həmin səhifədə Qarabağdakı məşhur Gülüstani adlı yerin yuxarısında, dağlıq bir yerdə indi də Gülüstani-İrəm adlı bir yaylaq olduğunu qeyd edir.

Prof. Paxomov isə “Bakıxanovun “Gülüstani-İrəm” əsərinin adı haqqında” adlı məqaləsində Şabranın keçmişdə doğrudan da belə bir şöhrətə malik olduğunu xüsusilə qeyd edir.

LÜĞƏT

A

Afəti-zaman – burada zəmanə gözəli mənasındadır
Ağac – məsafə ölçüsü
Ahu – ceyran
Aqibət – gələcək, tale

B

Balaxana – yuxarı mərtəbədə olan otaq
Bargah (barigah) – saray
Bə misli-Züleyxa – Züleyxa kimi
Bənzəklər – quş adıdır
Bəsirət – qəlb gözü
Bikeyf – keyfsiz
Bu heyndə – bu vaxt

D

Dalandar – dalançı
Danənişan – daş-qaşlı
Dəhnə cilov – cilov növlərindəndir
Dəlil-dələvil – nəsihət, öyüd
Dərbənd olmaq – əhəmiyyət vermək
Dəryanın tənği – dənizin dibi
Dingələn – bitki, ağac; dam-daş
Dişli – arabanın qabaq oxuna taxılan ağac
Divana – dəli, divanə
Dördəmə – atın dördayağa çapması
Düniük – sadə və açıq qəlbli

Ə

Əhdiminəlbəfa – əhdinə vəfa et!
Əlannıxda – bu saat
Əlatəş – susuz
Əmnəsalah – dəst, lazım olan şeylər
Ənvai-müsibət – müxtəlif müsibətlə
Ətər – əsər, xəbər, nişanə
Əyə – sahib

F

Farıq olmaq – müəyyən işdən ayrılmaq, qurtarmaq

Faş etmək – üstünü açmaq

Förən – dərhal, o saat

G

Gəşt – gəzmək

Gilif – suyun divar altından axan yeri

Görk – ibrət, dərs

H

Heyn – an, dəm

Həmlı – hamilə, ikicanlı

Həmzad – cin mənasında

Həndə-məndə eləmək – artıq-əskik danışmaq

Huş-guş – diqqət

X

Xapdan – qəflətən, gözlənilmədən

Xəyəti – nazik ipək sap

Xırd etmək – satmaq mənasında

Xof – qorxu

Xub – yaxşı

K

Kaha – mağara

Kandar – astana

Kəsərti – soyuq silah

Kovuş – ağac gövdəsində əmələ gələn boşluq

Kölgəlik – çətir, şəmsiyyə

Köhənsalə – qoca, yaşlı

Küştü – güləsmə

Q

Qahala salmaq – mühasirəyə almaq

Qaraçuxa – tale, bəxt

Qarıxmaq – çaşmaq, özünü itirmək

Qəflə-qatur – qafilə, karvan
Qəlvi – qəlbi, hündür, uca
Qənirsiz – misilsiz, tayı olmayan
Qəsər – saray
Qobu – dərə, arx

M

Mama – bibi
Mamiləçi – sələmçi
Mani-mənal – var-dövlət
Marıtdamaq – güdmək
Mazarat – bacarıqlı, zirək, dəcəl
Mehr – məhəbbət, ülfət
Meymənə – sağ cinah
Meysərə – sol cinah
Məndəcərlik – işlənməmiş yer, kol-kosluq
Mərdana paltar – kişi paltarı
Mərəkə – hay-küy
Müəzzin – azançı
Mültəfit olmaq – fikir vermək

N

Nakəs – alçaq, nanəcib
Naqafil – qəflətən, gözlənilmədən
Nəbadə – məbadə, olmaya ki
Nəhəndir – nəhəmvər, kobud, həddindən artıq yekə
Nəmər – bəxşiş, mükafat
Nıx dediyin dedi – dediyindən əl çəkmədi
Nörəstə – yeniyetmə

O

Odan – kəhrizin gözüne enmək üçün tikinti
Ovsar – dəvənin başına bağlanan ip

P

Pas – vaxt məfhumu mənasında
Pələt – həyəət qapısı
Pəmbəcə – pəncə; qapaz

R

Rəm – rəml
Rəvan olmaq – yola düzəlmək
Rənəq – bəzək

S

Saqqa – oyun aşığı
Sehrkun – sehr və cudu ilə məşğul olan adam
Sələ – küpənin ağzına bağlanan dəri
Səm – səm küləyi, zəhərli külək
Sərək – ağlısız, axmaq
Sımsırıx – qaş-qabaq
Sığəzi – kisə
Sovsuz – sonsuz, övladsız
Sümüyü oynamaq – şadlanmaq, sevinmək

Ş

Şahin-şonqar – laçın
Şığanmaq – hücum etmək
Şox – işıq
Şümşürük – şimşək

T

Tay – daha
Taya – tərbiyəçi
Teş – teşt
Təbənə – böyük iynə
Təğyiri-libas – paltarını dəyişmək
Təlis – kisə
Təndirəsər – təndir damı
Təyyi-mənazil – mənzillər keçərək, mənzillər qət edərək
Tovlamaq – aldatmaq
Tutuzdurmaq – yunu, tükü yandırmaq
Tümən – onluq mənasında

U

Uçunmaq – diksinmək, titrəmək
Uğur – yol, dəfə, kərə
Ustuplu – üsullu, yavaş, ehtiyatlı

Ü

Ürcəh olmaq – rast gəlmək

Üşkürek – fit

V

Vaqiə – yuxu

Vəsf – tərif

Vürd oxumaq – zikr etmək

Y

Yağır – yəhərin at belində açdığı yara

Yancidar – atı yan tərəfdən cidarlama

Yardarlıq – yarı qazanca, şəriklik

Z

Zeyn – zəhn

Zəfər yetirmək – ziyan vurmaq

Zəmini-ədəb – ədəb yeri

Zərbidəst – qol gücü, hünər mənasında

NAĞILLAR HAQQINDA MƏLUMAT

1. *Qaraqaşın nağılı* – Bakı, Mələknisə Kazım qızı, 60 yaşında, 1935
2. *Simanın nağılı* – Bakı, folklor şöbəsi arxivi, 1936
3. *Taxta qılınc* – Naxçıvan, folklor şöbəsi arxivi, 1930
4. *Yeddi dağ alması* – Bakı, Zabrat kəndi, folklor şöbəsi arxivi, 1936
5. *Gülnar xanım* – Əli Bayramlı rayonu, Çölbeşdəli kəndi, Səməd Səmədov, 1935
6. *Cantiq* – Naxçıvan, folklor şöbəsi arxivi, 1934
7. *Gül Sənavərə neylədi, Sənavər Gülə neylədi* – Naxçıvan, Baxşalı Sultanov, 32 yaşında, 1934
8. *Ağ quş* – Əli Bayramlı rayonu, Çölbeşdəli kəndi, Səməd Səmədov, 1935
9. *Üç bacının nağılı* – Naxçıvan, Baxşalı Sultanov, 1934
10. *Şahzadə Mütalib* – Naxçıvan, Bağır Qazıyev, 1936
11. *İlyasın nağılı* – Naxçıvan, folklor şöbəsi arxivi, 1934
12. *Nardan qızın nağılı* – Bakı, Ruqiyyə Rza qızı, 42 yaşında, 1932
13. *Kəl Həsənin nağılı* – Ağdam rayonu, Hındarx kəndi, Mirzə Ələkbər oğlu, 1935
14. *Ax-vax* – Əli Bayramlı rayonu, Çölbeşdəli kəndi, Səməd Səmədov, 1935
15. *Ceyranın nağılı* – Bakı, Ruqiyyə Rza qızı, 1932
16. *İbrahim* – Əli Bayramlı rayonu, Çölbeşdəli kəndi, Səməd Səmədov, 1935
17. *Qara vəzir* – Bakı, Mələknisə Kazım qızı, 1935
18. *Əmiraslanın nağılı* – Əli Bayramlı rayonu, Çölbeşdəli kəndi, Səməd Səmədov, 1935
19. *Keçəllə qazının nağılı* – Bakı, Zabrat kəndi, folklor şöbəsi arxivi, 1934
20. *Məhəmməd* – Naxçıvan, Baxşalı Sultanov, 1934

MÜNDƏRİCAT

Qaraqaşın nağılı	5
Simanın nağılı	21
Taxta qılınc	49
Yeddi dağ alması	53
Gülнар xanım	60
Cantiq	69
Gül Sənavərə neylədi, Sənavər Gülə neylədi	83
Ağ quş	102
Üç bacının nağılı	111
Şahzadə Mütalib	120
İlyasın nağılı	138
Nardan qızın nağılı	146
Kəl Həsənin nağılı	162
Ax-vax	176
Ceyranın nağılı	192
İbrahim	212
Qara vəzir	230
Əmiraslanın nağılı	246
Keçəllə qazının nağılı	269
Məhəmməd	275
<i>Qeydlər</i>	281
<i>Lügət</i>	287

AZƏRBAYCAN NAĞILLARI

BEŞ CİLDDƏ

II CİLD

“ŞƏRQ-QƏRB”

BAKI-2005

Buraxılışa məsul: *Əziz Güləliyev*

Texniki redaktor: *Rövşən Ağayev*

Tərtibatçı-rəssam: *Nərgiz Əliyeva*

Kompyuter səhifələyicisi: *Rəşad Həmidov*

Korrektor: *Pərvanə Məmmədova*

Yığılmağa verilmişdir 29.10.2004. Çapa imzalanmışdır 30.04.2005.
Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 18,5. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 101.

Kitab “PROMAT” mətbəəsində çap olunmuşdur.